

Voor de Kwaliteit van Limburg

POL2014

Inhoudsopgave

0.	Voor de kwaliteit van Limburg	7
1.	Essenties	10
2.	Ambities en uitdagingen voor Limburg	13
	2.1 Limburg staat er goed voor	13
	2.2 Limburg, de meest internationale provincie van Nederland	13
	2.3 Ambitie: een voortreffelijk leef- en vestigingsklimaat	16
	2.4 Belangrijke uitdagingen voor het POL	17
3	De Limburgse principes	20
	3.1 Kwaliteit centraal	20
	3.1.1 Meer stad, meer land	
	3.1.2 Van scheiden naar verweven van functies	
	3.1.3 Inspiratie door kwaliteitsbewustzijn	
	3.1.4 Een grens die verbindt	
	3.1.5 Zorgvuldig omgaan met onze voorraden	
	3.1.6 Een onderscheid in zeven soorten gebieden	
	3.2 Uitnodigen centraal	27
	3.2.1 Uitnodigen en inspireren	
	3.2.2 Een selectieve Provincie	
	3.2.3 Dynamisch voorraadbeheer	
	3.2.4 Stimuleren van voorlopers	
	3.2.5 Kwaliteitsbewust ontwikkelen	
	3.2.6 Instrumenten op maat	
	3.2.7 Ruimte om te experimenteren	
4	Visies op de regio's	37
	4.1 Visie Noord-Limburg	37
	4.1.1 Profiel van Noord-Limburg	
	4.1.2 Ambities Noord-Limburg	
	4.1.3 De belangrijkste uitdagingen en opgaven	
	4.2 Visie Midden-Limburg	46
	4.2.1 Profiel van Midden-Limburg	
	4.2.2 Ambities Midden-Limburg	
	4.2.3 De belangrijkste uitdagingen en opgaven	
	4.3 Visie Zuid-Limburg	54
	4.3.1 Profiel van Zuid-Limburg	
	4.3.2 Ambitie Zuid-Limburg	
	4.3.3 De belangrijkste uitdagingen en opgaven	
	4.3.3.1 Ontwikkeling van een duurzaam raamwerk van centra, infrastructuur en landschap	

	4.3.3.2 Een fundamenteel andere opgave: sturen op programma's	
	4.3.3.3 Wonen in Zuid-Limburg	
	4.3.3.4 Nationaal Landschap Zuid-Limburg	
	4.3.3.5 Land- en tuinbouw in Zuid-Limburg	
5	Een duurzame economische structuur	80
	5.1 Economische ontwikkeling	82
	5.2 Bedrijventerreinen	82
	5.2.1 De Limburgse ambitie	
	5.2.2 De opgave	
	5.2.3 Dynamisch voorraadbeheer	
	5.2.3.1 Heroverwegingsgebied bedrijventerreinen Graetheide	
	5.2.4 Provinciaal belang, rol en instrumenten	
	5.3 Kantoren	88
	5.3.1 De Limburgse ambitie	
	5.3.2 De opgave	
	5.3.3 Dynamisch voorraadbeheer kantoren	
	5.3.3.1 Campussen	
	5.3.4 Provinciaal belang, rol en instrumenten	
	5.4 Infrastructuur en bereikbaarheid	95
	5.4.1 De Limburgse ambitie	
	5.4.2 De opgave	
	5.4.3 Aanpak algemeen	
	5.4.4 Werken aan het Limburgse wegennet	
	5.4.4.1 Het regionaal verbindend wegennet	
	5.4.4.2 Het hoofdwegennet	
	5.4.4.3 Reserveringsstroken langs provinciale wegen en spoorwegen	
	5.4.4.4 Reductie van geluidhinder en luchtverontreiniging langs provinciale wegen	
	5.4.5 Nieuwe kansen voor de fiets	
	5.4.6 Openbaar vervoer	
	5.4.7 Logistiek	
	5.4.7.1 Routes voor goederenvervoer	
	5.4.7.2 Logistieke knooppunten	
	5.4.8 Luchtverkeer	
	5.4.8.1 Luchthaven MAA	
	5.4.8.2 Kleine luchthavens	
	5.4.9 Provinciaal belang, rol en instrumenten	
	5.5 Energie	106
	5.5.1 De Limburgse ambitie	
	5.5.2 De opgave	
	5.5.3 Aanpak energietransitie	
	5.5.4 Aanpak windenergie	
	5.5.5 Provinciaal belang, rol en instrumenten	

6	Aantrekkelijke woon- en leefomgeving	114
	6.1 Leefomgeving	114
	6.1.1 Milieukwaliteit	
	6.1.1.1 De Limburgse ambitie	
	6.1.1.2 De opgave	
	6.1.1.3 Aanpak	
	6.1.1.4 Provinciaal belang, rol en instrumenten	
	6.2 Wonen	120
	6.2.1 De Limburgse ambitie	
	6.2.2 De opgave	
	6.2.3 Aanpak	
	6.2.4 Provinciaal belang, rol en instrumenten	
	6.3 Detailhandel	133
	6.3.1 De Limburgse ambitie	
	6.3.2 De opgave	
	6.3.3 Dynamisch voorraadbeheer	
	6.3.4 Provinciaal belang, rol en instrumenten	
	6.4 Vrijtijdseconomie	137
	6.4.1 De Limburgse ambitie	
	6.4.2 De opgave	
	6.4.3 Verblijfsaccommodaties en voorzieningen	
	6.4.4 Regionale motorsportcentra	
	6.4.5 Provinciaal belang, rol en instrumenten	
7	Aantrekkelijk landelijk gebied	143
	7.1 Intro	143
	7.2 Natuur	144
	7.2.1 De Limburgse ambitie	
	7.2.2 De opgave	
	7.2.3 Behoud en herstel biodiversiteit/vitale natuur	
	7.2.4 Realisatie en instandhouding robuust natuurnetwerk	
	7.2.4.1 Goudgroene natuurzone	
	7.2.4.2 Zilvergroene natuurzone	
	7.2.4.3 Natuur in de bronsgroene landschapszone	
	7.2.4.4 Verankering natuur in de samenleving	
	7.2.5 Verankering natuur in de samenleving	
	7.2.6 Provinciaal belang, rol en instrumenten	
	7.3 Maasvallei	153
	7.3.1 De Limburgse ambitie	
	7.3.2 De opgave	
	7.3.3 Aanpak	
	7.3.4 Provinciaal belang, rol en instrumenten	
	7.4 Regionaal water	158
	7.4.1 De Limburgse ambitie	
	7.4.2 De opgave	

7.4.3	Aanpak wateroverlast en watertekort	
7.4.4	Aanpak behoud en herstel natte natuur en verbetering waterkwaliteit	
7.4.5	Aanpak doelmatig beheer van de waterketen	
7.4.6	Provinciaal belang, rol en instrumenten	
7.5	Landschap en cultuurhistorie	168
7.5.1	De Limburgse ambitie	
7.5.2	De opgave	
7.5.3	Generieke aanpak	
7.5.4	Aanpak bronsgroene natuurzone	
7.5.5	Provinciaal belang, rol en instrumenten	
7.6	Land- en tuinbouw	176
7.6.1	De Limburgse ambitie	
7.6.2	De opgave	
7.6.3	Bevorderen innovatie	
7.6.4	Naar regionale landbouwvisies	
7.6.5	Veehouderij	
	7.6.5.1 Ruimte voor de veehouderij	
	7.6.5.2 Aanpak schone stallen	
7.6.6	Ruimte voor plantenteelt	
7.6.7	Een nieuw perspectief: agglomeratielandbouw	
7.6.8	Kwaliteitsslag landelijk gebied	
7.6.9	Provinciaal belang, rol en instrumenten	
8	Ondergrond	193
8.1	Afstemming in de ondergrond	193
8.2	Drinkwater en grondwaterbeheer	194
8.2.1	De Limburgse ambitie	
8.2.2	De opgave	
8.2.3	Werken aan de grondwaterkwaliteit	
8.2.4	Provinciaal belang, rol en instrumenten	
8.3	Energie uit de ondergrond	189
8.3.1	De Limburgse ambitie	
8.3.2	De opgave	
8.3.3	Aanpak bodemenergie	
8.3.4	Aanpak geothermie	
8.3.5	Provinciaal belang, rol en instrumenten	
8.4	Ontgrondingen	205
8.4.1	De Limburgse ambitie	
8.4.2	De opgave	
8.4.3	Aanpak	
8.4.4	Provinciaal belang, rol en instrumenten	
8.5	Archeologie	207
8.5.1	De Limburgse ambitie	
8.5.2	De opgave	
8.5.3	Aanpak	

8.5.4	Provinciaal belang, rol en instrumenten	
8.6	Bodembeheer	210
8.6.1	De Limburgse ambitie	
8.6.2	De opgave	
8.6.3	Aanpak	
8.6.4	Provinciaal belang, rol en instrumenten	
9	Dynamisch en flexibel POL-stelsel	214

BIJLAGEN		217
1.	Begrippenlijst	
2.	De belangrijkste veranderingen op een rij	
3.	Toelichting bij de kaarten POL2014	

KAARTEN POL2014

1. *Zonering Limburg*
2. *Limburg regionaal*
3. *Economie*
4. *Infrastructuur en bereikbaarheid*
5. *Energie*
6. *Wonen en leefbaarheid*
7. *Natuur*
8. *Maasvallei*
9. *Regionaal water*
10. *Landschap en cultuurhistorie*
11. *Landbouw*
12. *Ondergrond*

0. Voor de kwaliteit van Limburg

Dit is het POL2014, het Provinciaal Omgevingsplan Limburg.

Een visie waarin centraal staat wat er nodig is om de kwaliteit van onze fysieke omgeving te verbeteren, die vooral kijkt naar de komende 10 jaar. Samen met de inspanningen op andere terreinen moet dat leiden tot een leef- en vestigingsklimaat van voortreffelijke kwaliteit.

Een visie waarin uitnodiging en inspiratie centraal staan. Onze partners hebben van het begin af aan aangegeven vooral daaraan behoefte te hebben. Maar er blijkt daarnaast bij een aantal vraagstukken toch ook behoefte aan een duidelijke en sturende rol van de Provincie.

Een visie die tot stand is gekomen in co-creatie, intensieve samenwerking met gemeenten en regionale stakeholders. Dat is gebeurd in een aantal fasen. Eerst is samen de agenda voor het plan bepaald. Daarna zijn in een hoofdlijnschets de belangrijkste vraagstukken, ambities en opgaven gemarkeerd. In bestuurlijke dialogen met onze belangrijkste partners hebben we ideeën voor de aanpak besproken. Het resulteerde in een concept POL2014. De laatste stap was het scherp met elkaar formuleren van rollen en instrumenten. Het resultaat van dit proces van co-creatie was een ontwerp van het POL2014. Samen met het plan-MER, de ontwerp Omgevingsverordening en het ontwerp Provinciaal Verkeers- en Vervoersprogramma (PVVp) heeft dit ontwerp zes weken ter inzage gelegen. Het heeft ruim 600 reacties opgeleverd met suggesties voor aanpassingen en verbeteringen. Deze zijn betrokken bij de behandeling in Provinciale Staten, die op 12 december 2014 heeft geresulteerd in vaststelling van het POL2014.

De vaststelling van het POL2014 is absoluut geen eindpunt, maar markeert de overgang naar een fase waarin regionale uitwerkingen centraal staan én waarin partners worden uitgenodigd om in de geest van het POL te werken aan de kwaliteit van Limburg.

Status POL2014

POL2014 heeft vier wettelijke functies: structuurvisie (Wet ruimtelijke ordening), provinciaal milieubeleidsplan (Wet milieubeheer), regionaal waterplan (Waterwet), Provinciaal Verkeer- en Vervoersplan (Planwet verkeer en vervoer).

Toelichting

Het proces in vogelvucht

In december 2011 hebben Provinciale Staten opdracht gegeven om het huidige Provinciaal Omgevingsplan Limburg, daterend uit 2006, integraal te herzien. Provinciale Staten hebben in de 'Agenda POL2014' (juni 2012) richting gegeven aan het planvormingsproces, in de vorm van een pakket richtinggevende uitspraken over vorm, inhoud en proces van het nieuwe POL.

De conferentie 'Richting geven aan Limburg' van september 2012 markeerde het begin van het POL-planvormingsproces. In het najaar 2012 zijn door themagroepen van Provincie en de belangrijkste stakeholders verkenningen uitgevoerd naar de vraagstukken rondom twaalf prioritaire thema's. Daarnaast hebben werkgroepen van gemeenten en Provincie visies opgesteld voor Noord-, Midden- en Zuid-Limburg. In de eerste helft van 2013 zijn al deze bouwstenen in samenspraak met gemeenten en regionale stakeholders samengesmeed tot een hoofdlijnschets. Die schets, in juli 2013 door Gedeputeerde Staten vastgesteld, geeft vooral antwoord op de WAT-vraag. In het najaar van 2013 hebben bestuurlijke dialogen plaatsgevonden met gemeenten, waterschappen en andere partners over de aanpak van de belangrijkste thema's, de HOE-vraag. Het resultaat daarvan was het concept POL2014 (oktober 2013). De precieze aanpak (welke spelregels, hoe organiseren, welke instrumenten) was onderwerp van discussie in de laatste fase van het co-creatieproces. In een POL-conferentie in november 2013 en een bestuurlijke workshop op 24 januari 2014 is daar uitgebreid over van gedachten gewisseld. Het resulteerde in de notitie POL2014: sturing en instrumenten, die sonderend besproken is in de Statencommissie Ruimte, Infrastructuur en Financiën. Samen vormen het de bouwstenen voor het ontwerp POL dat op 6 mei 2014 door GS is vastgesteld.

Het ontwerp POL2014 heeft samen met het plan-MER (zie hieronder), de ontwerp Omgevingsverordening en het ontwerp Provinciaal Verkeers- en Vervoersprogramma (PVVp) ter inzage gelegen tijdens een inspraakperiode van 16 mei t/m 27 juni 2014. Het heeft ruim 600 zienswijzen opgeleverd. In een Nota van zienswijzen zijn deze van een reactie voorzien en is aangegeven op welke punten ze tot aanpassing van het ontwerp hebben geleid.

Op 21 november zijn de voorstellen besproken in de bovengenoemde Statencommissie. Provinciale Staten hebben op 12 december 2014 het POL2014 definitief vastgesteld.

Plan-MER

Onderdeel van het POL-proces vormt een plan-milieueffectrapportage (m.e.r.), waarin de effecten van de huidige beleidskoers en beoogde nieuwe beleidskoers vergeleken worden op hun effecten voor mens, omgeving en economie.

Ook is er een Passende Beoordeling uitgevoerd, die qua detailniveau aansluit bij het abstractieniveau van POL2014.

Op uitdrukkelijk advies van de Commissie m.e.r. zijn er berekeningen uitgevoerd voor de Limburgse Natura2000-gebieden én voor de nabijgelegen buitenlandse N2000-gebieden om de grootte van de afname van de stikstofdepositie als gevolg van de emissiereductiebeleid op deze gebieden te bepalen.

Algemene conclusie: Een groot deel van de gestelde doelen worden gerealiseerd, maar er zijn afhankelijkheden van (vooral) de economische ontwikkelingen en de daadwerkelijke inzet van middelen. Dat beeld is gelijk voor de drie regio's en geldt dus ook voor Limburg als geheel. De staat van instandhouding van Natura2000-gebieden blijft een aandachtspunt. De invloed op deze gebieden (door emissie van stikstof, maar ook via grondwater en recreatief medegebruik) neemt af als gevolg van maatregelen in het POL (en ander autonoom beleid). Voor het bereiken van de doelen zijn de aangegeven instrumenten (dynamisch voorraadbeheer van woon- en werkgebieden, regulering van emissies vanuit de veehouderij, focus op inzet van middelen rond Natura2000-gebieden) van groot belang. Grensoverschrijdende effecten treden met name op als gevolg van stikstofdepositie of de plaatsing van windturbines in het grensgebied.

De Commissie m.e.r. heeft het plan-MER (incl. Passende Beoordeling) positief beoordeeld; het document bevat volgens de Commissie

de essentiële informatie voor de besluitvorming.

Status POL2014

POL2014 heeft vier wettelijke functies: structuurvisie (Wet ruimtelijke ordening), provinciaal milieubeleidsplan (Wet milieubeheer), regionaal waterplan (Waterwet), provinciaal verkeer- en vervoersplan (Planwet verkeer en vervoer).

Het milieubeleid heeft zich in toenemende mate ontwikkeld tot facetbeleid en werkt in verschillende beleidsthema's door. Zie ook 'Modernisering Milieubeleid' (Kamerstuk 28663, nr. 55). Daarom kent dit POL geen apart milieuhoofdstuk, wat wel nog het geval was in POL2001 en POL2006, maar is het milieubeleid uitgewerkt in combinatie met andere beleidsthema's, zoals landbouw en infrastructuur en bereikbaarheid (zie 6.1.1).

1. Essenties

Dit is het nieuwe POL2014, het Provinciaal Omgevingsplan Limburg.

Onze centrale **ambitie** komt voort uit de Limburgagenda: een voortreffelijk grensoverschrijdend leef- en vestigingsklimaat, dat eraan bijdraagt dat burgers en bedrijven kiezen voor Limburg: om er naar toe te gaan en vooral ook om hier te blijven. In het POL staan de fysieke kanten van het leef- en vestigingsklimaat centraal. Belangrijke **uitdagingen** zijn het faciliteren van innovatie, het aantrekkelijk houden van de regio voor jongeren en arbeidskrachten, het versnellen van de energietransitie, de fundamenteel veranderde opgaven op het gebied van wonen en voorzieningen, de leefbaarheid van kernen en buurten en het inspelen op de klimaatverandering.

Belangrijke principes in ons omgevingsbeleid worden in hoofdstuk drie uitgelegd.

Kwaliteit staat centraal. Dat komt tot uiting in het koesteren van de gevarieerdheid van Limburg onder het motto 'meer stad, meer land', het bieden van ruimte voor verweving van functies, in kwaliteitsbewustzijn, en in dynamisch voorraadbeheer dat moet resulteren in een nieuwe vorm van groeien. Algemene principes voor duurzame verstedelijking sluiten hierop aan, zoals de ladder van duurzame verstedelijking en de prioriteit voor herbenutting van cultuurhistorische en beeldbepalende gebouwen.

En **uitnodigen** staat centraal. Dat gaat meer over de manier waarop we samen met onze partners dat voortreffelijke leef- en vestigingsklimaat willen realiseren. Met instrumenten op maat en ruimte om te experimenteren. De Provincie wil hierbij selectief zijn: het POL richt zich alleen op die zaken die er op provinciaal niveau echt toe doen en vragen om regionale oplossingen.

Er zijn binnen Limburg regionale verschillen. Samen met de regionale partners zijn voor de **regio's** Noord-Limburg, Midden-Limburg en Zuid-Limburg de ambities en belangrijkste uitdagingen en vraagstukken benoemd. Ze staan in hoofdstuk vier.

Conform Agenda POL2014 worden in de hoofdstukken vijf tot en met acht ambities, opgaven en aanpak voor de **thema's** benoemd waarbij de Provincie een rol heeft of wil vervullen.

Woningen, bedrijventerreinen, kantoren en winkels hebben we in Limburg genoeg, in toenemende mate zelfs te veel. Tegelijkertijd is de kwaliteit steeds minder toegesneden op de behoefte. Op al deze gebieden liggen er nog grote kwalitatieve opgaven. Blijvende vernieuwing en innovatie zijn dan ook van groot belang, we kunnen ons geen stilstand veroorloven. De uitdaging is om een omslag te maken 'van kwantiteit naar kwaliteit' en meer schaarste te creëren.

De sleutel ligt in **dynamisch voorraadbeheer**. Er zullen per regio visies gemaakt waarin gezamenlijke ambities, principes en werkwijze zijn uitgewerkt resulterend in concrete uitvoeringsafspraken. Voor sommige thema's gaat het ook om gezamenlijke programmering. Die vormen de basis voor bestuursovereenkomsten tussen regiogemeenten en Provincie. De Provincie borgt de uitvoering van die afspraken met voorzorgbepalingen in de Omgevingsverordening. De afspraken richten zich op het verbeteren van de kwaliteit van de bestaande voorraad, de mogelijke aanpak van overmatige leegstand en het schrappen van plannen die niet goed passen bij de beoogde kwaliteit. Er is onder voorwaarden ruimte

voor het toevoegen van goede nieuwe voorraad, maar dan wel in combinatie met het schrappen van bestaande voorraad. Dit moet in de visies vorm en inhoud krijgen. De precieze aanpak kan per onderwerp en regio uiteenlopen.

De **bereikbaarheid** van Limburg is over het algemeen redelijk op orde. Om te zorgen dat Limburg ook in de toekomst goed bereikbaar is, zijn op een aantal punten nog verbeteringen gewenst, waaronder de spoorverbindingen met het buitenland. De aanpak blijft gebaseerd op de trits benutten, beïnvloeden en bouwen.

Op **energie**gebied is er een forse transitie nodig naar energiebesparing en duurzame opwekking om aan de ambities te voldoen. Daarvoor zijn alle bronnen nodig. Windenergie krijgt in het POL bijzondere aandacht, Limburg heeft namelijk met het rijk afspraken gemaakt over het minimaal te realiseren vermogen. POL2014 geeft onze visie, hoe en waar (voorkeursgebieden en uitsluitingsgebieden) deze opgave het best gerealiseerd kan worden, weer.

Binnen het landelijk gebied onderscheiden we vier zones met uiteenlopende opgaven en ruimte voor de ontwikkeling van natuur, water, landschap en land- en tuinbouw. Daarnaast hebben we voor het Nationaal Landschap Zuid-Limburg en de Maasvallei extra ambities.

In de **goudgroene natuurzone** staat beschermen en versterken van de natuur centraal, met bijzondere aandacht voor de Natura2000 gebieden en de natuurbeken. Ook de hydrologisch gevoelige natuurgebieden (waaronder de natte parels) vragen om aandacht. Recreatief medegebruik van de natuur willen we optimaliseren. Van belang is een goede maatschappelijke verankering van natuur(beleid).

De **zilvergroene natuurzone** omvat landbouwgebieden met grote kansen voor natuurontwikkeling en natuurbeheertaken, die we vooral met middelen uit de regio moeten benutten.

De **bronsgroene landschapszone**, veelal geconcentreerd in en rond beekdalen en langs steilere hellingen in Zuid-Limburg, bestaat uit landschappelijk aantrekkelijke gebieden met een veelheid aan functies. De beken en beekdalen moeten klimaatbestendig zijn, dus toekomstige pieken en droogteperioden in de regionale waterafvoer kunnen opvangen, en invulling geven aan de Europese doelen. Ze bieden ruimte voor een duurzame ontwikkeling van grondgebonden land- en tuinbouw. Het is belangrijk om de specifieke kwaliteiten van het landschap, de kernkwaliteiten, te koesteren en monumentaal erfgoed te optimaal te gebruiken.

Het **buitengebied** biedt de meeste ruimte voor land- en tuinbouw en vrijetijdseconomie.

Voor de **Maasvallei** ligt er een opgave om te anticiperen op de grotere waterafvoerpieken. In het POL wordt ingezet op een regierol voor de Provincie bij de aanpak van de hoogwateropgave in relatie tot ruimtelijk-economische ontwikkelingen in de Maasvallei. De klimaatverandering stelt ook nieuwe eisen aan de inrichting van het **regionaal watersysteem** om in de toekomst tijdens perioden van droogte naast perioden met veel neerslag zorg te dragen voor een afdoende zoetwatervoorziening en het voorkomen van wateroverlast.

In het POL wordt geconcretiseerd hoe we de ambitie dat elk **land- en tuinbouw** bedrijf in 2025 een lust voor zijn omgeving is, samen met onze partners willen realiseren. Zo krijgt de aanpak 'schone stallen', een combinatie van stimuleren en reguleren, in het POL de nodige aandacht. We willen ook perspectief bieden

voor nieuwe ontwikkelingen in de sector zoals agglomeratielandbouw. Deze past het beste op bedrijventerreinen. Voor glastuinbouw is er voldoende ontwikkelingsruimte binnen de ontwikkelingsgebieden glastuinbouw.

Voor de **ondergrond** is er een duidelijke rol weggelegd voor de Provincie om te komen tot een goede ruimtelijke ordening in het gebruik van de ondergrond én in de afstemming van het gebruik boven- en ondergronds. Het gaat hierbij onder meer om grondwaterwinning, bodemenergie- en geothermiesystemen, delfstofwinning, archeologie en bodembeheer.

Hoofdstuk 9 schetst tot slot hoe wij ook na vaststelling van het POL ruimte willen geven aan **dynamiek en flexibiliteit**.

Bijlage 2 geeft een overzicht van de belangrijkste wijzigingen ten opzichte van POL2006.

2. Ambities en uitdagingen voor Limburg

2.1 Limburg staat er goed voor

We zijn trots op onze provincie.

Mensen zijn hier tevreden over de kwaliteit van de woningen én woonomgeving, meer dan elders in Nederland. Het is er prettig en betaalbaar wonen. Het brede verenigingsleven, de bourgondische levensstijl, dat spreekt velen aan. In Noord- en Midden-Limburg is er de ruimte, in een aantrekkelijk landschap met veel natuur. Zuid-Limburg is meer verstedelijkt, met het prachtige landschap, de heuvels en de uitgestrekte natuurgebieden direct over de landsgrens als onmiskenbare pluspunten. De bijzondere uitstraling van Maastricht heeft doorwerking naar heel Limburg.

Agrofood, chemie en life science zijn onze *tickets to the future*. De inspanningen rondom deze economische sectoren beginnen hun vruchten af te werpen, bijvoorbeeld door de samenwerking met de Universiteit Maastricht. De Brightlands Chemelot Campus en Brightlands Maastricht Health Campus zijn sterke troeven in de internationale concurrentiestrijd om R&D en kenniswerkers. Greenport Venlo is één van de vijf nationale greenports en het tweede tuinbouwgebied van Nederland. Ook de logistiek sectoren en de vrijetijdseconomie horen tot de Nederlandse top. Op Europese economische rankings voor concurrentiekracht staat Limburg in de subtop.

Limburg ligt strategisch, onze economische centra zijn prima bereikbaar, files zijn er in vergelijking met de Randstad nauwelijks.

2.2 Limburg, de meest internationale provincie van Nederland

Voor Limburg, de enige Nederlandse provincie met grenzen met Duitsland én België, heeft internationalisering een extra dimensie. Internationalisering als 'het leggen van verbindingen met het buitenland' is wezenlijk voor de toekomst van Nederland. Economische internationalisering is daarbij ook voor Limburg essentieel.

Ruimtelijk zijn er twee schaalniveaus relevant:

- Limburg verbonden in ruimer internationaal perspectief met (Noordwest-)Europa en de rest van de wereld.
- Limburg als onderdeel van een euregionaal samenhangend verstedelijkt gebied (agglomeratie, daily urban system) met grote culturele en natuurlijke diversiteit en een belangrijke economische potentie.

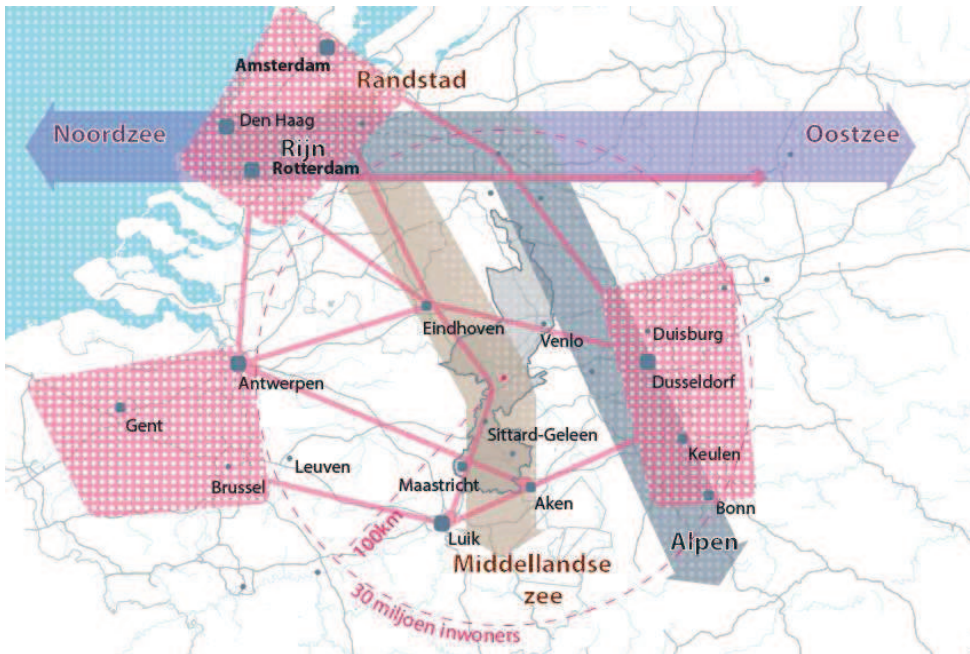
Limburg centraal in Noordwest-Europa

Limburg is strategisch gelegen tussen de Nederlandse en Belgische mainports en het Europese achterland (Ruhrgebied, Oost-Europa). Binnen een straal van 100 km wonen 30 miljoen mensen, een enorm afzetgebied.

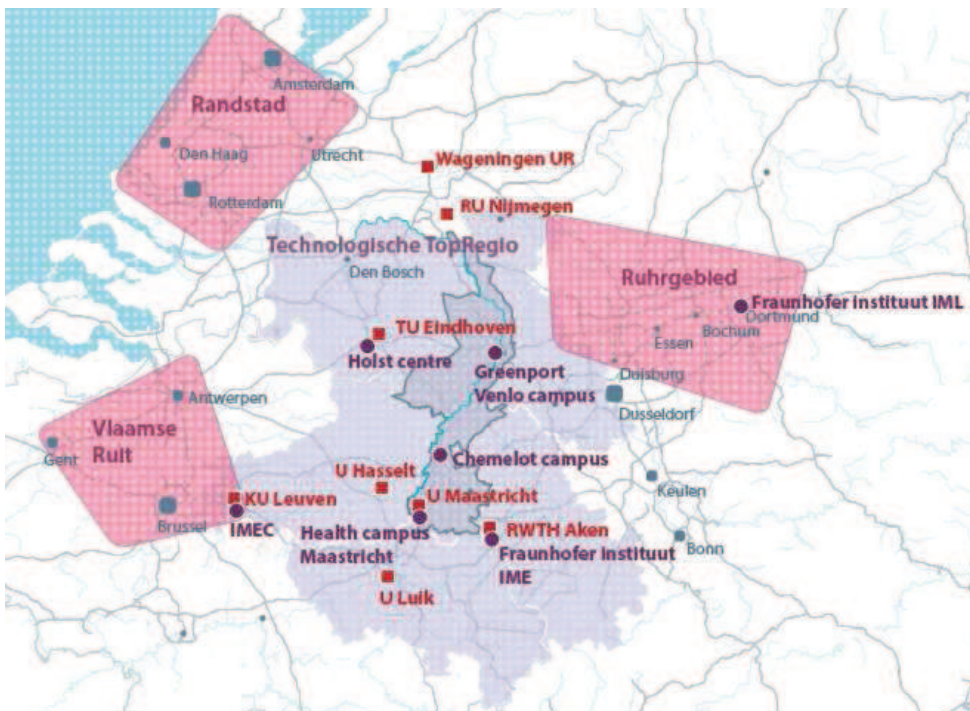
In het netwerk van transportcorridors van Europese betekenis (TEN-t) ligt Limburg heel centraal.

Limburg is belangrijk voor de Rotterdamse en Amsterdamse mainports, gelet op Europees erkende achterlandverbindingen (TEN-t corridors) als Warschau-Midlands, Genua-Rotterdam, Amsterdam-Marseille

en een (aftakking van) Straatsburg-Donau. Dat geldt ook voor de zeehavens Antwerpen, Zeebrugge en hun Europese achterlandverbindingen (weg, rail).

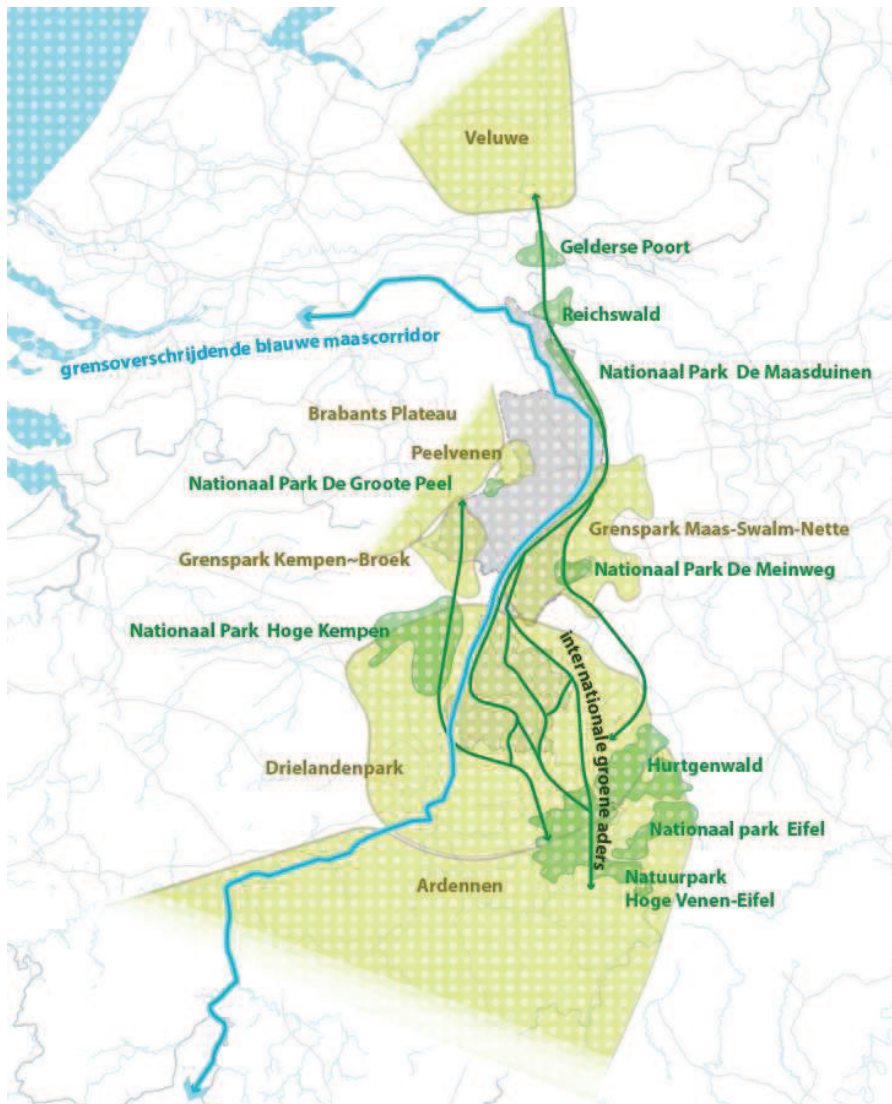

Limburg maakt deel uit van Brainport 2020, Technologische Topregio (TTR) en de Eindhoven-Leuven-Aken-triangle (ELAT).

Limburg is als onderdeel van het internationaal rivierensysteem strategisch belangrijk voor de grensoverschrijdende blauwe Maascorridor.

Limburg vormt ook een strategisch gebied als groene schakel tussen de Europees belangrijke natuurgebieden Veluwe / Gelderse Poort en Eifel / Ardennen (noord-zuidrichting) en tussen de Hoge Kempen / Kempen~Broek / Brabants Plateau en Eifel/Ardennen (oost-westrichting).

Limburg in een grensoverschrijdend, Euregionaal daily urban system (dagelijkse woon-, werk en leefomgeving)

Voor wonen, bedrijvigheid, arbeidsmarkt, winkelen en recreatie is vooral het Euregionaal daily urban system belangrijk, dat zich tot 30-40 km over de grenzen uitstrekt.

Vanuit Noord-Limburg spelen daarin vooral Nijmegen, de regio's Eindhoven en Helmond en de Agrobusiness Region Niederrhein een rol. Voor Midden-Limburg is vooral de relatie Weert-Eindhoven van belang en de interactie met het aangrenzende Duitse gebied met zijn grote bevolkingsconcentraties. Voor Zuid-Limburg zijn vooral de relaties met Aken, Belgisch Limburg (Maasmechelen, Lanaken-Riemst, Hasselt en Genk) en Luik belangrijk.

2.3 Ambitie: een voortreffelijk leef- en vestigingsklimaat

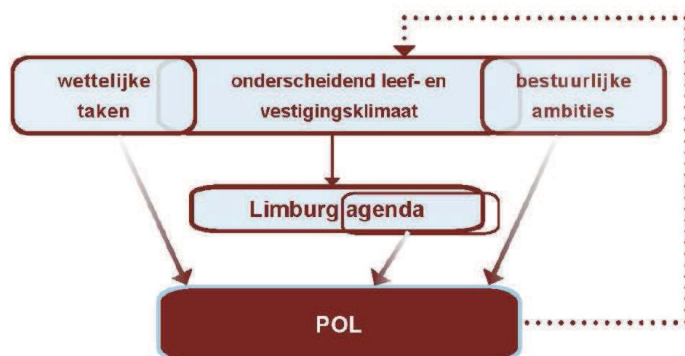
Onze ambitie: een voortreffelijk, grensoverschrijdend leef- en vestigingsklimaat, dat eraan bijdraagt dat burgers en bedrijven kiezen voor Limburg: om er naar toe te gaan en vooral ook om hier te blijven. In de Limburgagenda geven we aan waar het om draait om die ambitie te realiseren. Op welke punten kan Limburg zich onderscheiden van andere regio's? Op welke vlakken is dat nu reeds het geval?

Deze ambitie vraagt om een krachtig omgevingsbeleid. Dat leggen we vast in het POL.

POL is een omgevingsplan en focust dan ook op de fysieke aspecten van het leef- en vestigingsklimaat. Daarnaast geven we met POL invulling aan wettelijke opdrachten (zoals de realisatie en bescherming van de ecologische hoofdstructuur; bescherming (grond)water, bodem en milieu; windenergie) en andere bestuurlijke ambities die bijdragen aan de kwaliteit van de omgeving.

We vinden het belangrijk dat het POL een plan van allemaal is. Een plan dat inspireert, uitdaagt en verbindt. Maar dat tegelijkertijd ook selectief is. We kunnen immers niet alle uitdagingen tegelijk oppakken. Een plan ook waarin heldere keuzes gemaakt worden.

2.4 Belangrijke uitdagingen voor het POL

Limburg is een welvarende streek. Het is niet vanzelfsprekend dat die voorspoed blijft, want er zijn allerlei ontwikkelingen gaande in de regio en daarbuiten die uitdagingen voor de toekomst meebrengen.

Faciliteren innovatie (economisch profiel)

Voor de economische ontwikkeling van Limburg zijn innovatiekracht, kennisinfrastructuur, arbeidsmarkt en onderwijs van groot belang. Het POL gaat vooral over de ruimtelijke vestigingsvoorwaarden: ruimte van goede kwaliteit en een uitstekende (inter)nationale bereikbaarheid over weg, rail, water en via buis. Focus ligt daarbij op innovatieve bedrijvigheid binnen onze topsectoren. Bijvoorbeeld door het stimuleren van de ontwikkeling van campussen als broedplaatsen van kennis.

Duurzaamheid vormt een belangrijke driver voor innovatie. Het stimuleren van duurzaam ondernemerschap kan dan ook een katalysator vormen voor innovatie. Economische groei gaat gepaard met grondstoffengebruik. Er liggen kansen voor economie bij de overgang naar een circulaire economie. Door bedrijven aan te zetten tot innovaties voor grondstoffen- en materiaalkringlopen, kunnen oplossingen worden gevonden voor het vergroten van het Limburgse concurrentievermogen (groene groei) in samenhang met maatschappelijke opgaven, zoals beschikbaarheid en duurzaam beheer van natuurlijke grondstoffen en bescherming van het milieu. We sluiten aan bij de Europa2020 strategie omtrent grondstoffenefficiëntie.

Nederland loopt in Europees verband nog flink achter op het gebied van duurzame energiebronnen. Terwijl er op dat vlak juist grote innovatiemogelijkheden liggen. De ambities om de achterstand in te lopen zijn hoog. Een uitdaging dus om tot realisatie te komen. Dat is nadrukkelijk een vraagstuk voor het POL. Veel van de nieuwe duurzame energiebronnen hebben een behoorlijke ruimtelijke impact (o.a. windturbines, geothermie, bodemenergie en zonneparken).

Ook op het vlak van Europese en nationale milieueisen kan innovatie tot nieuwe kansen leiden. Dat is soms hard nodig. Zo vragen de Europese eisen voor stikstofdepositie op Natura2000-gebieden om slimme, samenhangende maatregelen, bijvoorbeeld in de landbouwsector.

Een aantrekkelijke regio die jongeren en arbeidskrachten bindt (menselijk kapitaal en werkgelegenheid; kwaliteit woon- en leefomgeving)

De kwaliteit van ons fysieke leefklimaat (wonen, voorzieningen, cultuur, landschap) maakt Limburg tot een aantrekkelijke vestigingsplek voor bedrijven en hun werknemers. Ook de bereikbaarheid is grotendeels van hoog niveau.

Heel Limburg heeft nu al te maken met een stevige daling van de beroepsbevolking. Naast hoogopgeleide kenniswerkers heeft Limburg in de toekomst vooral behoefte aan werkers in de zorg, techniek en land- en tuinbouw. Dit, gevoegd bij de sterke ontgroening die zich voordoet, leidt ertoe dat het binden en boeien van jongeren, kenniswerkers en arbeidsmigranten een belangrijke uitdaging is. Hun wensen, bijvoorbeeld op het gebied van stedelijke ontmoetingsplekken en huisvesting vragen dan ook onze bijzondere aandacht. Ons landschap en natuur vormen één van de grootste vestigingsvoordelen die Limburg te bieden heeft. Het is belangrijk om te blijven werken aan de kwaliteit ervan, maar ook aan de gebruiksmogelijkheden.

Fundamenteel andere opgaven op het terrein van wonen en voorzieningen (kwaliteit woon- en leefklimaat; fysieke omgeving en verbindingen)

De stabilisatie en afname van de bevolkingsomvang en het grotere aandeel ouderen ten opzichte van andere leeftijdscategorieën hebben consequenties op verschillende terreinen. We worden op een aantal terreinen (woningen, winkels, kantoren, agrarische bebouwing, bedrijventerreinen, vrijetijdsparken, maatschappelijk vastgoed) geconfronteerd met een grotere leegstand dan ons lief is. Voorkomen moet worden dat functies elkaar gaan beconcurreren.

De opgave is niet langer gericht op kwantitatieve groei, maar vooral op kwalitatieve groei. Wensen op het gebied van comfort, duurzaamheid en gezondheid vragen om aanpak van delen van de bestaande voorraad. Ook de sterke vergrijzing leidt tot veranderde wensen, bijvoorbeeld op het gebied van wonen, bereikbaarheid en voorzieningen. Ook de verwachtingen van werklocaties zijn aan het veranderen. Was voorheen de uitdaging 'programma zoekt ruimte', nu lijkt de uitdaging eerder 'ruimte zoekt programma'. Creatieve oplossingen, nieuwe verdienmodellen en financiële arrangementen zijn nodig om te zorgen dat we de noodzakelijke kwaliteitsslagen blijven maken. Stilstand is geen oplossing.

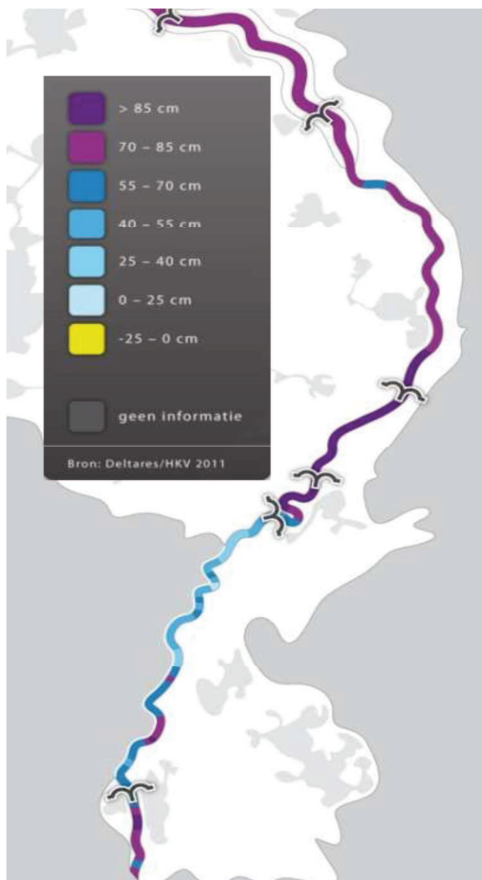
Kwaliteit van de leefomgeving in steden en dorpen (kwaliteit woon- en leefklimaat)

De toenemende leegstand van vastgoed over zo'n breed front en het verdwijnen van voorzieningen hebben consequenties voor de leefbaarheid, zowel in dorpskernen in het landelijk gebied als in buurten en wijken in het stedelijk weefsel. Leegstand van identiteitsbepalende gebouwen vraagt daarbij bijzondere aandacht. Een goede kwaliteit van lucht, bodem en (grond)water is essentieel voor de gezondheid van mensen. Belangrijke opgaven zijn onder meer verbetering van de luchtkwaliteit (met name fijn stof), terugdringen van nitraat in het grondwater en het terugdringen van hinder (geluid, geur, licht e.d.). Ook klimaatverandering (hogere temperaturen, hevige regenbuien) leidt tot de opgave om de gebouwde omgeving klimaatbestendig in te richten ter voorkoming van hittestress en lokale wateroverlast.

Het maken van keuzes en het zoeken naar oplossingen (nieuwe werkvormen, gemeenschappelijk leren stimuleren, burger meer aan zet) met het oog op de leefbaarheid is één van de belangrijkste uitdagingen.

Limburg voorbereiden op de effecten van de klimaatverandering (kwaliteit woon- en leefklimaat; economische profiel)

De verwachte klimaatontwikkeling betekent nogal wat: we moeten ons (voor de lange termijn) voorbereiden op grotere hoogwaterpieken (zie kaart) in Maas en beken, maar aan de andere kant op langere perioden van droogte. Er ligt hier een substantiële en urgente (voor een groot deel ruimtelijke) opgave die voor een deel nog ingevuld moet worden (bijvoorbeeld langs de Maas tussen Eijsden en Maastricht en tussen Buggenum en Venlo). Deze biedt ook kansen om win-win situaties te creëren.

Verwachte stijging van het waterpeil in de Maas in 2100

3. De Limburgse principes

3.1 Kwaliteit centraal

3.1.1 Meer stad, meer land

Een sterk punt van Limburg is de grote diversiteit in de aard en kenmerken van de omgeving. We willen deze kwaliteiten en de variatie erin koesteren. Sterker nog, het motto is 'meer stad, meer land'. Met andere woorden: een nadrukkelijke keuze voor hoogwaardige steden in een waardevol landschap.

Meer stad, want stedelijkheid wint aan economische en sociale betekenis. In de strijd om menselijk talent, creatieve, goed opgeleide, ondernemende mensen die als groep een impuls geven aan de stedelijke en regionale economie, te behouden en binnen te halen, hebben attractieve steden de beste papieren. Deze hebben aantrekkelijke binnensteden met een interessante mix aan kennis, cultuur en voorzieningen, de ideale plekken voor face-to-face contact. In dit verband hebben wij het over Venlo, Venray, Weert, Roermond, Sittard-Geleen, Heerlen en Maastricht.

Meer platteland, want het belang van het Limburgse landschap als vestigingsfactor wordt breed onderkend, niet alleen door de inwoners, maar ook vanuit de economische sectoren.

We hanteren dit uitgangspunt in het besef dat de strakke grenzen tussen stad en platteland steeds meer vervagen. Het 'daily urban system' (de dagelijkse woon-, werk- en leefomgeving) wordt zeker niet alleen gevormd door de stad zelf, maar ook door omliggende kernen en het landschap. De schaalvergroting in de landbouw en het steeds meer industriële karakter daarvan, en verbreding van de plattelandseconomie versterken dat beeld. In Zuid-Limburg vormt het Nationaal Landschap een onlosmakelijk onderdeel van het stedelijk gebied; een groen centraal gebied met dooradering in de steden en onderdeel van het uitgestrekte en grensoverschrijdende Drielandenpark.

3.1.2 Van scheiden naar verweven van functies

We willen dat mogelijkheden om functies te mengen, al dan niet tijdelijk, meer dan nu benut worden.

Te vaak vindt er een strikte scheiding van functies plaats zonder dat daar goede redenen voor zijn.

Verweving van functies kan juist de vitaliteit en aantrekkelijkheid van gebieden vergroten, het leidt ook tot meervoudig ruimtegebruik (bijvoorbeeld van parkeervoorzieningen).

Uiteraard moeten functies elkaar niet in de weg zitten, bijvoorbeeld vanwege hun milieu-impact.

Voorbeelden van gebieden waar kansen liggen voor meer verweving:

- recreatief gebruik van natuur
- combineren industrie, onderwijs en kennis: Kennis-As Limburg
- agglomeratielandbouw
- verweving van wonen, landbouw en toerisme in het Nationaal Landschap Zuid-Limburg
- tijdelijk gebruik leegstaande terreinen voor bijvoorbeeld energievoorziening.

3.1.3 Inspiratie door kwaliteitsbewustzijn

Er worden steeds hogere eisen gesteld aan de kwaliteit van de leefomgeving: milieu, kwaliteit openbare ruimte en gebouwen, architectuur, stedenbouw en specifieke eisen aan natuur en water.

We willen keuzes maken die duurzaam zijn: waarmee we problemen niet vooruitschuiven naar toekomstige generaties of verplaatsen naar elders. Met een goede balans tussen mens, omgeving en economie. We willen stimuleren dat vanaf het begin gekoerst wordt op intrinsiek duurzame oplossingen.

Veel keuzes die samen de kwaliteit van Limburg bepalen, worden niet alleen in het POL gemaakt, maar vooral in afwegingsprocessen over concrete projecten of uitbreidingsplannen. Een goede kwaliteit van die processen is dan ook cruciaal. We vinden dat in dat soort processen in een vroeg stadium, liefst nog voor de definitieve keuze voor een locatie, volwaardig rekening gehouden moet worden met:

- ruimtelijke en milieukwaliteit
- de randvoorwaarden voor een duurzaam en veerkrachtig watersysteem (water als mede-orderend principe)
- de consequenties voor verkeer (ontsluiting, openbaar vervoer en multimodaliteitsambities)
- duurzaamheid in brede zin (people, planet, profit).

Dit bovenop de zaken waarvoor wettelijke normen bestaan zoals natuur, water en milieu.

Door vroegtijdig belanghebbenden te identificeren en te betrekken, integraal te ontwerpen en af te wegen - in plaats van sectoraal en achteraf - kunnen ontwikkelingen worden geoptimaliseerd en procedures soepeler worden doorlopen.

We zetten daarbij in op een kwaliteitsniveau dat past bij het gebied. Nieuwe initiatieven moeten per saldo leiden tot verbetering van de omgevingskwaliteit. Idealiter is dat voor alle aspecten die samen die kwaliteit bepalen sprake is van verbetering of stand-still. Vanuit de gedachte van integraal ontwerpen is dan wel voor een enkel aspect normopvulling mogelijk. Als per saldo maar sprake is van verbetering én de wettelijke basiskwaliteit (als minimum; incl. bepalingen die verband houden met bijzondere kwaliteiten) in acht worden genomen. Op deze manier willen we ruimte geven aan voorlopers.

Voor een goede maatschappelijke verankering is het belangrijk om vanaf het begin de dialoog aan te gaan met de omgeving.

3.1.4 Een grens die verbindt

Onze grensligging biedt veel kansen. Op sommige terreinen worden die volop benut, bijvoorbeeld op het gebied van winkelen en recreatie in de natuur. Maar er zijn nog teveel terreinen waarop de grenzen nog (administratieve, taal- maar vooral culturele) barrières vormen. Uitdaging is om die barrières te slechten. Bijvoorbeeld om de vele potentiële banen op korte afstand in het buitenland (ook fysiek) over en weer beter bereikbaar te maken. Grensoverschrijdende omstandigheden, kansen en effecten betrekken wij in onze afwegingen.

Het begint ermee dat we onze analyses in een grensoverschrijdende context maken.

Het is ons zeker nog niet helemaal gelukt om deze werkwijze voor alle onderwerpen daadwerkelijk en consequent in de praktijk toe te passen. Daar zullen we de komende jaren hard aan moeten werken.

3.1.5 Zorgvuldig omgaan met onze voorraden

Kwaliteit centraal betekent dat we zorgvuldig moeten omgaan met onze voorraden: onze ruimte (steden en dorpen, natuur, landschap), onze voorzieningen (gebouwde omgeving, infrastructuur, vervoersystemen), onze natuurlijke hulpbronnen, onze milieuruimte en onze ondergrond.

We vertalen dit in een aantal principes, die als uitgangspunt gelden bij de keuzes waar we voor staan:

- Grotere stedelijke ontwikkelingen en grootschalige stedelijke voorzieningen concentreren we in de steden. Zo geven we invulling aan de keuze voor 'meer stad'. De vitaliteit van de stedelijke centra, onze binnensteden, heeft prioriteit bij detailhandelsvraagstukken. Die prioriteit mag er overigens niet toe leiden dat er helemaal geen ontwikkelingen meer in dorpen kunnen plaatsvinden, maar ontwikkelingen met stedelijke allure horen daar niet thuis.
- Nieuwe stedelijke ontwikkelingen moeten een plek krijgen binnen het bebouwd gebied. Als dat in uitzonderingsgevallen niet kan, dan toch zoveel mogelijk aansluitend daaraan én met een stevige tegenprestatie voor het verlies aan omgevingskwaliteiten (zie Limburgs kwaliteitsmenu, 3.1.6). Met dit principe in combinatie met het dynamisch voorraadbeheer, geven we invulling aan het principe van duurzame verstedelijking.

- Bedrijfsmatige ontwikkelingen van stedelijke proporties, denk bijvoorbeeld aan agglomeratielandbouw met zijn industriële uitstraling, horen in onze ogen niet in het landelijk gebied thuis, maar moeten op bedrijventerreinen een plek krijgen.
- Goed gebruik maken van reeds bestaande voorzieningen (benutten bestaande voorraad, optimaal benutten wegen door verkeer- en vervoersmanagement, meervoudig ruimtegebruik e.d.).
- Gebruik maken van de kansen die het watersysteem biedt en rekening houden met en zich aanpassen aan het watersysteem (klimaatadaptatie).
- Nieuwe stedelijke functies die veel woon-werkverkeer of bezoekersstromen oproepen dienen goed aangesloten te zijn op het OV-systeem.
- Bij nieuwe ontwikkelingen willen we dat leegstaande cultuurhistorische en beeldbepalende gebouwen zoveel mogelijk worden benut. Er moet gekeken worden of er een leegstaand rijksmonument, gemeentelijk monument, beschermd stads- of dorpsgezicht of ander leegstaand gebouw (in die volgorde) geschikt (te maken) is om deze functie te huisvesten.
- Principes voor het zorgvuldig gebruik van de ondergrond.
- Inzet op energiebesparing en op een zo groot mogelijk aandeel vernieuwbare energiebronnen. Beter benutten van grondstoffen door er efficiënter mee om te springen en het benutten van afval- en reststromen en uiteindelijk realiseren van gesloten kringlopen.

3.1.6 Een onderscheid in zeven soorten gebieden

(zie kaart 1)

De grote variatie in omgevingskwaliteiten is een kenmerk en sterk punt van Limburg. Om daaraan recht te doen, onderscheiden we in dit POL zeven globaal afgebakende gebiedstypen. Dit zijn zones met elk een eigen karakter, herkenbare eigen kernkwaliteiten, en met heel verschillende opgaven en ontwikkelingsmogelijkheden.

Binnen het bebouwd gebied onderscheiden we de volgende zones:

- stedelijk centrum,
- bedrijventerrein,
- overig bebouwd gebied

In het landelijk gebied gaat het om de zones:

- goudgroene natuurzone,
- zilvergroene natuurzone,
- bronsgroene landschapszone en
- buitengebied

Stedelijk centrum

De grotere binnensteden, gekenmerkt door een mix aan functies die deze gebieden een vitaal, stedelijk karakter geeft. Deze gebieden zijn cruciaal voor de aantrekkingskracht en uitstraling van Limburg.

Accenten:

Ontwikkeling centrum-stedelijk woonmilieu (zie 4 en 6.2)

Bovenregionaal verzorgend centrum voorzieningen en detailhandel (zie 4 en 6.3)

Multimodaal bereikbaar (zie 4 en 5.4)

Cultuurhistorie (zie 7.5)

Bedrijventerrein

Specifiek ingerichte gebieden voor grotere bedrijvigheid.

Accenten:

Ruimte voor bedrijvigheid (zie 4, 5.1 en 5.2)

Optimale bereikbaarheid (zie 5.4)

Duurzame inrichting en gebruik (zie 5.2 en 7.6)

Overig bebouwd gebied

Gemengde woon/werkgebieden met voorzieningen, deels met een stedelijk karakter, deels met een dorps karakter.

Accenten:

Transformatie regionale woningvoorraad (zie 6.2)

Bereikbaarheid (zie 4 en 5.5)

Balans voorzieningen en detailhandel (zie 4 en 6.3)

Stedelijk groen en water (zie 7.2 en 7.3)

Kwaliteit leefomgeving (zie 6.1)

Goudgroene natuurzone

Gebieden waar natuur en natuurontwikkeling het primaat hebben vanwege de voorkomende waardevolle flora en fauna, vaak van (inter)nationale betekenis (zoals de Natura2000-gebieden).

Accenten:

Realisatie areaaluitbreiding natuur (zie 7.2)

Recreatief medegebruik (zie 7.2)

Terugdringen milieubelasting (zie 7.2, 7.4 en 7.6)

Zilvergroene natuurzone

Landbouwgebieden waar grote kansen liggen voor ontwikkeling van natuurwaarden.

Accenten:

Ontwikkeling grondgebonden landbouw (zie 7.6)

Beheer en ontwikkeling flora en fauna (zie 7.2)

Recreatief medegebruik (zie 7.2)

Bronsgroene landschapszone

Beekdalen én gebieden met steilere hellingen met een grote variatie aan functies, in hoge mate bepalend voor het beeld van het Limburgs landschap. Omvat ook het winterbed van de Maas.

Accenten:

Kwaliteit en functioneren regionaal watersysteem (zie 7.3 en 7.4)

Ontwikkeling landbouw in balans met omgeving (zie 7.6)

Versterken kernkwaliteiten landschap en cultuurhistorie (zie 7.5)

Recreatief medegebruik (zie 7.2)

Buitengebied

Alle andere gronden in het landelijk gebied, vaak met een agrarisch karakter. Met ruimte voor doorontwikkeling van agrarische bedrijven.

Accenten:

Ontwikkelingsmogelijkheden voor nieuwe bedrijfslocaties landbouw (zie 7.6)

Terugdringen milieubelasting vanuit landbouw (zie 6.1, 7.2 en 7.6)

Kwaliteit en functioneren ondergrond (zie 8)

Toelichting status kaarten

Bij het POL2014 hoort een groot aantal kaarten. De ene kaart is echter de andere niet. Ze hebben een verschillende betekenis en functie.

De kaarten bij het POL vormen vooral een verbeelding van onze visie. Afhankelijk van onze rol is dat een nagestreefd eindbeeld (bijvoorbeeld de goudgroene natuurzone, inclusief nog te ontwikkelen nieuwe natuur), een kaart die ontwikkelingsmogelijkheden schetst of een kaart die de bestaande situatie beschrijft (een 'foto' van de situatie op een bepaald moment). Dat laatste geldt bijvoorbeeld voor de begrenzing van het bestaand bebouwd gebied of thema's als wonen, bedrijventerreinen, kantoren en detailhandel. Het POL legt een aantal basisprincipes voor deze thema's vast als basis voor een regionale concretisering. Daar past niet bij om in het POL al een eindbeeld vast te leggen. De kaarten in hoofdstuk 4 horen bij de drie regiovisies en schetsen beoogde ontwikkelingsrichtingen. Samen met de bijbehorende tekst vormen ze een belangrijke referentie bij de thematische regionale uitwerkingen die in het POL2014 worden geagendeerd voor onder meer wonen, bedrijventerreinen, kantoren en landbouw.

De kaarten bij de Omgevingsverordening 2014 komen meestal overeen met de kaartbeelden in POL2014. Sommige zijn gedetailleerde uitwerkingen, zoals voor de regionale waterkeringen.

De kaarten in de verordening zijn precies bij regelingen die algemeen verbindend zijn (b.v. bij grondwaterbeschermingsgebieden). Bij instructies gericht aan het waterschap (inzake het grondwaterbeheer) of gemeenten (b.v. de bescherming kernkwaliteiten in de bronsgroene landschapszones) zijn de kaarten globaler. Er is voor waterschap en gemeenten ruimte voor maatwerkbegrenzing.

Toelichting kaartbeelden zonerings

Binnen Limburg maken we allereerst onderscheid tussen bebouwd gebied en landelijk gebied.

Dit onderscheid hangt samen met onze ambities gericht op enerzijds vitale en sterke steden, leefbaarheid van kernen en bereikbaarheid van voorzieningen in zijn algemeenheid, en anderzijds het behoud van een goede landbouwstructuur, veerkrachtige watersystemen en robuuste natuurnetwerken.

Eén van de Limburgse principes luidt: meer stad, meer land (zie 3.1.1).

(Bestaand) bebouwd gebied

Het (bestaand) bebouwd gebied betreft de huidige situatie en ruimtelijke dimensie van de steden en plattelandskernen en bedrijventerreinen in Limburg. Dit gebied is volgens een standaard-methodiek op basis van o.a. bestemmingsplannen en luchtfoto's ingetekend door ETIL.

Woonterreinen, bedrijventerreinen en winkelgebieden vormen de basis, aangevuld met de aangrenzende openbare voorzieningen, sociaal-culturele voorzieningen, bouwterreinen, begraafplaatsen, sportterreinen en dag recreatieve terreinen, stortplaatsen en binnen dat gebied gelegen infrastructuur.

(bebouwd gebied is de Limburgse invulling van het begrip bestaand stedelijk gebied uit het Bro)

Lintbebouwingen en kleinere clusters van bebouwing zijn niet apart op de POL-kaart onderscheiden als bebouwd gebied en maken onderdeel uit van het landelijk gebied.

De kaart is een momentopname (31-12-2013) en is mede daardoor een illustratief kaartbeeld.

Het (bestaand) bebouwd gebied wordt onderverdeeld naar 3 zones: stedelijk centrum, bedrijventerrein en overig bebouwd gebied. Als bestemmingsplannen op grond van het oude POL-beleid zijn aangepast en ruimte bieden voor ontwikkelingen buiten het bestaand bebouwd gebied, kunnen deze plaatsvinden. Maar ook het nieuwe POL biedt hier ruimte voor ontwikkelingen, voor zover die passen binnen de regionale afspraken over woningbouw.

Stedelijk centrum

Van de zeven steden Heerlen, Maastricht, Roermond, Sittard-Geleen, Venlo, Venray en Weert is een deel van het stedelijk gebied aangegeven als stedelijk centrum. De ruimtelijk afbakening is puur illustratief en symbolisch vormgeven. Beleidsmatig wordt groot belang toegekend aan de kwaliteit en vitaliteit van deze stedelijke centra.

Bedrijventerrein

Het betreft de weergave van de bestaande en direct uitgeefbare bedrijventerreinen. Dit is een momentopname ontleend aan het REBIS-systeem (31-12-2013). De weergave is indicatief bedoeld. Solitaire bedrijven zijn niet op kaart weergegeven.

Overig bebouwd gebied

Deze zone omvat het resterende gedeelte van het bestaand bebouwd gebied (dus buiten de bedrijventerreinen en de stedelijke centra). Een deel ligt in stedelijke invloedssfeer, deels gaat het om grotere en kleinere dorpen, buiten de steden of stedelijke invloedssfeer.

In de regionale visies en afspraken voor de verschillende thema's kan een verdere onderverdeling van het overig bebouwd gebied aan de orde zijn, met het oog op een goede op regio en thema toegespitste positionering van kernen. De weergave op kaart is indicatief bedoeld.

Landelijk gebied

Dit is het gebied buiten de steden, plattelandskernen en bedrijventerreinen. De contramal dus van het bestaand bebouwd gebied. Een rijk geschakeerd gebied bestaande uit rivier- en beekdalen, hellingen, landbouwgronden, glastuinbouw, bos- en natuurgebieden, delfstofwinningen, solitaire woningen en bedrijfsgebouwen, linten en clusters van bebouwing, verblijfsrecreatieve terreinen e.d. en doorsneden met allerlei vormen van infrastructuur.

Het landelijk gebied wordt op hoofdlijnen en indicatief onderverdeeld in 4 zones: goudgroene natuurzones, zilvergroeene natuurzones, bronsgroene landschapszone en buitengebied.

Goudgroene natuurzone

Dit betreft het Limburgse deel van het nationale natuurnetwerk en omvat de belangrijkste bos- en natuurgebieden, waaronder de Natura2000-gebieden, inclusief de reeds gerealiseerde areaaluitbreidingen natuur, én de nog te realiseren areaaluitbreidingen natuur. De buitenbegrenzing van de goudgroene natuurzone is vrij nauwkeurig begrensd, maar omvat ook op bestemmingsplanniveau ook andere functies. (Voor een meer uitgebreide toelichting: zie 7.2 en de toelichting bij de omgevingsverordening)

Zilvergroeene natuurzone

Deze zone omvat vooral landbouwgebieden, die belangrijk zijn vanwege de aanwezige natuurwaarden: het accent ligt hier op (het bieden van mogelijkheden voor) agrarisch natuurbeheer. Ook omvat de zilvergroeene natuurzone diverse gebieden met delfstofwinningen waar na afloop de ontwikkeling als natuur (mede) aan de orde is, maar ook (delen) van Maasplassen met een ecologische functie en gebieden waar door andere partijen groengebieden worden ontwikkeld (soms met medefinanciering door de Provincie). De zonering is indicatief op kaart gezet. Het karakter van dit gebied vraagt niet om een gedetailleerde begrenzing door gemeenten.

Bronsgroene landschapszone

Basis voor deze zone wordt gevormd door de rivier- en beekdalen en de steilere hellingen, voor zover die niet reeds onderdeel uitmaken van de goudgroene of zilvergroene natuurzones, én de relatieve rijkdom aan cultuurhistorische en landschappelijke waarden. Het betreft overwegend landbouwgronden maar ook andere functies als verblijfsrecreatieve terreinen, woningen en linten van bebouwing kunnen voorkomen.

De zonering is indicatief op kaart gezet, gemeenten kunnen dit verder specificeren. (Voor een meer uitgebreide toelichting: zie 7.5 en de omgevingsverordening)

Buitengebied

Deze zone omvat een breed scala aan gebieden variërend van landbouwgebieden in algemene zin, glastuinbouwgebieden, ontwikkelingsgebieden intensieve veehouderij, verblijfsrecreatieve terreinen, stadsrandzones tot linten en cluster van bebouwing.

De betekenis en begrenzing van het (bestaand) bebouwd gebied

De grens tussen het bestaand bebouwd gebied en het landelijk gebied is een belangrijke grens, onlosmakelijk onderdeel van de ladder van duurzame verstedelijking, één van de Limburgse principes.

Vanwege het belang dat we hechten aan een optimaal gebruik van het (bestaand) bebouwd gebied, nemen we in het POL een (indicatief) kaartbeeld daarvan op, onderverdeeld in stedelijk centrum, bedrijventerrein en overig bebouwd gebied (kaart 1). Het gaat om de weergave van de feitelijke situatie: geplande en beoogde uitbreidingen in uitleglocaties maken er geen deel van uit, meestal vallen die onder het buitengebied. Het is zeker geen visiekaart, die wordt door en met de drie regio's gemaakt in de trajecten van regionale visievorming, resulterend in bestuursovereenkomsten

De precieze begrenzing van het (bestaand) bebouwd gebied gebeurt op gemeentelijk niveau. De regionale visies en afspraken (zie ook 3.2.3 en hoofdstuk 9) bieden daarbij een belangrijk kader om uitspraken te doen over de zonering en daaraan gekoppelde principes. Die regionale visies krijgen vertaling in gemeentelijke structuurvisies en bestemmingsplannen. Uiteraard kunnen gemeenten ervoor kiezen om gebruik te maken van in het verleden gehanteerde begrenzingen zoals rode contouren.

3.2 Uitnodigen centraal

3.2.1 Uitnodigen en inspireren

Plannen maken is mooi, omgevingskwaliteit tot stand brengen is nog mooier! We willen met het POL op de eerste plaats partijen inspireren en uitnodigen om (samen) zaken op te pakken en zo te werken aan een beter leef- en vestigingsklimaat en invulling te geven aan ontwikkeling van een bepaalde locatie of een bepaald gebied. Limburg is van ons allemaal.

Het POL2014 is daarom niet een plan dat redeneert vanuit het idee dat de omgevingskwaliteit door de overheid wordt 'gemaakt' door te reguleren en grenzen te stellen. Het POL gaat uit van de basisfilosofie dat de kwaliteit van de omgeving tot stand komt door de dagelijkse beslissingen en acties van burgers, bedrijven, instellingen en overheden.

Het POL2014 is een omgevingsplan dat de visie van (regionale) partners weergeeft en de ambities en opgaven formuleert voor Limburg als geheel en ook gedifferentieerd voor de regio's Noord-Limburg, Midden-Limburg en Zuid-Limburg.

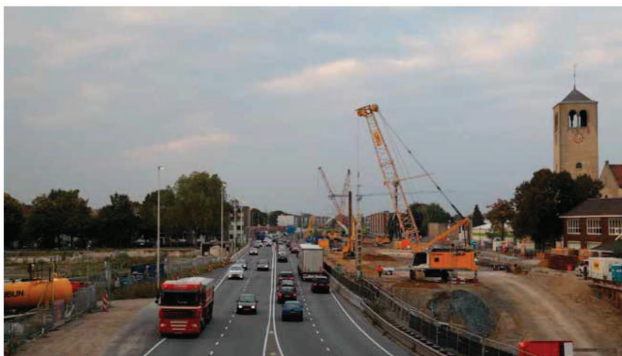
Daarnaast geeft het POL2014 voor Limburg een raamwerk, dat voorziet in basis behoeften, zoals wonen, economie, werk en innovatie, transport, energie, voedselproductie, watervoorziening, hoogwaterbescherming, biodiversiteit, landschap en rust.

Verder zijn in het POL2014 basisprincipes opgenomen, die richtinggevend zijn voor de ontwikkeling. Het gaat zowel om principes voor de kwaliteit van de (fysieke) omgeving als om principes voor de kwaliteit van proces en besluitvorming.

In het POL2014 is een met de partners ontwikkelde agenda voor de gezamenlijke aanpak van (regionale) vraagstukken opgenomen en een proces voor gezamenlijke actie.

Ook de inzet van instrumenten is als onderdeel van die gemeenschappelijke aanpak opgenomen.

Op deze manier is het POL2014 een volgende stap in de ontwikkeling van de ruimtelijke ordening en het omgevingsbeleid: van reguleringsplanologie naar ontwikkelingsplanologie naar uitnodigingsplanologie. Uitnodigend omgevingsbeleid betekent iets voor de manier waarop we werken. Dit sluit aan bij de veranderende gedachten over de rol van de overheid, met een nieuwe communicatieve rol die de samenleving in zijn kracht wil zetten en deze uitnodigt om initiatief te nemen en kwaliteit tot stand te brengen. De overheid is in die rol ondersteunend aan burgers, maatschappelijke instellingen en bedrijven. Daarbij zijn niet regels het uitgangspunt, maar ambities en gebiedsdoelen: 'niet vinken maar vonken'. De Provincie kan die rol op verschillende manieren invullen; ze gaat daarbij uit van de Ladder van overheidsparticipatie. Het idee is dat de Provincie stevig stuurt op het 'raamwerk' en situationeel haar rol kiest bij ontwikkelingen. Het gaat dus niet om uitnodigen alleen, maar ook om het mogelijk maken. Dit doen we door te stimuleren en faciliteren. Bijvoorbeeld door het aanreiken van ideeën over geschikte plekken om ontwikkelingen tot stand te brengen (zoekgebieden windenergie of motorsportcentra) of door het stimuleren van 'voorlopers'. Dat zijn initiatiefnemers die hun nek uitsteken om behalve profit voor zichzelf ook bij te dragen aan de omgevingskwaliteit en daarbij verder gaan dan de algemeen gangbare aanpak. [zie ook 3.2.4](#) Daarnaast faciliteert de Provincie door verbindingen te leggen en kennis te delen. Of het nu gaat om het bij elkaar brengen van partijen uit productieketens, het bieden van platforms voor innovatie (vraag en aanbod matchen) of het verbinden van partijen in regionale afspraken, bijvoorbeeld over wonen, werklocaties en detailhandel.

3.2.2 Een selectieve Provincie

In het POL2014 komen alleen die zaken aan bod, die er op provinciaal niveau echt toe doen en die vragen om regionale oplossingen. Dat sluit aan bij onze basisfilosofie en ook bij aanpak van de rijksoverheid die zich beperkt tot een 13-tal nationale ruimtelijke belangen. Zo veel mogelijk ligt de verantwoordelijkheid bij gemeenten en andere partners die met hun lokale kennis prima maatwerk kunnen leveren.

Toelichting een selectieve Provincie

In de Agenda POL2014 heeft een eerste selectie plaatsgevonden van onderwerpen waar de Provincie in het POL iets over zou moeten vinden. Deze keuzes zijn tot stand gekomen na een breed ingezet participatief proces. Het zijn geen van boven opgelegde beslissingen. In het lopende proces worden die keuzes nog verfijnd.

Dit POL maakt duidelijk wat per thema de provinciale belangen zijn.

Dat wil niet zeggen dat onderwerpen die in het POL niet aan bod komen, onbelangrijk zijn; er wordt voor die onderwerpen momenteel geen rol gezien voor de Provincie.

3.2.3 Dynamisch voorraadbeheer

Van veel voorraden hebben we in Limburg genoeg, in toenemende mate zelfs te veel. Denk aan woningen, werklocaties (bedrijventerreinen, kantoren, agrarische productielocaties), winkels en vrijetijdsparken. Er is daarbij ook sprake van een mis match tussen kwalitatief aanbod en behoefte. Er is geen behoefte aan meer van hetzelfde, er is juist behoefte aan andere kwaliteit.

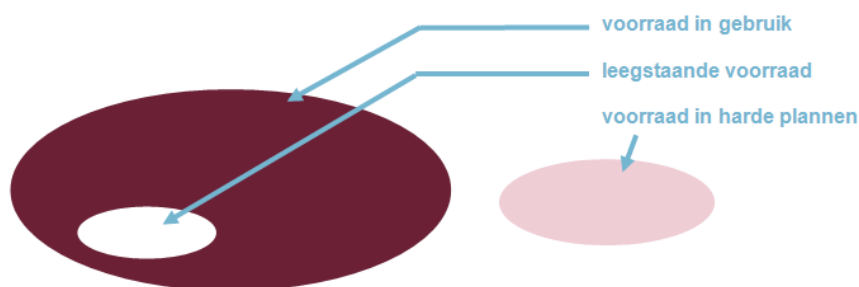
Waar de behoefte aan kwantitatieve groei is weggevallen, is stilstand geen optie. Blijvende vernieuwing en innovatie mag niet in gevaar komen. Dynamiek is nodig om de omslag naar gewenste kwaliteit te maken. Door het creëren van schaarste krijgt de markt prikkels om de benodigde kwaliteit te realiseren. Met ruimte voor maatwerk om in te spelen op ontwikkelingen in de markt (zoals trends om functies meer te combineren) en innovatief en maatschappelijk verantwoord ondernemerschap te belonen.

De sleutel ligt in dynamisch voorraadbeheer. Daarbij maken gemeenten en Provincie op regionaal niveau afspraken over gezamenlijke ambities en opgaven, gezamenlijke principes en werkwijze, voor sommige onderwerpen ook voor gezamenlijke programmering, soms zelfs voor gezamenlijk beheren van de voorraad. De belangrijke marktpartijen en stakeholders worden hierbij betrokken.

De aanpak en basisprincipes zijn per thema verder geconcretiseerd (zie 5 tot en met 8 en in algemene zin hoofdstuk 9).

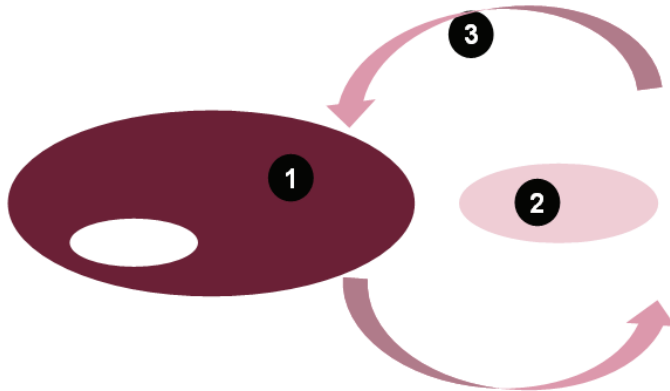
Toelichting dynamisch voorraadbeheer

Dynamisch voorraadbeheer is een (overheids)interventie bedoeld om in de huidige situatie van falende marktwerking de markt te prikkelen om kwaliteit te realiseren. We hanteren deze aanpak voor woningen, bedrijventerreinen, kantoren, winkels, recreatieparken, campings en land- en tuinbouw. Essentie ervan is dat in regionaal verband door gemeenten niet-vrijblijvende afspraken worden gemaakt over noodzakelijke interventies. Die gaan over de ambities en opgaven, gezamenlijke principes en een gezamenlijke werkwijze. Voor sommige onderwerpen (wonen, bedrijventerreinen) aangevuld met een gezamenlijke programmering.

De precieze aanpak kan per onderwerp en regio uiteenlopen. Centraal in het dynamisch voorraadbeheer staan drie typen interventies.

1. *Werken aan de kwaliteit van de bestaande voorraad (bijvoorbeeld renovatie, herstructureren, energiemaatregelen, duurzaamheid). Onderdeel hiervan vormt de aanpak van de bestaande leegstand.*
2. *Waar mogelijk schrappen (verkleuren/ van functie veranderen) van harde plannen die niet de beoogde toevoeging van kwaliteit opleveren. Het kan ook gaan om tijdelijke andere functies.*
3. *Onder voorwaarden (bijvoorbeeld alleen echte toevoeging kwaliteit, principes duurzame verstedelijking) ruimte bieden voor het toevoegen van goede nieuwe voorraad, maar dan wel in combinatie met het schrappen van bestaande voorraad.*

Regionale visievorming (Noord, Midden, Zuid-Limburg) staat centraal (verdere subregionale uitwerking blijft uiteraard mogelijk), met betrokkenheid van maatschappelijk middenveld en/of marktpartijen. Die visies moeten stevig zijn en niet-vrijblijvend, maar wel met oog voor de realiteit en flexibiliteit (in overleg aan te passen n.a.v. nieuwe ontwikkelingen). De samenhang met de overkoepelende regionale visies (bijvoorbeeld de POL-regiovisies) en met de visies voor andere onderwerpen moet goed in de gaten gehouden worden.

Ook de in te zetten instrumenten zijn niet in beton gegoten, indien nodig worden ze aangepast/aangescherpt. De regionale visies/programma's worden vastgelegd in bestuursovereenkomsten tussen gemeenten en Provincie en door de Provincie geborgd in een bepaling met een voorzorgkarakter in de Omgevingsverordening (essentie van die regeling: bestemmingsplannen mogen niet in strijd zijn met gemaakte regionale afspraken).

Aan het begin van het traject wordt in een intentieovereenkomst de aanpak vastgelegd (wanneer visie klaar, wie is trekker, wie betrokken, wat te doen met grotere tussentijdse ontwikkelingen). In deze overeenkomst wordt ook vastgelegd dat een aantal basisprincipes die in het POL zijn vastgelegd als uitgangspunt voor de regionale visie worden gehanteerd/overgenomen. Uitzondering is Wonen Zuid-Limburg, vanwege de urgentie van het vraagstuk: daar voorziet een verordening in sturing van de woningmarkt in de overgangsfase waarin er nog geen visie en afspraken (op de schaal Zuid-Limburg) liggen.

Faciliterende en inspirerende instrumenten (zoals monitoring, kennisdelen over instrumenten), mogelijk ook financiële instrumenten (bijvoorbeeld transitiefonds) vormen eveneens onderdeel van de aanpak.

Het gaat uiteindelijk natuurlijk om de realisatie van de ambities en opgaven uit de visies, volgens de afgesproken aanpak/ werkwijze. Het is belangrijk om het doel daarbij steeds scherp voor ogen te houden.

3.2.4 Stimuleren van voorlopers

Inspirerende voorbeelden zijn een vliegwiel voor verandering en innovatie. Daarom zijn vooruitstrevende ondernemers zo belangrijk voor de kwaliteit van Limburg. Zij staan midden in de samenleving en nemen initiatief om duurzaam te ondernemen en nieuwe manieren te vinden om hun bedrijf te ontwikkelen met respect voor en in samenhang met de omgeving. Dat moet tot uiting komen in bedrijfsvoering concepten waarin ondernemers extra maatregelen nemen om de effecten op de omgeving te reduceren: minder hinder, minder bodem- en (grond-)waterbelasting, minder water- en energiegebruik e.d.

De Provincie wil dergelijke voorlopers ontwikkelruimte bieden. Een voorloper beperkt zich daarbij niet enkel tot duurzaamheid als milieu- en ruimtelijke component in zijn bedrijfsvoering. Hij heeft een integrale kwaliteitsverbetering in de omgeving op het oog. Daarbij heeft hij in het proces nadrukkelijk aandacht voor duurzaam, excellent ondernemerschap en duurzame bedrijfsvoering in zijn omgeving, waar hij verantwoordelijk is voor maatschappelijke acceptatie en draagvlak, door een dialoog met de omgeving.

Uitgangspunt is dat voorlopers bereid zijn hun kennis en ervaringen te delen, zodat zij daadwerkelijk een inspiratie kunnen vormen voor anderen. De Provincie wil dit faciliteren met kennis en het stimuleren van voorbeeldprojecten. Beschikbare financiële middelen om de verbetering te stimuleren moeten zo integraal mogelijk ingezet worden.

Wet- en regelgeving kunnen realisatie van integrale verduurzaming in de weg staan. De Provincie bevordert dan dat er experimenteerterruimte ontstaat gericht op nieuwe verdienmodellen, verbeteren van omgevingskwaliteit en maatschappelijke meerwaarde uitgaande van een integrale afweging. Waar mogelijk en nodig door een beroep te doen op de Crisis en Herstelwet.

3.2.5 Kwaliteitsbewust ontwikkelen

Bij kwaliteitsbewust ontwikkelen gaat het erom dat vanaf het eerste idee van een initiatief (de 'voorkant') wordt ingezet op creativiteit en kwaliteitsverbetering door toepassing van een uitnodigende en ontwerpende aanpak. Hiertoe willen we in gebieden en thema's van provinciaal belang werken met een creatieve netwerk aanpak, waarbij vanuit een brede scope van kwaliteit in een vroeg stadium van een initiatief de samenwerking van initiatiefnemer met omgeving, gemeente, adviseurs, Provincie tot stand komt en aanvullende kennis rond omgevingskwaliteit (maatwerk vanuit een kennisnetwerk voor aspecten zoals cultuurhistorie, landschapsarchitectuur en stedenbouw, landbouw en milieu) wordt georganiseerd. Het idee is dat ook van de initiatiefnemer een uitnodiging uitgaat aan mogelijke stakeholders om samen kwaliteit tot stand te brengen. Hierbij is het naast het bij elkaar brengen van inhoud van verschillende aard van groot belang om het proces te faciliteren, zodat er geen spraakverwarring en irritatie, maar gezamenlijke ontwikkeling van kwaliteit tot stand komt.

Deze aanpak moet leiden tot goede voorbereidingsprocessen voor concrete projecten of uitbreidingsplannen, onder meer leidend tot een goede maatschappelijke verankering van de ontwikkeling, locatiekeuze, ruimtelijke kwaliteit en duurzaamheid. Uitgangspunten daarbij zijn:

- per saldo geen verslechtering van de omgevingskwaliteit (geen normopvulling)
- rekening houden met bijzondere kwaliteiten / uitgaan van de gebiedskwaliteit.

De Provincie wil deze manier van werken stimuleren en ondersteunen. De Provincie wil actief participeren in geval van ontwikkelingen in de gebieden van provinciaal belang (de goudgroene en zilvergroene natuurzones, de brongroene landschapszones, het Nationaal Landschap Zuid-Limburg, de Maasvallei), ingeval van thema's van provinciaal belang waaronder de ontwikkeling van gebouw gebonden land- en tuinbouw en bij beeldbepalende monumentale gebouwen. Dat kan bijvoorbeeld in een netwerk aanpak door te werken met 'kwaliteitsateliers'.

3.2.6 Instrumenten op maat

Elk vraagstuk vraagt om toegespitste instrumenten. Dat is meestal een mix van bestuurlijk-communicatieve, financiële en juridische instrumenten, waarvan de invulling sterk afhangt van de rol die de Provincie speelt. De keuze van instrumenten is niet in beton gegoten voor de looptijd van het POL. Zo nodig zetten we tussentijds andere instrumenten in. Dat kan ook nodig zijn als de wettelijke kaders wijzigen (bijvoorbeeld bij de inwerkingtreding van de nieuwe Omgevingswet, naar verwachting in 2018).

De Provincie wil blijven inzetten op de goede samenwerking met gemeenten. Bestuursvereenkomsten blijven dan ook een cruciaal instrument. Gezamenlijke regionale visies zijn de basis voor zulke afspraken. Om te borgen dat gemaakte afspraken ook succesvol gerealiseerd worden, zetten we een verzorgverordening in.

Op milieugebied zet de Provincie vooral het instrument vergunningverlening en handhaving in.

Waar provinciale belangen daartoe aanleiding geven zal het instrument van het Provinciaal Inpassingsplan (PIP) worden ingezet, zoals bij ontgrondingen.

Het Limburgs Kwaliteitsmenu (LKM) is overgedragen aan de gemeenten. De Provincie gaat er vanuit dat gemeenten zelf invulling geven aan dit kwaliteitsbeleid (waaronder de handhaving). De Provincie faciliteert de gemeenten hierbij. Een goede invulling van het Limburgs Kwaliteitsmenu is immers mede een provinciaal belang. De Provincie gaat in overleg met de gemeenten ervoor zorgen dat:

- Over de inzet van het LKM (als onderdeel van een bredere aanpak om ruimtelijke kwaliteit te bevorderen) in de regionale uitwerkingen per thema nadere afspraken hierover worden gemaakt.
- Voor de hoogte van de tegenprestatie minimale drempelbedragen worden gehanteerd.
- Stapeling met andere compensatieregelingen of regelingen met een vergelijkbaar karakter zoveel mogelijk wordt voorkomen.
- Dat de inzet van het instrument LKM wordt gemonitord.

3.2.7 Ruimte om te experimenteren

Veel van de voorliggende vraagstukken roepen om creatieve oplossingen: generieke sturingsprincipes en traditionele verdienmodellen werken vaak niet meer, de middelen van de overheid lopen terug, de markt pakt zeker niet alles op, nieuwe partijen lijken aan zet om gebiedsontwikkelingen op te pakken. De Provincie wil dan ook nieuwe vormen van integrale (gebieds)ontwikkeling, nieuwe allianties en samenwerkingsvormen, en nieuwe instrumenten en verdienmodellen stimuleren.

Hoe dat precies moet, weten we nog niet. Er is de afgelopen jaren al veel onderzocht en geëxperimenteerd, vaak vanuit een bepaalde sector. Meer synergie en samenhang mogelijk. Ruimte voor experimenteren blijft daarbij nodig. Lokaal maatwerk uitgaande van gebiedskwaliteiten biedt meerwaarde, er zijn nieuwe processen nodig waarin spelers samen tot ontwikkeling van kwaliteit op locatie komen. Voor het versterken van een integrale en ontwerpende aanpak voor thema's en projecten van provinciaal belang denken we aan het werken met 'kwaliteitsateliers'.

De Provincie wil een verbindende rol oppakken om synergie tussen diverse experimenten en het gemeenschappelijk leren te bevorderen. Daarvoor zet de Provincie onder meer een gezamenlijk leertraject met gemeenten en adviseurs in gang.

Toelichting rollen en instrumenten

De rol van de Provincie kan (voor vraagstukken waar we een rol voor ons zien weggelegd) de volgende vormen aannemen, uitgaande van de trap van overheidsparticipatie van de Raad voor het Openbaar Bestuur.

De gedachte hierachter is dat de vitaliteit van de samenleving meer ruimte krijgt als de overheid de trap van overheidsparticipatie zo weinig mogelijk beklimt. De rol van de overheid verschuift van 'plannen' naar 'volgen, en niets doen waar dat niet nodig is.

Die onderste trede (loslaten) past bij de keuze voor een selectieve Provincie. We willen ons met een beperkt aantal thema's bemoeien. De door PS bepaalde Agenda POL2014 is daarbij leidend geweest. Maar ook binnen de thema's stellen we steeds weer de vraag waar en hoe de Provincie meerwaarde heeft.

Het motto hierbij is 'je gaat erover of niet', zoals ook de rijksoverheid hanteert.

Bij de diverse rollen horen de volgende interventies (voorbeelden, niet uitputtend):

zelf doen: investeren, realiseren en beheren wegen en gebouwen, gebiedsontwikkeling, deelnemingen

reguleren: verordenen, bestemmen, vergunnen en handhaven (eenzijdig)

regisseren: procesmanagement, programmamanagement, samenwerking, afspraken (initiatief)

stimuleren: voorlichten, subsidiëren, lobby, uitnodigen

faciliteren: monitoren, handleidingen, waarderingssubsidies, loketfuncties

De Provincie kan voor de uitvoering van het omgevingsbeleid instrumenten uit drie instrumentenkisten inzetten:

- *Bestuurlijk- communicatief instrumentarium*: overleg, onderhandelingen en lobby met rijk en (internationale) partners. Overleg en afspraken met gemeenten, waterschappen, bedrijfsleven en belangenorganisaties. Educatie en voorlichting.
- *Financieel instrumentarium*: uiteenlopend van risicodragende participaties in gebiedsontwikkelingen en gebouwen, de verdeling en inzet van doeluitkeringen van het Rijk, grondaankoop tot subsidieverlening.
- *Juridische instrumenten*: de Wro (Wet ruimtelijke ordening) biedt proactieve en reactieve instrumenten waaronder het provinciaal inpassingsplan, omgevingsverordening (met direct sturende bepalingen, instructieregels voor gemeenten en voorzorgbepalingen) en reactieve aanwijzing. Vergunnen/ handhaven: de Provincie verleent en handhaaft vergunningen in het kader van verschillende wetten. Contracten, concessies, aanbesteden.

Een aantal instrumenten wordt hieronder kort toegelicht: bestuursovereenkomst, omgevingsverordening, vergunningverlening en Provinciaal inpassingsplan.

Bestuursovereenkomsten

Met de bestuursovereenkomst kunnen twee of meer overheidspartijen gezamenlijk afspraken maken om bepaalde beleidsdoeleinden te

realiseren. Daarbij kunnen afspraken worden gemaakt over het gebruik of de inzet van de (andere) normerende instrumenten, zoals de omgevingsverordening, projectbesluiten en omgevingsvergunningen.

Bestuursovereenkomsten worden in het omgevingsrecht veel gebruikt, onder diverse benamingen zoals convenanten, partnercontracten, afspraken of akkoorden. Een kenmerk van bestuursovereenkomsten is dat zij juridisch niet afdwingbaar zijn. In de meeste gevallen is dat ook niet de bedoeling en volstaat de politieke/bestuurlijke druk die van de overeenkomst uitgaat. Maar soms willen partijen wel dat de afspraken een bindend karakter krijgen. In dat geval is de hulp nodig van een instrument dat wel juridisch bindend is, zoals de 'voorzorgverordening'.

Een bezwaar van bestuursovereenkomsten is dat derden, die geraakt worden door de gevolgen van de gemaakte afspraken, geen invloed kunnen uitoefenen op de inhoud van de overeenkomst. Ook kan zo'n overeenkomst niet door de rechter worden getoetst. Verder wordt het besloten karakter nogal eens bekritiseerd, waardoor derden niet eens weten dat er een overeenkomst is gesloten die gevolgen voor hen kan hebben. Dat laatste kan ondervangen worden door de overeenkomst actief openbaar te maken, zodat een ieder van de inhoud kennis kan nemen.

Omgevingsverordening

Sinds begin 2011 heeft de Provincie Limburg een integrale Omgevingsverordening. Daarvoor bestonden er aparte verordeningen voor onderdelen van het fysieke domein: Provinciale Milieuverordening, Wegenverordening, Waterverordening en Ontgrondingenverordening. In 2008 heeft de Provincie de bevoegdheid gekregen om een ruimteverordening vast te stellen met instructies aan gemeenten die gemeenten bij het maken van bestemmingsplannen e.d. in acht moeten nemen. Dat hing samen met het vervallen van de goedkeuringsbevoegdheid van provincies. Limburg heeft van die bevoegdheid slechts zeer beperkt gebruik gemaakt: de verordening Wonen Zuid-Limburg.

Gelijktijdig met de vaststelling van POL2014 wordt nu de Omgevingsverordening geactualiseerd en uitgebreid met een hoofdstuk ruimte.

De Omgevingsverordening Limburg bevat regels over de volgende onderwerpen:

- De aanwijzing van milieubeschermingsgebieden. Deze regels richten zich tot een ieder en kunnen een absoluut verbod op bepaalde handelingen inhouden, of een verbod waarvan een ontheffing kan worden gevraagd;
- Regionale wateren, zoals veiligheidsnormen voor regionale waterkeringen, normen voor wateroverlast en regels voor het door de waterschappen te voeren waterbeheer. Deze regels richten zich vooral tot de waterschappen;
- Ruimte. Instructieregels aan gemeenten omtrent de inhoud van bestemmingsplannen of de toelichting daarbij;
- Veehouderijen en Natura2000;
- Een aanvullende regeling op de Ontgrondingenwet, waarin wordt bepaald voor welke handelingen een vrijstelling geldt van bepaalde verboden uit de Ontgrondingenwet;
- Het gebruik van wegen die in beheer bij de Provincie zijn, zoals een verbod om het noodzakelijke uitzicht op de weg te belemmeren door spandoeken of borden;
- Gemeentelijke rioleringsontheffing, het gebruik van gesloten stortplaatsen, de aanwijzing van industrieterreinen van regionaal belang en een schadevergoedingsregeling.

Een specifieke vorm van de bepalingen in het hoofdstuk ruimte is de zogenaamde 'voorzorgverordening'. Deze verordening bevat het verbod om bestemmingsplannen te maken die in strijd zijn met (regionale) afspraken. Een voorbeeld: "De in een bestemmingsplan op te nemen nieuwe woonlocaties... dienen te passen in het vigerende... Woonprogramma voor de betreffende regio...".

Vooraf deze vorm van verordenen is heel geschikt om afspraken die zijn opgenomen in een bestuursovereenkomst een bindend karakter te geven.

Provinciaal inpassingsplan (PIP)

Dit instrument is eveneens in 2008 in de Wro opgenomen en biedt de Provincie (en het rijk) de mogelijkheid zelf een bestemmingsplan te maken. Om het onderscheid met het gemeentelijke plan duidelijk te maken, is in de wet voor de term 'inpassingsplan' gekozen. Het gebruik van het PIP gebeurt altijd in overleg met de gemeente(n), maar kan ook worden toegepast als de gemeente er niet mee instemt.

Dit instrument is bij uitstek geschikt als de Provincie zelf ontwikkelingen wil (laten) realiseren. Als voor zo'n ontwikkeling een

bestemmingsplan nodig is, dan hoeft dat plan niet altijd meer door de gemeente te worden gemaakt, de Provincie kan dat ook zelf doen. Het PIP is vooral zinvol bij ontwikkelingen die over het grondgebied van meerdere gemeenten gaan en ontwikkelingen waarbij de Provincie zelf initiatiefnemer is, bijvoorbeeld bij de aanleg en reconstructie van wegen.

Vergunningverlening

Op milieugebied zet de Provincie vooral het instrument vergunningverlening en handhaving in. Het betreft hier wettelijke taken op grond van (met name) de Wet Milieubeheer, de Wet geluidhinder, de Wet Algemene Bepalingen Omgevingsrecht (WABO) en de Wet bodembescherming. De Provincie is bevoegd gezag voor de vergunningverlening en handhaving van vaak grotere bedrijven met meer milieu-impact.

Naar een nieuwe Omgevingswet

De komende jaren vindt er een belangrijke wettelijke hervorming plaats, die grote gevolgen zal hebben voor de inrichting en uitvoering van het omgevingsbeleid. Die hervorming bestaat uit de geleidelijke invoering van een nieuwe Omgevingswet, die in elk geval de huidige Wro, Wet milieubeheer, Wabo, Waterwet en diverse milieuwetten gaat vervangen. Daarnaast zullen vele wetten gedeeltelijk worden vervangen, zoals de Monumentenwet, de natuurwetgeving, Woningwet en de mobiliteitswetten.

De kern van de vernieuwingen in de Omgevingswet zijn: stroomlijnen van het omgevingsrecht, doelmatiger onderzoek en meer flexibiliteit in de afwegingsruimte. Met name die stroomlijning zorgt ervoor dat de huidige tientallen besluitvormen, toestemmingen, definities en procedures worden vervangen door één stelsel met zes centrale rechtsfiguren, te weten de omgevingsvisie, omgevingsprogramma, omgevingsverordening, omgevingsplan (=nieuw, vervangt het huidige bestemmingsplan), omgevingsvergunning en het projectbesluit. Het is de bedoeling dat de wet in 2018 in werking treedt.

POL2014 wordt vastgesteld voordat de Omgevingswet in werking treedt. Strikt genomen hoeven wij hiermee geen rekening te houden.

POL2014 gaat echter over de toekomst, een toekomst waarin de Omgevingswet het gehele huidige stelsel van omgevingswetten zal vervangen. Het ligt dus voor de hand om op de nieuwe situatie in te spelen.

Versterken ontwerpende aanpak bij provinciale belangen

Bij voorgenomen activiteiten in gebieden en thema's van provinciaal belang wordt meer ingezet op een ontwerpende aanpak vanuit een loketfunctie via ontwikkelteams, waarbij zowel nut en noodzaak als verschillende alternatieve locaties worden bekeken en ontworpen. Dit om uiteindelijk tot een goed beeld over de wenselijkheid en de lokalisering van deze activiteiten te kunnen komen. Uitgangspunt is dat samen ontwerpen en afwegen aan de voorkant repareren aan de achterkant voorkomt. Vooraf dus samen nadenken over de plek (en alternatieven) en over de inrichting ervan.

Ruimtelijke ingrepen worden afgestemd op de kenmerken van de omgeving. De ontwerpende aanpak kent vier niveaus:

- Het bepalen van nut en noodzaak (waarom zou de nieuwe ontwikkeling in de gebieden van provinciaal belang moeten komen)
- Het niveau van locatiekeuze: waar past de ontwikkeling het beste in het landschap en op welke wijze?
- Het niveau van het terrein: situering, ontwerp en inrichting van de diverse gebruiksvormen in het terrein en ten opzichte van elkaar.
- Het niveau van de voorziening: de vormgeving van een object of gebruiksvorm.

De intensiteit en omvang van de ontwerpende aanpak zijn afhankelijk van de aard van de ingreep en de omgeving ervan.

Vaak kan worden aangesloten bij reeds bestaande structuren op gemeentelijk niveau. Via gemeentelijke loketvoorzieningen kunnen initiatiefnemers in een pril stadium overleggen. Hierbij kan hulp worden geboden bij het uitlijnen van het proces met het oog op een succesvol traject en maatschappelijke kwaliteit. Via het loket wordt tevens bepaald wanneer de inzet van een ontwikkelteam (vanuit het creatieve netwerk) aan de orde is.

Het creatieve netwerk wordt selectief ingezet en op maat samengesteld vanuit de omgeving, betrokken overheden en relevante (objectieve) deskundigheid uit markt en wetenschap (kennisnetwerk). Hierbij vindt een logische afstemming plaats met de huidige (gemeentelijke of regionale) kwaliteitscommissies, waarbij wordt voorkomen dat dubbele advisering plaatsvindt.

Integrale gebiedsontwikkeling

Innovatie in gebiedsontwikkeling is nodig door de gewijzigde financiële en demografische omstandigheden. Nieuwe werkwijzen hanteren verdienmodellen waar vastgoedontwikkeling is gekoppeld aan gebruik en eigenaarschap en de stromen die nodig zijn voor dat gebruik. Dit door enerzijds partijen die de stromen (= nutsvoorzieningen in de breedste zin van het woord (energie, afval, data, water, mobiliteit) beheren en anderzijds gebruikers en eigenaren te betrekken bij het ontwikkelproces. Dit vraagt om een verandering in houding en gedrag van de betrokken overheden en hun huidige partners. Allereerst om ruimte te creëren voor nieuwe partijen en open te staan voor een andere werkwijze. Daarbij past bovendien de rol van belegger beter dan die van ontwikkelaar. Een belegger stuurt op een langjarig rendement uit de gebiedsexploitatie en heeft oog voor de waardeontwikkeling van zijn bestaande vastgoedbezit.

Belangrijke partijen bij de nieuwe vormen van gebiedsontwikkeling zijn dan ook niet alleen de gemeenten en lokale werkgroepen van betrokken bewoners, maar bijvoorbeeld ook de woningcorporaties en de beheerders van nutsvoorzieningen.

4. Visies op de regio's

4.1 Visie Noord-Limburg

(zie ook kaart 2)

4.1.1 Profiel van Noord-Limburg

De regio Noord-Limburg laat zich in ruimtelijk, economisch en maatschappelijk opzicht het beste karakteriseren door twee dominante, voor iedereen herkenbare assen: een snelle, hoog-dynamische Oost-West-as en een meer op (be)leefkwaliteit gerichte Noord-Zuid-as.

De ruimtelijke as die de meeste mensen kennen is de harde, dynamische, economisch georiënteerde Oost-West-as. Het is de wereld van infrastructuur en logistiek, agrofood en tuinbouw, maar ook de maakindustrie in z'n vele gedaanten. Samen wordt werk gemaakt van de Greenport-ontwikkeling, het stimuleren van innovatie en onderwijs, en het versterken van de samenwerking met omliggende regio's. Vanwege haar strategische ligging op de Oost-West-as en de nabijheid van grote afzetgebieden, levert de regio een significante bijdrage aan de BV Nederland.

De regio kent ook een ander gezicht, met een beduidend lager tempo. Een wereld van rust, ruimte en schoonheid, met de Maas als herkenbare kwaliteitsas. Het Maasdal met zijn terrassenlandschap is niet de enige kwaliteit. Het landschap is afwisselend met maasmeanders, natuur- en bosgebieden, peelvenen en ontginningsgebieden en gevarieerde landbouwactiviteiten. Juist de afwisseling van landschappen, grootschalig en kleinschalig, natuur en cultuur, nabijheid van steden en dorpen, economische activiteiten en voorzieningen, maakt Noord-Limburg prettig divers. Dit is de wereld van het goede leven met lekker eten, kunst, cultuur en historie, maar ook gewoon fijn wonen. Hier is de vrijetijdseconomie een economische motor.

Rondom de centrumstad Venlo liggen de tweede stedelijke kern Venray en de (meer landelijke) kernen Horst, Reuver en Panningen. Ieder vanuit zijn eigen kracht (wonen, detailhandel, voorzieningen en werkgelegenheid) geven zij profiel aan (een deel van) de regio.

In de kop van Noord-Limburg kiezen de Maasduinengemeenten met als belangrijkste kernen Genneep en Nieuw Bergen voor een profiel dat aansluit bij het unieke natuurlijke karakter van het gebied (met wonen en recreëren) en onderscheiden zij zich aldus van de meer stedelijke regio's in de omgeving. Zij passen daarmee duidelijk in het profiel van de genoemde Noord-Zuid-as, met een tweezijdige oriëntatie.

De meest noordelijk gelegen Limburgse gemeente, Mook en Middelaar, heeft zijn oriëntatie vooral op de regio Nijmegen-Arnhem en maakt daar ook onderdeel van uit.

Venlo - Venray zijn samen herkenbaar als logistieke hotspot, goed ontsloten over weg, water en spoor, met ruimte voor ontwikkeling. Rondom de Midden-Peelweg ontwikkelt zich een krachtig toeristisch cluster met dagrecreatieve voorzieningen. In het landelijk gebied is sprake van een doorontwikkeling van agrofood en tuinbouw. Rondom Venlo ligt de nadruk sterk op (glas)tuinbouw. In de Limburgse Peelgemeenten (Horst aan de Maas, Peel en Maas en Venray) levert de veehouderij haar bijdrage aan de Greenport-ontwikkeling. Vooral de variatie en de omvang aan land- en tuinbouwactiviteiten, haar crossovers met de maakindustrie en logistiek, de ruimtelijke groeimogelijkheden en de internationale setting, onderscheiden de Greenport Venlo van andere greenportregio's.

Al dan niet in euregionaal verband zijn er initiatieven om de nadelen die voortvloeien uit de barrièrewerking van de grens te verminderen, en daarmee de positie als grensregio te versterken. Het gaat hierbij veelal over initiatieven op het gebied van wonen, toerisme en recreatie en andere economische sectoren.

(bron: Kraaijvanger)

De regio onderscheidt zich bij de aanpak van vraagstukken door twee belangrijke leidende principes.

Het eerste is de toepassing van cradle-to-cradleprincipes, waarin de regio koploper is.

Duurzaamheidsprincipes, en het streven dat processen geen afval meer opleveren maar enkel restproducten die gebruikt kunnen worden als grondstof voor andere processen, staan hierbij centraal.

Een tweede principe is de omvorming naar een duidelijk sociaal-maatschappelijk profiel gericht op een meer duurzame samenleving. Eigen initiatieven van burgers en ondernemers die waardevolle bijdragen leveren aan een participatiesamenleving, die minder afhankelijk is van overheidsfunctioneren, worden gestimuleerd.

Toelichting

Noord-Limburg in cijfers

Noord-Limburg telt zo'n 280.000 inwoners, verdeeld over acht gemeenten. De regio vormt onderdeel van de euregio-rijn-maas-noord, die in totaal ca. 1,8 mln inwoners telt, met als grootste steden Mönchengladbach (266.000), Krefeld (242.000) en Venlo (100.000). Economisch doet Noord-Limburg het goed. De bbp bedroeg in 2008 € 8.7 mrd (in 2000 nog € 6.5 mrd). De tuinbouw in Greenport Venlo vertegenwoordigt met 18.000 ha een productiewaarde die geschat wordt op € 1 mrd. Ook de aangrenzende Agrarregion Niederrhein bezit een sterke tuinbouwsector.

Noord-Limburg telt ruim 20.000 bedrijfsvestigingen, die werkgelegenheid bieden aan 140.000 mensen. Met 26.000 werknemers is de industrie de grootste werkgever, gevolgd door zorg (21.000), detailhandel (13.000) en landbouw (12.000). Andere sterk vertegenwoordigde sectoren zijn logistiek, recreatie en toerisme. Momenteel zijn er al grote groepen arbeidsmigranten (naar schatting 20.000) hoofdzakelijk afkomstig uit de nieuwe EU-landen in Midden- en Oost-Europa werkzaam in de regio; dit aantal zal naar verwachting verder groeien.

Belangrijke samenwerkingsrelaties met omliggende regio's

Regio	Soort relatie
Brainport Eindhoven	Cross-overs in de maakindustrie, kennisuitwisseling Bedrijventereinen
Oost-Brabant en 5 sterren-regio	Samenwerking binnen de volledige keten van de sector agrofood.
Agrarregion Niederrhein	Versterken relatie met de eveneens sterke agrofood sector aan Duitse zijde met de potentie om zich gezamenlijk te profileren als grootste agrofoodgebied van Europa
Regio Arnhem-Nijmegen	Veelal woon-werk en onderzoek/onderwijs relaties. Beschikbaarheid (culturele) voorzieningen
Wageningen	Onderwijs en kennis
Zuid-Limburg (Maastricht Health Campus)	Onderwijs en kennis, campus ontwikkeling
Land van Cuijk / Boxmeer	Samenwerking op het gebied van onderwijs, zorg en economie vooral met gemeenten in de kop van Noord Limburg

Trends en ontwikkelingen

De bevolkingsprognoses laten zien dat de regionale bevolkingsomvang de komende jaren ongeveer gelijk blijft en dat er vanaf 2020 sprake is van een lichte daling (tot 2040 met zo'n 14.000). Een daling van het aantal huishoudens is de komende 20 jaar nog niet aan de orde en wordt pas rond 2030 ingezet. Het is wel zaak hier tijdig op te anticiperen.

Een compenserende factor is het vestigingsoverschot als gevolg van buitenlandse migratie. Het CBS verwacht dat deze immigratie de komende jaren zal aanhouden, maar dat dit op lange termijn het sterfteoverschot niet zal compenseren. De ambitie van de regio is om deze migranten goed op te vangen en te integreren.

Op deelaspecten laat de demografische ontwikkeling nu al gevolgen zien. De ontgroening leidt tot lagere leerlingenaantallen in het (basis)onderwijs. De vergrijzing leidt tot een veranderende vraag naar voorzieningen, en een toenemende vraag naar zorg. De leegstandspercentages in de detailhandel zijn mede hierdoor - maar ook als gevolg van het snel toenemende aandeel internet aankopen - aanzienlijk en zullen bij een ongewijzigd beleid verder toenemen.

En dan is er de forse afname van de beroepsbevolking. Naar verwachting zullen binnen een tijdsperiode van 3 à 4 jaar de gevolgen van een tekort aan arbeidskrachten merkbaar worden. Dit vooral in de techniek en in de zorg. Het uitsluitend oplossen van dit tekort via het legen van de kaartenbakken met werkzoekenden zal onvoldoende soelaas bieden. Dit in een regio waar juist een groei van werkgelegenheid wordt voorzien.

De strategische ligging van de regio in combinatie met de aanwezigheid van de topsectoren Logistiek, Agrofood en Maakindustrie maken dat er sprake is van omvangrijke goederenstromen. De verwachting is dat deze stromen verder zullen groeien, o.a. als gevolg van vergaande containerisatie en de opening van de Tweede Maasvlakte (MIRT-onderzoek Greenport Venlo 2012). De regio investeert, samen met de Provincie en Rijk in het opwaarderen van de havenfaciliteiten en ontsluiting per spoor (railterminal Venlo en havens Venlo en Venray). Mogelijke knel- en aandachtspunten in de weginfrastructuur worden gemonitord.

Ook in het landelijk gebied zien we een scala aan ontwikkelingen. Een verdere reductie van het aantal agrarische vestigingen, in combinatie met schaalvergroting wordt voorzien. Nieuwvestiging van agrarische bedrijven is minder noodzakelijk. Hergebruik van bestaande locaties heeft prioriteit. Kwaliteit van bedrijf, inpassing en overleg met de omgeving zijn cruciale aspecten voor succes. Of anders gezegd: ruimte voor ontwikkeling, moet gelijktijdig gepaard gaan met investeringen in de groen-blauwe omgeving. Om de juiste (ruimtelijke-)economische ontwikkeling verder te brengen is het leggen van de relatie met kennisontwikkeling essentieel; alleen dan zijn we in staat de agrarische productieketens continue te vernieuwen en verduurzamen.

De kwaliteiten van het landelijk gebied, de afwisseling van steden en dorpen, historie, kunst en cultuur maken Noord-Limburg aantrekkelijk voor toerisme en recreatie. Juist die verscheidenheid is kenmerkend en maakt het gebied zo aantrekkelijk. De regio kent een aanzienlijke bezoekersstroom die naar verwachting verder zal groeien.

Klimaatverandering zal leiden tot meer weerextremen; met als gevolg hogere hoogwaters én een tekort aan zoetwater.

De hoogwaterveiligheid krijgt in het regioproces Maas aandacht, met prioriteit voor de 'flessenhalzen' bij de bebouwde gebieden van Venlo en Mook. Gebiedsontwikkeling zoals bij het project Ooijen-Wanssum levert een aanzienlijke bijdrage aan het oplossen van dit en andere problemen in de regio.

Zoetwater is een primaire productiefactor voor de agrofoodsector. De beschikbaarheid van voldoende zoetwater in droogteperioden verdient meer aandacht.

4.1.2 Ambities Noord-Limburg

Noord-Limburg heeft grote ambities. De kunst daarbij is om de kracht en kwaliteiten van de twee geschetste assen met elkaar te verbinden, en elkaar te laten versterken. Waar wil de regio in 2025-2030 staan?

De regio maakt optimaal gebruik van zijn strategische ligging als logistiek knooppunt tussen de mainports in Nederland en Vlaanderen, en het Duitse achterland. De infrastructurele ontsluiting is goed, herbergt diverse topsectoren en combineert dat met een kwalitatief goede omgeving. Het logistiek knooppunt manifesteert zich niet alleen in de vorm van belangrijke internationale wegverbindingen maar ook, samen met de partners aan Rijn en Ruhr, als logistieke hotspot voor de vier grote havens (vooral Rotterdam en Antwerpen, maar daarnaast ook Amsterdam en Zeebrugge).

De agrofoodsector in deze regio kan zich meten met de wereldtop en heeft een blijvend leidende rol op het gebied van agroproductie, agribusiness en agrologistiek.

Daarbij wordt optimaal geprofiteerd van de aanwijzing als Greenport, en de daaruit voortvloeiende campusachtige ontwikkeling. Mede vanwege haar gunstige ligging ten opzichte van Brainport kent de regio een sterke en duurzame economische structuur en neemt het een internationale toppositie in waar het gaat om duurzaamheid en maakindustrie. De leidende positie bij het toepassen van de cradle-to-cradleprincipes blijft behouden.

De regio kent een omvangrijke bezoekersstroom gericht op toerisme en recreatie. In de Kop van Noord-Limburg en in de Peel/Peelbergen is er sprake van clustervorming. Echter in het gehele gebied ontstaan initiatieven als gevolg van de aantrekkelijk combinatie van prachtige natuur, landschap en cultuurhistorie. De ambitie is om deze sector - met respect voor de omgevingswaarden zich (als Limburgse topsector)- te laten doorontwikkelen.

In 2025-2030 is het woon- en leefklimaat van hoog niveau. De steden en dorpen hebben zich ontwikkeld tot vitale gemeenschappen, met een sterke sociale structuur en identiteit, een aantrekkelijk cultureel klimaat en voldoende voorzieningen. Het is ook een veilige regio: de economische en bewoningscentra in de regio zijn afdoende beveiligd tegen de (toenemende) hoogwaterrisico's.

De combinatie van sterke economische structuur en aantrekkelijke, vitale steden en dorpen maakt dat jonge mensen na hun schoolopleiding in de regio blijven of daarnaar terugkeren en dat de regio aantrekkelijk is voor mensen van daarbuiten. Daardoor ook vormt de arbeidsmarkt geen belemmering voor het economisch functioneren van de regio. Hierbij past ook de ambitie om binnen de regio te beschikken over een compleet aanbod aan onderwijsvoorzieningen, goed aansluitend op de behoeften van het bedrijfsleven.

4.1.3 De belangrijkste uitdagingen en opgaven

Algemeen

De opgaven van Noord-Limburg liggen vooral op het vlak van innovatie (betere samenwerking in combinatie met de cradle-to-cradleprincipes), arbeidsmarkt (aantrekken arbeidskrachten van buiten de regio) en onderwijs (vestiging hoger en wetenschappelijk onderwijs, en goede mogelijkheden voor tewerkstelling of doorstroming van leerlingen uit het mbo-onderwijs, campusontwikkeling in het kader van Greenport Venlo). Dit alles met focus op de topsectoren in de regio zijnde tuinbouw en agrofood, logistiek, maakindustrie en hightech-systems (o.a. document valley).

De regio moet zich, ook in relatie tot de Kennis-As Limburg, beter profileren binnen de clusters gezondheid (met focus op Maastricht), techniek (als logisch onderdeel van Brainport) en food en flowers (in combinatie met Niederrhein en de groeiende tuinbouwsector in Oost-Brabant, belangrijke relatie met Wageningen University).

Greenport Venlo en Klavertje 4-gebied

De sterk aanwezige agribusiness sector in deze regio bestaat uit de brede keten van primaire productie (vollegronds, glastuinbouw en intensieve veehouderij) met veredeling en bewerking van landbouwproducten in combinatie met de veiling van Grubbenvorst (en de nabijgelegen veiling van Herungen). Dit heeft geleid tot aanwijzing van het gebied als Greenport. Alhoewel de diverse landbouwfuncties in een brede strook binnen het gebied voorkomen, is er een concentratie van deze functies binnen het Klavertje 4-gebied. Het Klavertje 4-gebied is gelegen op het grondgebied van de gemeenten Venlo, Peel en Maas, en Horst aan de Maas. Het gebied is in eerste instantie planologisch vormgegeven via de POL-aanvulling Gebiedsontwikkeling Klavertje 4 (2009). Deze POL-aanvulling is gebaseerd op een masterplan/ businessplan voor het Klavertje 4-gebied dat ook ten grondslag heeft gelegen aan de oprichting van een ontwikkelingsmaatschappij voor het gebied. In 2012 is door de betreffende gemeenten een structuurvisie voor het Klavertje 4-gebied vastgesteld (zie www.ruimtelijkeplannen.nl).

Naast de functies in agro en food kent het gebied ook een brede bedrijvigheid op het gebied van logistiek en biedt het eveneens mogelijkheden voor de maakindustrie en bijbehorende dienstverlening. Het terrein waar de Floriade in 2012 heeft plaatsgevonden is grotendeels gereserveerd als centrum voor innovatie, onderzoek, kennisontwikkeling en kennistransfer. Uiteindelijk zal het Klavertje 4-gebied zich onderscheiden in een Werklandschap en een Kennislandschap. Brightlands Greenportcampus Venlo is een van de vier campussen binnen de Kennis-As Limburg (zie 5.3.3.1).

Bereikbaarheid

Een blijvend goede bereikbaarheid over weg, water, rail en lucht is voor de regio cruciaal. Vanwege de verwachte toename in het goederenvervoer is het van belang om knelpunten in het infranetwerk tijdig te signaleren en aan te pakken. Prioritair in deze zijn:

- de intermodale overslagpunten railterminal Greenport Venlo, bargeterminal Venlo en haven Venray/Wanssum;
- de specifieke knelpunten in de hoofdinfrastructuur A67, doorstroming A67- A73 bij knooppunt Zaarderheiken, en de N270 als verbinding met Brainport en Oost-Brabant/ de vijfsterrenregio
- de Maaslijn (verdubbeling en elektrificering) richting Nijmegen-Arnhem-Wageningen en de internationale spoorverbinding Eindhoven-Venlo-Düsseldorf / Duisburg
- Bereikbaar houden van de regionale overslagpunten en economische hotspots

Een betere bereikbaarheid van maatschappelijke voorzieningen via een fijnmazig (grensoverschrijdend) regionaal openbaar-vervoersysteem is een prioriteit. Integratie tussen vervoersvormen in het kader van de Wmo en de reguliere openbaar vervoersvormen is daarbij een kans. Dit moet uitgewerkt worden in het kader van de voorbereiding van de nieuwe regionale OV-concessie.

Vermarkten landschappelijke en culturele kwaliteiten

De landschappelijke en culturele kwaliteit moet beter vermarkt worden, als een onderscheidend toeristisch product. Met name in de Kop van Limburg en rond Peel en Peelbergen moeten de kansen voor het verder ontwikkelen van de Limburgse topsector vrijetijdseconomie benut worden. Investerings in de ontwikkeling en instandhouding van mensgerichte natuur zouden dan ook hoofdzakelijk daar moeten plaatsvinden. Er moet geïnvesteerd worden in een aantrekkelijk sociaal en cultureel klimaat met voldoende voorzieningen. Kansen om dit te combineren met een versterking van het toeristisch product moeten optimaal benut worden.

Transformatie woningvoorraad

Noord-Limburg kenmerkt zich door een aantrekkelijk woon- en leefklimaat. Er dient een transformatie van de bestaande woningvoorraad plaats te vinden, aangezien er nauwelijks bevolkingsgroei meer is. Daarbij zal primair worden gekozen voor inbreiding, aanpassing en functieverandering en slechts beperkte uitbreiding in de nabijheid van kleine kernen. Uitbreiding via uitleggebieden slechts in zeer uitzonderlijke gevallen, met als uitgangspunt bouwen voor eigen behoefte. Hierbij is aandacht voor huisvesting van bijzondere doelgroepen (woonurgenten) en de aanpak van leegstand.

(zie ook 6.2)

Opgaven op het gebied van detailhandel

Venlo heeft een belangrijke recreatieve winkelfunctie. De binnenstad heeft alle kwaliteiten om zich verder te ontwikkelen: het heeft een goede mix van voorzieningen, cultuurhistorie en ambachtelijke bedrijven. De opgave is om ontwikkelingsmogelijkheden te bieden binnen het compacte centrum. De binnenstad van Venlo trekt van oudsher veel Duitse bezoekers aan. Uit de uitverkiezing als beste binnenstad voor de periode 2013-2015 blijkt ook dat er veel kwaliteiten zijn.

Venray als 2^e winkelstad van Noord-Limburg heeft een goede mix van centrumfuncties. De belangrijkste opgave is de verbetering van de aanlooproute (routing).

Ook de centra van Gennep, Horst en Panningen hebben een goed toekomstperspectief. De opgave van deze centra is erop gericht om de boodschappenfunctie te behouden en om accenten te zetten voor het recreatieve winkelen. Dit wordt onder andere opgepakt door te investeren in de openbare ruimte.

Voor de twee stadsdeelverzorgende centra, Blerick en Tegelen, is de opgave zwaarder. In het verleden hadden deze centra een bovenlokaal verzorgend karakter met zowel een boodschappenfunctie als een beperkte recreatieve functie. Voor de toekomst is de opgave om binnen een compact gebied de boodschappenfunctie te behouden.

De vier lokaal verzorgende centra Meijel, Nieuw-Bergen, Sevenum en Reuver vormen een kwetsbare categorie. De opgave voor deze gebieden is gericht op het aanbieden van een complete dagelijkse boodschappenfunctie binnen een compact gebied. In verband met de leefbaarheid zijn deze centra van groot belang. Vandaar dat de gemeenten hebben geïnvesteerd of gaan investeren in deze centra.

De opgave voor de drie clusters van perifere detailhandel (Venlo Trefcentrum, Inter Chalet Horst en De Brier in Venray) is dat de ontwikkelingen aanvullend en niet bedreigend dienen te zijn voor de detailhandel in de centrumgebieden. Daarnaast moeten ze voldoende aantrekkelijk zijn door een compleet winkelaanbod en een (eventuele) combinatie met andere functies.

Op de kaart (volgende pagina) zijn de winkelgebieden naar verzorgingsgebied weergegeven.

(zie ook 6.3)

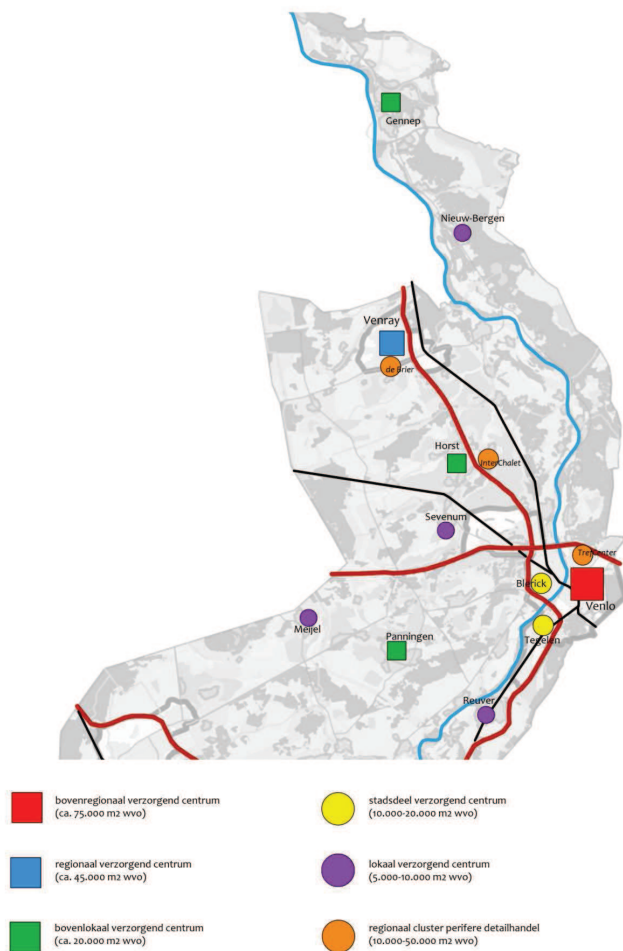
Ruimte voor de Maas

In zijn algemeenheid kan gesteld worden dat de ambities van de regio grotendeels realiseerbaar zullen zijn binnen de ruimte die nu reeds ter beschikking staat of die in plannen is vastgelegd. Alleen de opgave voor de bescherming tegen hoogwatersico's kan nieuwe ruimteclaims tot gevolg hebben. Vooral op het traject Buggenum-Venlo ligt nog een forse aanvullende opgave, bovenop de reeds beoogde maatregelen (Ooijen-

Wanssum en Masterplan Maasdal Noord). In hoeverre die ruimteclaims conflicteren met bestaande of reeds toegewezen ruimte vanuit de diverse andere sectoren moet nog gezien worden. (zie ook 7.3)

Bovengenoemde ambities en uitdagingen kan de overheid niet alleen realiseren. De overheid kan wel faciliteren door o.a. een goed ruimtelijk beleid. Provincie en regio ondersteunen daartoe de ontwikkeling gebruikmakend van het perspectief van uitnodigingsplanologie.

Indeling winkelgebieden naar verzorgingsgebied

4.2 Visie Midden-Limburg

(zie ook kaart 2)

4.2.1 Profiel van Midden-Limburg

Midden-Limburg is een compact, aantrekkelijk, veelzijdig leef, woon- en werkgebied. Het is een regio met een strategisch gunstige ligging tussen de Randstad, Antwerpen en het technologisch centrum Eindhoven enerzijds en het Europees achterland anderzijds. Het is bovendien centraal gelegen tussen Limburgse en (inter)nationale kennisagglomeraties. Binnen 50 km van Midden-Limburg zijn 5 universiteiten en campussen gevestigd.

De economische focus van Midden-Limburg ligt op een aantal sectoren waarin de regio traditioneel sterk is: de maakindustrie, logistiek en agribusiness. Daarnaast zijn Leisure & Retail en Zorg benoemd als economische speerpunten binnen Keyport 2020. Deze sectoren zijn belangrijk voor de werkgelegenheidsfunctie in (een deel van) de regio en bovendien belangrijk in termen van identiteit van (een deel van) de regio. De triple helixorganisatie Keyport 2020 is één van de samenwerkingspartners binnen Brainport 2020 Zuidoost-Nederland en heeft als doel om de economische structuur van de regio duurzaam te versterken en het vestigingsklimaat te verbeteren.

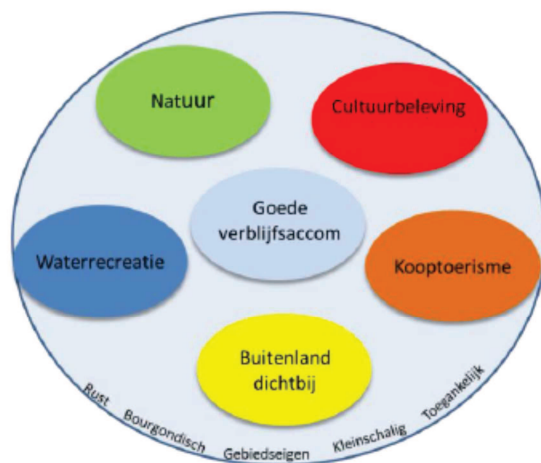
De regio heeft een sterk mkb en een aantal grote bedrijven die wereldspeler zijn binnen hun vakgebied. De regio kent een bovengemiddeld aandeel aan maakbedrijven die niet alleen de kurk van de regionale economie vormen, maar ook aanjager zijn voor ontwikkelingen en innovaties in de regio en daarbuiten. De agrarische sector neemt een belangrijke plaats in binnen de identiteit en de economie van Midden-Limburg. Het vormt zowel een ruimtelijke als economische drager van betekenis en vormt een belangrijk toeleveringsgebied voor Greenport Venlo. Aard en omvang zijn de laatste dertig jaar sterk veranderd. Enerzijds gaat het om intensivering en schaalvergroting en anderzijds om extensivering en verbreding (grondgebonden landbouw). Bijna 20% van de omzet in de regio komt direct of indirect uit de agribusiness.

Toerisme en vrijetijdseconomie vormen een grote economische (ook grensoverschrijdend belangrijke) potentie voor de regio. Enerzijds is de regio een aantrekkelijke bestemming voor zowel binnen – als buitenlandse toeristen en anderzijds zijn de vrijetijds mogelijkheden een belangrijke vestigingsfactor bij het aantrekken en behouden van (kennis)werkers.

De regio heeft een aantrekkelijk toeristisch profiel. Het onderscheidende toeristisch-recreatieve karakter van Midden-Limburg wordt met name bepaald door de variatie van toeristisch-recreatieve voorzieningen op relatief korte afstand van elkaar. Het bestaat uit een fraai mozaïek van cultuurhistorisch waardevolle kleinere en grotere kernen en steden, ingebed in een natuurlijke omgeving (vier regio-grensoverschrijdende natuurparken), een mooi landschap, kooptoeisme zoals het Designer Outlet Center en centraal gelegen het uitgestrekte gebied van de Maasplassen. Voor het nabij gelegen Duitse achterland, vormen de Maasplassen het grootste watersportrecreatiegebied.

Kleinschaligheid, gebiedseigen, bourgondisch, rust en toegankelijkheid/laagdrempeligheid zijn belangrijke onderliggende waarden voor het toerisme in Midden-Limburg. In de figuur op de volgende pagina (uit de Toerisme- en Recreatieve visie Midden-Limburg, regio Midden-Limburg, oktober 2013) zijn de kernkwaliteiten en onderliggende waarden samengevat.

Het Maasdal met Maas en Maasplassen wordt geflankeerd door een maasterrassenlandschap, met langs de Duitse zijde de dominante steilranden naar een uitgestrekte bos-natuurgebied, hart van het Maas-Swalm-Nette gebied, en het rivierdallandschap van de Roer. Aan de westzijde gaat het maasterrassenlandschap via een bosrijke stuifduinenzone over in een beekdal- en heideontginningslandschap met langs de grens met Noord-Brabant uitgestrekte heide- en bosgebieden in het noorden overgaand in een hoogveenontginningslandschap. Ieder landschapstype heeft zijn kenmerkende kernkwaliteiten in de vorm van kavelpatronen, ontsluitingen, nederzettingsstructuur, landschappelijke aankleding en architectuur van bouwwerken.

De regio heeft veel natuur, vier regio/grensoverschrijdende parken (de nationale parken Meinweg en de Grote Peel, GrensPark Kempen~Broek en het natuurpark Maas-Swalm-Nette) met prachtige natuurgebieden die aansluiten op respectievelijk de Brabantse, Belgische en Duitse grens of deze overschrijden. Daarnaast dienen westelijk van de Maas het Leudal, en aan de oostkant van de Maas het kleinschalige landschap van het Roerdal te worden genoemd.

De grote natuur- en bosgebieden langs de Duitse en Noord-Brabantse grens en op de rivierduin-complexen vormen samen met de natuurgebieden langs de Maas, Roer en in de beekdalen een soort ladderstructuur die voor de flora en fauna en de watersystemen van grote betekenis zijn.

Roermond en Weert zijn de twee centrumsteden. Ieder vanuit zijn eigen kracht (wonen, voorzieningen, werkgelegenheid), geven zij profiel aan de regio. Roermond is de Retail Capital met o.a. zijn Designer Outlet Center, dat jaarlijks 4,5 miljoen bezoekers trekt. Weert is een woon- en werkstad en richt zich in de bedrijvigheid vooral op de maakindustrie en logistiek. Kansen voor crossovers met andere sectoren zoals de agrofood en zorg worden optimaal benut. Weert richt zich vooral op Zuidoost-Brabant in het bijzonder Eindhoven, Roermond richt zich op haar beurt op het Duitse achterland, vooral vanwege het aantrekkelijke Retail aanbod.

Heythuysen en Echt zijn (landelijke) hoofdkernen met boven lokale en regionale voorzieningen. Zonder een vitaal platteland is Midden-Limburg geen regio. Dorp en stad kunnen niet zonder elkaar. Dat geldt overal, maar zeker in Midden-Limburg waar de kwaliteit van het landschap (inclusief Maasplassen) en de natuur belangrijke toegevoegde waarden hebben.

De regio is goed bereikbaar en ontsloten met de nabijheid en/of aanwezigheid van een grote dichtheid van weg, water en spoorverbindingen. De A2 en A73, die op het knooppunt 'Het Vonderen' samenkomen, vormen een Y waarmee het gebied in noord-zuidrichting prima ontsloten is. Daarnaast is er de centrale oost-westverbinding N280. De N280 vormt een belangrijke regionale verbindingssas tussen Weert en Roermond, en haakt aan op de A52 richting Mönchengladbach en Ruhrgebied en aan de westzijde aan de A2 richting Eindhoven/Maastricht. De N564 vormt de verbinding naar België.

De spoorlijn Eindhoven-Maastricht en de regionale Maaslijn Roermond-Venlo-Nijmegen ontsluiten de regio via spoor. De Maas en de kanalen richting Noord-Brabant vormen de ontsluiting over water, met de binnenhaven van Maasbracht en een aantal regionale overslagpunten. De nabijheid van internationale luchthavens zorgt voor de goede ontsluiting via de lucht.

Toelichting profiel

Midden-Limburg in cijfers

- *De regio telt ruim 235.000 inwoners (2013)*
- *18.000 bedrijfsvestigingen*
- *Aantal werkenden 116.000 (2013) met relatief veel banen in de handel (19%), zorg (17%) en de industrie (15%)*
- *Bijna 20% van de omzet van de regio komt indirect of direct uit de agribusiness*
- *Pendelaars: Midden-Limburg heeft een negatief pendelsaldo van -9,3%. 28% van het aantal werkzame personen dat in de regio Midden-Limburg woont, werkt buiten de regio (Etil, 2011). Voor de provincie als geheel is het negatief pendelsaldo 4%.*
- *Het Bruto regionaal product (brp) bedraagt voor Midden-Limburg 7,4 mrd euro (regio's in economisch perspectief) Bestedingen toeristische vakanties 62 mln (toeristische trendrapportage Limburg 2012-2013)*
- *Aantal overnachtingen 2.253.000 (toeristische trendrapportage Limburg 2012-2013)*

Trends

De toekomst van Midden-Limburg is niet gevangen in een blauwdruk. Er zijn allerlei ontwikkelingen gaande in de regio en daarbuiten die uitdagingen voor de toekomst meebrengen. In 4.2.3 zijn de belangrijkste uitdagingen beschreven.

De bevolking van Midden-Limburg verandert in aantal, maar nog ingrijpender in samenstelling (vergrijzing en vergroening). Midden-Limburg is door het Rijk aangewezen als anticipeerregio. De demografische transitie heeft voor Midden-Limburg consequenties op

verschillende terreinen als wonen (leegstand in de woningvoorraad: eerst een toename van het aantal huishoudens en vervolgens een daling, betekent dat er nog behoefte aan nieuwbouw is, maar dat daarna een overschot aan woningen zal ontstaan), ruimte, onderwijs, zorg- en welzijnsvoorzieningen en werk. Bijvoorbeeld een dalende beroepsbevolking zorgt voor krapte op de arbeidsmarkt. Het vinden van geschikt kwalitatief personeel is dan ook één van de uitdagingen. De regio heeft nu al een tekort aan technisch opgeleid personeel, niet alleen hoogopgeleiden, maar ook mbo -niveau.

We worden op een aantal terreinen (woningen, winkels, kantoren, agrarische bebouwing, bedrijventerreinen) geconfronteerd met een grotere leegstand dan gewenst. Er is daarbij ook sprake van een mismatch tussen kwalitatief aanbod en behoefte. Er is geen behoefte aan meer van hetzelfde, er is juist behoefte aan andere kwaliteit.

De toenemende leegstand van vastgoed over zo'n breed front en het verdwijnen van voorzieningen hebben consequenties voor de leefbaarheid, zowel in dorpskernen in het landelijk gebied als in buurten en wijken in het stedelijk gebied. Het maken van keuzes en het zoeken naar oplossingen (nieuwe werkvormen, dynamisch voorraadbeheer, gemeenschappelijk leren stimuleren, burger meer aan zet) met het oog op de leegstand en leefbaarheid, zijn één van de belangrijkste uitdagingen.

Net als de rest van Nederland is (Midden-)Limburg afhankelijk van grote macro-economische ontwikkelingen. De financiële crisis heeft het onderwerp van nieuwe en andere financieringsvormen voor het bedrijfsleven en overheden op de agenda geplaatst. Generieke sturingsprincipes en traditionele verdienmodellen werken vaak niet meer, de middelen van de overheid lopen terug, de markt pakt zeker niet alles op. Dit vormt een interessante uitdaging om nieuwe allianties, instrumenten en verdienmodellen te ontwikkelen.

De wereldwijde vraag naar grondstoffen stijgt door de sterke groei van de wereldbevolking en de welvaart. Het aanbod blijft daarbij achter, waardoor de prijs van grondstoffen stijgt, speculatie in de hand wordt gewerkt en schaarste toeneemt. Het is geen vaststaand gegeven dat op termijn het aanbod de vraag kan bijhouden. Om onze welvaart te bestendigen, moeten we blijven innoveren om in onze welvaart te voorzien binnen de draagkracht van de aarde. Een wenkend perspectief vormt de circulaire economie, een systeeminnovatie waar de economie van kan groeien, terwijl de natuur juist meer wordt ontzien. Ook de transitie naar een biobased economy, zorgt voor een wenkend perspectief (zie ook 5.1). Voor de regio vormt het samen met partners versnellen van de biobased economy een uitdaging.

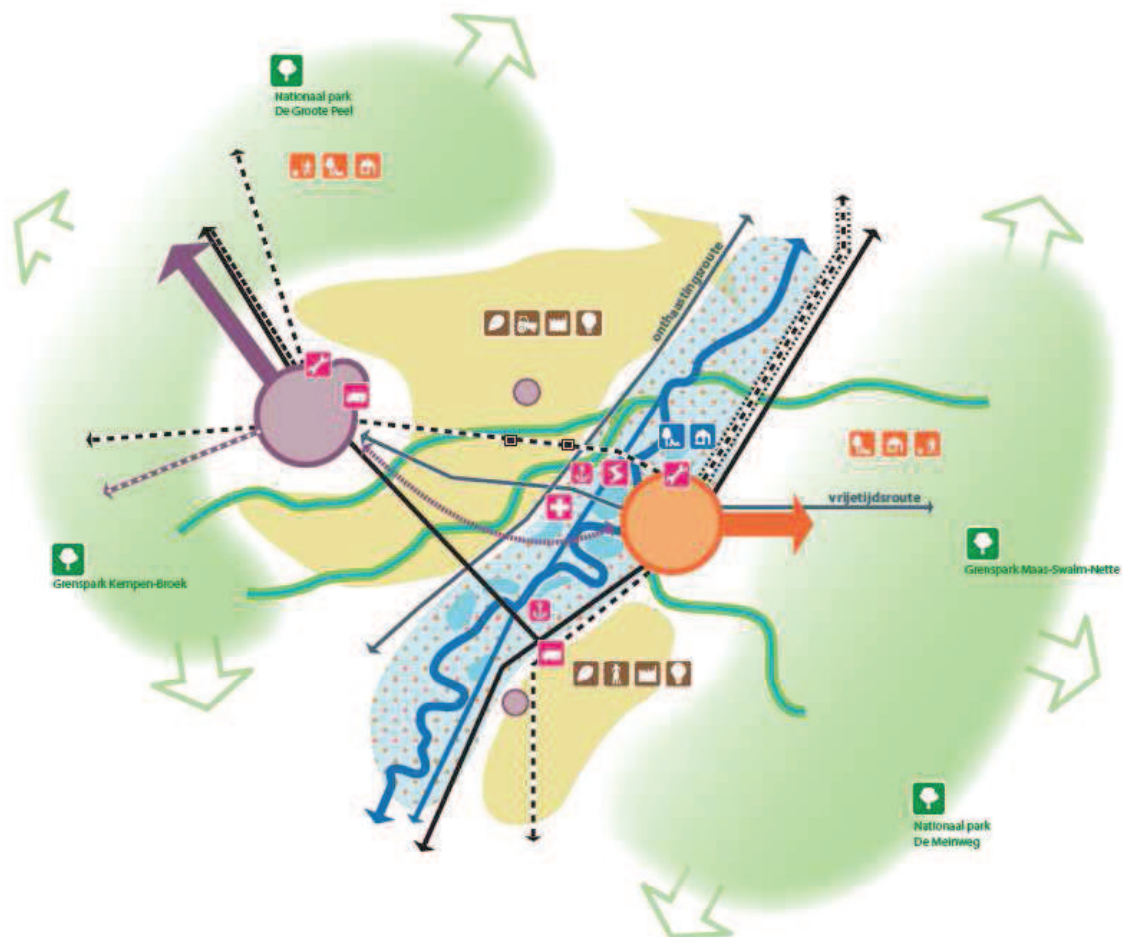
Klimaatverandering zal leiden tot meer weersextremen, op grotere hoogwaterpieken in Maas en beken, maar aan de andere kant op langere perioden van droogten. Er ligt hier een substantiële opgave die voor een deel nog ingevuld moet worden (o.a. tussen Buggenum en Venlo). Dit wordt meegenomen binnen het Deltaprogramma.

4.2.2 Ambities Midden-Limburg

De centrale ambitie voor Midden-Limburg is het behouden en versterken van een voortreffelijk vestigingsklimaat voor bewoners en bedrijven en sluit aan bij die voor Limburg als geheel. Hierbij is gebruik gemaakt van de unieke grensligging tussen België en Duitsland en is slim ingespeeld op de demografische ontwikkeling. De centrale strategische ligging van Midden-Limburg in Brainport Zuidoost-Nederland, tussen Greenport Venlo en de campussen in Zuid-Limburg, in combinatie met de uitstekende bereikbaarheid, en het goede woon- en leefklimaat worden optimaal benut.

In het licht van deze ambities ligt de nadruk op een sterke economische structuur en de kwaliteit van leven. De regio heeft vanuit haar kracht in de maakindustrie, agribusiness, leisure & retail, logistiek en zorg de economische kansen benut. Crossovers tussen deze sectoren en met andere sectoren zijn optimaal benut. Biobased economy is verder op de kaart gezet en rendabel gebleken. De agrarische sector heeft zich verder ontwikkeld als innovatieve sector passend binnen het DNA van Midden-Limburg.

Midden-Limburg staat bekend als een samenhangend gebied waar een herkenbare variatie aan toeristisch-recreatieve mogelijkheden onder handbereik is: de aantrekkingskracht door variatie (grensoverschrijdend, water, natuur, cultuur en winkelen). De economische kracht is versterkt door het verbinden van deze mogelijkheden. De Maasplassen zijn goed toegankelijk en befaamd als laagdrempelig waterrecreatiegebied

(ook vanuit het nabijgelegen Duitse achterland), en het economisch potentieel van de plassen is optimaal en duurzaam benut.

Natuurlijkheidskenners kennen Midden-Limburg als het groene hart van Limburg, met de regio- en grensoverschrijdende natuurparken en men roemt Midden-Limburg om het aantrekkelijk landschap, rust, kooptoeisme, cultuurhistorie en de gastvrijheid.

Totale bestedingen, aantal overnachtingen en werkgelegenheid zijn enorm gegroeid. De regio zet in op een groei van ongeveer 33% in 2030 ten opzichte van de situatie in 2012.

Het gebied is uitermate geschikt om te zappen: iedere dag iets anders. De bezoeker die de ene dag wil wandelen in de prachtige natuur, de volgende ochtend wil watersporten om 's middags sfeervol te gaan shoppen, komt in Midden-Limburg aan zijn trekken.

Het woon- en leefklimaat in Midden-Limburg is van hoog niveau, mensen voelen zich er prettig. De woningmarkt biedt voldoende woningen, van de juiste kwaliteit op de juiste plek. De steden en dorpen hebben zich verder ontwikkeld tot vitale gemeenschappen met een sterke sociale structuur en voldoende beschikbare voorzieningen (sociaal, cultureel, onderwijs), waarbij stad en platteland hand in hand gaan.

4.2.3 De belangrijkste uitdagingen en opgaven

Algemeen

Het behouden en versterken van een voortreffelijk vestigingsklimaat voor bewoners en bedrijven vormt een belangrijke uitdaging in Midden-Limburg. De focus in POL2014 is gericht op de fysiek-ruimtelijke opgaven en keuzen. Uiteraard moeten we hierbij het menselijk kapitaal als belangrijk onderdeel van het vestigingsklimaat niet vergeten. Voor Midden-Limburg (en dit geldt voor geheel Limburg) is er zowel een kwalitatieve als kwantitatieve opgave.

Het verder versterken van de economische structuur met focus op voor de regio krachtige sectoren zijnde maakindustrie, agribusiness, logistiek, leisure&retail, zorg, het bevorderen van innovaties, het benutten van de cross-overs tussen deze sectoren en andere sectoren zijn belangrijke opgaven voor de regio. In zijn algemeenheid kunnen de bedrijven voldoende uit de voeten met het bestaande aanbod aan vestigingscondities (infrastructuur en werklocaties).

Bereikbaarheid

Voor het benutten en versterken van de regionale economie, is een goede ruimtelijke infrastructuur belangrijk. De aandachtspunten liggen in het regionaal ontsluiten en het (inter)nationaal verbinden. Voor de regio Midden-Limburg gaat het om:

- de structurele verbreding van de A2 Weert-Eindhoven (ten behoeve van optimale bereikbaarheid van Eindhoven, belangrijk gezien vanuit de oriëntatie van Weert op Eindhoven);
- het opwaarderen A2/A73 knooppunt St. Joost (soepele verbinding van A2 naar A73);
- N280 en N266 vormen aandachtspunten in het kader van verbetering van de bereikbaarheid
- verbeteren van de Maaslijn (OV verbinding, elektrificatie);
- stations Baexem en Haelen (stations als ankerpunt ter versterking van het stedelijk interactiegebied);
- Internationale treinverbinding voor personenvervoer tussen Weert – Antwerpen.

Werklocaties

Midden-Limburg heeft voldoende kantoren en bedrijventerreinen. De regionale logistieke bedrijventerreinen langs de A2, Bedrijvenpark Midden-Limburg en Kampershoek Noord 2.0/Bedrijvenpark Pannenberg, bieden voldoende mogelijkheden voor het benutten en versterken van de regionale economie. Bedrijventerrein Zevenellen biedt mogelijkheden voor natte en zware bedrijvigheid en kansen voor energietransitie en biobased economy. Versterking van scheepvaart gerelateerde bedrijventerreinen in Maasgouw behoeft ook aandacht. Naast de kwantiteit gaat het vooral om een kwalitatieve opgave. De centrale opgave is dan ook een groei in kwaliteit zonder dat de kwantiteit toeneemt. Dynamisch voorraadbeheer staat centraal, het nieuwe groeien (zie ook 3.2.3). Dit wordt gezamenlijk met de regio uitgewerkt in regionale bedrijventerreinen- en kantorenvisies.

Toerisme – recreatie

Toerisme en recreatie is één van de belangrijkste economische aanjagers van de regio Midden-Limburg. Daarbij wordt als kracht ingezet op de veelzijdigheid van het aanbod op korte afstand (natuur, water, cultuur, kooptoeisme en grensoverschrijdend).

Vanuit deze veelzijdigheid ligt er een belangrijke opgave; enerzijds in het verder op de kaart zetten van het Maasplassengebied als watersportgebied en top-waterrecreatiegebied in Nederland en de Euregio, anderzijds in het verder versterken van de bestaande sterke punten en zorgen voor herkenbare variatie (grensoverschrijdend, natuur, cultuur en kooptoeisme). Dit laatste o.a. door het versterken van de hoofdtoegangspoorten bij (regio) grensoverschrijdende natuurgebieden en versterken van aanwezige cultuurhistorie.

Het verlengen van het seizoen, Midden-Limburg is een 'elk weer gebied', en het versterken van de economische kracht in verbinden van diverse initiatieven zijn eveneens belangrijke uitdagingen en opgaven. De regio wil de bestaande kwaliteiten vermarkten:

- het profileren van Napoleonsbaan als onthaastingsroute, een verbindingsweg tussen de Maas en Maasdorpen en het achterland (cultuurlandschappen en natuur);
- de A2 als etalage van kennis en kunde en bezienswaardigheden van de regio Midden-Limburg (geen pleidooi voor zichtlocaties langs de snelweg, maar om de kwaliteiten van de regio beter bekend te maken bij passanten);
- de thematisering van de N280 als vrijetijdsweg: toegangsweg voor retail, de Maasplassen, het groene hart en de ontwikkelingen op het gebied van toerisme en recreatie rond Weert.

Hoogwaterbescherming

Door de gemeenten is een intergemeentelijke structuurvisie Maasplassen vastgesteld, met als ambitie het optimaal en duurzaam benutten van het economisch potentieel van de Maasplassen en het in balans brengen van de verschillende functies. Op deze manier worden de Maasplassen als herkenbaar gebied op de kaart gezet. Hierbij wordt rekening gehouden met de lange termijn hoogwaterbeschermingsmaatregelen en het behoud en de ontwikkeling van natuur en landschap. Het Deltaprogramma Maas vraagt met name in het traject Buggenum-Venlo om extra maatregelen (zie ook 7.3).

Transformatie woningvoorraad

Midden-Limburg kenmerkt zich door een aantrekkelijk woon- en leefklimaat. Er is er sprake van een gedifferentieerd woongebied waarin de komende 10-15 jaar een demografische transitie zal plaats vinden. De woningmarkt heeft als opgave mee te bewegen in deze transitie. De regio is gestart met een regionale structuurvisie wonen, zorg en woonomgeving, waarin gezamenlijk invulling wordt gegeven aan het dynamisch voorraadbeheer. Dat omvat het werken aan de kwaliteit van de bestaande voorraad door kwaliteitsverbetering, herstructurering (transformatieopgave zorgvastgoed en huursector) en waar nodig sloop en nieuwkomers (waaronder arbeidsmigranten). Maar ook het terugdringen van nog niet gerealiseerde plannen die niet bijdragen aan de beoogde vernieuwing (zie ook 6.2).

Voorzieningen

De demografische transitie heeft op termijn ook grote invloed op de voorzieningen op gemeentelijk en regionaal niveau. Om inzicht te krijgen in de mismatch tussen behoefte en aanbod en de optimalisatie mogelijkheden met de daarbij te hanteren criteria en waarden is de regio gestart met het samenstellen van een 'Transitieatlas voorzieningen'. Deze omvat de thema's onderwijs, sport, zorg en welzijn en cultuur. Ook de regio Midden-Limburg krijgt te maken met een groeiende zorgbehoefte en stijgende zorgkosten. Dat dwingt ons na te denken over innovatie en crossovers met andere sectoren om die zorg efficiënter en kostenbewust aan te bieden. Een clustering vindt plaats rondom het CIRO (in Horn) als expertisecentrum

voor chronisch orgaanfalen en Daelzicht (Heel), waar innovatieve verbindingen worden gelegd tussen zorg, dagbesteding en recreatie voor mensen met een beperking.

Grensligging

De grensligging biedt veel kansen in Midden-Limburg. Voor wonen, bedrijvigheid, arbeidsmarkt, winkelen en recreatie, is vooral het zogenoemde euregionaal daily urban system belangrijk, dat zich tot 30-40 km over de grenzen uitstrekt. Voor Midden-Limburg is vooral de relatie Weert-Eindhoven van belang en de interactie met het aangrenzende Duitse gebied met zijn grote bevolkingsconcentraties. Op sommige terreinen worden de kansen volop benut, bijvoorbeeld op het gebied van winkelen (DOC- Roermond) en recreatie in de natuur (nationale parken de Groote Peel en de Meinweg en GrensPark Kempen~Broek en natuurpark Maas-Swalm-Nette). Maar er zijn nog veel terreinen waarop de grenzen nog (administratieve, taal- maar vooral cultuur) barrières vormen. Uitdaging is om die barrières te slechten. Bijvoorbeeld om de vele potentiële banen op korte afstand in het buitenland (ook fysiek) over en weer beter bereikbaar te maken.

4.3 VISIE ZUID-LIMBURG

(zie ook kaart 2)

4.3.1 Profiel van Zuid-Limburg

De aantrekkelijkheid van Zuid-Limburg wordt in sterke mate bepaald door de aanwezigheid van relatief op korte afstand van elkaar gelegen, dichtbevolkte stedelijke gebieden (vergelijkbaar met de dichtheid in de Randstad) en het daartussen gelegen unieke Nationaal Landschap Zuid-Limburg. Dit heuvellandschap geeft samen met de historische binnenstad van Maastricht een bijzondere kwaliteit aan deze regio. In Zuid-Limburg wonen ruim 600.000 mensen, meer dan de helft van alle inwoners in Limburg. Het maakt onderdeel uit van een Europese regio met een rijk palet van economische topsectoren. De dragende sectoren van de economie van Zuid-Limburg zijn Chemie & Materialen, Life Sciences & Health, en Smart Services. De Brightlands Chemelot Campus in Sittard-Geleen en de Brightlands Maastricht Health Campus fungeren als de twee belangrijkste groeimotoren van de regio, waarmee een substantiële bijdrage wordt geleverd aan de

ontwikkeling van de Brainport Zuidoost-Nederland en Kennis-As Limburg tot een innovatieve, duurzame en internationale economische topregio. Ze dragen bij aan een excellent vestigingsklimaat en zijn daarmee structuurversterkend voor de Limburgse economie. Daarnaast is Zuid-Limburg sterk in nieuwe energie, logistiek, detailhandel en leisure.

Kortom: Zuid-Limburg is een heel aantrekkelijke regio om te wonen, te werken en te recreëren. Tegelijkertijd worden deze potenties bedreigd. De gevolgen van de bijzondere grensligging en de demografische ontwikkeling in Limburg spelen namelijk nergens zo sterk als in het zuiden van de provincie. In economisch opzicht is Zuid-Limburg te typeren als een 'tussenregio', tussen de metropoolregio's Randstad, Vlaamse Ruit en Ruhrgebied. Er zijn relatief weinig bereikbare banen binnen de landsgrenzen en daarmee is sprake van een beperkte veerkracht van de regionale en lokale economie. Bovendien kampt Zuid-Limburg met leegstandsproblematiek op het gebied van woningbouw, kantoren, verblijfsrecreatie, bedrijventerreinen en detailhandel: er is van alles teveel, en dat vraagt om een heldere visie en bovenal sturing. Vanuit die breed gedragen constatering is voorliggende regiovisie opgesteld.

De bijzondere ligging in Europa biedt tegelijkertijd ook grote kansen: Zuid-Limburg grenst op het smalste punt van de provincie voor zes kilometer aan Nederland en voor 220 kilometer aan het buitenland. De potenties op het gebied van economie, arbeidsmarkt en toerisme zijn vanwege de internationale ligging groot, net als de potentiële bijdrage van Zuid-Limburg aan de Nederlandse economie. Duidelijke kansen liggen er in de grensoverschrijdende relaties, met Luik, Hasselt, Genk en met name met Aken, de meest nabijgelegen dichtbevolkte regio, met een al krachtige en tevens gestaag groeiende kenniseconomie.

Zuid-Limburg ontwikkelt zich overigens steeds meer als één ruimtelijk en functioneel samenhangend stedelijk netwerk (*daily urban system*), met een grote dichtheid aan relaties tussen het stedelijk en landelijk gebied. De reisafstanden zijn in Zuid-Limburg immers relatief kort. Tevens leiden schaalvergroting en reorganisaties binnen het onderwijs, de zorg (o.a. ziekenhuizen), cultuur en leisure, ertoe dat inwoners vaker naar een andere stad, kern of gemeente moeten gaan om er gebruik van te maken. Ook ontstaan er structurele samenwerkingsverbanden tussen onderwijsinstellingen, overheden en ondernemers (triple-helix) binnen hetzelfde daily urban system.

Toelichting profiel

Zuid-Limburg in cijfers

In Zuid-Limburg wonen 608.000 mensen, verdeeld over 18 gemeenten. In de hele euregio (50 km om Zuid-Limburg heen, binnen een reisafstand van maximaal een uur) wonen 3,9 miljoen mensen. Het brp bedraagt € 19,4 miljard.

Zuid-Limburg telt ruim 40.000 bedrijfsvestigingen, die goed zijn voor een werkgelegenheid van ongeveer 277.500 arbeidsplaatsen. Met 51.500 werknemers is de gezondheidszorg de grootste werkgever, op de voet gevolgd door industrie & bouwnijverheid (51.000), financiële instellingen, zakelijke dienstverlening & ICT (50.000) en groothandel & detailhandel (36.000). Andere sectoren van enige omvang zijn onderwijs (19.500), overheid (15.500), horeca (14.500) en vervoer (12.000). En ten slotte de sectoren cultuur, sport & recreatie (6.500), overige dienstverlening (6.000) en landbouw (3.000). Ongeveer 20.000 arbeidsplaatsen uit bovengenoemde aantallen is actief in relatie tot de sector toerisme en leisure.

4.3.2 Ambitie Zuid-Limburg

In de integrale gebiedsopgave van Zuid-Limburg staat de komende jaren de economische structuurversterking centraal. Als onderdeel van Brainport Zuidoost-Nederland is de ambitie om het gebied

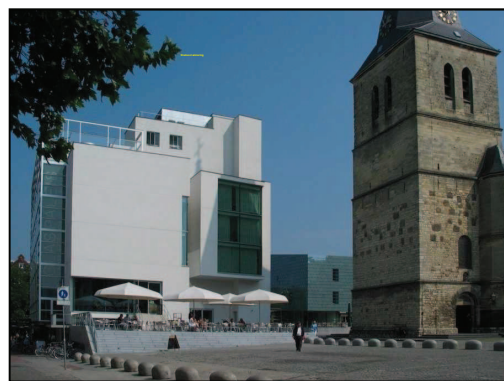
verder te ontwikkelen als een sterke kennisregio, die in verbinding staat met de kennisregio's Eindhoven, Aken en Leuven/Hasselt. Dit bevordert de bundeling van technologische kennis en de wereldwijde export van innovatieve producten die hieruit voortkomen en levert (indirect) ook veel werkgelegenheid op voor de lokale en regionale economie.

De ambitie is om te komen tot één sterk samenhangend gebied, een stedelijk en landschappelijk netwerk met:

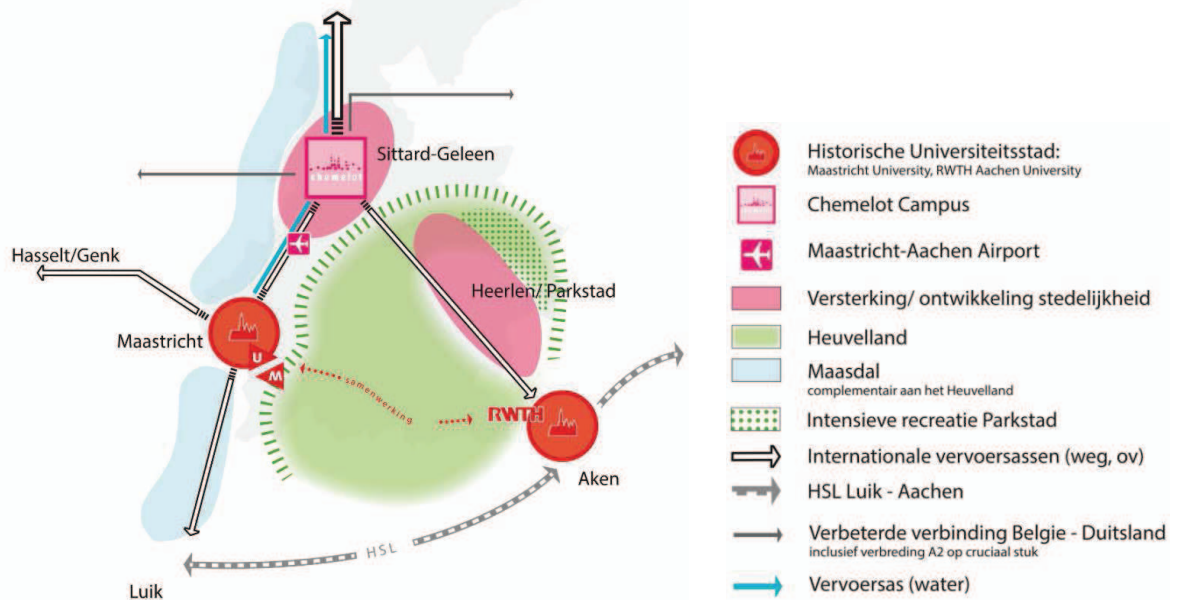
- krachtige economische campussen en clusters die een substantiële bijdrage leveren aan het bruto nationaal product;
- aantrekkelijke stedelijke centra als motoren van en magneten voor de (kennis)economie;
- een hoogwaardig en divers aanbod van woonmilieus voor inwoners en (kennis)werkers;
- uitstekende verbindingen tussen voorzieningen, kennisclusters en woongebieden, binnen en buiten de regio; het versterken van het *daily urban system* en het vergroten van de dynamiek daarbinnen maakt een groter aantal banen bereikbaar op euregionale schaal, waardoor de arbeidsmarkt in Zuid-Limburg aantrekkelijker wordt;
- een kwalitatief hoogwaardig en onderscheidend landschap, waar het goed wonen, werken en recreëren is.

Dit alles op een duurzame wijze, met bijzondere aandacht voor klimaatadaptatie en energietransitie. Met name deze laatste opgave vraagt om regionale afstemming en biedt tevens kansen in economisch opzicht.

De ambitie van Zuid-Limburg is verbeeld in onderstaande kaart.

Toelichting ambitie

Krachtige economische clusters

De twee campussen in Sittard-Geleen en Maastricht staan centraal in de clusterontwikkeling rond de nationale topsectoren Chemie, Life Sciences & Health en Hightech materialen en systemen. Dit zijn stuwende clusters, van groot belang voor de regionale en nationale economie. Samenwerking met de RWTH Aachen (de universiteit in Aken met meer dan 30.000 technische studenten) kan een grote bijdrage leveren aan de ontwikkeling van de kennisregio Zuid-Limburg, waarbij met name moet worden ingezet op de complementariteit (respectievelijk vermarkten en bedenken) tussen de universiteiten van Maastricht en Aken. Aken sluit daarnaast ook fysiek aan bij de stedelijkheid van Zuid-Limburg. Het intensiveren van de relatie met Aken kan daardoor ruimtelijke en economische implicaties hebben voor Zuid-Limburg, bijvoorbeeld voor de woningmarkt in Parkstad en Vaals en de doorontwikkeling van bedrijventerrein Avantis, mede door spin-off van de versterkte samenwerking tussen de RWTH, de UM, en de chemie- en automotive-sector in de Westelijke Mijnstreek. Op Zuid-Limburgse schaal wordt verder gewerkt aan een intensieve samenwerking tussen dienstverlenende bedrijven, kennisinstellingen en overheidsorganisaties (Smart Service Campus), waarbij een sterke concentratie van financieel-economische en administratieve dienstverlening in Parkstad ligt. De kenniseconomie veroorzaakt een multiplier voor alle andere economische sectoren. Zuid-Limburg levert daarnaast een bijdrage aan de ondersteunende economische topsectoren Energie en Logistiek. Op het gebied van kennisontwikkeling, valorisatie en productie van automotive ligt het zwaartepunt op de verbinding Eindhoven-Sittard (VDL)-RWTH. De regio is verder één van de populairste binnenlandse vakantiebestemmingen waarmee toerisme en leisure een sector van formaat is, die bovendien nog groeipotentie heeft. Met Maastricht als historische bezoekstad, het Heuvelland dat zich richt op ontspanning en onthaasting (verblijfsrecreatie), en Parkstad als snelst groeiende toeristische regio van Nederland, waar een concentratie van intensieve vormen van leisure-activiteiten aanwezig is.

Aantrekkelijke stedelijke centra

Het belang van 'meer stad' en aantrekkelijke stedelijke centra is in hoofdstuk 3 uiteengezet. Stedelijkheid is de ruimtelijke conditie waarbij ontmoetingen ('face to face') tussen verschillende soorten mensen in de openbare ruimte tot stand kunnen komen. Naast de aansluiting op mondiale netwerken is het van belang dat mensen kunnen wonen in de nabijheid van een aantrekkelijke binnenstad, met een interessante mix aan kennis, cultuur en voorzieningen. De verdere ontwikkeling van de drie Zuid-Limburgse binnensteden (Heerlen,

Sittard en Maastricht) kan daarom niet los worden gezien van de integrale opgave van Zuid-Limburg. Dit maakt deze gebieden, en dus Zuid-Limburg, aantrekkelijker voor haar inwoners, (kennis)werkers en (inter)nationale bedrijven.

Diversiteit van hoogwaardige woonmilieus

In Zuid-Limburg wonen 608.000 mensen waarvan 30.000 studenten. Zuid-Limburg heeft op woongebied het nodige te bieden. Wie stedelijk wil wonen, kan terecht in en rond de stedelijke centra Heerlen, Maastricht of Sittard en er is een ruim en divers aanbod aan suburbane woonmilieus. Tussen deze stedelijke gebieden ligt het groene hart van Zuid-Limburg, een bijzonder landelijke woonsfeer. De ambitie is om, vanuit de kwantitatieve transformatieopgave, in te zetten op kwalitatief hoogwaardige woonmilieus met een passend voorzieningenniveau.

Uitstekende verbindingen

Wat betreft verbindingen zijn er 3 niveaus te onderscheiden:

1. De aansluiting van Zuid-Limburg op het internationale netwerk van luchthavens, HST-stations (hogesnelheidstreinen) en snelwegen;
2. Op (eu-)regionaal niveau de weg- en openbaar vervoersverbindingen;
3. De logistieke relaties, met name watergebonden logistiek.

Op regionaal niveau is de ambitie om de centra en clusters waar de (kennis)economie en voorzieningen zich bevinden multimodaal bereikbaar te maken vanuit o.a. de woongebieden, dat wil zeggen goed ontsloten per auto en met hoogwaardig regionaal openbaar vervoer. Toekomstige ruimtelijke ontwikkelingen en knooppuntontwikkeling (infrastructuur) dienen op elkaar te zijn afgestemd.

Nationaal Landschap Zuid-Limburg

Het Nationaal Landschap is het groene hart tussen de drie stedelijke agglomeraties Maastricht, Sittard-Geleen en Parkstad. Het Nationaal Landschap Zuid-Limburg is in samenhang met de steden en kernen een welvarend gebied waar het goed wonen, werken en recreëren is. Een mooi en afwisselend Zuid-Limburgs landschap, dat rust en kwaliteit uitstraalt, waarin alle activiteiten een lust voor de omgeving zijn en dat als uitloop- en recreatiegebied makkelijk bereikbaar en beleefbaar is voor haar bewoners, de eromheen gelegen stedelingen, economische topsectoren en van veraf komende toeristen. De maatschappelijke en toeristische voorzieningen staan op een hoog peil en de zorg voor en de versterking van de landschappelijke, cultuurhistorische en ecologische kernkwaliteiten is duurzaam geborgd. De ambitie is om dit vijfsterren-landschap (met haar kernkwaliteiten) te behouden, te beheren, te ontwikkelen en te beleven. Het Nationaal Landschap wordt door de economische topsectoren gezien als een belangrijke vestigingsplaatsfactor.

Energietransitie

Energietransitie is een actueel maatschappelijk thema, en vraagt om een andere perceptie ten aanzien van ons energiegebruik. Waar op dit moment nog veel gebruik wordt gemaakt van fossiele brandstoffen zou, mede gelet op de eindigheid daarvan, in rap tempo moeten worden ingezet op hernieuwbare energieopwekking om in de toekomst te kunnen voorzien in schone, betrouwbare en betaalbare energie voor de inwoners. Energietransitie is bij uitstek ook een ruimtelijk vraagstuk, omdat vormen van duurzame energie feitelijk nieuwe ruimtevragers zijn. Een regionale ruimtelijke visie over energie, op basis waarvan in de nabije toekomst afstemming kan plaatsvinden over bijvoorbeeld landschappelijke inpassing, is dan ook gewenst. Naast hernieuwbare energieopwekking moet tevens worden ingezet op energiebesparing (bijvoorbeeld in bedrijfsgebouwen, winkels, openbare gebouwen en vooral woningen). Energietransitie zal in samenspraak met alle maatschappelijke partners, inclusief de inwoners, opgepakt dienen te worden en biedt enorme kansen voor de versterking van de regionale economie.

4.3.3 De belangrijkste uitdagingen en opgaven

4.3.3.1 Ontwikkeling van een duurzaam raamwerk van centra, infrastructuur en landschap

Voor de langere termijn is de opgave om te bouwen aan een robuust raamwerk, bestaande uit levendige centra en interactiemilieus, die multimodaal bereikbaar zijn, in een aantrekkelijk landschap.

Het vestigingsklimaat, de kenniseconomie en de inwoners hebben baat bij aantrekkelijke centra met een interessante mix aan kennis, cultuur en voorzieningen, waar men elkaar kan ontmoeten. In deze interactiemilieus draait het om nabijheid, kwaliteit van de openbare ruimte en 'placemaking'.

Voor de regio Zuid-Limburg zijn de binnensteden van Maastricht, Heerlen en Sittard de belangrijkste ontmoetingsplekken waar deze mix kan worden aangetroffen. Maar ook buiten de binnensteden hebben zich levendige ontmoetingsplekken ontwikkeld. Er is een onderscheid te maken tussen 5 verschillende interactiemilieus: stedelijke centra, campussen, overige regionale voorzieningen, publiekstrekkingen en logistieke knooppunten (zie kader).

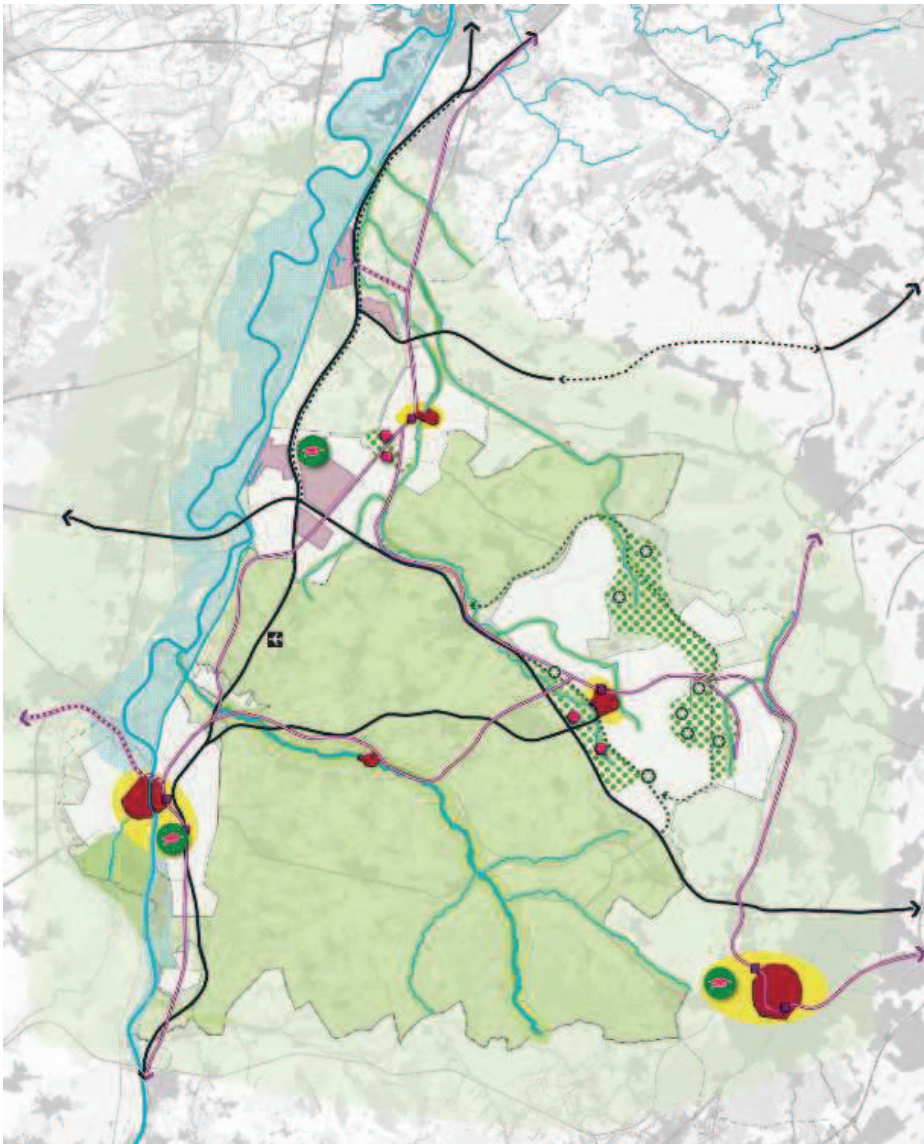
Wanneer werk en voorzieningen steeds meer worden gebundeld in een aantal centra en knooppunten, zijn rechtstreekse onderlinge verbindingen en een goede bereikbaarheid vanuit de woongebieden van groot belang. Om de bereikbaarheid (vanwege congestie), maar ook de leefbaarheid en omgevingskwaliteit (vanwege parkeerdruk en milieubelasting) te kunnen garanderen is naast een goede autobereikbaarheid ook een goede bereikbaarheid per regionaal openbaar vervoer noodzakelijk (multimodaliteit).

De belangrijkste knooppunten/interactiemilieus in Zuid-Limburg van (boven)regionaal belang (inclusief Aken)

Stedelijke Centra:	Maastricht en Aken: centra van internationale allure; Heerlen en Sittard: centra van regionale betekenis met een verschillende grootte en een onderscheidend profiel; Valkenburg: historische kern en centrum van ontmoeting in het Heuvelland. Al deze centra zijn compact, levendig, hebben een openbaar karakter, een mix van kleinschalige en grootschalige programma's, maar wel inpasbaar in de stedelijke omgeving, er is sprake van functiemenging, met name met wonen, met aantrekkelijke straten, pleinen en parken. De gebieden zijn groter dan de binnensteden en strekken zich uit over de aangrenzende woongebieden.
Campussen:	Campussen zijn levendige gebieden, maar met een beperkter functieprofiel dan de binnensteden. Hier vinden activiteiten plaats waar kennisoverdracht- en ontwikkeling en persoonlijke ontplooiing centraal staan.

	Brightlands Maastricht Health Campus, Brightlands Chemelot Campus en RWTH (met locaties: Melaten, Super-C, Aachen-West). Smart Service Campus is geen campus in fysieke zin, maar een samenwerking tussen een groot aantal bedrijven en (kennis)instellingen.
Regionale Voorzieningen:	Subcentra van regionale betekenis zijn: Sportzone en Orbis MC in Sittard-Geleen, Onderwijsboulevard en Zorgvallei in Heerlen. Wat betreft de kwaliteit van de openbare ruimte in de campusgebieden en subcentra moet een forse inhaalslag worden gemaakt. Ook de aanhaking aan de structuur van de stad en het landschap moet in veel gevallen worden verbeterd. Multimodale ontsluiting is essentieel.
Publiekstrekkers:	Dit zijn sterke (thematische) gebieden van internationale en (boven)regionale betekenis. Een internationale publiekstrekker is de Woonboulevard Heerlen. Naast het Nationaal Landschap zijn de verschillende toeristische attracties / bestemmingen in Parkstad (boven)regionale publiekstrekkers.
Logistieke centra:	Het logistieke knooppunt Zuid-Limburg (trimodaal) is gesitueerd in Sittard-Geleen en omvat de havens en railterminals in Born, Stein en op het Chemelotterrein. De nadruk ligt op logistiek en productie, met spin-off naar kennis. Maastricht-Aachen-Airport fungeert als regionale luchthaven voor personen- en vooral goederenvervoer en derhalve als logistieke knoop. In de regio liggen verder verschillende logistieke bedrijventerreinen van bovenregionale betekenis (zie kaart bedrijventerreinen).

Regionaal raamwerk 2030

Centra

- Stedelijke centra**
versterken en intensiveren
- Stedelijke interactiegebieden**
stimuleren creatieve/ innovatieve milieus
- Internationale (kennis) campussen**
doorontwikkelen en verbeteren verblijfskwaliteit
- Regionale campussen**
verbeteren verblijfskwaliteit in parkachtige setting en OV bereikbaar maken
- (Boven) regionale/ thematische trekkers**
thematisch versterken van de attractiewaarde in een leisure landschap
- Trimodale bedrijventerreinen**
versterken profielen logistiek en productie bevorderen multimodaliteit
- Transformatiegebied:**
verdunnen en versterken groenstructuur

Infra

- Hoofdverbindingen auto**
optimaliseren
- Nieuwe hoofdverbindingen auto**
ontwikkelen/verbreden A2
- Hoofdverbindingen auto**
Ontwikkelen leisure ring/
karakteristieke economische as
- Spoorverbindingen**
internationaal verbinden, regionaal ontsluiten
- Nieuwe spoorverbindingen**
nieuwe/ aangepaste verbindingen in studie,
tracé aanduiding symbolisch
- Entreegebieden**
station als ankerpunt ter versterking van het
stedelijke interactiegebied
- Vliegveld**

Landschap

- Nationaal Landschap**
beschermingsgebied
- Ecologisch recreatieve beekdalen**
continuïteit beekdal versterken met
bijzondere aandacht voor cultuurhistorie
- Grensoverschrijdend rivierpark Maasvallei**
- Groene (leisure) gebieden**

De stedelijke centra zijn momenteel goed ontsloten per auto en regionaal/IC openbaar vervoer, hoewel de internationale schakels ontbreken. De regionale OV-bereikbaarheid van enkele kennisclusters/campusen en regionale voorzieningen is niet optimaal. Dat komt omdat ze georiënteerd zijn op de snelweg. Dit vraagt om een visie voor de langere termijn. Een bereikbaarheidsanalyse op de schaal van Zuid-Limburg en de meest relevante delen van de Euregio, moet bijdragen aan een samenhangende visie voor centrum- en knooppuntontwikkeling.

Vanuit transport en logistiek zijn naast verbindingen via spoor en weg, ook goede verbindingen via het water en de aansluiting op buisnetwerken essentieel (trimodaliteit / ongehinderd logistiek systeem).

Maastricht Aachen Airport (MAA) is een luchthaven van beperkte capaciteit, waarvan de betekenis nu vooral ligt in het afhandelen van goederen. We willen de positie van de luchthaven MAA versterken voor zowel het personenvervoer als het vrachtvervoer.

(zie ook 5.4)

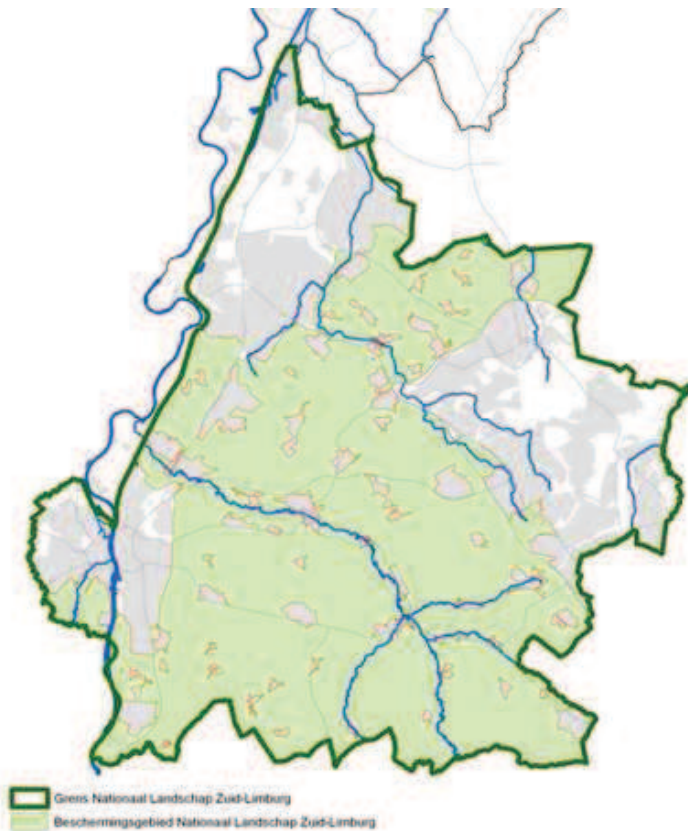
Het Nationaal Landschap is gelegen binnen de (euregionale) metropool Luik-Eupen-Aken-Parkstad-Sittard-Genk-Hasselt-Maastricht als onderdeel van het grensoverschrijdende Drielandenpark. Het is een uitloophet van de steden waarvan de 'quality of life' belangrijk is voor het Zuid-Limburgse leef- en vestigingsklimaat. Het gebied kent een hoge dichtheid aan cultuurhistorisch erfgoed waaronder veel monumenten. Daarnaast vormt dit gebied met haar sterke versnijding door riviertjes als Jeker, Voer, Gulp, Geul, Geleenbeek, Worm en Roode Beek een zeer aantrekkelijk gebied voor de vrijetijdseconomie. Bovendien bevindt zich in de ondergrond een grondwatervoorraad van grote betekenis voor menselijke consumptie en regionale industrie.

Bezoekers en toeristen van ver weg, maar ook de in Zuid-Limburg wonende (kennis)werkers en stedelingen, komen naar dit gebied om te genieten van de rust en ruimte en het afwisselende landschap. Dit is van groot belang voor het bruto regionaal product van Zuid-Limburg.

Het unieke landschap draagt in belangrijke mate bij aan het vestigingsklimaat en de woon- en leefkwaliteit van de regio. In het Nationaal Landschap Zuid-Limburg onderscheiden we een aantal belangrijke opgaven, die vragen om een integrale aanpak en benadering:

1. Behoud, beheer, ontwikkeling en beleving van de landschappelijke kernkwaliteiten
2. Versterking van de relatie met de aangrenzende stedelijke gebieden, Maasdal en Drielandenpark, waarbij de bekenstructuur als leidend principe wordt gehanteerd
3. Ontwikkeling en vernieuwing van de toeristische sector in balans met de omgevingskwaliteiten
4. Behoud van een duurzame grondgebonden land- en tuinbouw in balans met de omgevingskwaliteiten
5. Goede woon- en leefkwaliteit in dorpen en kernen

(zie ook 4.3.3.4 en 4.3.3.5)

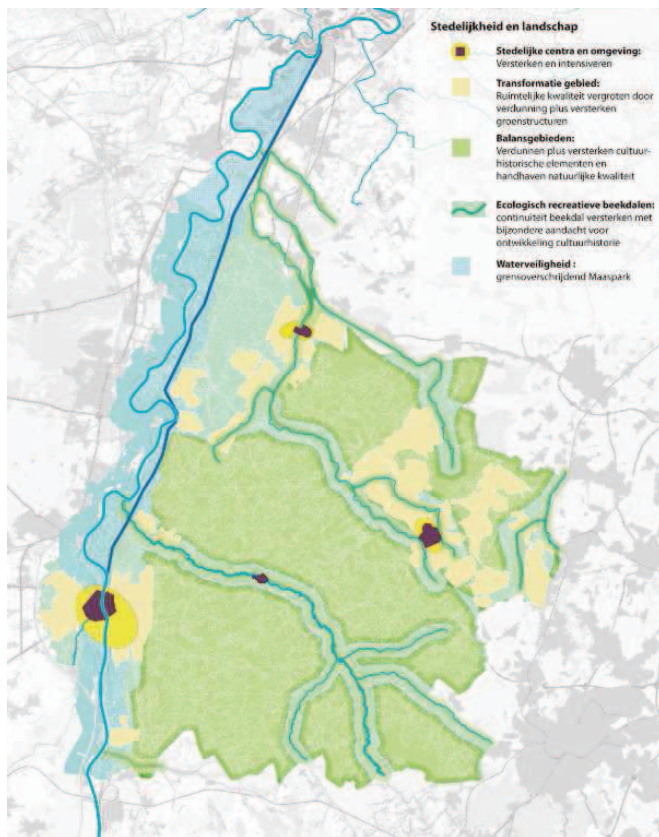
4.3.3.2 Een fundamenteel andere opgave: sturen op programma's

Voor veel functies hebben we in Zuid-Limburg bij een krimpende bevolking voldoende ruimte, in toenemende mate zelfs te veel (zie 2 en 3). Denk aan te veel (plannen voor) woningen, winkels, kantoren, bedrijventerreinen. Vooral in de stedelijke gebieden ontstaat leegstand van gebouwen en terreinen, hetgeen de economische vitaliteit en leefbaarheid niet ten goede komt. De oude planologie ('programma zoekt ruimte') heeft in Zuid-Limburg plaatsgemaakt voor een nieuwe planologie: 'ruimte zoekt programma'. Dit zal leiden tot ruimtelijke verschuivingen.

Deze nieuwe werkelijkheid vraagt om een nieuwe benadering, het zoeken naar nieuwe wegen. Het vraagt allereerst om heldere visies en om krachtige keuzes. Waar bieden we ruimte voor nieuwe ontwikkelingen, waar zal geïntensiveerd moeten worden, waar moeten we leegstand accepteren en proberen aan te pakken? Dat doen we onder meer via de systematiek van dynamisch voorraadbeheer (zie 3.2.3) en de inzet van passend instrumentarium. Ook via experimenten, flexibele planvormen en tijdelijke bestemmingen. Er ontstaat een zoektocht naar projecten en concepten die vernieuwend, creatief en duurzaam zijn, bijvoorbeeld in MaastrichtLab en via de IBA Parkstad.

Voor de verschillende programma's (wonen, bedrijventerreinen, kantoren, detailhandel en vrijetijdseconomie) wordt hieronder kort de visie beschreven met belangrijkste uitgangspunten en sturingsprincipes, waarbij

veelal wordt uitgegaan van een onderscheid tussen concentratiegebieden (versterking en stimuleren kansrijke locaties), balansgebieden (kwaliteitsverbetering door her- en verbouw) en transitiegebieden (ontmoedigen, functieverandering en/of sloop). De kwantitatieve opgave wordt daarbij vertaald in het sturen op kwaliteit. Versterking van de kwaliteiten van de steden én het landschap in Zuid-Limburg staat hierbij centraal. Kiezen dus voor échte steden en écht landschap ('meer stad, meer land'). De ladder van duurzame verstedelijking ondersteunt deze benadering. Het toevoegen van programma in concentratiegebieden kan overigens tot gevolg hebben dat op andere plekken leegstand ontstaat. Binnen de principes van dynamisch voorraadbeheer zal hier aandacht voor moeten zijn, in het bijzonder met oog op de leefbaarheid.

Wonen

Er zijn in Zuid-Limburg grofweg drie woonsferen te onderscheiden: stedelijk, landelijk en suburbaan. Elk van deze woonsferen is in te delen in meerdere woonmilieus.

De stedelijke woonsfeer is te vinden in Heerlen, Maastricht en Sittard, en vlak over de grens in Aken. Deze gebieden zijn bij uitstek het domein van de stedeling die de nabijheid van de binnenstad (o.a. cultuur, ontmoeting, voorzieningen en ontspanning) belangrijk vindt. De belangstelling voor de woonmilieus in en bij de stedelijke centra is en blijft groot. Beleidsopgaven die hierbij horen zijn: concentratie en verdichting, functiemenging en hergebruik van bestaand (karakteristiek en cultuurhistorisch) vastgoed.

Aan de andere kant van het spectrum bevindt zich het landelijk wonen, in het buitengebied en in kleine kernen. Ook dit is een geliefde woonsfeer, zowel bij de huidige inwoners van Zuid-Limburg als voor

nieuwkomers van buiten de regio. Het dorpse wonen, de kwaliteit van het landschap, kleinschaligheid, ontspanning en rust, cultuurhistorie en identiteit, zijn belangrijke troeven. Steeds meer wordt geaccepteerd dat men voor bepaalde voorzieningen in enkele grotere landelijke kernen of de omliggende stadscentra moet zijn. Beleidsopgaven die hierbij horen zijn: balans in de woningvoorraad en behoud en hergebruik van cultuurhistorisch waardevolle bebouwing, met oog voor het op peil houden van de leefbaarheid en identiteit.

De derde woonsfeer heeft betrekking op de suburbane woonmilieus, die te vinden zijn in de stedelijke gebieden en in delen van grotere landelijke kernen. In deze woonsfeer wonen de meeste mensen. De grote diversiteit aan kwaliteiten (ligging t.o.v. centra en landschap, structuur, voorzieningenniveau, identiteit en cultuurhistorische kenmerken) leidt echter niet overal tot onderling voldoende onderscheidende woonmilieus, waardoor een deel van deze woonsfeer juist herkenbaarheid en oriëntatie mist. De suburbane woonsfeer voorziet over het algemeen in dagelijkse voorzieningen op loop- en fietsafstand. Het landschap is niet altijd direct voelbaar, maar wel goed bereikbaar vanuit de woonomgeving. In delen van de suburbane woonsfeer ligt de grootste kans om door middel van verdunning, vernieuwing en vervanging tot een verbetering van de (omgevings)kwaliteit te komen en daarmee de woningvoorraad in balans te brengen.

De opgaven voor Zuid-Limburg op het gebied van wonen zijn nader uitgewerkt in paragraaf 4.3.3.3 en 6.2. Belangrijkste uitgangspunten voor wonen zijn daarbij: geen nieuwbouw 'in de wei', concentratie rondom de stedelijke centra van Heerlen, Maastricht en Sittard, balans in kleine kernen, met behoud van cultureel erfgoed, en transformatie van met name de suburbane woonsfeer. Deze kwalitatieve sturing vindt plaats binnen het kader van de kwantitatieve opgave per gemeente.

Bedrijventerreinen

Ten aanzien van het aanbod aan bedrijventerreinen geldt dat Zuid-Limburg op dit moment, op basis van de huidige restcapaciteit (circa 486 ha), een uitgiftehorizon heeft die reikt tot 2029. Het is dus niet nodig om nieuwe bedrijventerreinen te ontwikkelen. Vanuit die wetenschap is het van belang om te sturen op kwaliteit van bedrijventerreinen en kansen te benoemen en te benutten, vanuit regionaal belang en in samenhang met logistiek, stedelijkheid en landschap. Zowel ter ondersteuning van de topsectoren, als voor de lokale en regionale economie en werkgelegenheid.

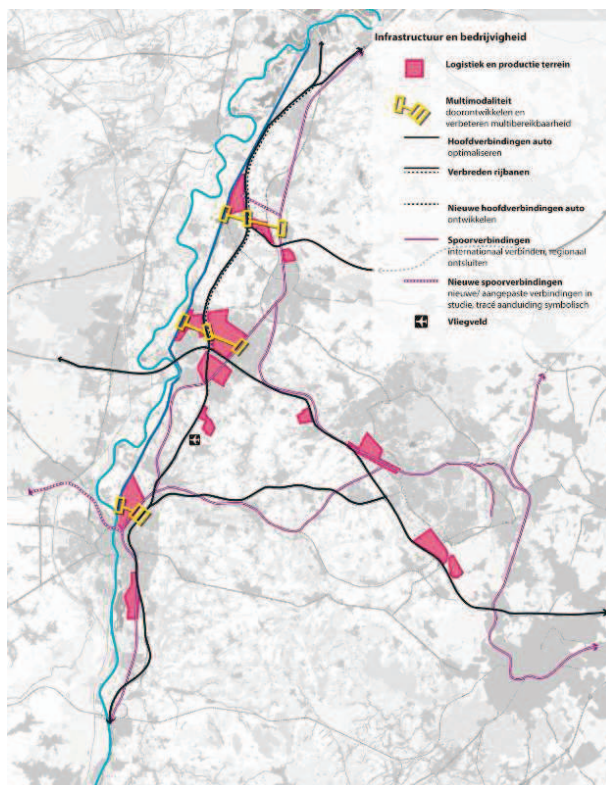
Logistiek en productie trekken zich weinig aan van de stad en hebben een eigen dynamiek. De trimodale terreinen (weg, water en spoor) liggen in het Maasdal. Er zal een visie ontwikkeld worden voor een duurzame en economisch optimale ontsluiting van VDL Nedcar in Sittard-Geleen met een aantakking van dit bedrijventerrein op het hoofdspoor, in samenhang met de verdere ontwikkeling van het bedrijventerrein en de mogelijke regionale verbetering van de spoorontsluiting van Holtum-Noord. Gezien het nationaal economische en regionale werkgelegenheidsbelang ligt de prioriteit bij de ontsluiting van VDL Nedcar op het hoofdspoor. In het kader van de visie zullen nut en noodzaak, kosten en baten van mogelijke verbeteringen van de spoorontsluiting van dit gebied in beeld gebracht worden.

De terreinen in Parkstad hebben vooral een goede ontsluiting via de weg en datzelfde geldt voor Aviation Valley en Eijsden-Maastricht. Voor de economische kracht van Zuid-Limburg is het van belang deze terreinen optimaal te benutten voor logistiek en productie, en geen andere functies toe te laten. Op andere bedrijventerreinen, die vooral een lokale of regionale betekenis hebben, wordt ingezet op een verdere kwaliteitsverbetering van de bestaande voorraad.

Voor enkele bedrijventerreinen, bijvoorbeeld met een bijzondere landschappelijke ligging, kan ook vergroening of transformatie aan de orde zijn. Daarbij kan onder andere gedacht worden aan bedrijventerreinen aan de oostflank van Parkstad waar een omvorming naar leisure-activiteiten - bijvoorbeeld langs de Buitenring Parkstad (denk aan de mogelijke ontwikkeling van Nature Wonder World) - kan zorgen voor nieuwe economische dynamiek. Ook kan gedacht worden aan versterking van de continuïteit in het Geuldal. Op stedelijke bedrijventerreinen in de directe nabijheid van de binnensteden kan eventueel ruimte worden geboden voor functiemenging. Er liggen grensoverschrijdende kansen rond de Albertknoop.

Resumerend zijn de belangrijkste uitgangspunten voor bedrijventerreinen: geen nieuwe bedrijventerreinen (aanwijzen reservelocaties en afschrijven van zachte plancapaciteit), concentreren van logistiek en productie op goed ontsloten (trimodale) locaties, kwaliteitsverbetering van de bestaande voorraad, functiemenging of –wijziging alleen op stedelijke bedrijventerreinen aan de randen van de stadscentra en terreinen met een bijzondere landschappelijke ligging.

(zie ook 5.2)

Kantoren

In Zuid-Limburg wordt gestreefd naar een kwalitatief hoogstaande voorraad, waarbij met name de kantoorlocaties in en rondom de binnensteden en stationslocaties aantrekkelijk zijn gelet op de multimodaliteit en de mate van interactie en ontmoeting. Op de kantorenmarkt neemt de behoefte aan levendige en karaktervolle ontmoetingslocaties toe, terwijl snelweglocaties met enige omvang aan kantoren met bovengemiddelde leegstandpercentages kampen. Op de Brightlands Chemelot Campus en Brightlands Maastricht Health Campus is er ruimte voor thema-gerelateerde kantoorgebouwen.

Op de overige kantoorlocaties wordt ingezet op kwaliteitsverbetering, zonder de kwantiteit te laten toenemen. Gezien de huidige leegstand en de structureel lagere vraag naar kantoorruimte is het juist nodig de bestaande plancapaciteiten (zijnde planologisch geregelde kantoorbestemmingen van kavels waarop nog geen kantoren zijn gebouwd) zoveel als mogelijk te reduceren buiten de concentratiegebieden. Deze bestaande plancapaciteiten kunnen, voor zover ze van enige omvang zijn, meebewegen in het dynamisch voorraadbeheer.

Nieuwe kantoren zijn alleen toegestaan indien zij passen bij de kwalitatieve, flexibele trends voor gebruik van gebouw en kantoorruimte. Nieuwe kantoorgebouwen dienen bovendien toekomstbestendiger ('herbruikbaar') te worden, met het oog op transformatie naar ander type bedrijfsvoeringen of andere functies. Het gaat op regionaal en gemeentelijk niveau vooral om het voorkomen van een verdere toename van het totale kantoorvolume en het ontstaan van leegstand op de verkeerde plekken.

	Zuid-Limburg
Concentratiegebieden	Sittard-Geleen: Centrum/stationsgebied, Kantorenpark Sittard, Brightlands Chemelot Campus Maastricht: Centrum/stationsgebied, Kantorenpark Randwyck/Brightlands Maastricht Health Campus Heerlen: Centrum/stationsgebied, Kantorenboulevard Heerlen
Balansgebieden	Maastricht: Ceramique, Geusselt Heerlen: Coriopolis, ABP Heerlen
Transitiegebieden	Mauritspark (Sittard-Geleen), Kantorenzone Luchthaven (Beek), Zeswegen en Onderwijsboulevard (Heerlen)

Resumerend zijn de belangrijkste uitgangspunten voor kantoren (zie ook de tabel): concentratie in stedelijke gebieden, in de nabijheid van stations en de beide internationale campussen, mits themagebonden. Balans in levendige stedelijke gebieden die niet in de nabijheid van stations zijn gelegen en transitie op snelweglocaties en gebieden buiten het centraal stedelijk gebied, die niet in de nabijheid van stations liggen. Verder geen nieuwe kantoorlocaties op andere plekken (zoals uitleglocaties, snelweglocaties en solitaire kantoorgebouwen) en reductie van plancapaciteit waar dat financieel en juridisch mogelijk is.

(zie ook 5.3)

Detailhandel

Detailhandel is van belang voor de economie (werkgelegenheid), voor de leefbaarheid (o.a. in woongebieden) en de vrijetijdsbeleving. Door de bevolkingskrimp in combinatie met onder andere (historisch gegroeid) overaanbod - mede door toenemende bestedingen via internet - opvolgingsproblematiek van zelfstandige ondernemers en schaalvergroting, heeft Zuid-Limburg te maken met veel leegstaande winkelpanden en dreigende afname van de leefbaarheid (beleving) in woongebieden.

De drie aantrekkelijke binnensteden in Zuid-Limburg profileren zich, naast andere functies zoals cultuur en horeca, voor recreatief winkelen en bieden daarmee sfeer en beleving voor inwoners uit de regio en daarbuiten. Ook is het van belang om grensoverschrijdende koopstromen te behouden en waar mogelijk te versterken. Daarnaast moet in de stedelijke gebieden worden ingezet (vanwege het aanwezige bevolkingsdraagvlak) op complete buurt- en wijkcentra voor de meer dagelijkse aankopen van inwoners. Het winkelaanbod in het landelijk gebied zal ook vooral gericht zijn op het aanbieden van goede, bereikbare

voorzieningen voor dagelijks gebruik. Om te komen tot een gezonde winkelmarkt is het van belang onderscheid te maken tussen kansrijke en kansarme winkelgebieden. Dit betekent dat er op lokaal en regionaal niveau keuzes (bijvoorbeeld in dorpskernen, wijken maar ook functioneel of thematisch) moeten worden gemaakt om in de toekomst tot een duurzame ruimtelijke structuur van winkelgebieden te komen.

Resumerend zijn de belangrijkste uitgangspunten voor detailhandel: geen nieuwe solitaire of verspreid gelegen winkelgebieden ontwikkelen, inzetten op compacte winkelgebieden, het laten verkleuren van aanloopstraten, geen detailhandel toestaan op bedrijventerreinen (m.u.v. volumineuze goederen). Concentratie op (boven)regionale ontmoetingsplekken (binnensteden) en thematisch op de Woonboulevard. (Boven)lokaal verzorgende centra die aansluiten bij bestaande levendige ontmoetingsplekken (veelal historische kernen met functiemenging) in balans houden. Voor overige winkelconcentraties geldt dat op lokaal niveau keuzen moeten worden gemaakt met aandacht voor het voorzieningenniveau in wijken en kernen. Dit kan leiden tot ruimtelijke verschuivingen en transitie.

Bovenstaande uitgangspunten moeten verder geconcretiseerd worden in de regionale visie voor detailhandel (zie ook 6.3). Onderstaande kaart geeft een indicatie van de positie van de belangrijkste winkelcentra in de regio.

Vrijtijdseconomie

Een belangrijke kracht van Zuid-Limburg vormt de vrijetijdssector, zowel voor de regionale economie als de kwaliteit van de woon- en leefomgeving. De sector is echter nogal versnipperd, en weinig samenwerkend, waardoor te weinig de synergie tussen individuele ondernemers en overheden wordt opgezocht en (economische) potenties onvoldoende worden benut. Ook heeft de sector in toenemende mate te maken met veranderende eisen en wensen van de consument. De opgave ligt in het versterken van de identiteit van de Limburgse vrijetijdseconomie en het benutten en verbinden van de verschillende krachten en kwaliteiten van te onderscheiden deelgebieden.

In Zuid-Limburg is sprake van een uniek, complementair regionaal profiel: Maastricht als historische, (inter)nationale bezoekstad (mix aan hoogwaardige functies), de kwaliteit van het Nationaal Landschap Zuid-Limburg als wandel- en fietsparadijs met daarin Valkenburg als historische ontmoetingsplek (ontspanning en recreatie), en de grote evenementen en toeristische attracties in Parkstad (o.a. Pinkpop, GaiaZoo, Snowworld, Creative City, Mondo Verde). Bovendien biedt de nabijheid van interessante euregionale steden direct over de grens een duidelijke meerwaarde voor het toeristisch profiel van de regio.

Resumerend zijn de belangrijkste uitgangspunten voor vrijetijdseconomie: versterkte samenwerking tussen ondernemers en overheden, concentratie van accommodaties en stimuleren van een toeristisch profiel (in binnensteden, met Maastricht als historische bezoekstad, grootschalige attracties in Parkstad en kleinschalige initiatieven in het Heuvelland met bijzondere aandacht voor het behoud van cultuurhistorie). Balans in het Nationaal Landschap, dat wil zeggen geen uitbreiding van m² aan accommodaties, maar kwalitatieve verbetering, met als uitgangspunten voorkeur voor vestiging binnen bestaande kernen en waardevolle cultuurhistorische bebouwing. Transitie (vergroening, extensivering) in landschappelijk en ecologisch gevoelige gebieden.

(zie ook 6.4)

Toelichting: een duurzaam raamwerk van centra, infrastructuur en landschap

IBA Parkstad: experimenteerruimte voor een innovatieve proeftuin

De Internationale Bau Ausstellung Parkstad Limburg (IBA Parkstad), die de Parkstadgemeenten samen met de Provincie Limburg organiseert, is een unieke kans om gedurende de looptijd tot 2020 dé experimenteerruimte te zijn, waaruit geleerd kan worden hoe met de grote herstructurerings- en transformatievraagstukken moet worden omgegaan. De bijdragen van een IBA bestaan uit het realiseren van voorbeeldstellende, richtinggevende en innovatieve projecten die niet alleen recht doen aan de internationale etalage die een IBA is, maar vooral ook navolging krijgen en effect hebben in de omliggende regio en zelfs (inter)nationaal. Binnen de thema's Flexibele Stad, Energie Stad en Recycle Stad worden creatieve oplossingen gezocht en nieuwe wegen ingeslagen in de transformatieopgaven op het gebied van leegstaand vastgoed, in transformatievraagstukken met betrekking tot thema's als detailhandel, wonen (en zorg), kantoren en bedrijventerreinen en in nieuwe transformatieopgaven die tot stand komen door de klimaatverandering en de uitputting van schaarse grondstoffen, zoals energietransitie, voedselvraagstukken en klimaatadaptatie.

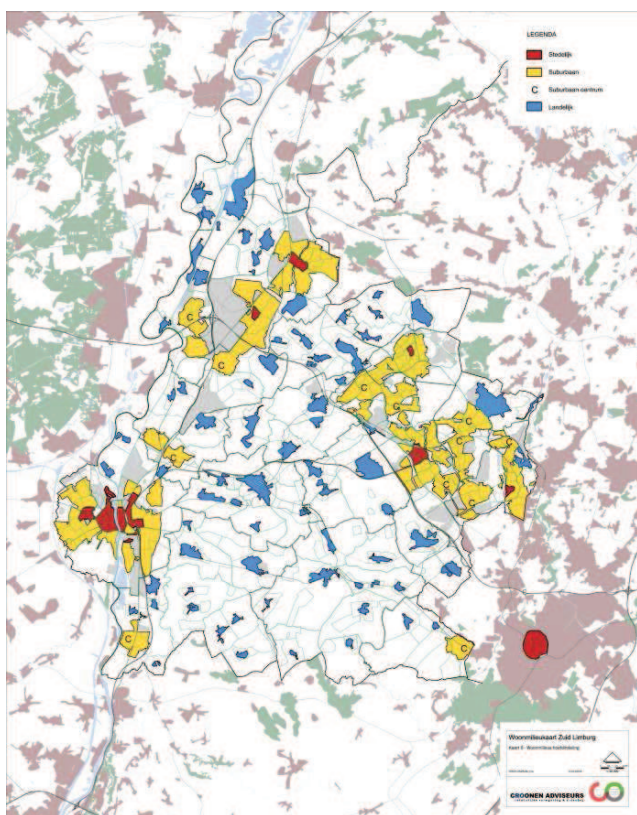
4.3.3.3 Wonen in Zuid-Limburg

Zuid-Limburg heeft vele goede kwaliteiten. Tegenover de pluspunten staan ook bedreigingen. Door de demografische omslag en de mismatch tussen vraag en aanbod is er een gebrek aan doorstroming en een onbalans op de woningmarkt. Zo kunnen er in Zuid-Limburg momenteel op basis van planologisch onherroepelijke plannen circa 6.000 woningen aan de voorraad worden toegevoegd, terwijl op grond van de huishoudensontwikkeling de woningbehoefte daalt en er bovendien leegstand is. Dalende waarde van

woningen, toenemende leegstand, verloedering en sociaal isolement liggen op de loer. Het is de Zuid-Limburgse ambitie om het woon- en leefklimaat kwalitatief te behouden en te versterken. De daarbij behorende herstructureringsopgave in Zuid-Limburg is zo complex, uniek en urgent dat gezamenlijke actie vereist is. Actie die alleen kan slagen als er in hoge mate een gezamenlijk besef is van het maatschappelijk belang, zonder onderlinge concurrentie.

Woonsferen en woonmilieus

Er zijn in Zuid-Limburg grofweg drie woonsferen te onderscheiden, zoals die ook al globaal zijn beschreven in 4.3.3.2: stedelijk, landelijk en suburbaan. Elk van deze woonsferen is weer in te delen in meerdere woonmilieus.

Om te voldoen aan de ambitie zal de balans op de woningmarkt moeten worden hersteld en de woon- en omgevingskwaliteit in de drie woonsferen worden versterkt. Om elk woonmilieu optimaal te benutten, is verdere differentiatie nodig.

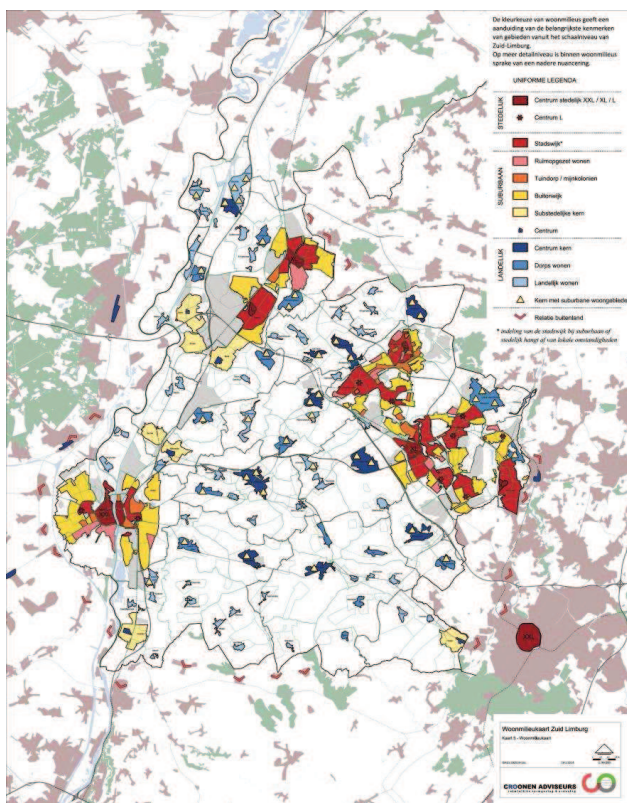
Kwalitatieve en kwantitatieve opgave

In Zuid-Limburg geldt – meer dan in Midden en Noord – de transformatieopgave per gemeente (zoals in de Woonmonitor opgenomen) als een hard kwantitatief uitgangspunt in de bouw- en sloopopgave. Hoe sneller alle 'overtollig vet' wordt weggesneden, des te eerder kan de woningmarkt zijn balans hervinden. De verordening Wonen Zuid-Limburg, die sinds medio 2013 de verdere aangroei van plannen reguleert, is een eerste stap daartoe.

Uitgangspunt is om voor Zuid-Limburg stapsgewijs vóór 2018 alle plancapaciteit op uitleglocaties te laten vervallen en de totale plancapaciteit terug te brengen tot de werkelijke transformatieopgave. In een gezamenlijk door de Zuid-Limburgse gemeenten overeengekomen structuurvisie voor Wonen wordt de detaillering bepaald, zoveel mogelijk gedifferentieerd naar segment en doelgroepen en gebaseerd op de kwalitatieve woonmilieubenadering.

In de regionale structuurvisie Wonen Zuid-Limburg worden de keuzes verder uitgewerkt die op regionale schaal noodzakelijk zijn. Hierin wordt rekening gehouden met sterke en zwakke kanten, kansen en bedreigingen van de verschillende woonmilieus en gebaseerd op een gedeelde analyse in de woonmilieukaart op Zuid-Limburgse schaal. Langs deze, meer kwalitatieve weg vindt de vertaling plaats van het beginsel 'meer stad, meer land' en van de onderliggende, harde transformatieopgave. De kwalitatieve opgave wordt op deze manier sturend, met de kwantitatieve opgave als hard uitgangspunt.

Op basis van een gezamenlijke analyse worden in deze structuurvisie gedifferentieerde keuzes gemaakt voor ontwikkelingsrichtingen, inclusief programmering van sloop, herstructurering en nieuwbouw als vervanging. Door middel van een voorzorgbepaling in de provinciale Omgevingsverordening worden gemeenten afdwingbaar gehouden aan de afspraken die zij maken in de structuurvisie.

Uitgangspunten en spelregels

De inzet is primair gericht op:

- het versterken van 'kansrijke' woongebieden, d.w.z. concentratie rond de stedelijke centra van Heerlen, Maastricht en Sittard;
- het zoeken van balans in kleine kernen, met behoud van cultureel erfgoed;

- transformatie van (nu of op termijn) minder kansrijke woongebieden, die naar verwachting grotendeels liggen in de suburbane woonsfeer.

De onderstaande basisprincipes en spelregels zijn, samen met de 'ladder voor duurzame verstedelijking' leidend voor de uitwerking in een regionale structuurvisie:

- Woningbouw hoort thuis binnen bestaand bebouwd gebied, waarbij prioriteit wordt gegeven aan hergebruik en herbestemming van bestaand (ook leegstaand) vastgoed en herstructurering. De kernen blijven binnen het bestaand bebouwd gebied (BBG).
- Waar mogelijk transformatie van suburbane woonmilieus, inclusief verdunning, vernieuwing en vergroening, om te voorzien in de behoefte aan ruime en groene woonmilieus met daarin rust, ruimte en privacy.
- In het buitengebied is geen plaats meer voor woningbouw (met uitzondering van noodzakelijke bedrijfswoningen); geen nieuwbouw 'in de wei' (= alleen nog binnen bestaand bebouwd gebied). Dat geldt daarmee ook voor het 'verzilveren' van – soms volumineuze - (voormalig agrarische) gebouwen in het buitengebied door deze om te zetten naar of vervangen door woningen. Gemeenten zouden nog beperkte tijd kunnen bieden voor gebruik van bestaande bouwtitels. Indicatief geldt daarvoor een termijn tot 2018 (of maximaal tot 5 jaar na vaststelling van het POL2014). Gemeenten hanteren hierbij geen ondergrens. Waar een snellere afbouw van plancapaciteit verantwoord mogelijk is, moet deze kans worden benut en geldt een kortere realisatietermijn.
- In aansluiting hierop wordt het wonen op recreatieterreinen in verschillende vormen verder ingeperkt. Permanent wonen op een recreatieterrein is niet toegestaan. Ook het omzetten van recreatiewoningen op terreinen bestemd voor recreatie, in woningen voor permanente bewoning, is niet toegestaan. Strakkere handhaving moet het ontstaan van steeds weer nieuwe situaties tegengaan. Ook de omzetting van buiten de recreatieterreinen gelegen vakantieverblijven naar regulier wonen is ongewenst.
- Omdat er in Zuid-Limburg in verhouding nog maar een beperkt aantal woningen hoeft te worden toegevoegd om aan de behoefte te kunnen voldoen, wordt duidelijk dat de focus ten aanzien van de woningvoorraad/markt op de bestaande voorraad ligt. Daarbij zijn twee sporen te onderscheiden:
  - vervanging, slopen van de bestaande niet-passende voorraad
  - het geschikt (toekomstbestendig) maken en houden van de bestaande woningvoorraad
- Voor wat betreft de grensoverschrijdende woningmarkt neemt de Provincie de intergemeentelijke uitwisseling (bijv. Kerkrade-Herzogenrath, Vaals-Aken, Maastricht-Lanaken/Riemst) niet over, maar ondersteunt deze processen aanvullend met een Euregionaal perspectief door het verzamelen en aanbieden van specifieke kennis m.b.t. de woningmarkten.
- Problematiek van particulier woningbezit.

(zie ook 6.2)

4.3.3.4 Nationaal Landschap Zuid-Limburg

Versterken relatie met de aangrenzende stedelijke gebieden, Maasdal en Drielandenpark

Om de kwaliteiten van het Nationaal Landschap te versterken is het essentieel dat het landelijk gebied en de omliggende stedenring vanuit een gezamenlijke inzet en visie samenwerken. Ook de ruimtelijke relaties tussen het Nationaal Landschap, het aangrenzende stedelijke gebied en het Maasdal dienen hierbij versterkt te worden. Door de aanleg van grootschalige noord-zuidgerichte infrastructuur (snelweg, spoorweg, kanaal) is de relatie tussen het Maasdal en het Zuid-Limburgse landschap voor een deel verloren gegaan. Zowel

vanuit het Heuvelland als vanuit de stedelijke gebieden kan de ruimtelijke relatie met het Maasdal worden verbeterd (bijv. ter hoogte van het Geuldal via het programma Landgoederenzone). Met name in de regio's Parkstad Limburg en de Westelijke Mijnstreek biedt de transformatieopgave op het gebied van wonen een uitgelezen kans om de ruimtelijke kwaliteit te verbeteren en landschappelijke structuren te herstellen. In Parkstad kan de regionale bekenstructuur als leidend principe worden gehanteerd en in de Westelijke Mijnstreek ligt de ontwerpogave in de overgang tussen het Nationaal Landschap en het Maasdal (Midden-Limburg).

Behoud door ontwikkeling; tien kernwaarden als basis

Het unieke karakter van het Nationaal Landschap dient hersteld, onderhouden en doorontwikkeld te worden. Daarbij ligt de focus op tien kernwaarden in het centrale deel van het gebied, het beschermingsgebied Nationaal Landschap (groene arcering in de kaart).

Het omgevingsbeleid is er op gericht om de (huidige) landschappelijke kernkwaliteiten als onderdeel van de kernwaarden van het Nationaal Landschap te behouden, te beheren, te ontwikkelen en te beleven. Ontwikkelingen binnen de ruimte die het beleid voor de verschillende thema's biedt zijn mogelijk mits de kernkwaliteiten behouden blijven of versterkt worden ('ja-mits').

We werken vanuit algemene kwaliteitsprincipes zoals dynamisch voorraadbeheer, de Ladder van duurzame verstedelijking en hergebruik van monumentaal erfgoed.

We zullen in de Omgevingsverordening een motiveringsplicht opnemen die gemeenten vraagt om in de toelichting op nieuwe bestemmingsplannen (voor onderdelen van het beschermingsgebied) aan te geven hoe met de bescherming en versterking van de kernkwaliteiten in het betreffende gebied is omgegaan. Voor de globale ruimtelijke duiding van de kernkwaliteiten kan een koppeling gelegd worden met de analyses uit de Landschapvisie Zuid-Limburg als inspiratiebron. Bij verlies van natuurwaarden in het Nationaal Landschap Zuid-Limburg is compensatie aan de orde, verder uit te werken in de Beleidsregel Natuurcompensatie.

De Omgevingsverordening verbiedt de oprichting van windturbines in het beschermingsgebied Nationaal Landschap.

We zullen met gemeenten en overige partners procesafspraken maken over een gezamenlijke aanpak die kwaliteit van afwegingsprocessen versterkt (zie ook 3.2.5).

Om een goede toepassing te geven aan het ja, mits beleid willen wij de kennis en deskundigheid over natuur en landschap verbreden over alle partijen.

Vernieuwing toeristisch-recreatieve sector in balans met omgevingskwaliteiten

Het op peil houden van de aantrekkelijkheid van het Nationaal Landschap is van groot belang voor de regionale economie. Behalve stadsbezoeken, winkelen en grote attracties is de sector vrijetijdseconomie in Zuid-Limburg voor het grootste deel afhankelijk van het aantrekkelijke en diverse landschap.

De Provincie gaat ervan uit dat de ontwikkeling van nieuwe combinatiearrangementen tussen stad-land (maar ook nationaal-internationaal via het Drielandenpark) en de vernieuwing van het toeristisch-recreatieve aanbod (waaronder nieuwe ontsluitings- en belevingsmogelijkheden) zullen bijdragen aan een aanzienlijke vergroting van de inkomstenstroom in deze sector. Opgave is om deze sector voldoende ontwikkelruimte te bieden, zonder de balans met de landschappelijke kernkwaliteiten te verstoren.

Verblijfsrecreatieve voorzieningen in het gebied moeten een kwaliteitsimpuls krijgen. Wat dat precies inhoudt kan in de regiovisie nader worden uitgewerkt.

Behoud duurzame grondgebonden land- en tuinbouw in balans met de omgevingskwaliteiten

Zie 4.3.3.5, land- en tuinbouw in Zuid-Limburg

Behoud en verbetering van de kwaliteit van de grondwatervoorraden

Zie 8.2

Goede woon- en leefkwaliteit in dorpen en kernen

Wonen in het landelijk gebied zal naar verwachting zeer aantrekkelijk blijven, gelet op de unieke kwaliteiten van het landschap, de cultuurhistorische waarden en de directe nabijheid van de steden.

In de regionale woonvisie Zuid-Limburg worden opgaven, uitgangspunten en aanpak uitgewerkt

Een bijzonder aandachtspunt is leefbaarheid mede als gevolg van de demografische en economische ontwikkelingen. Het anders organiseren van voorzieningen in relatie tot bereikbaarheid lijkt daarbij onvermijdelijk.

(zie ook 6.1)

Uitwerken gezamenlijke verantwoordelijkheid via regiovisie Nationaal Landschap Zuid-Limburg

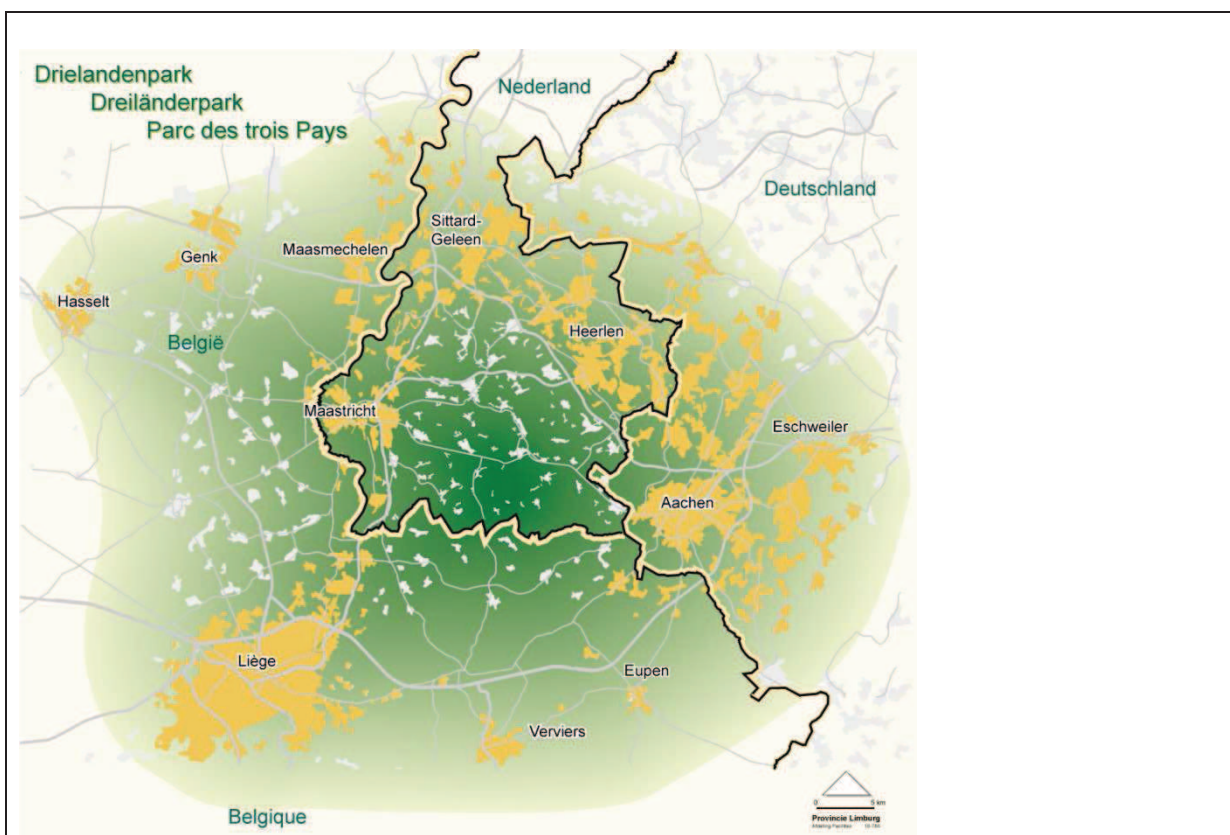
Samen met de regio zullen wij de genoemde opgaven en aanpak ten aanzien van het Nationaal Landschap verder afstemmen en uitwerken in een regionale visie, als uitwerking van het POL2014.

Daarbij leggen we een relatie met de aanpak van de marketing van het 'merk' Nationaal Landschap Zuid-Limburg (bijvoorbeeld door samenwerking met Servicenet Nationale Landschappen, de drie Limburgse Nationale Parken en Branding Limburg/ Zuid-Limburg) en de organisatie van Limburg Economic Development/ (LED).

Toelichting

Nationaal Landschap als onderdeel van het grensoverschrijdend Drielandenpark

Het Nationaal Landschap vormt landschappelijk een logisch onderdeel van het grensoverschrijdende Drielandenpark. Een gebied gelegen rondom de steden Hasselt, Genk, Sittard-Geleen, Heerlen, Aken, Eupen, Verviers, Luik en Maastricht. Het Drielandenpark is ook de naam van een platform voor samenwerking in de Euregio Maas-Rijn: tien publieke overheden uit België, Duitsland en Nederland, waaronder de Provincie Limburg, werken sinds 2001 samen om de open ruimte te behouden en te versterken, steeds in relatie met de omliggende stedelijke gebieden. Wij zien continuering van deze samenwerking en het in dit kader initiëren van grensoverschrijdende projecten als een waardevolle manier om de grensoverschrijdende relaties te versterken.

Tien kernwaarden Nationaal Landschap Zuid-Limburg

Om te komen tot behoud, beheer en ontwikkeling van het Nationaal Landschap Zuid-Limburg en een vergroting van de belevingsmogelijkheden dienen onderstaande 10 kernwaarden van de regiovisie Zuid-Limburg en bestaande landschappelijke studies als uitgangspunt. De tien kernwaarden bestaan uit de vier landschappelijke kernkwaliteiten aangevuld met zes sociaal-economische waarden.

Kernkwaliteiten landschap

1. Reliëf

De diversiteit van het aardoppervlak waarop mens, plant en dier zich vestigde en de hieraan gekoppelde plantaardige, dierlijke en menselijke kwaliteiten. De diversiteit is in eerste instantie ontstaan door de insnijding van talrijke waterlopen zoals Maas, Jeker, Voer, Geul, Gulp, Geleenbeek, Worm en Roode Beek. Hierdoor werd reliëf gevormd in een overwegend vlak en droog gebied, trad het grondwater uit in allerlei bronnen en kwamen grondstoffen, zoals vuursteen, kalksteen, zand en grind bloot te liggen. Deze werden in verschillende tijden door de mens gebruikt, zoals bijvoorbeeld bij de wereldberoemde vuursteenmijnen, de onderaardse kalksteengroeven en de Romeinse wegen. Het voorkomen van talrijke zeldzame en alleen hier voorkomende soorten zijn vaak het rechtstreeks het gevolg van de vele gradiënten in dit gebied (overgangen in reliëf, microklimaat en ondergrond). Daarnaast biedt het reliëf een inzicht in de ontstaansgeschiedenis van dit gebied.

2. Cultuurhistorisch erfgoed

Door de diverse waterlopen, vitale grondstoffen, het reliëf, de vruchtbare bodem en de vlakkere delen is dit gebied van oudsher vrijwel onafgebroken bewoond door de mens: van (pre)Neanderthalers, de eerste Bandkeramiek boeren, de Kelten, Romeinen, Merovingers en Karolingers via de Middeleeuwen tot nu toe. Zuid-Limburg kent daarmee een oud en gevarieerd cultuurhistorisch erfgoed met veel archeologische en cultuurhistorische objecten en elementen. De bewaard gebleven landschapselementen zijn met name kenmerkend voor het Zuid-Limburgse kleinschalige lösslandschap en komen elders in ons

land weinig voor.

3. Groen karakter

In samenhang met de ondergrond, reliëf, bodemgebruik en klimaat heeft Zuid-Limburg nationaal uniek voorkomende planten- en diersoorten en leefgemeenschappen die bijdragen aan het groene karakter, zoals o.a. bronbossen, hellingbossen, kalkgraslanden, heischrale graslanden, moerassen en nat schraalgrasland in kwelzones, bronnen met kalkrijke kwel, en akkercomplexen met typisch Zuid-Limburgse akkerfauna.

4. Open-besloten

Een karakteristieke visueel-landschappelijke waarde voor Zuid-Limburg is de openheid van de plateaus versus de beslotenheid van dorpen en dalen. Op de open plateaus liggen de woonkernen in een schil van heggen en hoogstamboomgaarden De (droog)dalen en de daarbij horende hellingen hebben door de begroeiing, de talrijke kleine landschapselementen en het cultuurhistorisch erfgoed een sterk besloten karakter. Dit vergroot de diversiteit en aantrekkelijkheid van het gebied.

Kernwaarden sociaal-economisch

5. Bereikbaarheid

De bereikbaarheid en toegankelijkheid van het gebied via water, spoor, lucht, weg, openbaar vervoer, fietsen en wandelen (over boerenland) is uitstekend.

6. Grondgebonden landbouw

Karakteristiek voor de regio is de aanwezigheid van een grondgebonden land- en tuinbouwsector, met vnl. akkerbouw, melkveehouderij en fruitteelt, maar ook de productie van streekproducten, zoals wijn, stroop, kaas, fruit, bier, vlaai en vlees.

7. Metropolitane binnentuin

De ligging van een oud niet-verstedelijkt cultuurlandschap te midden van een sterk verstedelijkte stedenring. Het Nationaal Landschap Zuid-Limburg is gelegen binnen de (Euregionale) metropool Luik-Eupen-Aken-Parkstad-Sittard-Genk-Hasselt-Maastricht en is onderdeel van het grensoverschrijdende Drielandenpark. Voor toeristen, bewoners en bezoekers is de afwisseling tussen natuurlijke, cultuurhistorische en landschappelijke kwaliteiten in zowel het stedelijk als het landelijk gebied erg aantrekkelijk.

8. Beleving

Bijzonder zijn de binnen korte afstanden aanwezige complementaire voorzieningen, zoals winkelen, museumbezoek, stadsbezoeken, grootschalige verblijfs- en dagrecreatie in de steden alsook rust, wandelen, fietsen, leisure, adventure, digitale beleving en kleinschalige verblijfsrecreatie en dagrecreatie op het platteland.

9. Cultureel aanbod

In het gebied komen op korte afstand verschillende (internationale) culturen voor met in ieder gebied authentieke gebruiken en tradities.

10. Leefbaarheid

De regio wordt gekenmerkt door levendige kernen met een authentiek, gastvrij en bourgondisch karakter, waar het goed vertoeven en aantrekkelijk wonen is.

Voor een beschrijving van de kernkwaliteiten en een globale ruimtelijke duiding wordt verwezen naar de Omgevingsverordening.

Toelichting keuze beschermingsgebied

Het beschermingsgebied binnen het Nationaal Landschap is het gebied waar behoud, beheer en ontwikkeling van de kernkwaliteiten aan de orde is (zie groene arcering in de figuur in 4.3.3.1). Voor de begrenzing is gekozen voor die delen van Zuid-Limburg waar de kernkwaliteiten in een logische landschappelijke eenheid in de hoogste dichtheden voorkomen (Heuvelland) en de begrenzing niet te laten overlappen met andere gebieden waar specifieke gebiedsprogramma's en duidingen gelden (Grensmaas).

4.3.3.5 Land en tuinbouw in Zuid-Limburg

De land- en tuinbouwsector is van cruciaal belang voor het Zuid-Limburgse landschap

De grondgebonden land- en tuinbouw heeft van oudsher sterk bijgedragen aan de ontwikkeling en het beheer van het aantrekkelijke en afwisselende cultuurlandschap in Zuid-Limburg. We vinden het van groot belang dat de sector die rol ook in de toekomst kan blijven vervullen, in een goede balans met de omgevingskwaliteiten en de kleinschaligheid van het cultuurlandschap. Bijzonder aandachtspunt daarbij is het in stand houden van weidegang van rundvee, en behoud van graslandareaal, hetgeen bijdraagt aan een afwisselend en levendig landschap, het laatste bovendien belangrijk voor erosiebestrijding. Specifiek punt van aandacht vormen de consequenties van de mestregelgeving voor de bodemvruchtbaarheid in Limburg.

Weidegang en een verdere verduurzaming worden door de zuivelketen gepromoot via onder andere een weide- of duurzaamheidspremie en het samenwerkingsverband 'Duurzame Zuivelketen'. Onder voorwaarden van onder andere instandhouding blijvend grasland kan vanuit de EU inkomenssteun ontvangen worden. Een wezenlijk deel van provinciale doelen voor natuur, water en landschap kan worden gerealiseerd door de inzet van agrarisch natuur- en landschapsbeheer.

Ruimte voor dynamiek

We willen ruimte bieden aan de dynamiek in de sector in goede balans met de omgevingskwaliteiten: de milieukwaliteiten én de kernkwaliteiten van het Nationaal Landschap.

Ontwikkeling van nieuwe activiteiten of functies zijn mogelijk mits de kernkwaliteiten behouden blijven of versterkt worden ('ja-mits beleid').

Via de Ambitienota Limburgse Land- en Tuinbouw is dit bekrachtigd middels het motto: "De land- en tuinbouw in Limburg ontwikkelt zich verder als innovatieve sector met economisch gezonde bedrijven en vooruitstrevende ondernemers die duurzaam produceren en midden in de lokale samenleving staan."

Dat vraagt om zorgvuldige afwegingen, waarbij rekening gehouden moet worden met de economische ontwikkeling van de land- en tuinbouw die leiden tot steeds grootschaliger bedrijfsbebouwing.

Met name in de beekdalen en op de hellingen moet de ontwikkelruimte afgestemd worden op de draagkracht van het landschap. De plateaus zijn daarentegen grootschaliger van karakter. Openheid en uitzicht zijn belangrijke kernwaarden. Deze gebieden bieden (ontwikkel)ruimte voor een grootschaliger vorm van grondgebonden landbouw.

We willen daarom bevorderen dat grote opslag- en bewaarloodsen (bijvoorbeeld voor aardappelen) geclusterd worden op landschappelijk minder kwetsbare locaties, zoals bij bestaande bebouwing en op bedrijventerreinen. De mogelijkheden hiervoor worden in de regionale visie nader uitgewerkt, in samenspraak met de stakeholders.

Bij de toepassing van teeltondersteunende voorzieningen, zoals hagelnetten en boogkassen is het belangrijk om de landschappelijke impact te beoordelen. Gemeenten hebben daarvoor regels in bestemmingsplannen opgenomen als uitvloeisel van de beleidsregels teeltondersteunende voorzieningen en hagelnetten.

We streven naar herbenutting van vrijkomende agrarische bebouwing, eventueel voor andere functies, maar dan alleen als dat past binnen het dynamisch voorraadbeheer voor de betreffende functies. Als de mogelijkheden voor verantwoorde herbenutting onvoldoende zijn om blijvende leegstand te voorkomen, ligt sloop voor de hand, daarmee bijdragend aan het behoud en verbeteren van de kernkwaliteiten van het Nationaal Landschap. Dat speelt vooral bij vrijkomende bebouwing, gebouwd tussen 1970 en 2000 met

minimale historische waarde, zoals verouderde ligboxenstallen (zie verder paragraaf leegstand thema agrarisch).

Als instrumenten om die zorgvuldige aanpak vorm te geven zetten we in op:

- bevorderen van de dialoog in een vroegtijdig stadium, bijvoorbeeld door een ontwerpende aanpak. De inzet moet zijn om tot gezamenlijke afspraken te komen over de toekomst van ons buitengebied;
- stimuleren van duurzame bedrijfsontwikkeling in een kwetsbare omgeving, specifiek voor bedrijven in monumentale en beeldbepalende agrarische bebouwing (project 'Modern boeren op oude hoeves');
- ontwikkelen en toepassen van nieuwe financiële arrangementen en verdienmodellen, naast de reeds bestaande instrumenten zoals groenblauwe diensten. Hierbij worden ook de kansen van het nieuwe Gemeenschappelijke Landbouwbeleid (GLB) betrokken;
- toepassing van Limburgs Kwaliteitsmenu (door gemeenten).

Intensieve land- en tuinbouw past niet bij de schaal van Zuid-Limburg en het Nationaal Landschap. Voor nieuwvestiging van intensieve veehouderijen (varkens, pluimvee) of glastuinbouw is er in Zuid-Limburg geen ruimte. Een beperkte doorontwikkeling van bestaande intensieve veehouderij en glastuinbouw is mogelijk op basis van vigerende regelgeving indien de kernkwaliteiten terplekke dit toelaten en verbeterd worden door het nemen van extra kwaliteitsverbeterende maatregelen. Voor alle veehouderijen geldt nog een (nationale) zoning rondom kwetsbare natuur op grond van de Wet ammoniak en veehouderij (Wav, met daaraan gekoppeld het Besluit zeer kwetsbare gebieden).

De aanpak schone stallen, erop gericht dat elk land- en tuinbouw bedrijf een lust voor zijn omgeving is, is uiteraard ook in dit gebied van toepassing. De Verordening veehouderijen en Natura2000 (die onderdeel wordt van de Omgevingsverordening) maakt onderdeel uit van die aanpak (zie ook 7.6).

Uit het plan-MER komt naar voren dat de ontwikkeling van de veehouderij in Zuid-Limburg op gespannen voet kan komen te staan met de instandhoudingsdoelen voor Natura2000-gebieden. In de op te stellen visie op het Nationaal Landschap (incl. landbouw) verdient dit nadere uitwerking.

Toelichting: land- en tuinbouw in Zuid-Limburg

Zuid-Limburg telde in 2013 ruim 1100 agrarische bedrijven. Ruim de helft hiervan is aan te merken als volwaardige agrarische bedrijf. Het betreft ruim driehonderd akkerbouwbedrijven, ruim 150 melkveehouderijen en een honderdtal fruitteeltbedrijven. Er zijn in Zuid-Limburg nog een tiental intensieve veehouderijen gevestigd.

Van de regelmatig werkzaam zijnde arbeidskrachten (2664) op de agrarische bedrijven in Zuid-Limburg is slechts 15% afkomstig van buiten het eigen gezin. In Noord- en Midden-Limburg is dit 56% en 27%. Er is een afname waar te nemen in het oppervlakte fruitteelt. Het aantal dieren (melkvee) in Zuid-Limburg schommelt rond de 13.000 stuks, het percentage weidegang is de laatste jaren vrij constant 75 – 85%.

Bedrijven volgen verschillende strategieën om te blijven voortbestaan. Binnen de grondgebonden landbouw doen zich verschillende ontwikkelingen voor. Grofweg kan men schaalvergroting en verbreding als hoofdrichtingen onderscheiden. De landbouwbedrijven in de Nationale Landschappen zijn over het algemeen kleiner van omvang dan bedrijven elders. De landbouwbedrijven in de Nationale Landschappen doen meer aan verbreding: nevenactiviteiten op het gebied van natuur- en landschapsbeheer, recreatie en andere semi- of niet-agrarische werkzaamheden. Zowel de verbreding als andere nevenactiviteiten zorgen ervoor dat landbouwbedrijven kunnen blijven bestaan en landbouwgrond kunnen blijven beheren.

Trends

De verwachting is dat door het vervallen van de Europese melkquotering per 1 april 2015 de rem van de melkproductie wordt gehaald, er een groei optreedt van de melkproductie van 10 tot 20% en de schaalvergroting doorzet. Een groot deel van de uitbreiding van stalcapaciteit voor deze uitbreiding van melkproductie is reeds gebouwd of vergund. Melkveebedrijven in Zuid-Limburg intensiveren in aantal dieren per ha. Echter de bedrijven blijven gebonden aan grond voor afzet van mest en voerproductie, gedreven uit ondernemersvisie en sturende regelgeving. Het percentage weidegang is vrij constant, echter de weidegang zal zich meer centreren om de blijvende bedrijven. Wanneer stoppende melkveehouders hun graslandpercelen verkopen, kan de nieuwe eigenaar er voor kiezen om deze percelen te scheuren en te gebruiken als bouwland, vanwege het verdienvermogen. Het is dus zaak in de gaten te houden hoe het areaal grasland zich ontwikkelt.

De Meststoffenwet regelt een mestverwerkingsplicht voor mest die niet op eigen of ander bedrijf afgezet kan worden. Ondernemers waar de fosfaatproductie is toegenomen ten opzichte van de referentie moeten aantonen dat zij aan de aanvullende voorwaarde (grond of verwerking) voldoen. De concrete benaderingswijze voor grondgebondenheid wordt bepaald bij wetswijziging eind dit jaar. De sturingskracht van de verplichte mestverwerking / grondgebondenheid beperkt de groei van de melkproductie. Om overtollige mest kwijt te raken moet de ondernemer hoge kosten maken.

De afzetmogelijkheden voor mest zijn in Zuid-Limburg (op grond van Europese regels: derogatiebesluit/ 5e Actieprogramma Nitraat) per ha groter als tenminste 80% van het landbouwareaal van een bedrijf uit grasland bestaat.

Ook in Zuid-Limburg zal de leegstand van agrarische bedrijfsbebouwing de komende jaren toenemen. Het rapport 'Vrijkomende agrarische bebouwing in het landelijk gebied' (Innovatienetwerk, maart 2014) voorziet tot 2030 een leegstand van agrarische bedrijfsgebouwen in de zuidelijke gemeenten, doorgaans met minder dan 50.000 m², met uitschieters in de gemeente Gulpen-Witten (50.000 m² – 150.000 m²) en Eijsden-Margraten (150.000 m² – 300.000 m²).

Nieuwe agrarische activiteiten en nieuwe andere economische activiteiten (voor zover daarvoor ruimte voor geboden wordt, gelet op de leegstand in andere sectoren) zullen leiden tot hergebruik van een deel van de vrijkomende agrarische bebouwing.

5. Een duurzame economische structuur

5.1 Economische ontwikkeling

Voor de economische ontwikkeling van Limburg zijn ondernemersklimaat (waaronder fiscaal klimaat), innovatiekracht, kennisinfrastructuur, arbeidsmarkt, onderwijs en fysiek-ruimtelijke vestigingscondities belangrijk. En niet te vergeten het woon- en leefklimaat voor ondernemers en hun werknemers. Samen bepalen ze het Limburgse vestigingsklimaat.

In dit POL-onderdeel ligt de focus op het aanbod en kwaliteit van werklocaties (bedrijventerreinen, kantoren en andere werkplekken) en (inter)nationale infrastructuur. Ook de energievoorziening is een belangrijk economisch thema met ruimtelijke impact.

Het topsectorenbeleid is richtsnoer voor het economisch beleid in Limburg. Maar waar het landelijke topsectorenbeleid een tamelijk generiek karakter heeft, spitsen wij het in Limburg toe op de campussen en de daaraan gerelateerde topsectoren. Greenport Venlo met de topsectoren Agrofood en Tuinbouw & Uitgangsmaterialen, Chemelot Campus met de topsector Chemie en Maastricht Health Campus met de topsector Life Sciences investeren fors in de materialen en producten voor de toekomst. Nieuwe voedingsstoffen, nieuwe producten voor de care en cure, nieuwe onderdelen voor de automotive en de maakindustrie.....daar moet ook de nieuwe bedrijvigheid in Limburg vandaan komen. Dit betekent geen exclusiviteit voor de campussen; de genoemde topsectoren hebben ook wortels in de andere delen van Limburg. Wél is het zo dat de campussen de kristallisatiepunten van deze topsectoren vormen. Daarnaast steken we ook veel aandacht en middelen in enerzijds de vanouds sterke topsector Hightech Systems (ofwel: de maakindustrie), die verspreid in de provincie de nodige parels van bedrijven kent en anderzijds de topsector Logistiek. Via gerichte programma's ondersteunen we MKB-bedrijven in deze sectoren in hun innovatiezoektocht naar nieuwe producten, nieuwe processen en een verbeterende performance. Daarnaast is de vrijetijdseconomie een belangrijke economische sector. Het is één van de Limburgse topsectoren. De topsector biedt veel stuwende werkgelegenheid en fungeert als belangrijke 'enabler' voor andere sectoren. (zie paragraaf 6.4).

Kansrijk zijn zeker ook ontwikkelingen op het snijvlak van topsectoren, de zogenaamde crossovers. De biobased economy is zo'n crossover, waarbij de sterke positie van Limburg in de sectoren chemie, health/life sciences, agrofood en logistiek deze provincie een goede uitgangspositie geeft.

De hoger onderwijsinstellingen in Limburg sluiten bij dit beleid aan en hebben daartoe een visie opgesteld, Kennis-As Limburg, groeimotor van de economie. Het is een ambitieus strategisch programma voor de komende 10 jaar, gericht op de economische en maatschappelijke structuurversterking van Limburg. In het programma staat de inbreng centraal van het hoger onderwijs in de ontwikkeling van de topsectoren en de campussen én de inhoudelijke verbinding tussen die campussen. Het document Kennis-As Limburg van partijen bevat voorstellen, waarin onderwijs en onderzoek zich zoveel mogelijk richten op de vraagzijde van bedrijfsleven en maatschappij. Het programma wordt gedragen door drie pijlers: campusinitiatieven, een gezonde en sterke groeimotor en een vitale bevolking.

De hoger onderwijspartners hebben de bereidheid uitgesproken om samen met de Provincie veel geld beschikbaar te stellen om de ambities waar te kunnen maken.

Naar de toekomst toe maken wij ons enigszins zorgen over de personele component van de gewenste economische ontwikkeling in Limburg. Daarom zetten we enerzijds in op de uitvoering van zogenaamde Human Capital Agenda's voor de topsectoren en werken we anderzijds samen met het Rijk aan de bevordering van instroom in technische opleidingen en beroepen via het landelijk Techniepact. In de zogenaamde triple-helix samenwerking willen we zo voorkomen dat de economische ontwikkeling straks dwars gezeten wordt door personeelstekort in sommige sectoren.

De vestigingscondities voor de Limburgse topsectoren krijgen in dit POL extra aandacht. In de meeste gevallen kunnen bedrijven uit deze sectoren prima uit de voeten met het bestaande aanbod aan werklocaties en verkeersinfrastructuur. Bijzondere ruimtevragen of bereikbaarheidswensen komen met name vanuit de sectoren.

Daarnaast zijn er generieke beleidslijnen nodig, met het oog op de toeleveranciers, afnemers en dienstverlenende bedrijven (veelal MKB). Via maatwerk willen we milieuproblemen voorkomen en huidige problemen (vooral lucht en geluid) oplossen. Maatschappelijk verantwoord ondernemen is een sleutelbegrip hierbij en wij blijven dat stimuleren (zie ook 7.6.3).

In het verlengde van maatschappelijk verantwoord ondernemen ligt de overgang naar een circulaire economie. Hierdoor worden de concurrentiekracht van het industrieel systeem versterkt en nieuwe (vormen van) bedrijvigheid gestimuleerd. Voor bedrijven gaat het dan om een verminderde afhankelijkheid van energie- en grondstoffenleveranciers in het buitenland en een geringere gevoeligheid voor prijsstijgingen. Voor de samenleving is een schoner milieu een belangrijk voordeel. We sluiten met onze ambities voor circulaire economie aan bij de Europese en nationale ambities en doelstellingen. De transitie naar een circulaire economie stimuleren we o.a. via ketensamenwerking, het bieden van experimenteerruimte voor koplopers en kennisverspreiding. Ook kan de Provincie optreden als launching customer door in aanbestedingstrajecten mogelijkheden te bieden aan circulaire producten en diensten.

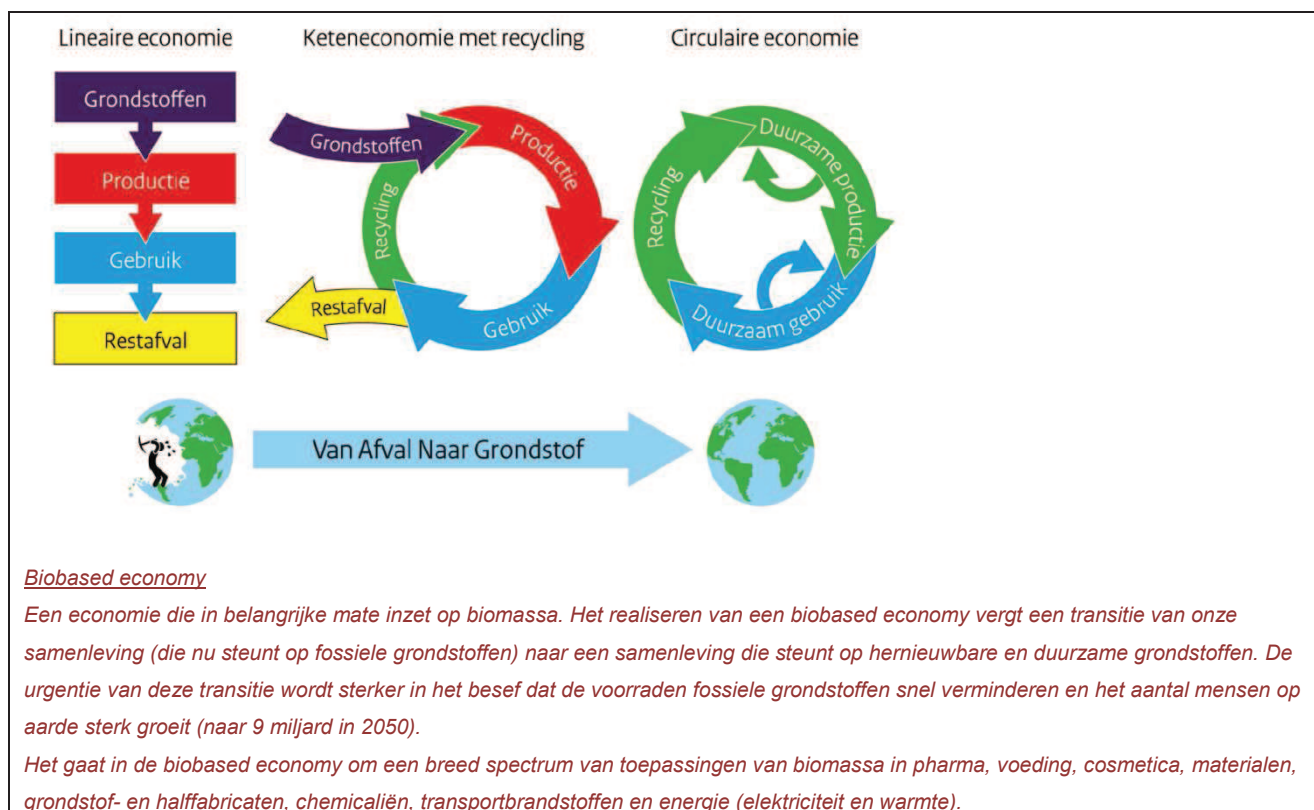
Toelichting

Circulaire economie

Een economisch en industrieel systeem dat de herbruikbaarheid van producten en grondstoffen en het Herstellend vermogen van natuurlijke hulpbronnen als uitgangpunt neemt en waardevernietiging in het totale systeem minimaliseert en waarde creatie in iedere schakel van het systeem nastreeft. In de transitie naar een circulaire economie zijn de volgende stappen te onderscheiden:

- 1. optimalisatie van inzet van energie en grondstoffen*
- 2. ketensamenwerking en industriële symbiose*
- 3. het sluiten van de kringloop van afval naar grondstof*

De verandering van een lineaire economie naar een circulaire economie ziet er als volgt uit.

5.2 Bedrijventerreinen

(zie ook de kaarten 1 en 3)

5.2.1 De Limburgse ambitie

Onze ambitie is te zorgen voor voldoende ruimte om de dynamiek van het gevestigde bedrijfsleven te faciliteren. En om de komst van nieuwe bedrijven naar Limburg mogelijk te maken. De kwaliteit van onze bedrijventerreinen moet aansluiten bij de wensen van het bedrijfsleven.

5.2.2 De opgave

Limburg heeft ruim voldoende bedrijventerreinen. Groei lijkt nu vooral nog te zitten in de logistieke sector en wellicht ook in de biobased economy, chemie en automotive. De kwalitatieve opgave is des te belangrijker. De centrale opgave is dan ook: een groei in kwaliteit zonder dat de kwantiteit toeneemt, daarbij meer schaarste creërend, met ruimte voor maatwerk. Kortom: het nieuwe groeien (zie ook 3.2.3).

De campussen, werklocaties waar alles draait om kennis, moeten verder ontwikkeld worden tot aansprekende en inspirerende werkomgevingen die een katalysator vormen voor ontmoeting, netwerken en kennisuitwisseling. Verweving van functies draagt daaraan bij, de relatie met de stedelijke centra is belangrijk. Deze terreinen moeten goed aangesloten worden op het OV. Ze vormen onmisbare schakels in de Kennis-as Limburg (zie verder 5.3.3.1).

De grootschalige logistieke terreinen en productielocaties zijn van bovenregionale betekenis voor de Limburgse economie en geven plek aan bedrijvigheid in de topsectoren als chemie, agrofood en logistiek. Op dergelijke terreinen is het wenselijk om gezamenlijk met de gevestigde bedrijven te bezien of duurzaamheidsslagen gemaakt kunnen worden (bijvoorbeeld t.a.v. energie- en grondstoffengebruik). Kansen voor functiemenging op deze terreinen moeten waar mogelijk benut worden, maar terughoudendheid is geboden met vestiging van functies die bij uitstek in de stad thuis horen. Bijzondere aandacht vragen terreinen met havenfaciliteiten en terreinen met vestigingsmogelijkheden voor HMC-bedrijven (hogere milieucategorie). De relatie tussen multimodale knooppunten in Venlo en Sittard-Geleen en de omliggende terreinen van bovenregionale betekenis biedt kansen. Niet alleen voor duurzamer vervoer, maar ook voor verankering van bedrijven. Eventueel zou dit bij succes kunnen leiden tot additionele ruimtevraag, met name voor infrastructuur en over-/op- en omslag.

De overige bedrijventerreinen completeren het bedrijventerreinenpalet. Waarbij met name de bedrijventerreinen in stedelijk gebied kansen bieden voor meer functiemenging. Op sommige van deze terreinen kan ruimte worden geboden aan agglomeratielandbouw (zie ook 7.6.7).

De opgave moet per regio verder geconcretiseerd worden in een regionaal visie/programma werklocaties. Daarin komen de opgaven voor alle bedrijventerreinen aan bod.

Toelichting opgave

Zo'n 9.000 vooral middelgrote en grote bedrijven liggen op een van onze ruim 250 bedrijventerreinen, met een gezamenlijke omvang van een kleine 7.000 ha. Ze zijn de werkplek voor 1/3 van de Limburgse werknemers.

Bijna 1/3 van de Limburgse bedrijventerreinen is verouderd en vraagt om revitalisering of herstructurering. Deels gaat het om problemen van beperkte omvang op kleine terreinen, maar het gaat ook om een aantal grotere terreinen.

Het overgrote deel van de bedrijven (89%) ligt niet op bedrijventerreinen, maar in gemengde woongebieden c.q. stad- en dorpcentra.

Een actueel overzicht van de voorraad bedrijventerreinen (bestaande voorraad, leegstand en uitgeefbare terreinen) is te vinden op: http://www.limburg.nl/Beleid/Economie_en_Financiën/Werklocaties_bedrijventerreinen_en_kantoren

5.2.3 Dynamisch voorraadbeheer

Dynamisch voorraadbeheer staat centraal

Centraal in de aanpak staat dynamisch voorraadbeheer per regio: Noord-, Midden- resp. Zuid-Limburg (zie ook 3.2.3).

Dit principe krijgt vorm en inhoud in regionale bedrijventerreinvisies. Deze visies bevatten gezamenlijke ambities en opgaven, gezamenlijke principes en spelregels (toegespitst op de regionale situaties) en een gezamenlijke werkwijze. De visies zijn stevig en niet-vrijblijvend, maar wel realistisch (rekening houdend met de markt) en flexibel (met ruimte om in overleg in te spelen op nieuwe ontwikkelingen). Aan de visies wordt een programma gekoppeld. Bijzondere aandacht is nodig voor financiële aspecten, transformatie en herstructurering. Ook een eventuele aanpak van leegstaande bedrijfsgebouwen kan onderdeel uitmaken van de afspraken. Belangrijke marktpartijen en stakeholders worden in dit traject betrokken.

De basisprincipes uit dit POL vormen vertrekpunt voor de regionale visies.

De afspraken worden vastgelegd in bestuursovereenkomsten en geborgd in een voorzorgverordening. In een intentieovereenkomst worden afspraken over aanpak van de regionale visies (incl. planning en organisatie) en over het verstandig omgaan met grotere ontwikkelingen die zich voordoen zolang er nog geen vastgestelde visies liggen.

Om deze aanpak te effectueren wordt het regionaal programmeringsoverleg in de drie regio's opgeschaald en op bestuurlijk niveau gebracht. Provincie levert daarbij ondersteuning, onder ander via het provinciale monitoringsysteem voor werklocaties (REBIS) dat als basis dient voor verdere regionale kwantitatieve en kwalitatieve analyses.

We streven ernaar om de intentieovereenkomsten met de gemeenten te sluiten rond de vaststelling van het POL2014. De regionale visies zelf moeten er uiterlijk eind 2015 liggen. Als de visies niet tot stand komen of de visievorming onvoldoende voortgang heeft, zullen we de regio nadrukkelijker naar ons toetrekken.

Continu werken aan de kwaliteit van de bestaande voorraad

Het op peil houden van de kwaliteit van de bestaande terreinen vraagt blijvend aandacht. Te denken valt aan duurzaam beheer (energiebesparing, duurzame energieopwekking, grondstoffen-kringloop), optimale inpassing in de omgeving, efficiënt ruimtegebruik door combinatie van functies, goede ontsluiting per OV voor terreinen met veel woon-werkverkeer of bezoekers, bereikbaarheid per fiets en ICT-voorzieningen. Waar dit tekortschiet is herstructurering van terreinen een optie, uiteenlopend van revitaliseringsacties tot ingrijpendere maatregelen incl. sloop en ruilverkaveling. Hier ligt primair een rol voor de gemeenten. Kansen liggen er wellicht in nieuwe methoden van ontwikkeling en exploitatie, nu gemeentelijke grondexploitaties een barrière kunnen vormen om de beoogde kwaliteitsslag te maken.

We hanteren de volgende basisprincipes voor inrichting en beheer van bedrijventerreinen:

- de ruimte op bedrijventerreinen dient zorgvuldig en duurzaam gebruikt te worden. Daarbij past structureel beheer via parkmanagement;
- functiemenging op bedrijventerreinen kan bijdragen aan de kwaliteit van die terreinen en aan een optimaal ruimtegebruik. Dat geldt zeker op campussen waar een menging van functies bijdraagt aan een uitnodigende werkomgeving. Op grote logistieke en productielocaties is functiemenging minder voor de hand liggend. Daar moet juist heel zorgvuldig omgegaan worden met de invulling van het terrein, rekening houdend met de specifieke functie en segment daarvan. De bedrijventerreinen met een

overwegend lokale functie bieden juist weer meer mogelijkheden.

Er liggen bijvoorbeeld kansen voor agglomeratielandbouw (zie ook 7.6.5). Terughoudendheid is op zijn plaats met functies die bij voorkeur in het stedelijk gebied of centrum thuishoren. In de regionale visies kan aangegeven worden welke ruimte gezien wordt voor functiemenging;

- voor vestiging van zelfstandige kantoren en detailhandel op bedrijventerreinen is geen plaats. Deze functies horen thuis bij uitstek in steden, kernen of specifieke winkelgebieden (zie ook 5.3 en 6.3). In zeer uitzonderlijke gevallen kan hiervan afgeweken worden, als dit per saldo leidt tot meer kwaliteit (te motiveren in de regionale visies) en gepaard gaat met schrappen van areaal elders. Kantoorruimte als onderdeel van productiebedrijven is wel mogelijk (mits in verhouding). Er moet ook ruimte zijn voor winkels die zich richten op de verkoop van goederen die zich bij uitstek lenen voor vestiging op dit soort terreinen (zie 6.3, toelichting).
- de milieugebruiksruimte (geluidzones, risicocontouren, geurcirkels) van bedrijven en bedrijfsterreinen wordt beheerd met het oog op en duurzame inpassing van bedrijven in hun omgeving.

Nieuwe ontwikkelingen alleen in combinatie met schrappen capaciteit elders

Dit POL legt een aantal basisprincipes vast voor de toevoeging van nieuwe terreinen of uitbreiding van bestaande terreinen. Ze moeten, in lijn met de gedachte achter het dynamisch voorraadbeheer, zorgen voor flexibiliteit: goede nieuwe plannen blijven mogelijk maar moeten wel gekoppeld zijn aan het schrappen van capaciteit elders in de regio.

Nieuwe terreinen of uitbreidingen van bestaande terreinen zijn mogelijk als:

- er binnen de bestaande voorraad geen geschikte ruimte meer is;
- deze toevoeging additionele kwaliteit toevoegt aan het regionale aanbod. In de regionale visies moet hier uitwerking aan gegeven worden. Dit geldt voor nieuwe terreinen en grotere uitbreidingen van bestaande bedrijventerreinen;
- beperkte uitbreiding van bestaande terreinen (kavelniveau) voor reeds op het terrein gevestigde bedrijven of lokale, solitair gevestigde bedrijven is onder voorwaarden mogelijk, via maatwerk en met een goede onderbouwing;
- de ontwikkeling past binnen de geformuleerde algemene verstedelijkingsprincipes (zie hoofdstuk 3), waaronder de ladder van duurzame verstedelijking en de voorkeur voor gebruik van leegstaande (beeldbepalende en monumentale) panden;
- er tegelijkertijd elders in de regio bestaande voorraad of harde plannen (in vergelijkbare omvang) uit de markt worden genomen;
- hierover overeenstemming is bereikt in het regionaal programmeringsoverleg werklocaties.

We vinden het, gezien de hoeveelheid nog beschikbare terreinen, van belang om zoveel mogelijk plannen en ideeën te schrappen. Dat geldt in elk geval voor St. Joost-west, Panneslager, uitbreiding bedrijventerrein Hendrik en diverse kleinere lokale plannen.

Uitgeefbare terreinen die niet meer passen bij de huidige marktvraag zouden bij voorkeur een andere functie moeten krijgen ('van kleur verschieten'), eventueel tijdelijk.

Versterken acquisitie en samenwerking terreinbeheerders

Naast de aangescherpte afstemming binnen de drie regio's vinden we een betere samenwerking en afstemming wenselijk van de beheerders/eigenaren van de grote logistieke terreinen en productielocaties (met substantiële restcapaciteit). Dat biedt ook mogelijkheden voor versterking van de acquisitie. De Provincie zal deze afstemming tussen terreinbeheerders faciliteren.

Toelichting

Zorgvuldig ruimtegebruik

Dynamisch voorraadbeheer vraagt om zorgvuldig gebruik van de beschikbare ruimte op bedrijventerreinen. We gebruiken bewust de term 'zorgvuldig', waarmee we doelen op een goede balans tussen functionaliteit, toekomstbestendigheid en zuinig ruimtegebruik. Het zijn vooral gemeenten en terreinbeheerders die hier invulling aan moeten geven.

Opties die passen bij een zorgvuldig ruimtegebruik zijn onder meer:

- *Multi-use bouw, ofwel het casco zo weinig mogelijk bedrijfsspecifiek bouwen, zodat het snel geschikt te maken is voor de vestiging van andere bedrijven;*
- *'Alles op de eigen kavel' (alle aan het bedrijf gerelateerde activiteiten vinden plaats op de eigen kavel inclusief opslag en parkeren);*
- *Delen van gezamenlijke voorzieningen en dubbel ruimtegebruik in de tijd (bijvoorbeeld parkeervoorzieningen voor functies die niet gelijktijdig van die voorzieningen gebruik maken);*
- *Geen overmatige reserveruimte verkopen aan bedrijven;*
- *Terughoudend omgaan met de vestiging van (bedrijfs)woningen op bedrijventerreinen, zodat deze geen obstakel vormen voor het functioneren van bedrijven en bij eventuele herstructureringsoperaties; eventuele vestiging van nieuwe bedrijfswoningen moet wel passen binnen de regionale woningbouwprogrammering;*
- *Stimuleren dat bedrijven die weinig hinder (milieucategorieën 1 en 2) met zich meebrengen zich vestigen in de woonomgevingen en niet op bedrijventerreinen.*

Nieuwe ruimte voor bedrijvigheid alleen in combinatie met schrappen voorraad elders

De basisprincipes voor het toevoegen van nieuw bedrijventerreinenareaal aan de bestaande voorraad worden in het POL beschreven. Voorop daarbij staat dat de nieuwe ruimte ook daadwerkelijk kwaliteit toevoegt. En dat er tegelijkertijd elders in de regio bestaande voorraad of harde plannen uit de markt worden genomen.

Hoe dat laatste precies ingevuld wordt, is iets wat regionaal uitgewerkt moet worden. Het kan bijvoorbeeld gaan om het schrappen van harde plancapaciteit die al is vastgelegd in bestemmingsplannen of het geven van een (tijdelijke) andere functie aan een bedrijventerrein.

Belangrijk is om goede afspraken te maken over de financiële consequenties van de keuzes die gemaakt worden. Daarbij geldt dat goed gedrag zoveel mogelijk beloond moet worden.

5.2.3.1 Heroverwegingsgebied bedrijventerreinen Graetheide

De reservering van het gebied Graetheide als bedrijventerrein komt, in lijn met onze nieuwe aanpak, te vervallen in de tot nu toe beoogde vorm en omvang. We gaan ervanuit dat, als er in de toekomst een eventuele uitbreiding van de Brightlands Chemelot Campus aan de orde zou zijn, vooral locaties in de directe nabijheid van de huidige locatie worden gezien. Ook dat bedrijvigheid als spinoff van de campusontwikkeling zoveel mogelijk een plek krijgt op de Chemelot-site of binnen de bestaande bedrijventerreinenvoorraad in de regio.

De opgestarte gebiedsvisie moet een toekomstig perspectief voor Graetheide schetsen, in de context van de ruimtelijk-economische ontwikkeling rondom Chemelot. Dat zal in omvang aanzienlijk kleiner zijn dan de ooit beoogde 200 ha.

5.2.4 Provinciaal belang, rol en instrumenten

Provinciaal belang

Een adequaat, kwalitatief goed aanbod van bedrijventerreinen is van grote betekenis voor het leef- en vestigingsklimaat. De Provincie kijkt daarbij naar de omvang en kwaliteit van de regionale voorraad, met bijzondere aandacht voor de campussen en de grote logistieke en productielocaties (vanwege hun betekenis voor de regionale economie).

Bijzonder provinciaal belang: op campussen en grote logistieke en productielocaties vestigen zich de juiste bedrijven. Dit geldt ook voor de juiste invulling van (natte kavels op) haventerreinen.

Provinciale rol

Het beleid voor bedrijventerreinen is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van Provincie en gemeenten, in samenspraak met marktpartijen.

Er is de afgelopen jaren een regionale samenwerking van Provincie en gemeenten gegroeid. Daarbij heeft de Provincie een regisserende rol: faciliteren met monitoring (gezamenlijk met terreinbeheerders) en prognoses. Initiëren van regionale samenwerking en participatie in regionale programmeringsoverleggen (voorzittersrol blijft in de regio), afstemming ontwikkelingen tussen regio's en omliggend gebied (Brabant/België/Duitsland). Die samenwerking zal (zie boven) verder versterkt moeten worden, de Provincie ziet toe dat de afgesproken principes nageleefd worden.

De Provincie heeft een actieve betrokkenheid bij de ontwikkeling van de campussen en de ruimtevraag voor logistiek en chemie.

Verder heeft de Provincie een regulerende rol als bevoegd gezag voor de omgevingsvergunningverlening voor grotere bedrijven (BRZO). Op grond van de Wet geluidhinder wijzen wij in de Omgevingsverordening bedrijventerreinen met geluidcontouren aan (de wet spreekt van 'industrieterreinen van regionaal belang'). Het betreft Chemelot en NedCar, NedCar Yard en Industrial Park Swentibold.

Belangrijke instrumenten

Bestuurlijk-communicatief: Regionale visievorming, verankerd in bestuursovereenkomsten, kennis en monitoring.

Juridisch: omgevingsvergunning voor een aantal bedrijven; Omgevingsverordening met de voorzorgbepalingen om de afspraken over dynamisch voorraadbeheer te borgen, een regeling ter bevordering van het herbenutten van leegstaande (cultuurhistorische) gebouwen, ook te benutten voor industrieel erfgoed, en een regeling voor de geluidzonerings rond een aantal grote bedrijventerreinen.

Het principe van duurzame verstedelijking is wettelijk geborgd en overgenomen in de Omgevingsverordening.

Bezien moet worden welke flankerende instrumenten gewenst of nodig zijn voor een succesvol dynamisch voorraadbeheer.

Toelichting belang, rol en instrumenten

De rol van gemeenten

Een adequaat dynamisch voorraadbeheer is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van de gezamenlijke regiogemeenten en de Provincie. Gemeenten zijn verantwoordelijk voor vertaling naar concrete locaties plus de inrichting en beheer van bedrijven- en dienstenterreinen, alsmede het initiëren van herstructureringsprojecten. Naast de planologische rol hebben gemeenten in het verleden

vaak terreinen zelf ontwikkeld. Gemeenten moeten zich afvragen of die rol wel passend is, gezien hun planologische en, indien van toepassing, vergunning-technische verantwoordelijkheid. Scheiding van die rollen lijkt raadzamer door de ontwikkelingsrol aan private partijen over te laten, dan wel aan een (regionale) ontwikkelingsmaatschappij. Die laatste zou ook kunnen ondersteunen bij mogelijke samenwerking op gebied van acquisitie en beheer.

5.3 Kantoren

(zie ook de kaarten 1 en 3)

5.3.1 De Limburgse ambitie

Onze ambitie is te zorgen voor voldoende kantoorruimte van goede kwaliteit in de Limburgse, vooral regionale kantorenmarkt. Onze kantoorlocaties moeten duurzaam zijn met een kwaliteit die aansluit bij de wensen van het bedrijfsleven, juist om de dynamiek van het gevestigde bedrijfsleven te faciliteren.

Toelichting ambitie

De Limburgse kantorenmarkt is vooral een regionale markt van veelal verzorgende diensten, waarbij direct of indirect aan de overheid gerelateerde kantooractiviteiten een belangrijke rol spelen. De Limburgse kantorenmarkt is bovendien beperkt van omvang en qua kantooroppervlak geconcentreerd (67%) in vijf steden. Maastricht en Heerlen bewegen zich, met resp. ruim en bijna een half miljoen m² kantooroppervlak (officieel VVO, verhuurbaar vloeroppervlak), rond de twintigste plek op de nationale ranglijst van kantorensteden. Venlo, Roermond en Sittard-Geleen zitten met een kantooroppervlak van elk ruim een kwart miljoen m² duidelijk lager. Het karakter van deze kantoorsteden is verschillend:

- *Maastricht heeft een divers vormgegeven kantorenmarkt;*
- *Heerlen kent een dominantie van grootschalige gebruikers in het financieel-administratieve cluster;*
- *Sittard-Geleen bezit veel kleinschalige kantoren naast de grootschalige kantooractiviteiten van de chemiebedrijven buiten de Chemelot-site;*
- *Roermond heeft een kantorenmarkt van vooral aan de overheid gerelateerde activiteiten;*
- *In Venlo springen naast de regionale verzorgende diensten de kantooractiviteiten van de logistieke dienstverlening in het oog.*

Dat er in Limburg geen sprake is van een grote kantorenmarkt blijkt ook uit de schaalgrootte van de kantoorpanden. Driekwart van de Limburgse eigenstandige kantoorobjecten is kleiner dan 500 m², kantoren die in geen enkele landelijke statistiek terugkomen maar samen toch zo'n 20% van de kantoorruimte omvatten. Limburg telt slechts ruim 200 grotere kantoren met een oppervlak van meer dan 2.500 m². Samen nemen die grote kantoren wel bijna de helft van het totale vloeroppervlak voor hun rekening. Ze zijn vooral terug te vinden in het beperkte aantal kantoorparken in Limburg. Voor de Limburgse kantorenmarkt zijn daarnaast vooral ook de centrum- en stationsgebieden van belang.

5.3.2 De opgave

Limburg heeft voldoende kantoren. Wel is een kwaliteitsslag gewenst. De Limburgse kantorenvorraad is relatief 'oud': circa 60% van de gebouwen, 45% van het oppervlak is meer dan 30 jaar geleden gebouwd. Dit geeft een indicatie dat er incurante voorraden zijn. Bevestiging voor die incurantheid van een deel van de voorraad blijkt uit de duur van de leegstand van bepaalde gebouwen. Zo is 40% van het leegstaande

kantooroppervlak al twee jaar aaneengesloten ongebruikt en staat meer dan 10% al langer dan vijf jaar leeg. We willen sterke kantoorlocaties in een aantrekkelijke omgeving met een kwalitatief hoogstaande voorraad die aantrekkelijk is voor bedrijven en organisaties. Naast verbeteren van de kwaliteit van de bestaande voorraad dient er ook gezorgd te worden voor een optimale benutting van die voorraad. De vastgoedeigenaren, bij voorkeur via samenwerking, zijn hiervoor primair verantwoordelijk.

De centrale opgave is dan ook een groei in kwaliteit zonder dat de kwantiteit toeneemt. Er is geen behoefte aan nieuwe kantoorlocaties, ook niet langs snelwegen, of aan nieuwbouw van kantoren, alleen als dit vervangende nieuwbouw betreft. Kortom: het nieuwe groeien (zie 3.2.3).

Toelichting opgave

Hoewel de kantorenleegstand minder hoog is dan landelijk (18%), is de Limburgse leegstand (indicatie: 15%) duidelijk te hoog om van een goed functionerende markt te kunnen spreken.

Groei van de behoefte aan kantoorvolume in onze provincie is niet aan de orde. Zeker niet als rekening gehouden wordt met de trends in de kantorenmarkt: minder kantoorbanen, dalend m²-gebruik per werknemer als gevolg van het nieuwe werken, meer outsourcing van taken, toename aantal zzp-ers en kleine dienstverleners, verdergaande digitalisering en meer shared-office-concepten.

Snelweglocaties tonen landelijk grote leegstandcijfers en ook de Limburgse snelweglocaties met enige omvang aan kantoren hebben bovengemiddelde leegstandpercentages. Op de kantorenmarkt neemt de behoefte aan levendige en karaktervolle ontmoetingslocaties toe. Werkgevers in de dienstensector kiezen voor een andere inrichting van werk en werkprocessen ('nieuwe werken', verschillende werkruimten per taak/type werkproces inclusief tele- en thuiswerkplekken). Het kantoorgebouw als een ontmoetingsplek is iets waaraan unimodaal ontsloten locaties zelden kunnen voldoen. Kantoorgebruikers hebben keuze te over in deze markt met zijn ruime aanbod en dat, in combinatie met een tendens tot minder afname aan te huren/gebruiken meters, zal leiden tot verdere terugloop op de kwalitatief mindere en niet-multimodaal ontsloten locaties. Ook bij een eventuele aanpak van leegstand via transformatie of sloop dient hier rekening mee te worden gehouden.

Een actueel overzicht van de voorraad kantoren (bestaande voorraad, leegstand) is te vinden op:

http://www.limburg.nl/Beleid/Economie_en_Financiën/Werklocaties_bedrijventerreinen_en_kantoren

Overeenkomstig Europees beleid mogen vanaf 31 december 2020 alleen nog maar energieneutrale gebouwen gerealiseerd worden. Wie nu energieneutraal bouwt, anticipeert dus op wettelijke verplichtingen en zorgt dat gebouwen in de toekomst hun waarde behouden. Daarbij is renovatie van kantoren belangrijk aangezien nieuwbouw slechts een bescheiden omvang heeft ten opzichte van de bestaande voorraad kantoren. Het blijkt dat met ingrijpende renovatie gelijke energieprestaties als met nieuwbouw haalbaar zijn.

Renovatie kan dus een wezenlijke bijdrage leveren aan het terugdringen van het totale energieverbruik in de gebouwde omgeving. Een bijkomende milieuwinst van renoveren is het niet opnieuw hoeven maken van de fundering en het bouwskelet hetgeen een aanzienlijke materiaalbesparing oplevert.

5.3.3 Dynamisch voorraadbeheer kantoren

Dynamisch voorraadbeheer centraal

Centraal staat dynamisch voorraadbeheer per regio: Noord-, Midden- resp. Zuid-Limburg. Het krijgt vorm en inhoud in drie regionale visies (met gezamenlijke ambities, principes en werkwijze) met daaraan gekoppelde programma's. De regionale visies en afspraken hebben vooral betrekking op middelgrote en grote kantoren en de totale omvang aan kantorenvorraad in een regio. Financiële aspecten, transformatie en herstructurering krijgen daarbij bijzondere aandacht. Belangrijke marktpartijen en stakeholders worden in dit traject betrokken.

De Provincie verankert in dit POL de werkwijze, visie op hoofdlijnen, basisprincipes en spelregels die vertrekpunt vormen voor regionale visies. En zorgt voor ondersteuning van regio's en gemeenten door monitoring van de ontwikkelingen op kantoorgebied (Kantorenmonitor Limburg).

De uitvoering van visies en/of programma's wordt vastgelegd in bestuursovereenkomsten tussen de regiogemeenten en de Provincie, met borging door de Provincie in de Omgevingsverordening (voorzorgverordening). Voor de overgangsfase waarin er nog geen regionale visies en afspraken liggen, streven we naar intentieovereenkomsten tussen gemeenten en Provincie met afspraken over de totstandkoming van die visies (aanpak, organisatie, planning, basisprincipes POL als vertrekpunt) en over hoe om te gaan met tussentijdse ontwikkelingen.

Het initiatief voor de regionale kantorenaanpak leggen we bij de vijf grootste kantorengemeenten. Daarin worden alle regiogemeenten meegenomen. De overlegstructuren voor deze afspraken kunnen eventueel worden gekoppeld aan de regionale programmeringsoverleggen voor bedrijventerreinen.

We streven ernaar om de intentieovereenkomsten met de gemeenten te sluiten rond de vaststelling van het POL2014. De regionale visies zelf moeten er uiterlijk eind 2015 liggen. Als de visies niet tot stand komen of de visievorming onvoldoende voortgang heeft, zullen we de regio nadrukkelijker naar ons toetrekken.

Focus op een beperkt aantal kantoorgebieden

Bij de aanpak van de kantorenmarkt leggen we de focus op de concentratiegebieden (zie tabel en kaart). Deze liggen veelal centraal in het stedelijk gebied met hoogwaardige OV-ontsluiting (centrumgebieden en stationsomgevingen). Ook de campussen met hun kantoorachtige gebouwen rekenen we ertoe. Hier willen we stimuleren, vernieuwen en voorwaardelijk nieuwbouw toestaan.

In balansgebieden is het niet de bedoeling dat de kantorenvorraad groeit. Hier is kwaliteitsverbetering alleen via her- en verbouw mogelijk.

Dat geldt ook voor de transitiegebieden, maar daar zetten we sterker in op toekomstige afname van de kantorenvorraad door kantoorfuncties te ontmoedigen en toekomstige functieverandering/sloop te stimuleren, uiteraard met respectering van bestaande afspraken en rechten.

Alle overige gebieden zijn uitsluitingsgebieden. Daar is geen ruimte voor de ontwikkeling van nieuwe middelgrote of grote kantoren, m.u.v. eventuele invulling van bestaande, waardevolle gebouwen via maatwerk en regionale saldering. Kleine kantoren (<500 m²) blijven in bebouwd gebied via maatwerk mogelijk.

Ook bedrijventerreinen behoren tot de uitsluitingsgebieden. Hier is geen vestiging van solitaire kantoren toegestaan, maar is wel ruimte voor geïntegreerde kantooractiviteiten bij productie-, handels- en logistieke bedrijven.

	Noord	Midden	Zuid
Concentratie gebieden	Venlo: Centrumgebied/ stationsgebied, Brightlands Greenpark Campus*	Roermond: Centrum/ stationsgebied/Buitenop, Weert: Centrum, Centrum Noord	Sittard-Geleen: Centrum/stationsgebied, Kantorenpark Sittard, Brightlands Chemelot Campus* Maastricht: Centrum/stationsgebied, Kantorenpark Randwyck/ Brightlands Maastricht Health Campus* Heerlen: Centrum/stationsgebied/ Kantorenboulevard Heerlen
Balans- gebieden	Venlo: Kazerneterrein Blerick, kantorenpark Noorderpoort Venray: Centrumgebied		Maastricht: Ceramique, Geusselt Heerlen: Coriopolis, ABP Heerlen
Transitie- gebieden		Slachthuisstraat (Roermond)	Mauritspark (Sittard-Geleen), Kantorenzone Luchthaven (Beek), Zeswegen en Onderwijsboulevard (Heerlen)

* De positie van de campussen (zie ook 5.3.3.1) is een aparte ten opzichte van de reguliere kantorenlocaties. De campussen kunnen onder voorwaarden een bijzondere plek binnen een regionale kantorenvisie krijgen. Bijvoorbeeld via het nader omschrijven van het type bestemmingen dat op een campus kan worden toegestaan (bijv. laboratoria, specifieke onderwijsfaciliteiten, proef- en testproductieruimten alsmede voorzieningen behorend bij/gerelateerd aan de toegestane bedrijvigheid); hierbij worden detailhandel, -horeca, recreatie- en dienstverlenende bedrijven zonder inhoudelijke of functionele binding met de site uitgesloten. Dit om te bewerkstelligen dat de themarelatie van een campus met zijn kantoorachtige gebouwen ook kan worden vertaald in planologische termen. Echter vele van dergelijke diensten en kantoorachtige activiteiten zijn te 'bundelen' binnen de bestaande kantorenvorraad in de huidige kantorengebieden (concentratie- en balansgebieden).

Nieuwe ontwikkelingen alleen door uitrusten, geen additionele kantorenplannen

Gezien de huidige leegstand en de structureel lagere vraag naar kantoorruimte is het nodig de bestaande reële plancapaciteit (planologisch geregelde kantoorbestemmingen van kavels waarop nog geen kantoren zijn gebouwd) buiten de concentratiegebieden zoveel mogelijk te reduceren, geen uitbreidingsplannen te ontwikkelen en nieuwe kantoren alleen mogelijk te maken via vervangende nieuwbouw.

We hanteren de volgende basisuitgangspunten voor de kantorenprogrammering in Limburg:

- Ontwikkeling van nieuwe kantoorgebieden niet aan de orde;
- Nieuwe kantorenplannen/-programma alleen in concentratiegebieden toegestaan;

- De huidige voorraad wordt per regio begrensd, dat betekent per saldo geen uitbreiding van kantoorvloeroppervlak. Alleen in concentratiegebieden hoeft de saldering in tijd en omvang niet 1-op-1 te geschieden, daarbij zal er op het niveau van stad en regio wel voor gewaakt moeten worden dat het totale kantoorvolume niet of slechts tijdelijk toeneemt.
- Nieuwe gebouwen met de hoofdfunctie kantoor zijn dus alleen mogelijk als:
  - het gaat om ontwikkeling van nieuwe gebouwen binnen concentratiegebieden of herbouw of verbouw van bestaande kantoren in balansgebieden; en
  - deze passen binnen modern en flexibel gebruik van kantoorruimte en dus een adequate toevoeging zijn voor de kwaliteit van het regionale aanbod; en
  - er gewerkt wordt met voorverhuur of concept-huurovereenkomsten waarbij het merendeel van de meters van een gebouw op voorhand is ingevuld; en
  - er tegelijkertijd elders onbenutte voorraad uit de markt wordt genomen ('nieuw voor oud') dan wel elders reële plancapaciteit wordt geschrapt.
- De principes van duurzame verstedelijking worden toegepast, d.w.z. de ladder van duurzame verstedelijking en de prioriteit voor herbenutting van leegstaande (cultuurhistorische) gebouwen (zie 3.1.5).
- Middelgrote (500-2.500 m²) en grote kantoren (> 2.500 m²) alleen te vestigen in concentratie- en balansgebieden; uitzondering kan zijn als dergelijke kantoren zouden passen binnen de bestaande bebouwing en in een lokale behoefte voorzien. Kleine kantoren (<500 m²) blijven in bebouwd gebied via maatwerk mogelijk.
- Buiten concentratie- en balansgebieden waar mogelijk schrappen van bestaande plancapaciteit.
- Buiten concentratiegebieden geen vrijstellingen of bestemmingswijzigingen ten faveure van de kantorenfunctie.

Continu werken aan de kwaliteit van de bestaande voorraad

Niet alleen nieuwe kantoren, maar ook bestaande kantoren zullen moeten passen (of aangepast worden) bij de kwalitatieve, flexibele trends voor gebruik van gebouw en kantoorruimte, zodat ze toekomstbestendiger ('herbruikbaar') worden met oog op transformatie naar ander type bedrijfsvoeringen of andere functies. Voor individuele bestaande vastgoedobjecten kan men een soortgelijke onderverdeling maken als in het schema voor locaties.

Indien kantoorpanden leeg komen te staan in overleg met marktpartijen een inschatting maken of er sprake is van kansrijk vastgoed (object goed en centrale locatie, vasthouden kantoorfunctie), kans hebbend vastgoed (object goed, locatie niet centraal, verhuurbaar binnen 2-3 jaar) of kansarm vastgoed (object minder, locatie niet centraal, risico op structurele [>3 jaar] leegstand reëel).

Dit biedt ook een basis om te kunnen komen tot een koppeling van 'nieuw voor oud', indien private partijen deze linken aan eventuele nieuwbouw in concentratiegebieden.

Vastgoed zonder potentie (kansarm) zou idealiter in zowel balans- als in transitiegebieden altijd dienen te worden gesloopt of getransformeerd. Eventueel zelfs in concentratiegebieden als door vervangende nieuwbouw de kwaliteit en courantheid van het kantorenaanbod kan worden vergroot.

Om gemeenten in staat te stellen deze kwaliteitsslag te kunnen maken, leggen we in dit POL de volgende basisuitgangspunten vast:

- Alle kantoorlocaties in concentratie- en balansgebieden dienen per openbaar vervoer ontsloten te zijn dan wel te worden ontsloten, bij voorkeur via directe overstap op regionaal hoogwaardig openbaar vervoer. Ook de OV-ontsluiting van de campussen vraagt om aandacht;

- Kantoorfuncties en -ruimten van ondergeschikte aard blijven mogelijk in, op of bij logistieke, handels- en of productiebedrijven;
- Uitgangspunten van de ladder van duurzame verstedelijking dienen ook op gebouwniveau te worden toegepast, met nadruk op (her-)ingebruikname van leegstaande beeldbepalende en/of monumentale panden.

Aanpak leegstand

De regionale afspraken zullen ook een aanpak moeten omvatten over hoe greep te krijgen op de kantorenleegstand in de regio. Basis van die afspraken zijn:

- Registratie leegstand inrichten per kantorenstad/regio.
- Leegstandmanagement en –bemiddeling eraan koppelen.
- Nieuwvestigers op terrein/ in regio altijd alternatieven voor nieuwbouw voorleggen: eerst leegstaande panden laten bekijken en, indien niet bruikbaar, per pand afweging waarom ongeschikt (incl. sloop en herbouw) laten motiveren.
- Eigenaren blijven verantwoordelijk voor onderhoud-status pand.
- Indien eigenaren al of niet in samenwerking met andere marktpartijen kantoren willen herontwikkelen, transformeren of slopen, spannen gemeenten zich maximaal in dit via bestemmingsplanwijzigingen/-aanpassingen mogelijk te maken, mits passend binnen de eigen en provinciale beleidskaders.

Toelichting

Terugdringen bestaande plancapaciteit

De bestaande plancapaciteit omvat onbebouwde kavels en niet benutte plancapaciteit 'in de lucht' omdat er ooit lager is gebouwd dan toegestaan.

De bestaande plancapaciteiten kunnen, voor zover ze van enige omvang zijn, meebewegen in het dynamisch voorraadbeheer. Dit geldt niet voor verspreid gelegen kantoor kavels die geen deel uitmaken van een kantorenzone- of gebied (zogenaamde 'postzegelbestemmingen'); bij dergelijke kavels zal de kantoorbestemming er altijd afgehaald moeten worden.

Een bestemming ergens vanaf halen kan soms lastig zijn in verband met mogelijke kosten. Toch dient men de juridische mogelijkheden te verkennen of en hoe het instrument van bestemmingswijziging ingezet kan worden. Planschadeclaim als contra-argument vereist een risico-inschatting. Maatwerk is hier geboden. Wegbestemmen wel altijd toepassen bij transformatie van panden en het 'ruilen' c.q. salderen van kantoorbestemmingen (via de 'nieuw voor oud'-gedachte).

Wanneer er een laag risico bestaat (voor concrete bouwaanvragen e/o planschadeclaims) kunnen bestemmingswijzigingen meeliften met de temporele bestemmingsplanherzieningen. Zijn die risico's groter zal er actief beleid nodig zijn om tot herbestemming te komen voor plekken waar bij nader inzien kantoren niet (meer) gewenst of reëel zijn. Dit met het oog op juridisch element van voorzienbaarheid (overgangstermijn waarna bestemming automatisch vervalt wanneer geen bouwaanvraag voorligt).

Plannen buiten concentratiegebieden dienen 'on hold' te worden gezet, tenzij er overeenkomsten onder liggen. Alleen deze laatste zijn als hard plan te kwalificeren. Wel zullen deze met overeenkomsten onderlegde harde plannen via dynamisch voorraadbeheer moeten worden gesaldeerd. Dus:

- *binnen concentratiegebieden blijven bestaande (kantoor)bouwmogelijkheden overeind;*
- *voor de rest alle bestaande plancapaciteiten terugbrengen, direct of op korte-termijn;*
- *alle plannen bevriezen, m.u.v. plannen met contractuele toezeggingen;*
- *contractuele verplichtingen 'corrigeren' via saldering met sloop of reële plancapaciteit.*

5.3.3.1 Campussen

Limburg telt twee bestaande campussen: de Brightlands Chemelot Campus gelegen op het Chemelotcomplex in Sittard-Geleen en de Brightlands Maastricht Health Campus nabij het MUMC in Maastricht; en nog twee campussen in ontwikkeling: de Brightlands Greenport Campus in Venlo als onderdeel van het Klavertje 4-gebied en de Smart Services Campus in Heerlen. Ze vormen het hart van de Kennis-As Limburg en de ontwikkeling van de campussen heeft hoge prioriteit. Ze zijn onlosmakelijk verbonden met bedrijfsactiviteiten alsmede kennis- en onderwijsinstellingen op het terrein gekoppeld aan hetzelfde thema, t.w. Chemie/materialen/life-science (Brightlands Chemelot Campus), Life-science/gezondheid (Brightlands Maastricht Health Campus), Agrofood/logistiek (Brightlands Greenport Campus) en Financiën/administratie/informatie (Smart Services Campus). De campusterreinen met hun kantoorachtige uitstraling lijken eerder op een kantorenpark dan op een bedrijventerrein, vandaar de bijzondere aandacht in ons kantorenbeleid.

De opgave is om de campuslocaties te ontwikkelen tot uitnodigende en inspirerende omgevingen. Menging met andere functies kan daaraan bijdragen. Belangrijk is een goede ontsluiting en bereikbaarheid voor campuswerkers.

Voor de reeds bestaande campussen: zie 4.3 visie Zuid-Limburg.

Ten aanzien van de campussen in ontwikkeling het volgende. Het gaat meer om een netwerkstructuur met ankerpunten. Voor de Greenport-campus i.o. zal nader geconcretiseerd moeten worden welke omvang en functionele bestemmingen wenselijk/haalbaar zijn. Hierbij zal een relatie moeten worden gelegd met de overige bedrijfs-, recreatie- en natuurbestemmingen in het Klavertje 4-gebied ten noordwesten van Venlo, de relatie met de Greenport-regio, het centrumgebied van Venlo en de openbaar-vervoer-ontsluiting van de gedachte campuslocatie.

Voor de Smart Services Campus i.o. is het doel te komen tot product- en diensteninnovaties door effectief en innovatief gebruik van informatie en ("big") data, naast het optimaliseren van informatie verwerkende processen ("smart services"). Via opleidingsprogramma's kunnen de reeds aanwezige gespecialiseerde bedrijven en kennisinstellingen in onze provincie op het gebied van financieel-administratieve en informatie-verwerkende processen versterken en uitbreiden. Voor de huisvesting van dergelijke diensten biedt de bestaande kantorenvorraad in Heerlen voldoende mogelijkheden. Primair wordt hiervoor een voormalig kantoor van ABP in Heerlen (GK II) benut en indien nodig additionele kantoorruimte in de directe omgeving daarvan.

5.3.4 Provinciaal belang, rol en instrumenten

Provinciaal belang

Een adequaat, kwalitatief goed kantorenaanbod is van grote betekenis voor het leef- en vestigingsklimaat. De Provincie kijkt daarbij naar de omvang en kwaliteit van de regionale voorraad, met bijzondere aandacht voor de campussen.

Provinciale rol

Het kantorenbeleid is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van Provincie en gemeenten. De provinciale rol is vooral regisserend en stimulerend.

Elke gemeente heeft kantoren en dus met dit vraagstuk te maken. Het speelt echter vooral in de vijf grootste kantoorgemeenten, zij hebben dan ook samen met de Provincie een voortrekkersrol.

Een belangrijke rol is er voor de vastgoedeigenaren, dat geldt dus ook voor de (semi-)overheden in zoverre zij als eigenaar of financier betrokken zijn bij bepaalde panden.

Belangrijke instrumenten

Bestuurlijk-communicatief: Regionale visievorming, verankerd in bestuursovereenkomsten, kennis en monitoring.

Juridisch: Omgevingsverordening met de voorzorgbepalingen om de afspraken over dynamisch voorraadbeheer te borgen, en een regeling ter bevordering van het herbenutten van leegstaande (cultuurhistorische) gebouwen.

Het principe van duurzame verstedelijking is wettelijk geborgd.

Bezien moet worden welke flankerende instrumenten gewenst of nodig zijn voor een succesvol dynamisch voorraadbeheer.

5.4 Infrastructuur en bereikbaarheid

(zie ook de kaarten 1 en 4)

5.4.1 De Limburgse ambitie

Limburg is uitstekend bereikbaar, mede door een goede aansluiting op (inter)nationale en (eu)regionale netwerken (weg, spoor, water, lucht, buis). Het vervoer van mensen en goederen is betrouwbaar, vlot, veilig en duurzaam. Het mag geen al te grote inbreuken maken op de leefomgeving en de milieukwaliteit.

Alle wegen behorend tot het regionaal verbindend wegennet voldoen in 2045 aan de landelijke basiskennmerken duurzaam en veilig. We streven op termijn naar zeer weinig tot geen ernstige verkeersslachtoffers (nuloptie).

Dat is een randvoorwaarde voor de ontwikkeling van de Limburgse economie en een aantrekkelijk vestigingsklimaat. Bovendien maakt het een brede deelname mogelijk aan het maatschappelijke leven, werk, sociale contacten, culturele bijeenkomsten en recreatie.

5.4.2 De opgave

De bereikbaarheid van Limburg is in het algemeen redelijk op orde. Deze gunstige bereikbaarheid willen we in ieder geval behouden.

Onbereikbare plekken zijn er niet, met het realiseren van enkele grote (infrastructuur)projecten zijn de afgelopen jaren belangrijke stappen gezet om knelpunten aan te pakken en ontbrekende schakels te

realiseren. De huidige verkeersdruk op de wegen leidt over het algemeen niet tot grootschalige, structurele congestie.

Op een aantal punten zijn nog verbeteringen gewenst. Die hebben vooral te maken met het verbeteren van de bereikbaarheid van de economische topsectoren via het hoofdwegennet en de internationale bereikbaarheid via het OV. De logistieke sector vraagt in het bijzonder om een goede bereikbaarheid. De versterking en doorontwikkeling van de logistieke knooppunten Noord-Limburg (Venlo, Wanssum) en Zuid-Limburg (Sittard-Geleen, Born, Stein) is in dat verband van groot belang. De positie van Limburg als logistieke hotspot kan nog aanzienlijk worden versterkt door strategische samenwerkingsrelaties met de Mainports Rotterdam en Antwerpen en de continentale draaischijven Duisburg en Keulen. Ook andere grootschalige logistieke ontwikkelingen in het nabije buitenland (o.a. Luik) zijn van belang. Dit leidt tot meer sturing op logistieke goederenstromen, waardoor meer toegevoegde waarde activiteiten en ketenregie in Limburg mogelijk worden.

Hoog op onze agenda staat het verbeteren van de capaciteit, kwaliteit en bediening van de (bestaande) spoorinfrastructuur met het buitenland.

De hoofd railnetconcessie 2015-2025 moet resulteren in optimale aanhaking bij de buitenlandse netten en HSL-stations (Luik, Aken en Düsseldorf). Waar nodig willen wij ertoe bijdragen dat deze verbindingen (fysiek) mogelijk worden en treindiensten tot stand kunnen worden gebracht. Via onze Railagenda willen wij ook de (eu)regionale spoorverbindingen verbeteren. Belangrijke aandachtspunten daarbij voor de korte termijn zijn de spoorverbindingen Roermond – Nijmegen (Maaslijn) en Heerlen – Aken en de decentralisatie van de stoptreindiensten in Zuid-Limburg. Daarnaast hebben ook de andere punten op deze agenda onze aandacht, zoals de spoorverbinding Weert-Hamont (-Antwerpen)

Op het vlak van de wegen liggen er nog beperkte completerende opgaven.

We willen de positie van de luchthaven Maastricht-Aachen Airport (MAA) versterken.

We willen de toekomstige ontwikkeling van Limburg in een duurzaam perspectief plaatsen: mobiliteitskeuzes voor de kortere termijn moeten ontwikkelingsmogelijkheden op langere termijn niet blokkeren of ernstig hinderen. We sluiten aan bij de Europese en nationale doelstellingen voor klimaat en energie. We doen dit verder door in onze mobiliteitsaanpak allereerst te kijken naar mogelijkheden voor het verminderen van de vervoersbehoefte en een optimale benutting van de vervoersmogelijkheden, en daarna hoe we de resterende vervoersbehoefte kunnen verduurzamen. Ten slotte kijken we naar mogelijkheden om (technische) innovaties toe te passen in de infrastructuurvoorzieningen.

Toelichting opgave

Ontwikkeling mobiliteit

Het totale personen- en goederenvervoer in Limburg groeit nog, maar de snelheid van die groei is inmiddels flink afgezwakt. De groei die er is, zal zich waarschijnlijk vooral op het hoofdwegennet voordoen. Dit komt vooral door toenemend goederenverkeer, zeker na realisatie van de Tweede Maasvlakte. Op regionale schaal zal de mobiliteit over de weg nog maar beperkt groeien of stabiliseren.

In het regionale openbaar vervoer is de afgelopen jaren een kwaliteitsverbetering ingezet, die inmiddels zijn vruchten heeft afgeworpen in de vorm van hogere reizigersaantallen.

We verwachten wel verschuivingen in ons verplaatsingsgedrag. Een gevolg van trends als 'het nieuwe werken', toenemend fietsgebruik (mede door de e-bike), ontwikkelingen op het gebied van logistiek (bijvoorbeeld synchromodaliteit), toename van het internetwinkelen, de bevolkingsafname en de wijzigingen in de bevolkingssamenstelling (meer ouderen, minder werkenden, minder jongeren). Jongeren lijken tegenwoordig minder waarde te hechten aan auto's, wat leidt tot een lager bezit én gebruik in deze leeftijdscategorie. De trek van jongeren naar de stedelijke gebieden en de OV-studentenkaart heeft daar mede aan bijgedragen. De groeiende groep ouderen, van oudsher gewend aan de auto, rijdt echter in grotere getale tot op hoge leeftijd door. Dit alles leidt tot onzekerheid over de exacte richting van de mobiliteitsontwikkeling.

5.4.3 Aanpak algemeen

De filosofie: benutten en beïnvloeden staan voorop, bouwen alleen als dat nodig is

We willen de beschikbare infrastructuurnetwerken en mobiliteitsvoorzieningen zo optimaal mogelijk benutten door een betere organisatie van het verkeer (bijv. door het zorgen voor goede doorstroming van het verkeer en verbeteren van de mogelijkheden van ketenmobiliteit). Door het beïnvloeden van burgers en bedrijven in hun mobiliteits- en vervoerkeuzes (bijv. door programma's rond vervoersmanagement of via reisinformatie) willen we sturing geven aan het efficiënter gebruiken van het totale vervoerssysteem en dus van alle vervoersmodaliteiten. Wanneer er echter sprake blijft van een structureel tekort aan capaciteit in de infrastructuur of de vervoervoorzieningen, dan zetten we in op de optie bouwen c.q. uitbreiden.

Verkeers- en vervoersmanagement

Met het oog op benutting en beïnvloeding zetten we de aanpak van verkeers- en vervoersmanagement door. Met Rijkswaterstaat en de gemeenten hebben we hiervoor een programma en een rolverdeling opgesteld. Het krijgt een integrerende en centrale rol in onze bereikbaarheidsstrategie. Het programma richt zich op het op orde hebben van de noodzakelijke (weg)infrastructuur en het soepel functioneren van het wegennetwerk, het faciliteren van de vervoersalternatieven, het verbeteren van de (mogelijkheden voor) ketenmobiliteit en het beïnvloeden van reizigers en vervoerders via reisinformatie en promotie. Om ketenmobiliteit te ondersteunen gaan we OV-knooppunten en -haltes optimaal uitrusten met voorzieningen. Een slim verkeers- en vervoersmanagement draagt bij aan het verduurzamen van de mobiliteit.

Bij de locatiekeuze van nieuwe, verkeer genererende voorzieningen moet de aansluiting op en benutting van bestaande infrastructuur nadrukkelijk meewegen.

Bij elke nieuwe ontwikkeling moet vooraf afgewogen worden of deze multimodaal ontsloten zal zijn of moet worden. Locatieafwegingen voor publiekstrekkende functies (winkelgebieden, grote onderwijs- en zorginstellingen) of bedrijven met omvangrijke vervoersbewegingen hebben in de afgelopen jaren te vaak geleid tot ongunstige keuzes: er is gekozen voor minder centraal gelegen locaties, die niet of nauwelijks zijn aangehaakt bij bestaande netwerken, waardoor dure maatregelen achteraf nodig zijn.

Verkeersveiligheid

De aanpak van de verkeersonveiligheid staat in het teken van het op termijn bereiken van zeer weinig tot geen ernstige verkeersslachtoffers (nuloptie). Samen met onze partners richten we ons via het Regionaal Orgaan Verkeersveiligheid Limburg (ROVL) op het verbeteren van de infrastructuur, educatie/voorlichting van verkeersdeelnemers en handhaving. Via themajaren wordt speciale aandacht besteed aan specifieke doelgroepen.

Toelichting aanpak algemeen

Verkeersmanagement

Betere benutting, ofwel verkeersmanagement, richt zich op het aanbod en gebruik van infrastructuur (weg, water, spoor). Het begint met 'de basis op orde hebben'. Vooral in congestiegevoelige gebieden is dit echter niet voldoende. Hier is het ook van belang de weggebruiker te kunnen informeren, geleiden en sturen zodat deze zich in alle omstandigheden (ook bij structurele files, terugkerende onderhoudswerkzaamheden en incidentele verstoringen) op een betrouwbare, vlotte en veilige manier kan verplaatsen.

Vervoermanagement

Vervoermanagement is beïnvloeding vooraf van reizigers en vervoerders om bewuste keuzes te maken: over het al dan niet maken van een verplaatsing, over het vervoermiddel dat men gaat gebruiken en over het tijdstip. De reiziger wordt verleid om minder (snel) de auto te pakken en gestimuleerd om meer gebruik te maken van het OV, de (e-)fiets of een combinatie daarvan. De vervoerder wordt gestimuleerd om bij de afhandeling van logistieke processen het spoor, het water, de buisleiding of een combinatie daarvan te gebruiken.

5.4.4 Werken aan het Limburgse wegennet

5.4.4.1 Het regionaal verbindend wegennet

Het Regionaal verbindend wegennet (RVWN), dat we grotendeels zelf in beheer hebben, vormt de schakel tussen het (inter)nationale en het lokale wegennetwerk. De weginfrastructuur op het regionale, bovenregionale en (inter)nationale schaalniveau beschouwen wij als één integraal netwerk (kaart netwerkvisie). We willen dit netwerk zo optimaal mogelijk benutten met behulp van verkeersmanagementmaatregelen, maar ook via vervoersmanagement. Na de uitvoering van beoogde grotere projecten (bijv. Buitenring Parkstad, N280) zal de aandacht vooral uitgaan naar netwerkoptimalisaties.

We leggen vast wat de belangrijkste inrichtingseisen zijn waaraan de wegen van het RVWN op het gebied van bereikbaarheid, verkeersveiligheid en leefbaarheid moeten voldoen. We streven ernaar dat uiterlijk in 2045 alle wegen van het RVWN voldoen aan de landelijke basiskenmerken. Door werk-met-werk-maken is het mogelijk om zonder afbreuk te doen aan de functionaliteit, veiligheid en leefbaarheid, dit eindbeeld met de regulier beschikbare financiële middelen te realiseren.

Uitgangspunt is dat de stikstofdepositie als gevolg van nieuwe infrastructuur of aanpassing van bestaande infrastructuur zoveel mogelijk als onderdeel van het project gemitigeerd dient te worden (zie PAS en plan-m.e.r.)

Via een integrale afweging van de belangen die er vanuit verschillende gebruikers bij het RVWN liggen, worden keuzes gemaakt ten aanzien van completering/optimalisering en uitvoeringsvorm van het netwerk. Via verkeersmodellen bewaken we de ontwikkeling van het wegverkeer en agenderen we dreigende knelpunten.

Toelichting Regionaal verbindend wegennet

In het PVVp wordt verder ingezoomd op het regionaal verbindend wegennet. Daarbij wordt een functietypering gehanteerd: bovenregionaal en regionaal verbindende wegen - hier staat een vlotte doorstroming voorop, en gebiedsontsluitingswegen (stadsregionaal ontsluitende wegen, regio-ontsluitende wegen). Voor deze wegen gelden toegespitste inrichtingseisen (bijvoorbeeld over kruisingen, fietspaden, ruimte voor openbaar vervoer, toegang voor landbouwverkeer).

5.4.4.2 Het hoofdwegennet

Naast ondersteuning van de uitvoering van de nu geplande grotere projecten op het hoofdwegennet (bijv. verbreding A2 tussen Het Vonderen en Kerensheide, Zaarderheiken) houden wij de vinger aan de pols (monitoring) om tijdig knelpunten te signaleren en te agenderen (bijv. A76, A67, A2). Optimalisaties aan regionale wegen blijven nodig ter verbetering van de ontsluiting van locaties en/of activiteiten, voor het behoud van een goede doorstroming en voor verhoging van de veiligheid.

5.4.4.3 Reserveringsstroken langs provinciale wegen en spoorwegen

Voor de belangrijkste RVWN-wegen, die een belangrijke bereikbaarheids- en doorstroomfunctie hebben, en voor enkele spoorwegen hanteren we aan weerszijden reserveringsstroken, zodat op termijn een verbreding eventueel mogelijk is. Dit geldt ook voor toekomstige, nieuwe spoorwegen (bijv. Avantislijn). Aanleiding kan dan zijn de (verwachte) verkeersgroei, wegontwerpeisen voortkomend uit het streven naar een duurzaam veilig wegverkeerssysteem, of maatschappelijk-bestuurlijke overwegingen (de (spoor)weg moet 'toekomstvast' zijn). De reserveringsstroken zijn vastgelegd in de Omgevingsverordening.

5.4.4.4 Reductie van geluidhinder en luchtverontreiniging langs provinciale wegen

Het Actieplan omgevingslawaai provinciale wegen - Tweede tranche 2014-2018 en het Nationaal Samenwerkingsprogramma luchtkwaliteit voorzien in monitoring en het zo nodig treffen van maatregelen voor de luchtkwaliteit en het geluidklimaat langs provinciale wegen. Het vigerende wettelijk kader voor geluid- en luchtkwaliteit waarborgt dat bij nieuwe situaties en aanpassingen van bestaande situaties geen nieuwe normoverschrijdingen ontstaan. Hierboven genoemde mobiliteitskeuzes zullen resulteren in minder emissies en daarmee een verdere reductie van geluidhinder en luchtverontreiniging

5.4.5 Nieuwe kansen voor de fiets

De fiets kent een snel stijgende populariteit. Daarom wordt de compleetheid en samenhang van het utilitaire fietsnetwerk (vnl. woon-werkverkeer en schoolroutes) in samenwerking met de gemeenten onderzocht en aangepakt. Verder willen we met de ontwikkeling van snelfietsroutes inspelen op de grotere actieradius en mogelijkheden van de elektrische fiets.

De kwaliteit van het recreatieve fietsnetwerk moet gewaarborgd worden.

Toelichting

Via vervoersmanagement en promotie worden reizigers verleid meer gebruik te maken van de fiets. Als zelfstandig vervoermiddel, of als voor- en natransportmiddel in combinatie met bus of trein (ketenmobiliteit). Dit laatste vraagt om een goede onderlinge afstemming van de netwerken (bijv. fiets en OV) en extra aandacht voor de faciliteiten bij knooppunten (bijv. stallingen). Voor alle soorten fietsverkeer blijft de (verkeers)veiligheid een absolute prioriteit.

Het recreatieve fietsnetwerk en het recreatieve wandelnetwerk kennen beide een grote mate van compleetheid via het knooppuntensysteem, de landelijke fietsroutes (LF) en de lokale routes, lokale knooppuntennetwerken, streekpaden en Landelijke

langeafstand wandelpaden (LAW's). De recreatieve netwerken zijn provinciebreed aanwezig en sluiten aan op netwerken in België en Duitsland. De kwaliteit moet gewaarborgd blijven, onder meer in de uitwerking van regionale visies op het gebied van vrijetijdseconomie, om het recreatieve fietsen aantrekkelijk te houden. De primaire verantwoordelijkheid hiervoor ligt bij de Routebureaus, de VVV's en organisaties zoals de ANWB.

5.4.6 Openbaar vervoer

De succesvolle aanpak van het regionale openbaar vervoer, via een samenhangend netwerk van bus en treinverbindingen (visgraatmodel) wordt gecontinueerd.

Voor de verbetering van het treinverkeer is de Railagenda geformuleerd. De ervaringen met de OV-concessie 2006-2016 worden vertaald in de aanpak en invulling van de aanbesteding voor de concessie 2016-2031. Belangrijke aandachtspunten daarbij zijn het nog meer vraaggestuurd maken van het OV-systeem, het integreren van nieuwe, nog te decentraliseren treindiensten en het inbouwen van voldoende flexibiliteit in de 15-jarige concessie. Verbetering van het grensoverschrijdend openbaar vervoer maakt hier integraal onderdeel van uit. Conform afspraken in het Nationaal Energie Akkoord zullen wij via de OV-concessie een schoon (zo mogelijk emissieloos) en energiezuinig busvervoer bevorderen. De gemeenten zijn bij de invulling van het regionale openbaar vervoer een belangrijke partner, vooral in gebieden waar de vraag naar OV gering is en bij de ontwikkeling en uitrusting van overstappunten. Met hen wordt een rol- en taakverdeling afgesproken m.b.t. het regionale OV en het doelgroepenvervoer (w.o. de Wet maatschappelijke ondersteuning, Wmo).

5.4.7 Logistiek

Een sterke economische sector logistiek (zie economie) vraagt om goede verbindingen met de mainports en belangrijkste economische centra, om goed geoutilleerde logistieke knooppunten, goede multimodale voorzieningen en om een goede logistieke organisatie. Met het oog op een optimale bereikbaarheid is een goede aanhaking bij de door Nederland lopende transportcorridors van Europese betekenis (TEN-T) nodig (spoor, weg, water) (zie kaart in 2.2).

5.4.7.1 Routes voor goederenvervoer

Opwaardering van de vaarwegverbinding over de Maas (Maasroute) tot hoofdtransportas is van belang met het oog op een 7x24-uurs beschikbaarheid. In combinatie met de vergroting van de sluis van Ternaaien en de opwaardering van het Albertkanaal richting Antwerpen, ontstaat zo een optimale vaarwegenruit Waal – Maas – Albertkanaal - Schelde-Rijnkanaal, met goede aansluiting op de havens van Luik en mogelijkheden voor containerschepen om roundtours te maken langs de grote achterlandterminals.

De spoorverbindingen voor goederenvervoer zijn over het algemeen op orde en zullen meeprofiten van de beoogde verbeteringen voor personenvervoer. Wij zijn geen voorstander van reactivering van de IJzeren Rijn. Mocht reactivering onafwendbaar zijn, dan ligt onze voorkeur bij de aanleg van de N280/A52-variant, met maximale maatregelen ter bescherming van de leefomgeving van mens en natuur en aantakking van het logistieke knooppunt Noord-Limburg.

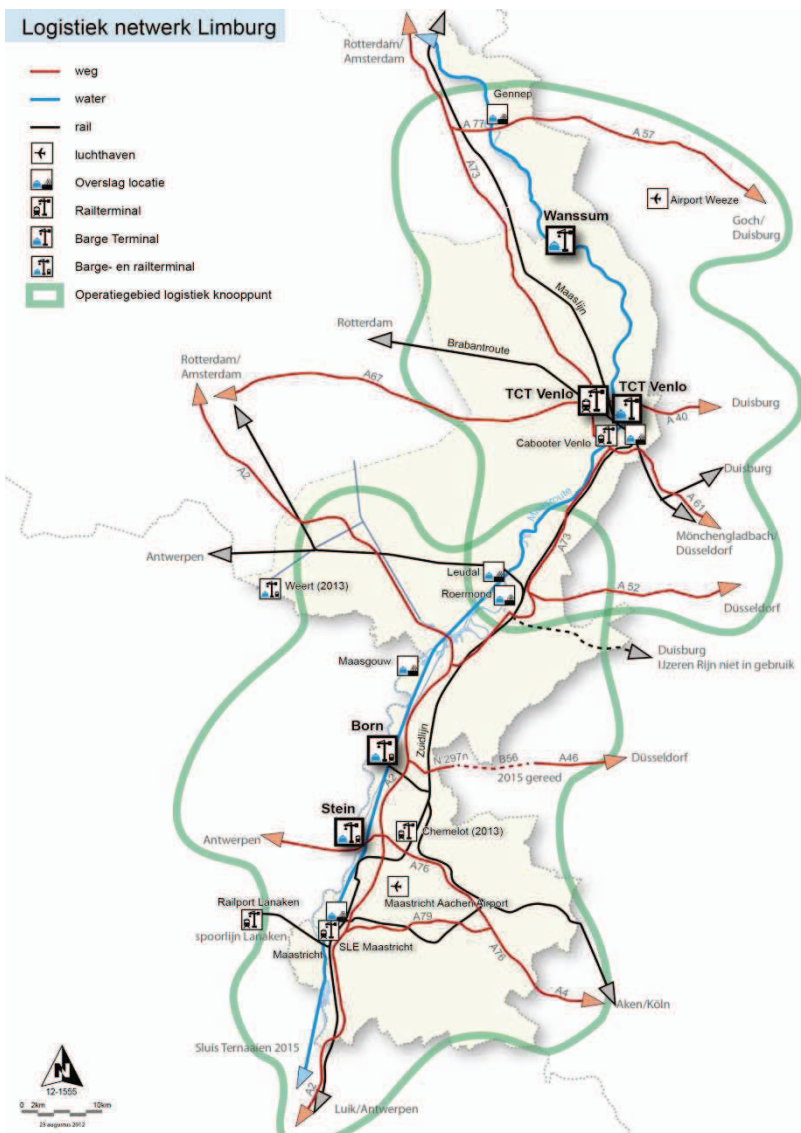
Om het goederenvervoer optimaal te faciliteren is van belang dat de gezamenlijke wegbeheerders werken aan het kwaliteitsnet goederenvervoer wegverkeer tussen de economische centra. Met een dusdanige kwaliteit dat het voor vrachtverkeer aantrekkelijk is om zich te verplaatsen over dit netwerk, waardoor wegen erbuiten gevrijwaard blijven van grote stromen vrachtverkeer en de daarmee gepaard gaande verkeershinder en –onveiligheid. Bijzondere aandacht vragen de voorzieningen voor het veilig parkeren van vrachtwagens.

5.4.7.2 Logistieke knooppunten

In de twee logistieke knooppunten in respectievelijk Noord- en Zuid-Limburg zijn de multimodale vervoersvoorzieningen geconcentreerd. Het is van belang om deze voorzieningen up-to-date te houden en in te spelen op nieuwe ontwikkelingen (bijvoorbeeld synchronodaliteit).

Naast het faciliteren met fysieke voorzieningen (capaciteit, uitrusting en lokale ontsluiting terminals) wordt het bedrijfsleven gestimuleerd om vervoer vooral ook over water en spoor te laten verlopen. Via het stimuleren van innovatie ten behoeve van waardecreatie, het versterken van onderwijs en arbeidsmarkt, een investeringsbevordering en lobby wordt de topsector Logistiek verder ondersteund.

5.4.8 Luchtverkeer

5.4.8.1 Luchthaven MAA

We willen de positie van de luchthaven MAA versterken, onder andere door de bereikbaarheid ervan te optimaliseren voor de bevordering van zowel het personenvervoer als het vrachtvervoer via de luchthaven.

5.4.8.2 Kleine luchthavens

De beoordeling van nieuwe initiatieven voor kleine luchthavens is maatwerk, waarbij aspecten als effect op de leefomgeving en natuur en economische kansen worden meegewogen.

Toelichting luchtverkeer

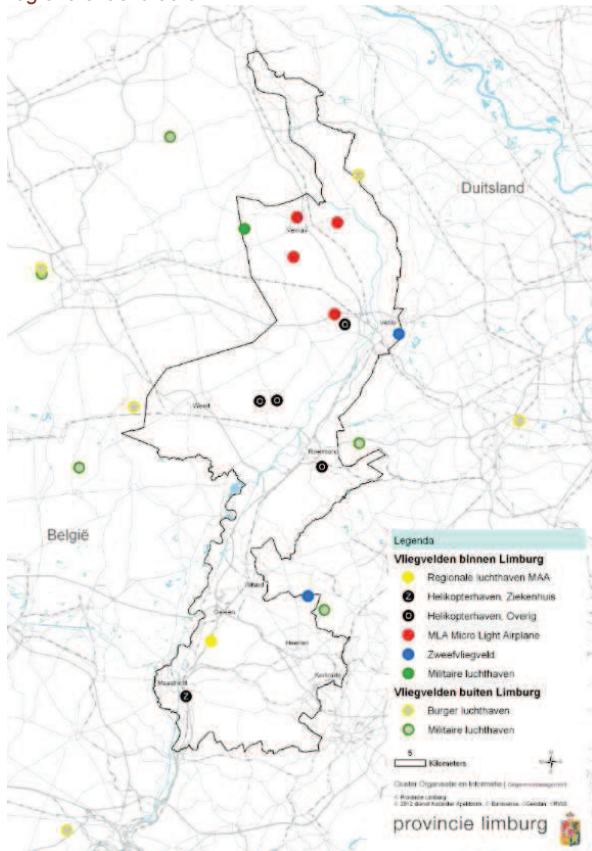
Bereikbaarheid via de lucht

Limburg is voor Europese begrippen zeer goed bereikbaar via de lucht. Binnen 2 uur rijden zijn er vanuit Limburg 3 internationale (Amsterdam, Brussel en Düsseldorf) en zes regionale (Keulen-Bonn, Weeze, Luik, Charleroi, Eindhoven en MAA) luchthavens beschikbaar. Vier van de genoemde luchthavens buiten Limburg hebben een belangrijke functie voor luchtvracht: Luik, Keulen-Bonn, Amsterdam en Brussel. Ook MAA neemt, ondanks haar bescheiden omvang en baanlengte, een relatief sterke positie in op het gebied van vrachtafhandeling. Haar kracht ligt vooral in de snelle doorlooptijden als gevolg van de kleinschaligheid, en in de goede overige verbindingen met Nederland en Europa. Het gaat op dit moment dan vooral om nichemarkten ten aanzien van food&fresh, medische componenten, life sciences, automotive en diervoervoer (paarden). De toekomst van luchtvracht lijkt gunstig. Voor steeds meer logistieke ketens is een combinatie van vervoersmogelijkheden een voorwaarde waarbij tijdkritische producten (hoge toegevoegde waarde, bederfelijkheid) via luchtvracht worden vervoerd.

Ook voor personenvervoer is er in Limburg en directe omgeving een ruim aanbod aan vliegmogelijkheden. Via MAA en een aantal dichterbij gelegen luchthavens zijn Europese bestemmingen mogelijk. Via de internationale luchthavens kan intercontinentaal worden gevlogen. MAA biedt op dit moment vluchten naar een beperkt aantal bestemmingen in met name Zuid-Europa.

Kleine luchtvaart

Op grond van de Regelgeving burgerluchthavens en militaire luchthavens (RBML) is de Provincie bevoegd gezag voor kleine luchthavens. In Limburg gaat het hierbij om vijf helikopterhavens, vier terreinen voor Micro Light Airplanes (MLA) en twee zweefvliegvelden. Voor deze luchthavens zijn luchthavenregelingen of luchthavenbesluiten (soort vergunningen op grond van de Wet luchtvaart) opgesteld. Deze zijn verankerd in de Provinciale Verordening Luchthavens. Een visie is uitgewerkt in de Beleidsnota regionale luchtvaart.

5.4.9 Provinciaal belang, rol en instrumenten

Provinciaal belang

Bereikbaarheid en regionale infrastructuur behoren tot de kerntaken van de Provincie. Bereikbaarheid en regionale infrastructuur dragen rechtstreeks bij aan de kwaliteit van het vestigingsklimaat van de provincie en daarmee aan de ontwikkelingsmogelijkheden van de regionale economie en het leefklimaat. Het is een belangrijke randvoorwaarde voor bedrijven en burgers om zich hier te (blijven) vestigen.

Rol Provincie

Sinds de decentralisatie van verkeers- en vervoerstaken (1996) draagt de Provincie Limburg zorg voor de regionale infrastructuur en de verkeersveiligheid. Zij is bovendien vervoersautoriteit en opdrachtgever voor het regionale openbaar busvervoer en sinds 2006 ook voor de gedecentraliseerde treindiensten. Op het gebied van verkeers- en vervoersmanagement heeft de Provincie een regisserende rol. Hiernaast heeft voor de Provincie voor alle mobiliteitsthema's, waaronder het verduurzamen van de vervoersbehoefte, een stimulerende en faciliterende rol. Regionale mobiliteitsvisies nemen in onze ogen een steeds belangrijker plaats in. De Provincie nodigt gemeenten en regio's dan ook uit om in samenspraak met de Provincie, binnen de bestaande overlegstructuren, te komen tot scherpe regionale mobiliteitsvisies. De Provincie zet zich nadrukkelijk in om te bevorderen dat het Rijk tijdig de noodzakelijke maatregelen op het hoofdwegennet, railnet en vaarwegennet treft.

Belangrijke instrumenten

De instandhouding en verbetering van de bereikbaarheid wordt vooral mogelijk gemaakt met de volgende instrumenten:

- financiën: Brede doeluitkering (BDU) en eigen provinciale middelen als rechtstreekse financiering van eigen projecten of subsidiëring van gemeentelijke projecten;
- wegbeheer provinciale wegennet en fietspaden;
- omgevingsverordening: bevat een regeling om stroken langs provinciale wegen waar in de toekomst mogelijk uitbreiding speelt, te vrijwaren van ongewenste ontwikkelingen (no-regret);
- launching customer en opdrachtgeverschap/concessie regionaal bus- en treinvervoer (om invulling te geven aan de rol als vervoersautoriteit OV);
- samenwerking: via diverse formele en informele samenwerkingsverbanden wordt met allerlei stakeholders samengewerkt en kennis gedeeld.

Toelichting provinciaal belang, rol en instrumenten

Rol Rijk

Wegverkeer: beheerder hoofdwegennet. Drastische teruggang voorzien van fysieke investeringen in wegen, en veel meer nadruk op benuttingsmaatregelen en 'slimme oplossingen'.

Spoor: vervoersautoriteit landelijk spoornetwerk. Belangrijke partner voor grensoverschrijdende Intercity's. Noodzaak van goede afstemming met Hoofdrailnetconcessie 2015-2025, ook i.v.m. decentralisatie stoptreindiensten.

Rol gemeenten

Belangrijke partner bij uitvoering mobiliteitsbeleid en verkeersveiligheidsbeleid. Noodzaak van verschuiving focus van puur lokaal naar (ook) gemeentegrensoverstijgend. Wenselijkheid van versterking regionale samenwerking via RMO's.

5.5 Energie

(zie ook de kaarten 1 en 5)

5.5.1 De Limburgse ambitie

Een schone, betaalbare en leveringszekere energievoorziening die gepaard gaat met regionale economische ontwikkeling, innovatie en werkgelegenheid en aanpak van het klimaatprobleem. We sluiten hiertoe aan bij de nationale doelstellingen voor de energietransitie.

De Europese en nationale ambitie

Het Europese langetermijnperspectief is om de uitstoot van broeikasgassen tegen 2050 met 80 tot 95% te verminderen ten opzichte van 1990 met een gelijktijdig behoud van de concurrentiekracht. In het in 2014 door de Europese Commissie gepubliceerde Witboek Energie zijn voor 2030 de volgende doelstellingen voorgesteld: 40% emissiereductie CO₂-equivalenten en 27% hernieuwbare energie (EU gemiddeld). Voor 2020 geldt een besparing van 20% broeikasgas en dient 20% van de energievraag door hernieuwbare bronnen te worden opgewekt.

Onze ambitie sluit aan bij de Europese en nationale doelstellingen voor klimaat en energie. In het Nationaal 'Energieakkoord voor duurzame groei 2013' zijn deze vertaald naar 20% emissiereductie CO₂-equivalenten, een energiebesparing van 1,5% per jaar en 14% hernieuwbare energie in 2020. IPO heeft dit akkoord ondertekend en wij leveren een actieve bijdrage aan de uitvoering ervan.

5.5.2 De opgave

De ambitie vraagt, hoe bescheiden de percentages voor 2020 ook lijken, om een ingrijpende transitie op de energiemarkt. Ingrijpen in de huidige energievoorziening is noodzakelijk.

Die transitie bestaat uit:

- een forse besparing op het gebruik van energie
- een sterke toename van het aandeel duurzaam opgewekte (=hernieuwbare) energie
- flexibilisering van het netwerk

Energiebesparing is het meest kostenefficiënt en levert de nodige regionale werkgelegenheid op, zowel in de gebouwde omgeving als in sectoren als industrie, transport en landbouw. Hoe meer energie wordt bespaard, des te geringer de opgave is voor het opwekken van (hernieuwbare) energie. Ook het benutten van restwarmte is een besparende energiemaatregel. We zetten, in aansluiting op de nationale afspraken, in op een totale reductie van het energiegebruik met 1,5% per jaar, kortom een gestage afname.

Duurzaam opgewekte energie komt uit bronnen die hernieuwbaar zijn (wind, water, zon, biomassa). Het aandeel ervan bedraagt nu 3 tot 4%. De inzet is om dit aandeel te laten toenemen tot 14% in 2020, conform Nationaal Energieakkoord. We zetten in op een zoveel mogelijk lokale of regionale aanpak, waarbij de uitgaven voor energie zo veel mogelijk ten goede komen aan de Limburgse economie.

Deze opgaven moeten concreter gemaakt worden in regionale energievisies (zie aanpak Daarin zullen we samen met partners aangeven waar de accenten komen te liggen bij de energiebesparing en duurzame opwekking en hoe dit ruimtelijk mogelijk gemaakt wordt.

Vooruitlopend hierop is de opgave voor de opwekking van windenergie al concreet vastgelegd in afspraken tussen het IPO en het Rijk. Voor Limburg is de opgave om minimaal 95.5 MW (megawatt) te realiseren aan opgesteld windvermogen in 2020.

Met de slagen die gemaakt moeten worden, zetten we voorzichtige stappen naar een duurzame energievoorziening. Zover is het echter nog niet. We zullen nog lang gebruik moeten maken van fossiele brandstoffen. Dat moet dan wel door een efficiënte energieopwekking worden verkregen, met bij voorkeur 'schone' fossiele brandstoffen.

Toelichting opgave

Uitgaande van het energiegebruik in Limburg in 2012 betekent de energietransitie van 14% in 2020 dat de energiebehoefte duurzaam moet worden opgewekt door:

- *ca 1200 windturbines (van 3 MW) óf*
- *80 km² zonnepanelen (een oppervlakte ter grootte van de gemeente Sittard-Geleen) óf*
- *het jaarlijks verbranden van 400 km² bos (18% van de oppervlakte van Limburg).*

Er wordt ingezet op een scala aan bronnen van hernieuwbare energie, zoals windenergie, zonne-energie, geothermie en bodemenergie.

Overigens levert energiebesparing van 1,5% per jaar t/m 2020 een vermindering van het energiegebruik op van ca. 23 PJ (petajoule), hetgeen overeenkomt met de energie die kan worden opgewekt met ca. 1000 windturbines van 3 MW.

5.5.3 Aanpak energietransitie

De opgave is groot en uitdagend: geen mogelijkheid, optie of gebied kan op voorhand worden uitgesloten. Gelet op de opgave achten wij een brede en grootschalige toepassing van beschikbare technieken noodzakelijk met de gelijktijdige ontwikkeling van nieuwe technieken. Daarbij geldt als voorwaarde dat de bestaande leveringszekerheid geborgd blijft, de omgevingskwaliteit de aandacht heeft, kosten acceptabel zijn en de maatregelen bijdragen aan een duurzame ontwikkeling. Dit sluit aan bij de landelijke aanpak zoals geschetst in het Nationaal Energie Akkoord.

In de aanpak nemen regionale energievisies een belangrijke plaats in, op te stellen door de regionaal samenwerkende gemeenten en Provincie in samenspraak met marktpartijen. Hierin zullen de volgende aspecten worden uitgewerkt: huidig energieverbruik, besparingsopties, mogelijkheden voor hernieuwbare energie opwekking, het ruimtebeslag van deze mogelijkheden en de economische effecten. Dit moet uitmonden in concrete opgaven en aanpak per regio.

Energie is meer dan alleen elektriciteit; de meeste energie gaat op aan warmte (proceswarmte en ruimteverwarming). Belangrijke input voor de regionale energievisies is een provinciaal warmteplan, waarin vraag en aanbod van warmte worden afgezet tegen de beschikbare bronnen, zoals restwarmte, geothermie en bodemenergie (zie ook 8.3).

Stimuleren energietransitie in de gebouwde omgeving

In de gebouwde omgeving zijn volop kansen om te komen tot aanzienlijke energiebesparingen. Dit geldt ook voor duurzame energieopwekking via zon-PV, bodemenergie en urbane windenergie. De maatregelen zijn arbeidsintensief en vormen een grote banenmotor voor bouw- en installatiebranche.

Wij zien onze rol vooral in het faciliteren en stimuleren van gemeenten, woningeigenaren (corporaties en particulieren) en ontwikkelaars om energiebesparing en opwekking van hernieuwbare energie als criterium mee te nemen als ontwerp- en beoordelingscriterium van woningen en andere gebouwen, en van gebiedsontwikkeling. Concreet plegen we inzet om in 2020 besparingen te hebben bereikt bij 100.000 woningen.

Stimuleren energietransitie bij bedrijven en de maakindustrie

Limburg kent een substantiële industriële sector. Als grootverbruiker van energie kunnen bedrijven op verschillende manieren een forse bijdrage leveren aan de energietransitie. Wij stimuleren het verbeteren van de energie-efficiency. Hiermee wordt tevens de concurrentiepositie van het Limburgse bedrijfsleven versterkt. Hierbij wordt aangesloten bij bestaande convenanten en afspraken. Daarnaast stimuleren wij het uitwisselen van energiestromen tussen bedrijven onderling en met de gebouwde omgeving en geven zo mede invulling aan de ontwikkeling van de circulaire economie.

Stimuleren energietransitie verkeer en vervoer

Transport is een grote gebruiker van energie. Dit hangt samen met de hoge mobiliteitsbehoefte van de samenleving en de inefficiëntie van de verbrandingsmotor. De ingrepen in de mobiliteit, in het bijzonder de vervoersmodaliteiten verlopen via ons verkeer- en vervoerbeleid. Via de OV-concessie zullen wij schoon (zo mogelijk emissieloos) en energiezuinig busvervoer bevorderen. Hiertoe nemen wij eisen op in de aanbesteding.

Wij richten ons ook op het bevorderen van laadinfrastructuur voor schone brandstoffen ([groen]gas) en elektriciteit door deelname aan een Green Deal. Eigenaren van wagenparken stimuleren wij om deze schone technologieën toe te passen.

De weginfrastructuur biedt kansen voor de plaatsing van zonnepanelen (op geluidschermen en bij parkeervoorzieningen), urbane windturbines en de winning van biomassa (bermbeheer).

Voor de provinciale wegen zullen wij deze kansen verkennen en waar mogelijk bij voorkeur in samenwerking met marktpartijen benutten. Tevens zetten wij in op efficiencyverbetering van de toegepaste openbare verlichting. Daarbij werken wij samen met de gemeenten.

Stimuleren energietransitie in de land- en tuinbouw

De landbouwsector gebruikt energie (met name de tuinbouw) én kan door het slim aanwenden van biomassa ook een bijdrage leveren aan hernieuwbare energieopwekking. Wij stimuleren de sector in het aanwenden van alternatieve energiebronnen zoals geothermie en bodemenergie en het nuttig hergebruiken van reststromen.

Toelichting stimuleren transitie

Gebouwde omgeving

Met name de herstructurering biedt kansen door verduurzaming te koppelen aan renovatie en grootschalig onderhoud. Ook overig vastgoed, zoals overheidsgebouwen, scholen, zorgvoorzieningen en bedrijfsgebouwen, zal energetisch aangepakt moeten worden.

- Stimuleren van energiebesparing en duurzame energieopwekking in huurwoningen. Hiertoe ondersteunen wij projecten zoals de 'energievriendelijke' woningen in Parkstad en Zonnig Limburg.
- In samenwerking met gemeenten zullen wij particuliere woningbezitters 'ontzorgen', dus helpen met aanpak van energiebesparing en opwekking van hernieuwbare energie. Hiervoor ondersteunen wij proefprojecten.
- Voor particulieren, organisaties en marktpartijen stellen wij de Duurzaamheidslening respectievelijk het Limburgs Energiefonds (LEF) beschikbaar. De werking van deze fondsen wordt afgestemd met de in het Energieakkoord aangekondigde landelijke fondsen.
- Stimuleringsregelingen voor de transitie in de woningmarkt zetten wij in om energiebesparing en opwekking van hernieuwbare energie te bevorderen door duurzame energie als beoordelingscriterium op te nemen.
- Voor zon-PV zien wij een grote groeiemarkt en de toepassing in de gebouwde omgeving achten wij zeer passend. Wij zullen deze toepassing stimuleren middels een zonatlas waarmee wij de woningeigenaar tegelijkertijd ook van andere potentiële besparingen bewust willen maken.
- Zonneparken komen met de in het Energieakkoord voorgestelde salderingsregeling dichterbij. Wij ondersteunen hiervoor de ontwikkeling van business modellen en proefprojecten en zullen, afhankelijk van de uitkomsten, bezien of wij hierin een rol moeten nemen. Van belang achten wij dat bij deze vorm van energieopwekking primair ingezet wordt op multifunctioneel ruimtegebruik.
- In Limburg is een groot potentieel aan (rest)warmte aanwezig. Voor het benutten hiervan is de gebouwde omgeving een belangrijk sector: ca. 105.000 woningen zouden in Limburg met restwarmte verwarmd kunnen worden. Dit vraagt om slimme planning en grote investeringen die door de markt alleen niet wordt opgepakt, mede gelet op de lange terugverdientijden. Wij zien hier een rol voor ons en andere overheden om samen met partners te participeren in de noodzakelijke infrastructuur.
- Bodemenergie (waaronder WKO) is een geschikte energiebron om efficiënt en kosteneffectief te voorzien in de koel- en warmtevraag van utiliteitsgebouwen (verzorgingshuizen, zwembaden, onderwijsinstellingen, kantoren en overheidsgebouwen) en grotere wooncomplexen. In grote delen van Limburg is toepassing van bodemenergiesystemen mogelijk, met uitzondering van gebieden waar de kwaliteit van drinkwaterreserves geborgd moet worden. Wij ondersteunen dit door de mogelijkheden voor bodemenergiesystemen inzichtelijk te maken voor de markt (zie ook 8.3).

Voor het verbeteren van de efficiëntie van het elektriciteitsnetwerk is een slimme infrastructuur voor de gebouwde omgeving nodig. Hiervoor zijn fundamentele wijzigingen in het netwerk noodzakelijk. Dit vraagt om innovaties (o.a. bemeting, telemetrie, slimme energiesturing) die in proefprojecten worden onderzocht door kennispartners, waarbij wij een faciliterende rol vervullen.

Bedrijven en de maakindustrie

Energie-efficiency bij ETS- en MJA-bedrijven:

Onder de maakindustrie vallen grote energieverbruikers zoals keramische en chemische industrie, de papierindustrie en energieproducenten. Deze bedrijven vallen grotendeels onder het European Emissions Trading System (ETS) en de landelijke Meerjaren Energie Afspraken (MJA). Het benutten van het grote potentieel aan energiebesparingen en de (verbetering van de) werking van het ETS verloopt in landelijk en Europees verband. Hiermee hebben wij geen directe bemoeienis.

Energiebesparing bij overige bedrijven:

In het Nationaal Energie Akkoord is afgesproken dat bedrijven energiebesparingsmaatregelen met een terugverdientijd van minder dan 5 jaar zullen toepassen. Wij zullen dit stimuleren en reguleren. Voor het stimuleren haken wij aan bij de uitwerking van het Nationaal Energie Akkoord. Voor bedrijven die onder onze verantwoordelijkheid vallen zullen wij dit reguleren via de Wet Milieubeheer cq. de Wabo. Hiertoe maken wij afspraken met de Regionale Uitvoeringsdiensten.

Restwarmte en geothermie

Het benutten van restwarmte in m.n. in de gebouwde omgeving leidt tot een aanzienlijke energiebesparing. Wij stimuleren en faciliteren bedrijven om restwarmte te leveren en om partner te zijn in de ontwikkeling van warmtenetwerken.

Het is onze ambitie om te komen tot gedragen toepassingsmogelijkheden van geothermie, rekening houdend met enerzijds de potentie en anderzijds met de diverse belangen onder- en bovengronds, zoals strategische watervoorraden en veiligheidsaspecten (zie ook 8.3).

Bedrijven die maatregelen op het gebied van energiezuinige processen willen treffen en initiatiefnemers van geothermie kunnen een beroep doen op het Limburgs Energiefonds.

Schaliegas: Ons standpunt over onconventionele gaswinningen, zoals schaliegaswinning en steenkoolgaswinning, is opgenomen in paragraaf 8.3.1.

Land- en tuinbouw

Stimuleren geothermie:

Het zwaartepunt van het energiegebruik in de landbouw ligt bij de glastuinbouw. Deze sector vormt een potentieel belangrijke gebruiker van geothermie. Bedrijven die geothermie willen toepassen kunnen een beroep doen op het Limburgs Energiefonds (LEF). Voor de verdere aanpak van de glastuinbouw sluiten wij aan bij de landelijke afspraken uit het Energieakkoord (zie ook 8.3).

Stimuleren van zon-PV op agrarische gebouwen:

Toepassing van zon-PV op agrarische gebouwen is een rendabele optie. Indien deze toepassing gecombineerd wordt met sanering van asbestdaken, kan gebruik worden gemaakt van de daartoe in het leven geroepen subsidieregeling "asbest eraf, zonnepanelen erop".

Inzet van biomassa:

Voor biomassa als energiedrager zien wij uitsluitend kansen bij de inzet van reststromen die niet hoogwaardiger kunnen worden ingezet. De ruimtedruk bij de inzet van primaire gewassen voor energie achten wij te groot en daarom heeft het onze voorkeur om biomassa primair in te zetten als grondstof. Onze inzet richt zich daarbij op de bevordering van innovatie).

5.5.4 Aanpak windenergie

Onze aanpak voor windturbineopstellingen met een masthoogte van boven de 25m bestaat uit een combinatie van realisatiestrategie (hoe) en plaatsingsvisie (waar).

Realisatiestrategie

Wij streven naar het maximaliseren van het maatschappelijk effect van windenergie door participatie van belanghebbenden in het planproces en de realisatie van windturbines. Burgers, grondeigenaren en ondernemers die nabij windturbines wonen of ondernemen zullen in staat worden gesteld te profiteren van de opbrengsten. Dit kan onder andere door de levering van stroom, financiële deelname in het windpark of middels het creëren van een leefbaarheidsfonds. Ook andere opties zijn denkbaar. De wijze waarop dit gebeurt is maatwerk en afhankelijk van de lokale wensen en de financiële ruimte van het windpark. De invulling van dit profijtbeginsel zal beschreven worden in een profijtplan dat door de initiatiefnemers in overleg met de stakeholders zal worden opgesteld. Indien de Provincie via een inpassingsplanprocedure betrokken wordt bij de (project)realisatie van windturbines, wordt via overeenkomsten vooraf het invullen van een profijtplan als randvoorwaarde gesteld. Wij vragen de gemeenten om op overeenkomstige wijze te handelen.

Gemeenten nemen het voortouw om te komen tot ruimtelijke plannen (bestemmingsplan of provinciaal inpassingsplan) die de plaatsing van windturbines mogelijk maken. Er wordt hierbij rekening gehouden met

bestaande initiatieven of initiële projectideeën. Met stakeholders worden afspraken vastgelegd over de rolverdeling en prestaties.

We gaan concrete locaties vastleggen volgens de hierboven aangegeven wijze. Daarvoor nemen gemeenten het voortouw en de provincie de regie.

1. We gaan op zoek naar gemeenten die met ons ambities hebben voor windenergie.
2. Wij zullen samen met die gemeenten de realisatie- en plaatsingsvisie lokaal uitwerken en locaties vastleggen in een daarvoor geëigend ruimtelijk plan. Daarbij zullen we de gemeenten ondersteunen met kennis en middelen.
3. Als er medio 2015 onvoldoende zicht is op het realiseren van onze taakstelling zullen wij een inpassingprocedure gaan starten.

Daar waar marktpartijen het initiatief tot ontwikkeling van windturbines nemen zullen wij:

1. Beoordelen of de marktpartij bereid is te voldoen aan de uitwerking van de realisatie- en plaatsingsvisie;
2. Bevorderen dat gemeenten aanhaken bij het initiatief;
3. Afspraken maken over rolverdeling tussen Provincie, gemeente en initiatiefnemers om te komen tot een passend ruimtelijk plan en de noodzakelijke vergunningen;
4. Zo nodig zal conform het gestelde in de Elektriciteitswet een inpassingplan worden opgesteld (zolang de provinciale taakstelling nog niet is gerealiseerd).
5. Maatregelen treffen om de mogelijke speculatie met gronden te voorkomen.

Plaatsingsvisie (zie ook kaart 5)

Een aantal typen gebieden leent zich het best voor de nieuwe generatie windturbines. We willen dan ook stimuleren dat nieuwe ontwikkelingen met name plaatsvinden in deze voorkeursgebieden:

- grootschalige landschappen in de jonge Peelontginningen van Midden- en Noord-Limburg;
- gebieden aan de provinciegrens waar reeds turbines staan opgesteld;
- grotere industrieterreinen en ontwikkelingsgebieden voor veehouderij en glastuinbouw;
- daar waar clusters van tenminste 6 turbines kunnen worden opgesteld.

Uit het plan-MER blijkt dat deze gebieden voldoende potentie hebben om de opgave te verwezenlijken.

Een landschapsontworp maakt onderdeel uit van de plaatsingsvisie om een goede kwalitatieve inpassing te borgen. Concentratie van windturbines vinden wij hierbij van belang om de impact van turbines op het landschap te beperken. Dit is op Limburgs schaalniveau te bereiken door concentratie in de genoemde

voorkeursgebieden en op regionale schaal door de voorwaarde dat projecten tenminste een omvang hebben van 3 turbines. Bij de planning of de bouw van turbines worden vooraf afspraken vastgelegd over de sloop van de turbines.

Zolang de met het Rijk overeengekomen taakstelling nog niet is gerealiseerd, zijn ook projecten kleiner dan 3 turbines mogelijk, waarbij we ervan uitgaan dat deze lokaal gedragen worden.

Het Nationaal Landschap Zuid-Limburg, Natura2000 gebieden en het winterbed van de Maas achten wij niet geschikt en sluiten wij uit van plaatsing van windturbines. Aanvullend zijn er milieunormen van toepassing die tot uitsluiting van gebieden leiden, o.a. ten aanzien van geluidhinder. Bij gebieden in de ruimere omgeving van vogelrichtlijngebieden of gebieden aangewezen voor vleermuizen dient altijd onderzoek plaats te vinden naar mogelijke aanvaringslachtoffers.

Een goede ruimtelijke inpassing van windturbines

Een kwalitatief goede inpassing zal geborgd dienen te zijn door een op te stellen landschapsonwerp. Daarin wordt het ruimtelijk ontwerp van het initiatief onderbouwd. Inzicht dient te worden gegeven over de opstelling en uiterlijke kenmerken, dit alles in relatie gebracht met de bestaande regionale landschapskenmerken en eventuele (geplande) omliggende turbineopstellingen. Wij hechten belang aan visuele rust van de horizon, het voorkomen van visuele insluiting, een herkenbare opstellingsvorm, van een gelijke type turbines die onderling gelijke afstanden tot elkaar hebben. Lijnopstellingen worden op voorhand positief gewaardeerd. Afwijking hiervan dient in het landschapsonwerp te worden gemotiveerd. Initiatieven die aansluiten bij bestaande parken vormen zo mogelijk één geheel wat betreft vorm, hoogte, draairichting en draaisnelheid.

5.5.5 Provinciaal belang, rol en instrumenten

Provinciaal belang

De energietransitie naar een schone, betaalbare en leveringszekere energievoorziening draagt bij aan een goed vestigingsklimaat en versterkt de structuur van de Limburgse economie. Dat is een gezamenlijk belang van Rijk, gemeenten en marktpartijen, maar zeker ook van de Provincie. Daarbij is de opgave m.b.t. windenergie van bijzonder provinciaal belang vanwege de wettelijke rol op dit terrein.

Om de energievoorziening te verduurzamen is veel ruimte nodig. De Provincie heeft een belang bij goede ruimtelijke afwegingen op regionale schaal.

Provinciale rol

De provinciale rol op energiegebied is vooral stimulerend en faciliterend.

Op het vlak van windenergie heeft de Provincie een nadrukkelijke rol vanuit de Energiewet.

Voor de toepassing van energie uit de ondergrond heeft de Provincie een specifieke rol, die voor bodemenergiesystemen en geothermie verschillend is (zie 8.3).

Belangrijke instrumenten

Juridisch: Provinciaal Inpassingsplan

Bestuurlijk-communicatief: regionale energievisies, afspraken gemeenten en stakeholder, kennisoverdracht

Financieel: Limburgs Energiefonds

Toelichting provinciaal belang, rol en instrumenten

Het belang van de energietransitie

De energietransitie is van belang voor de regionale economie en werkgelegenheid.

Het Limburgs energieverbruik betekent dat jaarlijks minimaal € 2 miljard per jaar aan energiekosten wordt betaald (2012). Besparen is de goedkoopste maatregel om de kosten van het energieverbruik te verminderen. Een energiebesparing van 1,5% per jaar levert in aanvang € 30 miljoen oplopend tot € 120 miljoen in 2020 op. Vanzelfsprekend heeft dit positieve invloed op de koopkracht van burgers en de concurrentiepositie van bedrijven. Investeren in energiebesparing en in hernieuwbare energieopties brengt aanzienlijke werkgelegenheid met zich mee. De uitvoering van het Energieakkoord levert op Nederlandse schaal 15.000 voltijds banen op. De transitie kan ook een katalysator vormen voor innovatie. De sector nieuwe energie is een van de topsectoren die van belang is voor de innovatiekracht en het verdienvermogen van de Limburgse economie. De topsector fungeert als een 'enabler' voor andere topsectoren zoals chemie, materialen en agrofood. Vanuit de topsector worden verbindingen gelegd met andere topsectoren waaronder de biobased economy.

Een goede energie-infrastructuur is van belang voor een betrouwbare energievoorziening. Een betrouwbaar en flexibel netwerk wordt belangrijker naar mate meer energie decentraal wordt opgewekt. Een systeem dat energie levert, dat kan terugnemen en opslaan is in de toekomst onmisbaar.

6. Aantrekkelijke woon- en leefomgeving

6.1 Leefomgeving

Een voortreffelijk leef- en vestigingsklimaat kan natuurlijk niet zonder woon- en leefomgeving van goede kwaliteit. Waarin burgers graag wonen, toeristen graag op vakantie komen, en ondernemers graag hun bedrijf vestigen. En waar het gezond en veilig leven is. Die leefomgeving heeft een fysieke én een sociale kant. Die laatste omvat aspecten als sociale cohesie, sociale veiligheid, verenigingsleven, toegang tot sport en cultuur. De fysieke aspecten staan in POL2014 centraal. Deze paragraaf geeft een overzicht.

De Provincie stelt de bewoners centraal bij de beoordeling van de kwaliteit van de fysieke aspecten. De tevredenheid van bewoners over hun directe leefomgeving hangt samen met de wijze waarop zij deze beleven. Dat beeld wordt gevormd door feitelijke, objectief meetbare kwaliteiten, maar er spelen ook subjectieve factoren. Zoals de mate waarin iemand invloed heeft op de eigen leefsituatie en de vraag of men zich kan identificeren met het gevoerde (overheids-)beleid. Al die onderdelen komen samen in het begrip leefbaarheid.

Met name de demografische veranderingen en de sociaal-economische ontwikkeling kunnen de kwaliteit van de woon- en leefomgeving onder druk zetten, zowel in de stedelijke als in de landelijke gebieden. Leegstand van vastgoed, verpaupering, stagnerende economische bedrijvigheid en een negatieve impact op de sociale infrastructuur vragen om maatregelen op korte en langere termijn.

De kwaliteit van de woningvoorraad

Woningen vormen het hart van de leefomgeving. Hierop gaan we in 6.2 uitgebreid in.

Het niveau van maatschappelijke voorzieningen

De demografische ontwikkeling, gekoppeld aan trends als schaalvergroting, individualisering, vergroting van de mobiliteit, de opmars van digitale apparaten en interactieve applicaties heeft consequenties voor het voorzieningenniveau.

Terwijl het accommodatiebeleid van veel gemeenten in de afgelopen decennia gericht was op het realiseren van een fijnmazig netwerk van maatschappelijke voorzieningen, moet deze koers nu drastisch verlegd worden. Het uitgangspunt van 'gelijke monniken, gelijke kappen', in iedere wijk of kern dezelfde voorzieningen, is niet langer vol te houden, want het effect hiervan is een versnipperde voorzieningenstructuur met onderlinge concurrentie en met negatieve gevolgen voor de kwaliteit, de functionaliteit en de exploitatie van het maatschappelijk vastgoed. Dit geldt evenzeer voor commerciële voorzieningen. We zien over de volle breedte van het voorzieningenpalet een gestaag toenemende leegstand, waar het draagvlak in de bevolking te gering is.

Opschaling van bepaalde voorzieningen, zoals sporthallen, cultuur- en onderwijsinstellingen, lijkt onontkoombaar om een verantwoorde exploitatie en kwaliteit te handhaven. Toch blijven lokale voorzieningen cruciaal voor de leefbaarheid. In elke gemeenschap zou minstens één ontmoetingsplek moeten zijn. In iedere wijk en elk dorp zou een accommodatie moeten zijn met een ontmoetingsfunctie. Dat kan een wijkcentrum zijn of een dorps huis, maar ook een school, een sportaccommodatie of een zorgcentrum kunnen daarvoor geschikt zijn. Een ontmoetingsplek is essentieel voor de sociale vitaliteit. Het is de thuisbasis van actief burgerschap en een knooppunt in de lokale netwerksamenleving.

Ook op het gebied van welzijn en zorg is nabijheid bij de bewoner cruciaal, dit vanwege de verschuiving van de Awbz naar de Wmo en overige decentralisaties van taken van het Rijk naar gemeenten. Dit vraagt om laagdrempelige steunstructuren in wijken en dorpen. De huisvesting hiervan kan in een multifunctioneel wijksteunpunt, maar ook andersoortige accommodaties zijn mogelijk. Het gaat immers om de functies, niet om de 'stenen'. In veel gevallen is zelfs geen fysieke huisvesting meer nodig maar kan gebruik gemaakt worden van digitale dienstverlening.

Een meersporenaanpak is nodig:

- opschaling van voorzieningen, waarbij kwaliteit, bereikbaarheid en evenwicht in vraag en aanbod belangrijke principes zijn
- behoud of herstel van kleinschaligheid met het oog op de ontmoetingsfunctie en bepaalde zorg- en welzijnsvoorzieningen
- aanpak leegstand

Multifunctionaliteit van voorzieningen blijft van belang. Financiële overwegingen zullen een nog sterkere rol gaan spelen bij het zoeken naar nieuwe combinaties.

Gemeenten zijn hiervoor samen met georganiseerde burgers, woningcorporaties, schoolbesturen en andere maatschappelijke instellingen aan zet, er zullen (soms lastige) keuzes gemaakt moeten worden, regionale afstemming lijkt daarbij gewenst.

De Provincie neemt voor maatschappelijk vastgoed vooral de rol in om de omvang van het probleem in beeld te brengen en te agenderen en bewustwording bij partijen te faciliteren. Door als kennismakelaar op te treden kan de Provincie een bijdrage leveren aan kennisontwikkeling over faciliteren en aanjagen van vernieuwende vormen van ruimtegebruik, herbestemming op gebiedsniveau, nieuwe financieringsmodellen en het versnellen van de opstart van nieuwe initiatieven. Daarnaast denkt de Provincie mee bij het ontwikkelen van een aanpak en het verbinden van partijen door het in gang zetten van regionale overlegstructuren. De verantwoordelijkheid voor het feitelijk invullen van leegstaand maatschappelijk vastgoed met nieuwe functies ligt in eerste aanleg bij de gemeenten.

Bij een aantal functies in de leefomgeving heeft de Provincie een bijzondere rol, bijvoorbeeld wonen, kantoren, en detailhandel. De aanpak voor die onderwerpen krijgt apart aandacht in POL2014.

De bereikbaarheid

De opschaling van voorzieningen maakt een goede bereikbaarheid ervan nog belangrijker. Het gaat dan om de bereikbaarheid per auto (met veilige oversteekplaatsen en voldoende parkeergelegenheid), met langzaam vervoer (goede en veilige bereikbaarheid op de korte afstand, lopend of per fiets) en om bereikbaarheid per openbaar vervoer. Om kernen en voorzieningen voor iedereen bereikbaar te houden is een optimale afstemming nodig tussen trein, bus, regiotaxi en andere vormen van 'vervoer-op-maat'. Bij de aanbesteding van de OV-concessie 2016-2026 wordt hiermee rekening gehouden (zie 5.4.6).

Gezonde, veilige en schone leefomgeving

Een goede milieukwaliteit is cruciaal voor de gezonde, veilige en schone leefomgeving. Dat geldt niet alleen in de stedelijke omgeving, maar ook in het buitengebied. Gemeenten hebben hier een belangrijke rol, maar ook de Provincie draagt hier in belangrijke mate aan bij met inspanningen op het gebied van bodem- en grondwaterkwaliteit, externe veiligheid, geluidhinder en luchtkwaliteit, de programmatische aanpak stikstof en beleid voor agrarische ontwikkeling.

Ruimtelijke kwaliteit (openbare ruimte, groene omgeving, water)

De kwaliteit van de openbare ruimte is bij uitstek een verantwoordelijkheid van gemeenten én van de gebruikers ervan. De Provincie draagt er met inspanningen op specifieke terreinen wel een steentje aan bij, bijvoorbeeld met mensgerichte natuur in de steden, stedelijk water, de inrichting van provinciale wegen, en het stimuleren van vormen van duurzame energie met betrokkenheid van bewoners.

Toelichting leefomgeving

Leegstand maatschappelijk vastgoed

De leegstand van maatschappelijk vastgoed gaat de komende jaren grote vormen aannemen. Tussen 2014 en 2020-2030 zal in NL naar verwachting van de huidige voorraad van ongeveer 80 miljoen vierkante meter zeker 20, tot in het slechtste geval 40, miljoen vierkante meter vastgoed zijn maatschappelijke functie verliezen. Een groot deel van dat vrijkomende vastgoed is niet meer aanwendbaar voor andere functies en komt leeg te staan.

Maatschappelijk vastgoed is vastgoed dat direct of indirect door de belastingbetaler wordt gefinancierd. Door veranderingen in de samenstelling van de bevolking, het gedrag van mensen en door nieuwe wet- en regelgeving is een groot deel van dit vastgoed in de toekomst niet meer nodig.

De dreiging van leegstand is het grootst in het onderwijs (voorraad 34 miljoen vierkante meter, inclusief kinderopvang) en de zorg (30 miljoen vierkante meter). Nu al kampt het onderwijs met een leegstand van ongeveer 20 procent. Zo zijn er bijvoorbeeld minder scholen en sportvelden nodig door de ontgroening en bevolkingsdaling.

Een groot deel van de zorg verplaatst zich naar de eigen woning en de woonomgeving. Verzorgingshuizen verliezen hun functie.

Anderzijds ontstaan er zeer gespecialiseerde voorzieningen op grotere afstand. Streekziekenhuizen vallen daardoor tussen wal en schip. De verwachte leegstand van 20 miljoen vierkante meter is voorzichtig ingeschat. In het ergste geval verliest niet een kwart, maar de helft van het vastgoed zijn maatschappelijke functie.

Deze trend vraagt om duidelijke keuzes aangaande maatschappelijk vastgoed.

Veel van de verwachte leegstand gaat zich voordoen op locaties midden in de bewoonde omgeving. Verbouwing voor nieuwe bestemmingen is daar een goede mogelijkheid. Ook blijken vooral de oude gebouwen, zoals de talrijke scholen die nog uit de ambachtelijke tijd stammen, sec als vastgoedobject goed in de markt te liggen.

Een nadeel van de voorziene leegstand is dat deze bovenop de ook al enorme leegstand komt van ander vastgoed: van kantoren maar ook van winkels, bedrijfspanden en, vooral in krimpgebieden, woningen. Allemaal ruimte die geld kost en niets opbrengt. Leegstand leidt, vooral als het zich concentreert op een locatie, uiteindelijk tot verloedering van de omgeving. Juist bij maatschappelijk vastgoed kan dat ernstig zijn omdat dit vaak midden in bewoonde gebieden staat. De leegstand van maatschappelijk vastgoed is nu al fors maar nog moeilijk zichtbaar. Veel instellingen gebruiken gebouwen gedeeltelijk. Een school heeft een of meer lokalen leegstaan. Of biedt leerlingen, omdat deze toch beschikbaar is, extra ruimte.

“Alleen al in het basisonderwijs zit volgens de PO-Raad in de huisvesting nu een overmaat van 20 procent, volgens de huidige normen. Dat betekent, op het totaal van 10 miljoen vierkante meter, reeds 2 miljoen vierkante meter.”

6.1.1 Milieukwaliteit

6.1.1.1 De Limburgse ambitie

Bij een voortreffelijk leef- en vestigingsklimaat hoort ook een goede milieukwaliteit. Het streven daarnaar betekent tevens een belangrijke stimulans voor groene innovatie en technologische ontwikkeling voor bedrijven. De veiligheid voor mens en milieu moet gewaarborgd zijn bij toepassingen van nieuwe technologieën, chemische stoffen en geavanceerde bestrijdingsmiddelen.

Onze ambitie voor milieu en duurzaamheid richt zich (in lijn met het rijksbeleid) op drie pijlers:

1. Efficiënt benutten van grondstoffen en doorontwikkelen naar een circulaire economie (zie 5.1)
2. Het tegengaan van klimaatverandering door CO₂-emissies te verminderen (zie 5.5)
3. Het realiseren van een gezonde en veilige leefomgeving.

Bedrijven, landbouw en verkeer hebben impact op de kwaliteit van lucht, bodem en water en kunnen geluidsoverlast en externe veiligheidsrisico's met zich meebrengen. Wij beschouwen de wettelijke normen voor de milieukwaliteit als minimum waaraan moet worden voldaan. Maar 'kwaliteitsbewust ontwikkelen' staat bij ons voorop en dat betekent niet het 'opvullen van normen' maar het streven naar het verbeteren van de kwaliteit bij een ontwikkeling. Daarbij vragen wij zo nodig meer inspanning van de ondernemers. Onze aanpak schone stallen (zie 7.6.5.2) en stimuleren energietransitie in de maakindustrie (zie 5.5.3) zijn hier voorbeelden van.

6.1.1.2 De opgave

We voeren beleid omdat we onze gezondheid en leefklimaat belangrijk vinden en niet alleen omwille van (Europese) normen. Voor de gezondheid van onze inwoners staat ons werk te doen, ook als aan de normen wordt voldaan. Dan zijn ook andersoortige maatregelen mogelijk, bijvoorbeeld het gebruik stimuleren van elektrische voertuigen, schoner openbaar vervoer en een gezondere ruimtelijke inrichting. Voor een gezonde en veilige leefomgeving is het nodig dat het milieubeleid wordt gemoderniseerd. Hiertoe is een verdergaande integratie in en het leggen van verbindingen met andere beleidsterreinen nodig, met name verkeer en vervoer, landbouw, ruimtelijke ordening en economie.

Wet- en regelgeving, waaronder de Omgevingsverordening, blijven essentieel om de basiskwaliteiten te beschermen.

6.1.1.3 Aanpak

Milieu op de ontwerptafel

De afgelopen jaren is milieu en duurzaamheid meer en meer geïntegreerd in andere thema's en dat moet worden voortgezet. Bij ruimtelijk-economische ontwikkelingen worden de milieu- en duurzaamheidsopgaven als ontwerpcriterium meegenomen, met het doel een kwaliteitsverbetering te realiseren en niet enkel de basiskwaliteit te waarborgen (zie 3.1.3)

Wij doen dit door het vormen van coalities en samenwerkingsverbanden o.a. via MIRT, ontwikkelingsprojecten, duurzame ruimtelijke inrichting en bebouwing (bijvoorbeeld IBA Parkstad) en grensoverschrijdende milieusamenwerking.

In POL2014 is het milieubeleid geïntegreerd in andere thema's:

- Een duurzame economische structuur (zie 5, bijvoorbeeld circulaire economie, werklocaties, bereikbaarheid, energietransitie)
- Aantrekkelijke woon- en leefomgeving
- Aantrekkelijk landelijk gebied (zie 7, bijvoorbeeld aanpak schone stallen, programmatische aanpak stikstof, grondstoffenbeleid in relatie tot Maasveiligheid)
- Ondergrond (zie 8, bodembeheer, bodemsanering en grondwaterkwaliteit, bodemenergie)

Aanpakken situaties met onvoldoende milieukwaliteit

Onder regie van de Provincie is in samenwerking met de partners de milieukwaliteit zodanig verbeterd dat vrijwel overal wordt voldaan aan de basiskwaliteit.

Om die situatie te beheren en te verbeteren waar de basiskwaliteit nog niet bereikt is, werken wij met een programmatische aanpak, zoals voor geluidsoverlast door verkeer en industrie, het Limburgs samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit, de programmatische aanpak Stikstof en de komende impuls Omgevingsveiligheid.

Het uitvoeren van wettelijke taken en convenantafspraken

De Provincie geeft uitvoering aan de taken gericht op het behouden van de wettelijke basiskwaliteit van de leefomgeving. Deze taken komen met name voort uit de Wet milieubeheer, de Wet luchtkwaliteit, de Wet geluidhinder, de Wet Algemene Bepalingen Omgevingsrecht (Wabo) en de Wet bodembescherming. Hieronder vallen de taken van vergunningverlening, toezicht en handhaving voor bedrijven waarvoor de Provincie het bevoegd gezag is. Ook vallen hieronder taken voortvloeiend uit convenanten met het Rijk of andere partijen waaraan wij samen met de partners op bovengenoemde programmatische wijze uitvoering geven. Dit geldt ook voor de afvalverwijdering en afvalverwerking en voor de nazorg van stortplaatsen (zie 8.6.3).

Stiltegebieden

Rust en stilte is een belangrijke waarde, in woonomgevingen en natuurgebieden, zeker ook vanuit toeristisch oogpunt. We kiezen ervoor om een aantal, van oudsher stille gebieden ook stil te laten blijven (met een geluidsniveau van 40 dB[A] of lager). In deze stiltegebieden geldt een aantal beperkingen, geregeld in de Omgevingsverordening. Deze gebieden zijn herkenbaar (gemarkeerd) en dragen bij aan de bewustwording van milieu en natuur.

6.1.1.4 Provinciaal belang, rol en instrumenten

De Provincie heeft een wettelijke regulerende rol (vergunningverlening, toezicht en handhaving (zie 3.2.7). Daarnaast zetten we voor specifieke thema's in op een regisserende rol, bijvoorbeeld via uitvoeringsprogramma's, en faciliterende instrumenten waarmee kansen en risico's voor de milieukwaliteit per opgave en/of gebied inzichtelijk kunnen worden gemaakt.

Voorbeelden van faciliterende instrumenten zijn de Atlas Leefomgeving en de Risicokaart Limburg (zie http://www.limburg.nl/e_Loket/Atlas_Limburg/Thematische_viewers).

Ten aanzien van stiltegebieden vervult de Provincie een regulerende rol.

De Provincie is ook bevoegd gezag voor het verlenen van vergunningen voor afvalverwerking en – verwijdering. Hierbij sluiten we aan bij het Landelijk Afval Beheerplan (LAP) 2009-2021 en de Europese Kaderrichtlijn Afvalstoffen. De beoordelingscriteria voor afvalpreventie, -verwerking en -verwijdering liggen vast in het LAP. In overeenstemming met dat plan worden geen nieuwe stortplaatsen geopend of bestaande uitgebreid. De zorg voor inzameling en verwerking van afval ligt bij de markt, en voor het gemeentelijk afval bij de gemeenten. Ook zijn er taken voor de Stichting Landelijk Meldpunt Afvalstoffen.

Toelichting

Onze ambitie voor het milieubeleid richt zich op de drie pijlers, die ook door het Ministerie van Infrastructuur, en Milieu in haar 'Modernisering Milieubeleid' (Kamerstuk 28663, nr. 55) worden beoogd. Daarbij zien wij deze ambitie en de stimulans voor bedrijven tot 'maatschappelijk verantwoord ondernemen' als een belangrijke drijfveer voor innovatie.

Nieuwe wet- en regelgeving

Onder de naam SWUNG2 (Samen Werken in de Uitvoering van Nieuw Geluidbeleid) ontwikkelt het Rijk nieuwe geluidswetgeving voor provinciale en gemeentelijke wegen en industrielawaai. Met deze herziening wordt de geluidbelasting vanwege provinciale en gemeentelijke wegen beheersbaar gemaakt in situaties dat geen aanpassing van de weg plaats vindt maar het verkeer wel toeneemt. Ten aanzien van industrielawaai wordt de huidige toegestane geluidssituatie rondom industrieterreinen onder SWUNG2 van rechtswege en (zoveel mogelijk) effectneutraal omgezet naar een flexibeler en minder bewerkelijk stelsel. De overgang naar het nieuw stelsel vormt het moment waarop heroverwogen zal worden of de akoestische inrichting van de industrieterreinen en het beheer daarvan aanpassing behoeft om beter aan te sluiten bij de basisprincipes uit dit POL (zie 5.2.3). Vooruitlopend op de introductie van SWUNG2 werkt de Provincie al aan de optimalisatie van het geluidbeheer op bedrijventerreinen met geluidcontouren, i.c. Chemelot en NedCar (zie artikel 7.4 Omgevingsverordening). Bij deze optimalisatie wordt rekening gehouden met de basisprincipes uit dit POL en (waar mogelijk) al geanticipeerd op het toekomstige beoordelingsstelsel van SWUNG2.

In 2013 is het Rijk gestart met de modernisering van het omgevingsveiligheidsbeleid. De resultaten van deze modernisering – een vereenvoudigd en verbeterd instrumentarium – krijgen een plek in de Omgevingswet, die in 2018 in werking zal treden. Onder de naam 'Impuls Omgevingsveiligheid 2015-2018' wordt tevens een nieuw programma ontwikkeld voor externe veiligheid. Afhankelijk van de randvoorwaarden die het Rijk meegeeft aan dit programma nemen wij hier een rol in.

Uitvoeringsprogramma's

Het Nationaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit (NSL) is een bundeling van alle programma's en alle maatregelen om de luchtkwaliteit te verbeteren. Het NSL is verlengd tot 1-1-2017. Het Limburgs Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit (LSL) is het Limburgse aandeel in het NSL (zie:

http://www.limburg.nl/Beleid/Milieu/Lucht/Programma_s_en_projecten_luchtkwaliteit/Limburgs_Samenwerkingsprogramma_Luchtkwaliteit

Naast het NSL wordt de PAS (programmatische aanpak stikstof) ingezet om de Europese grenswaarden voor luchtkwaliteit te behalen (zie hoofdstuk 7.2.4.1 voor een toelichting op de PAS, en zie <http://pas.natura2000.nl>).

In de programmatische aanpak via het Actieplan omgevingslawaaai provinciale wegen 2014-2018 wil de Provincie de provinciale wegen in Limburg de komende jaren stiller maken door het aanbrengen van geluidreducerend asfalt. Dit stillere asfalt wordt toegepast bij het uitvoeren van groot onderhoud aan provinciale wegen op locaties waar sprake is van het overschrijden van een geluidniveau van 63 dB bij woningen en 40 dB(A) bij stiltegebieden (zie http://www.limburg.nl/Beleid/Milieu/Geluid/Omgevingslawaaai_2014_2018)

Luchtkwaliteit

Nederland ondersteunt een meer ambitieus Europees beleid, omdat lokale maatregelen ten aanzien van luchtkwaliteit aanzienlijk minder kosteneffectief zijn als er geen significante Europese daling van de hoeveelheid luchtverontreiniging wordt bereikt. Limburg heeft bijvoorbeeld te maken met een hoge achtergrondconcentratie van fijn stof door een hogere bijdrage van buurlanden. Het Limburgs samenwerkingsprogramma luchtkwaliteit (LSL) streeft er desondanks naar om én overal in Limburg te voldoen aan de Europese normen voor luchtkwaliteit én, in lijn met de opgave in hoofdstuk 6.1.1.2, daar waar mogelijk ónder deze normen te komen ter verbetering van de gezondheid.

De Europese normen voor luchtkwaliteit worden in Limburg over het algemeen niet overschreden, met uitzondering van lokaal de NO₂-norm door verkeersbelasting en de fijnstofnorm in enkele veehouderijgebieden in De Peel. Maatregelen voor de aanpak hiervan én een verdergaande verlaging van de concentraties luchtverontreiniging omvatten onder andere: schoner openbaar vervoer conform de nieuwe OV-concessie en maatregelen die volgen uit het nieuwe Provinciaal Verkeers- en Vervoersprogramma (verkeers- en vervoersmanagement, bevordering multimodaal goederenvervoer en bevordering fietsgebruik), het stimuleren van schonere wagenparken en brandstoffen én de toepassing van best beschikbare technieken bij veehouderijen ('schone stallen'). Momenteel ligt er in de EU een voorstel om de emissieplafonds van 2010 te vervangen door nieuwe, lagere plafonds in 2020.

6.2 Wonen

(zie ook de kaarten 1 en 6)

6.2.1 De Limburgse ambitie

Onze ambitie is een voortreffelijk woon- en leefklimaat, waar mensen zich prettig voelen. De Limburgse woningmarkt biedt voldoende woningen van de juiste kwaliteit op de juiste plek. De woningvoorraad biedt voldoende mogelijkheden voor doorstromingen, is toekomstbestendig en kan flexibel inspelen op (veranderende) woonwensen.

Toelichting ambitie

Een toekomstbestendige woningmarkt

De Limburgse woningmarkt is gediend met een ontwikkeling naar meer toekomstbestendigheid. Dat begrip omvat meerdere aspecten:

- duurzaamheid (energieprestatie en -gebruik gedurende de hele levenscyclus van vastgoed, duurzaamheid en energie tijdens de bouw en sloop en hergebruik van materialen. Dit levert tevens een bijdrage aan de circulaire economie (zie hoofdstuk 5.1);
- flexibiliteit in gebruiksmogelijkheden en functies;
- levensloopbestendigheid (gebruikskwaliteiten gedurende de levensloop van gebruikers);
- als ruimtelijke basis: de locatie van woning(en), wat een focus inhoudt op plaatsen waar de randvoorwaarden voor een hoogwaardig woonklimaat ook op langere termijn aanwezig zijn.

6.2.2 De opgave

De Limburgse woningmarkt moet kwalitatief en kwantitatief de sprong maken naar een nieuwe werkelijkheid. Kwantitatief ligt er een aanzienlijke opgave om ervoor te zorgen dat de woningmarkt aansluit bij de demografische ontwikkeling. De groei eindigt, maar niet in de hele provincie gelijktijdig en op dezelfde manier: de top in de woningbehoefte wordt naar verwachting in Midden- en Noord-Limburg bereikt rond 2028 resp. 2030, terwijl de totale behoefte in Zuid-Limburg vanaf 2017 al daalt, wat in delen van het gebied nu al volop waarneembaar is.

Overal moet de programmering 'over de top heen kijken', ook in de regio's Noord en Midden, waar de woningbehoefte nog toeneemt. Dat vergt andere benaderingen, als inbreiding in plaats van uitleglocaties, planmatig verdichten en verdunnen. De opgave ligt vooral in het onttrekken van incurante (particuliere) woningen, het omvangrijk genoeg houden (c.q. maken) van het aanbod aan huurwoningen, en het planologisch niet meer uitbreiden van hetgeen er al in overvloed is.

Specifieke woonopgaven per regio: zie 4.1.3 (Noord-Limburg), 4.2.3 (Midden-Limburg) en 4.3.3.3 (Zuid-Limburg)

De kwalitatieve opgave is mogelijk nog uitdagender. Die vraagt om een omslag in denken.

Allereerst gaat het daarbij om het toekomstbestendig houden en maken van de bestaande woningvoorraad. Maatschappelijke trends (inclusief demografische) leveren een vraag op naar andere woningen dan de voorraad nu biedt. Bijvoorbeeld meer vraag naar woningen voor eenpersoonshuishoudens, in plaats van de gezinswoningen, meer vraag naar aanpasbare en levensloopbestendige woningen en naar energiezuinige woningen.

Deze kwalitatieve opgave moet, gezien de afnemende kwantitatieve vraag, vooral gerealiseerd worden in de bestaande woningvoorraad, waarbij nieuwbouw (in de vorm van uitbreiding dan wel vervanging) vooral moet

worden ingezet om te voorzien in de vraag naar datgene waaraan ook op langere termijn het meest behoefte bestaat.

Toelichting opgave

Meer dan genoeg, maar niet goed genoeg

Limburg telt ruim 500.000 woningen. Dat zijn er genoeg om ieder Limburgs huishouden te huisvesten. De werkelijkheid is echter dat er leegstand is op de ene plaats en tegelijk een woningtekort op een andere; dat de leegstand zich manifesteert in bepaalde segmenten terwijl er behoefte is aan woningen in een ander marktsegment. Leegstand is er in alle regio's, naar aard en omvang ernstiger in Zuid-Limburg. Tegelijk zorgen demografische ontwikkelingen dat de totale woningbehoefte afneemt, al is die afname niet gelijkmatig verdeeld over de provincie: de top in de woningbehoefte groeit in Midden- en Noord-Limburg nog tot 2028 resp. 2030, terwijl die in Zuid-Limburg vanaf 2017 al daalt. De gevolgen daarvan zijn in delen van het gebied nu al volop waarneembaar.

Belangrijker dan het moment is de constatering: de groei stopt; de consequenties daarvan vragen om een passend antwoord.

Een antwoord is ook nodig op de sterk veranderende behoeften op de woningmarkt. Hoewel er duidelijke regionale verschillen zijn, is steeds duidelijker dat demografische, maatschappelijke, economische en technologische ontwikkelingen tot een andere vraag leiden.

Zo gelden de volgende trends voor de komende decennia als structureel en onomkeerbaar:

- Demografische ontwikkelingen (krimp, vergrijzing, ontgroening, huishoudensverdunding in vrijwel alle leeftijdscategorieën);
- Een (verdere) verschuiving van het wonen in de richting van de grotere kernen en naar de centrale delen van deze kernen;
- Veranderingen op de arbeidsmarkt: snelle afname van het aantal vaste contracten, digitalisering en in een aantal beroepen afname van het plaats- en tijdafhankelijk werken; met name kenniswerkers zijn 'footloose';
- Veranderingen in het sociale domein: een verschuiving van koop naar huur;
- Financiële veranderingen: stijgende woonlasten en verschuivingen in de woonquote als gevolg van stijgende energiekosten;
- Veranderingen in de zorg: zorg wordt steeds minder intramuraal geleverd, wat leidt tot een veranderende vraag naar woningen waar zorg geleverd kan worden binnen de reguliere voorraad.

In zekere mate kunnen de effecten van deze trends worden gedempt of uitgesteld als gevolg van conjuncturele bewegingen.

Naast deze grote ontwikkelingen kan ook verkend worden of lokaal moet worden ingespeeld op 'kleinere' trends als:

- Kapitaalkrachtige, vitale senioren kiezen nieuwe woonvormen, in combinatie met een meer reizend bestaan.
- Mede als gevolg van de liberalisering van de Europese arbeidsmarkt zoeken arbeidsmigranten voor kortere of langere tijd woonruimte.

Een andere manier van plannen is nodig

Het voldoen aan de vraag naar andere kwaliteiten draagt bij aan het binden van de woonconsument van morgen aan Limburg en daarmee ook aan een evenwichtige bevolkingsopbouw en voldoende arbeidskrachten. Dat de top in de woningbehoefte in zicht is, impliceert dat aan de woningbehoefte vrijwel geheel voorzien moet worden vanuit bestaand vastgoed.

Dat vraagt om een toekomstbestendige transformatie van de bestaande vastgoedvoorraad, die de gebruikelijke ruimtelijke planningsmechanismen en –instrumenten overstijgt.

De uitdaging is zelfs groter: de transitie die zich autonoom voltrekt is grotendeels niet te plannen of exact te voorspellen. Door de veranderingen constant te monitoren kunnen wij echter wel met onze plannen daarop inspelen. Zo bepalen wij de transformatie van de woningvoorraad die we voor ogen hebben als passend antwoord op deze transitie. Voor de woningmarkttopgave geldt daarom dat het traditionele plannen voor toekomstige groei verandert in: begeleiden van deze transitie. Begeleiden in plaats van bepalen. Kortom: een kwalitatieve en kwantitatieve transformatieopgave die uitgaat van de vraag. Dit wijkt volkomen af van wat decennialang bepalend was voor de woningbouw, namelijk aanbod scheppen en daarmee de vraag sturen.

Dat is niets minder dan een paradigmaverschuiving, waarbij een blauwdrukplanning niet helpt. Maatwerkbegeleiding mogelijk wel.

Paradox

De Limburgse woningmarkt kent bovendien een paradox: er ontstaat (nu of op termijn) een overschot aan woningen (vooral particulier eigendom, waaronder ook incourant bezit), terwijl er tegelijk een impuls in de vorm van nieuwbouw nodig is (vooral huurwoningen) om ook op de langere termijn de gevraagde kwaliteiten te kunnen bieden.

Toevoegingen aan de Limburgse woningmarkt moeten niet alleen van de juiste soort zijn (d.w.z. voldoen aan de specifieke lokale woningbehoefte) en op de juiste locatie zijn, maar moeten in veel gevallen ook gepaard gaan met sloop, zodat de kwantitatieve verhouding in balans blijft. In plaats daarvan kan ook gekozen worden voor substantiële renovaties, gepaard met duurzaamheidsinvesteringen en toekomstbestendige verbeteringen van de gebruikskwaliteiten, die de levensduur van woningen aanzienlijk verlengen.

6.2.3 Aanpak

Dynamisch voorraadbeheer

De noodzakelijke transformatie kan slechts slagen als de regionale partners gezamenlijk invulling weten te geven aan dynamisch voorraadbeheer. Dat omvat het werken aan de kwaliteit van de bestaande voorraad, door kwaliteitsverbetering, herstructurering en waar nodig sloop. Maar ook het terugdringen van nog niet gerealiseerde plannen die niet bijdragen aan de beoogde vernieuwing. En dynamisch voorraadbeheer betekent ook dat er slechts ruimte is voor nieuwe toevoegingen aan de voorraad als deze echt kwaliteit toevoegen en samengaan met het schrappen van slechte voorraad (zie ook 3.2.3).

Dit dynamisch voorraadbeheer zal vorm en inhoud moeten krijgen door opstelling én uitvoering van regionale structuurvisies voor Noord-, Midden- respectievelijk Zuid-Limburg. Deze visies bevatten gezamenlijke ambities en opgaven, gezamenlijke principes en spelregels (toegesplitst op de regionale situatie) en een gezamenlijke werkwijze. Ze worden geconcretiseerd in concrete programma's, ten minste voor de onderdelen:

- herstructurering en kwaliteitsverbetering van de bestaande voorraad;
- nieuwbouw (verdeeld naar relevante segmenten, huur/koop, doelgroepen, woonmilieus);
- sloop (incl. overige onttrekkingen);
- afstemmen van de planvoorraad op de behoefte;
- geprogrammeerd hergebruik van bestaand vastgoed.

De ambities, uitgangspunten en principes uit dit POL vormen het vertrekpunt voor de regionale structuurvisies. Belangrijke marktpartijen en stakeholders worden in dit traject betrokken.

De visies zijn stevig en niet-vrijblijvend, maar wel realistisch (rekening houdend met de markt) en flexibel (met ruimte om in overleg in te spelen op nieuwe ontwikkelingen). De afspraken worden vastgelegd in bestuursovereenkomsten en geborgd in een voorzorgverordening. Provinciaal uitgangspunt is dat binnen een jaar na vaststelling van het POL elke gemeenteraad de regionale structuurvisie Wonen en Leefbaarheid (inclusief programmeringsafspraken) voor de eigen gemeente vaststelt. Uitvoering van het in de structuurvisie beschreven beleid kan dan via een zogenoemde voorzorgverordening worden verankerd. Zo nodig worden in een intentieovereenkomst afspraken gemaakt over de totstandkoming van de regionale structuurvisie en over het verstandig omgaan met grotere ontwikkelingen die zich voordoen zolang er nog geen vastgestelde visies liggen. In Zuid-Limburg blijft de verordening Wonen Zuid-Limburg (als onderdeel van de omgevingsverordening) van toepassing gedurende deze overgangsfase. GS maakt gebruik van de hardheidsclausule die is opgenomen in de beleidsregel behorend bij de Verordening Wonen Zuid-Limburg

en de ruimte voor ruimte kavels wanneer gemeentelijk ruimtelijk beleid onevenredig wordt belemmerd in verhouding tot de belangen die gediend worden met de verordening.

Mocht deze aanpak niet tot het gewenste resultaat leiden, dan heeft de Provincie de intentie om gebruik te maken van de bevoegdheid om via Wro-instrumenten te sturen. Zo nodig kan het provinciebestuur een juridische binding bereiken door het stellen van algemene regels in een verordening, waarmee aan gemeentebesturen juridisch bindende normen kunnen worden opgelegd.

De voortgang van de transitie nauwgezet volgen en transformatieopgave bepalen

In alle drie de regio's is de leegstand puur kwantitatief voldoende om nog enkele jaren te kunnen voldoen aan de woningbehoefte. In Noord- en Midden-Limburg is er daarna wel een toenemende woningbehoefte, die in de jaren 2025 à 2030 een top bereikt en daarna daalt. In Zuid-Limburg blijft er structureel een woningoverschot en is per saldo dus geen toename van de woningvoorraad nodig. Dit gegeven vraagt om adequaat instrumentarium.

Daartoe moet elke regio vanaf 2014 vierjaarlijks de actuele transformatieopgave bepalen, met de daarbij behorende herijking van het programma en het bijbehorende maatregelenpakket dat de regio hiervoor gaat inzetten. Dat maatregelenpakket bevat ten minste:

- een programmering van toevoegingen en onttrekkingen,
- een programma voor herstructurering en kwaliteitsverbetering van de bestaande voorraad,
- specificatie naar het programma voor regionaal relevante doelgroepen en segmenten en
- het totaal van de prestatieafspraken met corporaties.

Via jaarlijkse monitoring (provinciale Woonmonitor) wordt de kwantitatieve voortgang bewaakt en per woonregio berekend, in hoeverre de kwantitatieve transformatieopgave nog actueel is en daaraan is voldaan. (Zie voor de woonmonitor:

http://www.limburg.nl/Beleid/Wonen_en_Leefomgeving/Onderzoek_en_monitoring/Woonmonitor)

Het beleid houdt vanzelfsprekend ook rekening met kwalitatieve aspecten.

Deze brengt de volgende elementen in beeld:

- de kwantitatieve ontwikkeling van de woningbehoefte volgens de Progneff huishoudensprognose (E'til), zo mogelijk aangevuld met kwalitatieve informatie over de vraagzijde;
- bestaande woningvoorraad, deze moet toekomstbestendig worden gemaakt en gehouden door herstructurering en kwaliteitsverbetering;
- (eventueel) de zachte planvoorraad;
- de harde planvoorraad;
- gegevens over toevoegingen, onttrekkingen aan de woningvoorraad en de planvoorraad;
- de leegstand (rekening houdend met een gewenste frictieleegstand van 2%).

Daartoe neemt elke regio de transformatieopgave uit de Woonmonitor als kwantitatieve basis voor de programmering, te beginnen vanaf 2014 op basis van de Woonmonitor 2013 of 2012 (de keuze kan regionaal worden bepaald).

Indien in de structuurvisie een onderwerp niet geheel is geconcretiseerd, terwijl dit in het POL wel is aangegeven, dan motiveert de regio waarom voor het betreffende onderdeel nog geen uitwerking nodig is.

Verhouding huur/koop

Een verander(en)de samenleving vraagt om een andere verhouding van de eigendomsverdeling op de woningmarkt. Aan de toenemende vraag naar huurwoningen kan op veel plaatsen onvoldoende worden voldaan vanuit bestaand vastgoed; het omzetten van particulier eigendom naar huur vindt in de praktijk slechts beperkt plaats. Het antwoord op een grotere vraag moet vrijwel geheel worden gevonden in de nieuwbouw. Recent onderzoek wijst op een verhouding huur/koop voor nieuwbouw die volledig omgedraaid is ten opzichte van wat decennia gebruikelijk was: veel huur, weinig koop. Resultaten van nader onderzoek en monitoring zijn essentieel om een meer gedetailleerd zicht te krijgen op deze vraag (voor wie, waar, in welke prijsklassen, enz.) en daarop de regionale programmering te baseren.

Werken aan de kwaliteit van de bestaande woningvoorraad

Voor de bestaande woningvoorraad is het noodzakelijk dat er actieve instrumenten worden toegepast en ontwikkeld om deze voorraad toekomstbestendig te maken (zie ook 6.2.1, toelichting).

Om aan de ambities te voldoen is inzet nodig zowel in de koop- als in de huursector binnen de bestaande woningvoorraad. Daarbij hoort ook inzet op bewustwording van de particuliere eigenaar.

Aan de hand van de regionale structuurvisies is inzicht nodig op welke locatie de woningvoorraad het meest geschikt is om langer te exploiteren. Op die manier vormt de locatie de basis van toekomstbestendigheid.

Voor de woningmarkt zijn parallelle maatregelen nodig op drie sporen (maar niet noodzakelijk in elke woning op elke locatie in dezelfde mate):

- *Verduurzamen*

- Het verbeteren van de fysieke (technische) kwaliteit van de woning. Door investeringen in energetische maatregelen (en evt. in bouwtechnische maatregelen) wordt de technische staat van de woning verbeterd. Hierdoor wordt ook de kwaliteit en waarde van de woning verhoogd en de levensduur verlengd.
- Het verlagen van de energielasten. Energielasten zijn afhankelijk van gebruik, maar door het toepassen van de juiste technische maatregelen aan een woning kunnen de lasten worden verlaagd. Hiermee blijft de woonquote (de verhouding tussen de woonlasten en het inkomen) beter in balans. Om dit doel te bereiken gelden de volgende doelstellingen:
  - In 2025 zijn alle nieuwe woningen energieneutraal;
  - In 2025 heeft de bestaande woningvoorraad gemiddeld het energielabel B.
- Het verduurzamen van de woning zal er toe leiden dat het gebruik van de woning wordt geoptimaliseerd. Het wooncomfort c.q. de gebruikswaarde van de woning neemt toe.

- *Verhogen van de flexibiliteit in gebruiksmogelijkheden en functies*

- Het inzetten van (gebruiks-)kwaliteitsinstrumenten bij nieuwbouw, herstructurering en grootschalige vernieuwing kan extra woonkwaliteit en flexibiliteit opleveren en is daarom aan te bevelen. Vaak is hiervoor alleen tijdens het besluitvormingsproces extra aandacht nodig voor gebruikaspecten. Extra kosten zijn er vaak niet of nauwelijks.

- Flexibiliteit in dit verband wil ook zeggen dat de woning aan woonkwaliteit wint voor meerdere leefstijlen en huishoudens. Denk bijvoorbeeld aan het verbeteren van de mogelijkheden voor het verlenen van mantelzorg binnen de woning (bijv. door het onderling verbinden van woningen en het creëren van kangoeroewoningen), een praktijk aan huis of kinderopvang. De functiemenging die zo kan ontstaan draagt ook bij aan de leefbaarheid van de kern of buurt (zie toelichting aanpak: Bijzondere aandacht voor wonen en zorg).
- *Levensloopbestendig maken*
 Het grootste deel van de toenemende behoefte aan levensloopbestendige woningen moet worden gezocht binnen de bestaande woningvoorraad (zie toelichting aanpak: Bijzondere aandacht voor wonen en zorg).

Herstructurering van met name de oudere delen in de woningvoorraad vraagt daarom aandacht – in de hele provincie en met specifieke aandacht voor maatregelen op de genoemde drie sporen. Dat vraagt om focus van alle partijen die een taak hebben op de woningmarkt. In de drie regionale visies is hiervoor een programma gewenst.

De provinciale rol is in veel gevallen beperkt tot het inzetten van aanvullend instrumentarium zoals

- Bevorderen van de bewustwording bij regionale partners, beleggers en particuliere eigenaren;
- Financieringsarrangementen (deels in de vorm van pilots die kunnen bijdragen aan de genoemde bewustwording).

Sloop

Herstructurering en grootschalige vernieuwing kan een deel van de woningvoorraad langer kwalitatief op niveau houden. Dat voorkomt niet dat woningen op enig moment vervangen moeten worden.

Het vervangingstempo van de bestaande woningvoorraad is niet hoog genoeg om de woningvoorraad kwalitatief in orde te houden. Bij het slooptempo dat de afgelopen jaren gebruikelijk was (orde van grootte 1000 per jaar) zou het 500 jaar duren voordat de hele woningvoorraad is vervangen. Vanwege een afnemende woningbehoefte daalt de woningproductie en wordt sloop een belangrijke motor om de jaarlijkse bouwproductie en de daaraan gekoppelde werkgelegenheid te brengen c.q. houden op een peil van circa 2500 te slopen woningen per jaar.

De provinciale rol is in veel gevallen beperkt tot het inzetten van aanvullend instrumentarium zoals

- Bevorderen van de bewustwording bij regionale partners, beleggers en particuliere eigenaren;
- Bevorderen van toepassing van een slooptprotocol gericht op hergebruik van materialen en grondstoffen;

- Financieringsarrangementen (deels in de vorm van pilots die kunnen bijdragen aan de genoemde bewustwording).

Alleen voor Zuid-Limburg legt de omgevingsverordening een koppeling tussen de totstandkoming van nieuwe woningbouwplannen en sloop. Die benadering is gericht op het bewaken van de omvang van de woningvoorraad.

Terugdringen plancapaciteit

De regionale schaal leent zich bij uitstek om de afwegingen te maken die nodig zijn om de plancapaciteit op te schonen en terug te brengen tot realistische proporties. Deze operatie is in alle regio's gewenst, om geen last te blijven ondervinden van een ballast aan plancapaciteit die noodzakelijke herstructureringen hindert. De Wro-structuurvisie geeft de gemeente een juridisch handvat om voorzienbaarheid te creëren en aan te kondigen dat plancapaciteit na een overgangperiode door de gemeenteraad wordt ingetrokken. Deze aanpak kan alleen lukken als elke betrokken partner de eigen verantwoordelijkheid hiervoor benut.

De uitdrukkelijke oproep aan gemeenten luidt om in de regionale structuurvisies Wonen en Leefbaarheid de bestaande harde plancapaciteit:

- te specificeren waar een duidelijke specificatie (aantal woningen, type, segmentering, enz.) in het huidige plan nog ontbreekt.
- te actualiseren door te bepalen:
  1. welke plannen (inclusief omgevingsvergunningen e.d.) naar verwachting zullen worden gerealiseerd binnen vijf jaar na vaststelling van POL2014 en deel uitmaken van de regionale programmering; deze plannen staan daarmee niet ter discussie.
  2. welke plannen (inclusief omgevingsvergunningen e.d.) nog steeds gewenst blijven in het licht van deze visie en passen binnen de regionale programmering (als onderdeel van de regionale Structuurvisie Wonen en Leefbaarheid), maar een gespecificeerde uitvoeringstermijn vergen, langer dan vijf jaar na vaststelling van POL2014. In de programmering bij de betreffende structuurvisie wordt voor deze plannen een passende uitvoeringstermijn (houdbaarheid) opgenomen (eventueel met fasering).
  3. welke plannen niet binnen vijf jaar tot uitvoering zullen komen en daarmee onderdeel worden van een heroverweging volgens in de structuurvisie op te nemen criteria en overlegroute.
  4. voor welke specifiek te noemen plannen (inclusief omgevingsvergunningen e.d.) de gemeenteraad de intrekking aankondigt. Intrekking kan ook in stappen gebeuren, door in de regionale structuurvisies de te hanteren overlegroute en criteria op te nemen om een verantwoorde selectie mogelijk te maken.

We hechten er groot belang aan dat deze operatie zorgvuldig, maar ook met grote voortvarendheid wordt opgepakt. Visie en uitgangspunten vormen onderdeel van de regionale structuurvisies Wonen en Leefbaarheid die binnen een jaar na vaststelling van het POL door de gemeenteraden worden vastgesteld (zie 6.2.3, dynamisch voorraadbeheer). De regiogemeenten kunnen dit proces in samenspraak met de betreffende uitvoeringpartners (bouwers, corporaties en ontwikkelaars) zodanig afronden, dat de zittende gemeenteraden uiterlijk in 2018 een herziene programmering kunnen vaststellen en kunnen overgaan tot de benodigde juridische stappen voor het intrekken van plannen. De regio kan daar beargumenteerd van afwijken.

Spelregels en uitgangspunten voor ontwikkeling van de voorraad

Bij planvorming voor uitbreiding van de woningvoorraad wordt de ladder voor duurzame verstedelijking en de voorkeur voor gebruik van leegstaand (monumentaal of beeldbepalend) vastgoed consequent gehanteerd (zie ook 3.1.5). De nog voorziene beperkte groei moet vooral worden ingezet voor het versterken van het wonen in steden en kernen en het kwalitatief verantwoord afronden daarvan. Dit moet in de regionale visies verder geconcretiseerd worden, daarin moet ook worden bepaald welke ruimte er is voor kleine ontwikkelingen buiten het bestaand bebouwd gebied. Over de uitvoering van de regeling Ruimte voor Ruimte zijn in 2001 afspraken gemaakt tussen de Provincie, de gemeenten in Noord- en Midden-Limburg en Ruimte voor Ruimte BV. Die worden door dit POL niet gewijzigd.

Daarnaast zal in de regionale structuurvisies een gezamenlijk gedragen focus worden beschreven waar (locaties binnen regionaal herkenbare woonsferen zoals stedelijk, dorps en suburbaan) welke woonkwaliteiten gewenst zijn, toekomst hebben en aandacht moeten krijgen. Dat geldt zowel voor de ontwikkeling van de bestaande voorraad als voor voorraadontwikkeling. Steeds vindt volgens een heldere getrapte methode een afweging plaats, in hoeverre bestaand vastgoed kan worden ingezet om aan de nieuwe vraag te voldoen. Bij een keuze voor nieuwbouw gelden hoge ambities t.a.v. toekomstbestendigheid (waar mogelijk voldoen aan hogere normen dan alleen het wettelijk niveau).

Aandacht voor doelgroepen

De wijken en woningen zijn een middel om een goed vestigingsklimaat voor burgers (en bedrijven) te realiseren. Goed woonbeleid vereist speciale aandacht voor diegenen die moeite hebben met het vinden van geschikte huisvesting.

De regionale visies brengen in beeld:

- de actuele en toekomstige vraag van de prioritaire doelgroepen (kwantitatief en kwalitatief);
- in welke mate de woningvoorraad en woonomgeving hieraan voldoen (of potentieel geschikt te maken zijn);
- welke mogelijkheden er zijn om de prioritaire doelgroepen naar behoefte te huisvesten (incl. voor- en nadelen, benodigde middelen enz.). Transformatie van leegstaand vastgoed is één van de opties die in dit verband wordt onderzocht.

Dit geeft een beeld van de discrepantie tussen vraag en aanbod en daarmee van de opgave voor prioritaire doelgroepen.

Op basis van uiteenlopende maatschappelijke signalen kunnen de volgende doelgroepen vooralsnog worden genoemd:

- zorgbehoevenden, waaronder ouderen (lees meer over wonen en zorg);
- woonurgente, waaronder arbeidsmigranten;
- jongeren, waaronder studenten;
- verblijfsgerechtigden.

Deze opsomming is niet limitatief. De regio kan andere specifieke doelgroepen benoemen.

Wonen op recreatieterreinen of in recreatieverblijven

De regionale transitieopgaven zullen alleen succesvol uitgevoerd kunnen worden als er naast het terugbrengen van de reguliere woningvoorraad en woningbouwplannen, ook oog is voor impliciete toevoegingen die voortkomen uit het gedogen en legaliseren van onrechtmatige bewoning van recreatieverblijven en recreatieterreinen.

1. Het omzetten van voor recreatie bestemde terreinen en verblijven naar een bestemming die wonen mogelijk maakt, wordt in het licht van de transitieopgave in beginsel niet langer toegestaan.

Het gebruik van een recreatieverblijf als woonverblijf is wettelijk al niet toegestaan. Daarbij is het van essentieel belang dat strakkere handhaving van oneigenlijk gebruik, het ontstaan van steeds weer nieuwe situaties moet tegengaan.

2. In die gevallen, waar sprake is van een bewezen jarenlange gedoogsituatie, kunnen de gemeenten gebruik maken van hun bevoegdheid om een persoonsgebonden vergunning af te geven. Bij vertrek van de betreffende bewoner(s), vervalt het recht op bewoning en zal het verblijf, conform de oorspronkelijke bestemming, verder als recreatieverblijf aangemerkt en gebruikt worden (uitsterfconstructie). Naleving van deze uitsterfconstructie zal strak gehandhaafd moeten worden.
3. Om (zolang als de noodzaak aanwezig is) aan de vraag naar geschikte huisvesting (kwalitatief, kwantitatief en financieel) voor short-stay arbeidsmigranten (maximale verblijfsduur van 9 maanden) te kunnen blijven voldoen, blijft het mogelijk short-stay arbeidsmigranten via tijdelijke juridische (gedoog)constructies, op recreatieterreinen en of in recreatieverblijven te huisvesten, mits aangetoond kan worden dat geschikte huisvesting in of aan de rand van de woonkern niet voor handen is. In de regionale structuurvisies zal opgenomen moeten worden op welke wijze het huisvesten van short-stay arbeidsmigranten op recreatieterreinen of in recreatieverblijven (voor zover mogelijk) geleidelijk afgebouwd wordt en verplaatst wordt naar de reguliere woningvoorraad. Daarnaast zien wij kansen in het hergebruik van (toekomstig) leegstaand vastgoed in of aan de rand van woonkernen. Het is van belang om belemmeringen die nu nog deze verplaatsingen verhinderen, op te heffen en partijen te stimuleren om passende huisvesting op daarvoor geschikte locaties te realiseren. Regionaal maatwerk is daarbij geboden.

Toelichting aanpak

Regionale structuurvisies Wonen en Leefbaarheid

De verschillen binnen de woningmarkt in de regio's vragen om een regio-specifieke uitwerking in regionale (structuur)visies. Wat geldt als optimale verhouding tussen landelijk en stedelijk gebied verschilt per regio, maar is steeds gebaseerd op de POL-visie op verstedelijking en dynamisch voorraadbeheer (zie hoofdstuk 3). De regionale structuurvisie bevat de vertaling van wijzigende behoeften in een regionale programmering, inclusief de aansluiting met het strategisch voorraadbeheer van corporaties en met beoogde gebiedsontwikkelingen en de planrealisatie door ontwikkelaars.

De programmering is regionaal dekkend en maakt – waar van toepassing – gebruik van al bestaande (sub)regionale programmeringen. Zo nodig treedt de nieuwe regionaal dekkende programmering echter in de plaats van bestaande programmeringen op gelijk of lager schaalniveau. Een regionale programmering die geen rekening houdt met de transformatieopgave kan niet in een bestuurlijke borging van afspraken bekrachtigd worden. Om afspraken te borgen die én al zijn vastgelegd in bestaande intergemeentelijke structuurvisies én die bijdragen aan de doelstellingen in de regionale structuurvisie, regelt de regionale structuurvisie de verhouding tussen beide documenten, bijvoorbeeld met een overgangsfase.

Terugdringen planvoorraad

Dat de nieuwbouw van woningen tijdens de economische crisis van de afgelopen jaren is stilgevallen, raakt niet alleen de economie, maar ook de actualiteit van de bestaande planvoorraad. Die is inmiddels grotendeels 'op leeftijd' en mogelijk verouderd. Het is de vraag, of plannen van enkele jaren oud ooit nog tot realisatie gaan komen, zeker gezien de andere benadering van verstedelijking die past bij de huidige transformatieopgave. Het moet de ambitie van vooral gemeenten zijn om deze planvoorraad op te schonen, te moderniseren en te richten op de toekomstige woningbehoefte. Tegelijk moeten plannen met negatieve effecten op de schaal van de woningmarkt niet meer tot realisatie komen.

'Plannen voor groei' is voor grote delen van de provincie achterhaald en steeds minder realistisch. Aan 'actueel flexibel maatwerk' bestaat eerder behoefte:

- actueel in de zin van het inspelen op maatschappelijke trends,

- flexibel qua invulling, bruikbaarheid, kortom: toekomstbestendigheid,
- maatwerk qua locatie en segment.

Bijzondere aandacht voor de koopwoningmarkt

De koopwoningmarkt kent vanzelfsprekend slechts een beperkte stuurbaarheid. Daar staat tegenover dat de kwetsbaarheid van diezelfde koopmarkt in de afgelopen jaren onmiskenbaar is bewezen, waarbij het grootste probleem zich manifesteert aan de onderkant van de particuliere woningmarkt. In alle drie de regio's zijn urgente oplossingen nodig om de balans op de woningmarkt te herstellen.

De noodzakelijke maatregelen kunnen verschillen en vereisen maatwerk per regio.

Talrijke landelijke maatregelen, bedoeld om de koopmarkt weer op orde te krijgen, hebben wel effect gehad op het herstel, maar ze leiden in Limburg niet tot een gezonde markt. Dat gaat in Limburg zo ook niet optreden, omdat hier belangrijke structurele (demografische en maatschappelijke) effecten spelen naast de conjuncturele, waarvoor de maatregelen zijn bedoeld. De provinciale inspanningen zijn dan ook primair gericht op het begeleiden van structurele ontwikkelingen.

'De grote transformatie van de woningmarkt' bestaat daarom vooral uit het toekomstbestendig maken en houden van de particuliere voorraad. Daarbij gaat het onder meer om groei van het bewustzijn van eigenaar-bewoners,

- dat voor een oudere woning het energieverbruik een steeds grotere kostenpost gaat vormen;
- dat een woning niet vanzelf goed bruikbaar blijft;
- dat een 'laatste verhuizing' naar een zorginstelling veelal niet meer zal plaatsvinden;
- dat een soepele financiering van gewenste of benodigde aanpassingen aan de eigen woning niet vanzelfsprekend is;
- dat verouderde woningen slecht verkoopbaar zijn en zelfs een negatieve erfenis kunnen opleveren (in plaats van vermogen).

Meer conjunctureel gestuurd komt daar bij, dat de koopwoningmarkt bereikbaar moet blijven voor starters. Ook verdient het op peil brengen (houden) van de doorstroming aandacht. De provinciale rol hierin is beperkt tot het voorzien in en bevorderen van de toepassingsmogelijkheden van aanvullende instrumenten.

... en de huursector

Om meerdere redenen neemt de vraag naar huurwoningen toe.

Starters op de arbeidsmarkt krijgen steeds minder vaak een vaste aanstelling; zij kunnen daardoor niet kopen en willen dat vaak ook niet.

Vanwege de stringente maximale inkomensgrenzen die worden gesteld in de sociale huursector hebben zij vaak (zeker in het geval van tweeverdieners) geen toegang tot dat marktsegment. Bovendien is de toegankelijkheid van de koopsector beperkt: banken zijn terughoudend met het verstrekken van hypotheekleningen en de mogelijkheden tot fiscale aftrek van hypotheekrente zijn beperkt. Het idee dat de eigen woning dé manier is om vermogen op te bouwen, is inmiddels achterhaald. (Middel)dure huurwoningen zijn ook in trek bij de groeiende groep 65+ers, wier eigen woning niet langer voldoet (te groot, te bewerkelijk, niet aangepast aan fysieke beperkingen). Een derde doelgroep zijn kenniswerkers, die tijdelijk in Limburg actief zijn, en niet gebonden willen zijn aan een eigen woning.

Voor de sociale huursector is een integrale regionale samenwerking gewenst tussen corporaties, gemeenten en regio. Met respect voor ieders positie kan hierin het strategische voorraadbeleid en de vereiste kwaliteitsverbetering worden afgestemd met de regionale programmering (uitvoeringsprogramma) uit de regionale structuurvisies. Dat kan transparant en afrekenbaar worden georganiseerd door te werken met regionale prestatieafspraken.

Dit krijgt nadrukkelijk een plaats in het uitvoeringsprogramma, waarbij de verkoop van huurwoningen speciale aandacht behoeft.

Aan de toenemende vraag naar huurwoningen – ook in het middeldure segment – kan onvoldoende worden voldaan. Onderzoek heeft aangetoond dat een substantieel deel van de nieuwbouw (een kwart tot een derde) gerealiseerd zou moeten worden in de huursector boven de liberalisatiegrens, om aan deze vraag te voldoen. Grote beleggers beschouwen het investeren in krimp- en anticiperregio's als riskant en beperken zich tot de Randstad en directe omgeving. Het hiaat dat hierdoor ontstaat kan niet worden opgevuld door de corporaties, omdat die van het Rijk nauwelijks nog mogelijkheden krijgen om in deze sector actief te zijn (zeker na inwerkingtreding van de Herzieningswet Toegelaten Instellingen).

Een mogelijke oplossing voor lokale tekorten in de huursector ligt in het verhuren van de huidige koopwoningen. Daarvoor ontbreekt vaak de prikkel, onder meer omdat

- *de mogelijkheden die de leegstandswet biedt voor tijdelijke verhuur niet breed bekend zijn en – indien toch – eigenaren terughoudend zijn (structureel: zorg om kwaliteitsbehoud, onderhoudsverplichtingen, tijdige beschikbaarheid bij verkoop, onbekendheid met huurwetgeving);*
- *hypotheekverstrekkers terughoudend zijn (idem);*
- *verhuurders (woningcorporaties enz.) hun mogelijke investering niet bezien op basis van kasstromen (huurinkomsten), maar op basis van restwaarde.*

Bijzondere aandacht voor wonen en zorg

De algemene staat van gezondheid in Limburg ligt onder het Nederlands gemiddelde. De demografische verandering versterkt deze trend. Een van de provinciale speerpunten is het innovatief vormgeven van nieuwe woon-zorgconcepten (met name) voor kwetsbare groepen zorgvragers.

De krimpende en vergrijzende bevolking vergt het bewaken van de balans tussen vraag en aanbod van 'wonen met zorg'. Onder meer vanwege de extramuralisering van de zorg moet Wonen met zorg in de regionale structuurvisies kwalitatief en kwantitatief worden geconcretiseerd en meegenomen in de prestatieafspraken met woningcorporaties.

De provinciale rol op korte termijn bestaat uit enerzijds het voorzien in generiek beleid (onderzoeken monitoring, ter ondersteuning van beleid) en anderzijds specifieke toepassingen (regelingen en (pilot-) projecten).

- *Onderzoek op welke wijze vrijvallend vastgoed van zorginstellingen kan worden ingezet voor passende huisvesting van (kwetsbare) ouderen en andere (kwetsbare) burgers;*
- *Leefstijlonderzoek om vraag naar woningen voor doelgroepen inzichtelijk te maken om die te kunnen matchen met het aanbod;*
- *Monitoren van ontwikkelingen op het gebied van wonen met zorg (Woonmonitor);*
- *Pilots en verdiepingprojecten op het gebied van gezondheid en zorg;*
- *Projecten die een innovatieve bijdrage leveren aan de transitie van de woningmarkt, gericht op wonen met zorg (Transitiefonds).*

De combinatie van vergrijzing en de veranderingen in de zorg (o.a. scheiding van wonen en zorg) leidt tot een dubbele opgave. Dit stelt bovengemiddeld zware eisen aan de gebruikskwaliteiten van de woningvoorraad en leidt tot een toenemende vraag naar zorggeschikte woningen, dichtbij dagelijkse voorzieningen. Deze eisen zijn leidend voor ingrepen in de huidige woningvoorraad en voor alle toevoegingen.

Specifieke aandacht is gewenst voor de groep zeer zorgbehoevenden, die een indicatie voor een intramurale setting hebben (ZZP3+4 (50%)) en die behoefte hebben aan een specifieke woning en aan een specifieke zorginfrastructuur. Hierbij gaat het met name om het type woning 'verzorgd wonen geclusterd'. Er is een tekort aan geschikt vastgoed hiervoor.

6.2.4 Provinciaal belang, rol en instrumenten

Provinciaal belang

Het functioneren van de Limburgse woningmarkt – in zijn euregionale context – achten wij van eminent belang voor de realisatie van een voortreffelijk woon- en leefklimaat. Alle provinciale inzet is hierop gericht. Van de maatschappelijke partners en partijen op de woningmarkt verwachten wij – met respect voor ieders rol en bijdrage daaraan - een zelfde focus.

Provinciale rol

De woningmarkt is ernstig verstoord geraakt als gevolg van conjuncturele, demografische en maatschappelijke ontwikkelingen. Onze focus op het gezond maken van deze woningmarkt vergt de inzet van nieuwe en soms onconventionele middelen. Geen enkele partij die een primaire rol heeft op de woningmarkt is in staat om de uitdagingen zelfstandig op te lossen. Samenwerking is daarom de sleutel. De samenwerkende gemeenten en woningcorporaties staan primair aan de lat om de opgaven op woongebied te realiseren. Maar ook andere grote actoren, zoals banken, ontwikkelaars en institutionele beleggers hebben een rol en worden hierin betrokken.

Tot slot geldt dat ook voor particuliere woningeigenaren. Zij zijn immers verantwoordelijk voor het grootste deel van onze woningvoorraad.

De provinciale rol ligt vooral in het autonome vlak en kan per regio verschillen. De Provincie zal hierbij vooral gebruik maken van de volgende interventies:

- faciliteren (monitoren, in enkele gevallen meefinancieren);
- stimuleren (aanjagen, bewustmaken, agenderen, lobby);
- regisseren (programmeren, samenwerken);
- (en zo nodig) reguleren (verordenen).

'Zelf doen' is geen voor de hand liggende rol, omdat de Provincie op woongebied geen vastgoed in eigendom wenst.

Ten slotte ligt er een provinciale taak om te reageren op buitenlandse woningbouwplannen, die negatieve gevolgen hebben voor de Limburgse woningmarkt. De inbreng vanuit het Rijk blijft beperkt tot ondersteuning d.m.v. kennis, experimenten, aanpassen en het uitwerken van nieuwe verdienmodellen. Een bijzondere verantwoordelijkheid van het Rijk ligt in het wegnemen van hinderlijke regelgeving, omdat het optreden van krimp in een stedelijke regio in combinatie met de grensligging de Limburgse woningmarkt onvergelijkbaar maakt met de rest van het land.

Belangrijke instrumenten

De Provincie heeft op het terrein van de volkshuisvesting beperkte wettelijke bevoegdheden (met name op het vlak van de ruimtelijke ordening). Vanuit de genoemde rollen kan de Provincie bestuurlijk-communicatief instrumentarium inzetten (overleg, afspraken, voorlichting, lobby enz.).

Vanuit haar rol van facilitator handhaaft de Provincie het leveren van kennis via onder meer de jaarlijkse woonmonitor Limburg en de euregionale woonmonitor, die in de komende jaren waar mogelijk wordt verbreed.

Op financieel gebied krijgt vooral innovatief en experimenteel instrumentarium aandacht.

Waar de situatie dat vereist zal de Provincie vaker en intensiever gebruik maken van juridisch instrumentarium, in het bijzonder de Omgevingsverordening (regeling wonen Zuid-Limburg, voorzorgbepalingen, regels voor wonen op recreatieparken).

6.3 Detailhandel

(zie ook de kaarten 1 en 3)

6.3.1 De Limburgse ambitie

Onze ambitie is een gezonde detailhandelsmarkt die goed inspeelt op maatschappelijke ontwikkelingen. Zij biedt de bewoners vitale binnensteden die als koopcentra aantrekkelijk zijn voor consumenten uit de regio en tot ver daarbuiten. Plus een breed aanbod aan winkels voor dagelijkse en niet-dagelijkse goederen. Daarmee draagt de sector bij aan de leefbaarheid van woongebieden en zorgt tegelijkertijd voor veel werkgelegenheid.

Toelichting ambitie

Limburg telt ruim 7.300 winkels. De sector biedt aan ruim 55.000 mensen werk en is daarmee na de zorg en industrie de grootste werkgever in onze provincie (gelijk aan de zakelijke dienstverlening).

Plekken als het DOC in Roermond, de Woonboulevard in Heerlen en de stadscentra van Venlo, Sittard en Maastricht trekken de nodige bezoekers uit omliggende streken en zorgen voor koopkrachttoevoeiing vanuit het buitenland. In 2009 werd vanuit omliggende regio's in Duitsland en België bijna 1 miljard euro besteed in Limburg aan non-foodproducten. Niet voor niets is de detailhandel één van de Limburgse economische topsectoren.

We maken een onderscheid in drie soorten winkelgebieden: binnensteden, waar het accent ligt op 'shoppen', vrijetijdsbeleving en ontmoeten; winkels voor de dagelijkse boodschappen, vaak geconcentreerd in buurt- of wijkwinkelcentra of in dorpskernen; en de goed bereikbare, vaak aan de rand van de stad gelegen woonboulevards of andere winkelconcentraties waar doelgericht aankopen gedaan worden.

Niet vergeten mag worden dat hiernaast nog zo'n 10% van ons winkelaanbod op bedrijventerreinen ligt. Soms, gelet op de aard van de producten (grove bouwmaterialen, auto's) logisch, maar lang niet altijd.

6.3.2 De opgave

Limburg heeft te veel winkels. De verwachting is dat het aantal winkels de komende jaren nog flink gaat teruglopen. Er ligt wél een grote kwalitatieve opgave. Winkels moeten in het snel veranderde winkellandschap inspelen op ontwikkelingen als de razendsnelle groei van het internetwinkelen en de toenemende vraag om beleving.

De centrale opgave is dan ook een groei in kwaliteit bij een afnemende kwantiteit. Kortom: het nieuwe groeien (zie 3.2.3).

De belangrijkste kwalitatieve uitdagingen zijn:

- De kwaliteit van de binnensteden als belangrijke ontmoetingsplaatsen behouden en waar mogelijk versterken. Daar liggen de grootste kansen voor vernieuwing. Die kwaliteit wordt uiteraard niet alleen bepaald door winkels, maar door de mix daarvan met voorzieningen, cultuurhistorische objecten, kantoren, ambachtelijke bedrijven en binnenstedelijk wonen. Met aantrekkelijke binnensteden kan ook de aantrekkingskracht van Limburg voor grensoverschrijdend kooptoeisme en funshoppes behouden blijven en waar mogelijk worden verhoogd.
- Voor dorpskernen en wijken is de opgave vooral om het voorzieningenniveau en daarmee de leefbaarheid zoveel mogelijk op peil te houden. Dat zal echter niet overal op het niveau van nu kunnen, dat vraagt om keuzes.

- Er moet gewerkt worden aan de kwaliteit van de grootschalige winkelgebieden aan de rand van de steden. Deze gebieden hebben waarschijnlijk het meeste last van de ontwikkeling van online winkelen en van de economische teruggang. De opgave zal per winkelgebied sterk uiteenlopen. Er zijn centra met een aantrekkingskracht ver buiten de eigen regio. Veel centra richten zich vooral op de lokale/regionale consument. Voorkomen moet worden dat als oplossing voor problemen gekozen wordt voor verbreding van deze centra waardoor deze zich tot nieuwe 'binnensteden' kunnen ontwikkelen.

De keuzes die gemaakt worden moeten leiden tot een goede balans tussen de winkelvoorraad in respectievelijk de binnensteden, de grootschalige winkelgebieden aan de rand van de steden en dorpskernen en wijken.

Toelichting opgave

De sector staat onder druk. De hoeveelheid leegstaande winkelruimte is de afgelopen jaren gestaag opgelopen en bedraagt inmiddels zo'n 10%, beduidend meer dan nodig voor een gezonde marktwerking. En daar zijn de plannen nog niet in meegerekend. Qua leegstand is Limburg koploper in Nederland.

Die situatie wordt de komende jaren niet beter. Verwacht wordt dat de bevolkingsdaling en de economische situatie leiden tot een mogelijke daling van het bestedingspotentieel met 4% tot 2020 en 8% tot 2030. Daar komen de effecten van het online winkelen, dat een stormachtige ontwikkeling doormaakt, nog bovenop. Die effecten kunnen heel verschillend uitpakken voor verschillende soorten winkelgebieden. Alles bij elkaar opgeteld wordt verwacht dat het aantal winkels de komende jaren nog sterk gaat afnemen, percentages van 30% of meer worden genoemd.

Ook op kwalitatief gebied verandert er het nodige. Winkels proberen slim in te spelen op het online winkelen, bijvoorbeeld door multichanelling (assortiment vergelijken in de winkel, kopen op internet, afhalen en passen in de winkel). Dat leidt tot veranderingen in het winkellandschap. De hoge huurniveaus leiden tot verflakking van het aanbod en het verdwijnen van kleinschalige speciaalzaken, een ontwikkeling die nog wordt versterkt door problemen met bedrijfsopvolging van zelfstandige ondernemers. En dan is er de steeds verdergaande branchevervaging: winkels verkopen steeds meer producten ernaast.

*Voor een actueel overzicht van de winkelvoorraad (bestaande voorraad, leegstand) zie de winkelmonitor:
http://www.limburg.nl/Beleid/Economie_en_Financiën/Werklocaties_bedrijventerreinen_en_kantoren*

6.3.3 Dynamisch voorraadbeheer

Keuzes over winkelvoorzieningen vooral op lokaal niveau

De meeste beslissingen over de ontwikkeling van de winkelvoorzieningen worden op lokaal niveau genomen.

Daar gaat het om de vraag hoe we de kwaliteit van de winkelgebieden kunnen behouden of versterken, bijvoorbeeld door verbindingen met andere functies zoals wonen, werken, cultuur, recreatie en horeca. Er zullen keuzes gemaakt worden over het compacter maken van winkelgebieden.

Om te zorgen voor blijvend bloeiende winkelgebieden, is een heldere visie nodig op het toekomstige voorzieningenniveau van dorpen (focus op perspectiefrijke centra in grotere dorpskernen, of juist niet?) en steden (kunnen/willen we het huidige stelsel van buurt- en wijkwinkelcentra overeind houden of kiezen we voor focus?).

De aanpak van leegstand vraagt om maatwerk en kan het beste op lokaal niveau opgepakt worden.

Regionale visies voor detailhandel

Dynamisch voorraadbeheer (zie ook 3.2.3) vereist een regionale aanpak.

Er zullen gezamenlijke regionale detailhandelsvisies voor Noord-, Midden- respectievelijk Zuid-Limburg opgesteld én uitgevoerd moeten worden. Ze moeten helder maken wat de perspectiefvolle gebieden zijn waarop de focus ligt (en welke gebieden juist minder kansrijk geacht worden). Ze maken de positie en profilering van de belangrijkste winkelgebieden duidelijk, ook in relatie tot winkelgebieden in de omliggende gebieden. De visies schetsen ook welke slagen er nodig zijn op het gebied van kwaliteit van de binnensteden en de grootschalige winkelgebieden aan de rand van de steden. Ze omschrijven ook welke stappen er genomen worden om slechte plannen, die niet bijdragen aan de beoogde vernieuwing, waar mogelijk te schrappen.

De visies bevatten gezamenlijke ambities en opgaven, gezamenlijke principes en spelregels (toegespitst op de regionale situatie) en een gezamenlijke werkwijze. De visies zijn stevig en niet-vrijblijvend, maar wel realistisch (rekening houdend met de markt) en flexibel (met ruimte om in overleg in te spelen op nieuwe ontwikkelingen). Belangrijke marktpartijen en stakeholders worden in dit traject betrokken.

De afspraken worden vastgelegd in bestuursovereenkomsten en geborgd in een voorzorgverordening. In een intentieovereenkomst worden afspraken gemaakt over aanpak van de regionale visies (inclusief planning en organisatie) en over het verstandig omgaan met grotere ontwikkelingen die zich voordoen zolang er nog geen vastgestelde visies liggen.

We streven ernaar om de intentieovereenkomsten met de gemeenten te sluiten rond de vaststelling van het POL2014). De regionale visies zelf moeten er eind 2015 liggen. Als de visies niet tot stand komen of de visievorming onvoldoende voortgang heeft, zullen we de regie nadrukkelijker naar ons toetrekken.

Onderstaande basisprincipes en spelregels zijn het vertrekpunt voor de regionale visievorming:

- Voor nieuwe winkelgebieden of grotere uitbreidingen van bestaande winkelgebieden met regionale impact is er ruimte als deze aantoonbaar toegevoegde waarde bieden aan de regio, leiden tot versterking van de structuur en de vitaliteit van de binnensteden niet aantasten. Volgens de principes van het dynamisch voorraadbeheer moet de ontwikkeling ervan gepaard gaan met het verdwijnen van bestaande voorraad elders in de regio.
- Nieuwe ontwikkelingen dienen zoveel mogelijk aan te sluiten bij bestaande winkelgebieden. Als er ruimte is voor grotere nieuwe ontwikkelingen, dan heeft vestiging daarvan in de stedelijke centra de

- voorkeur, eventueel ook in de gebieden die direct daarop aansluiten. Er blijft ruimte voor verantwoorde doorontwikkeling van bestaande winkelgebieden elders in het bebouwd gebied, zolang deze passen bij (de schaal van) het verzorgingsgebied van het betreffende winkelgebied, de vitaliteit van de binnensteden niet aantasten en passen in de regionale visie. In het landelijk gebied, buiten de (dorps) kernen, willen we helemaal geen nieuwe winkels, met uitzondering van kleinschalige boerderijwinkels.
- We vinden dat winkels in principe niet op bedrijventerreinen thuishoren, behalve als het gaat om verkoop van goederen die zich bij uitstek lenen voor vestiging op zo'n terrein. Op campussen worden detailhandelsbedrijven zonder inhoudelijke of functionele binding met de site uitgesloten.
  - We zetten in op compactere winkelgebieden en clustering van winkels.
  - Om te voorkomen dat grootschalige winkelgebieden aan de rand van de steden uitgroeien tot 'nieuwe binnensteden' bieden we in deze gebieden geen ruimte voor winkels uit branches die bij uitstek thuishoren in de stadscentra (zoals: kleding, schoenen). Voor supermarkten die niet (meer) in te passen zijn in binnensteden of de winkelgebieden in wijken en dorpskernen, is in uitzonderingsgevallen vestiging op zo'n terrein mogelijk. Het vraagt wel om een goede afweging, waarbij de onmogelijkheid voor vestiging in een regulier winkelgebied, de impact op de leefbaarheid en een passende (her)invulling van de vrijvallende locatie betrokken worden. In de regionale visies moet hiervoor een gezamenlijke lijn ontwikkeld worden.
  - Voor initiatieven voor grotere nieuwe winkelgebieden, winkels of uitbreidingen zal steeds bekeken moeten worden of deze passen binnen de regionale visie. Er vindt daarover regionale afstemming plaats.
  - Aan de afweging ligt een ruimtelijk-economische effectenstudie ten grondslag. Bij de afweging speelt ook de ladder van duurzame verstedelijking een rol (zie ook 3.1.5).

Toelichting dynamisch voorraadbeheer

Winkels horen in principe niet op bedrijventerreinen thuis, behalve als het gaat om verkoop van goederen die zich bij uitstek lenen voor vestiging op zo'n terrein. Bij dat laatste denken we aan detailhandel in volumineuze (auto's, boten, caravans, landbouwvoertuigen, grove bouwmaterialen) en brand- en explosiegevaarlijke goederen (BEVI-proof).

In het landelijk gebied is ruimte voor kleinschalige boerderijwinkels. Daarbij denken we aan winkels met een winkeloppervlak tot zo'n 500 m².

Indicatie reguliere supermarkten: supermarkten met een winkelvloeroppervlak tot zo'n 2.000 m²

6.3.4 Provinciaal belang, rol en instrumenten

Provinciaal belang

Er is een goede balans tussen de winkelvoorraad in de binnensteden, in de grootschalige winkelgebieden aan de rand van de steden en in dorpskernen en wijken.

Het provinciaal belang is daarbij met name gelegen in:

- de kwaliteit en vitaliteit van de binnensteden, die in belangrijke mate bijdraagt aan de kwaliteit van het leef- en vestigingsklimaat
- de ontwikkeling en het vernieuwen van grootschalige winkelgebieden
- de leefbaarheid van kernen en wijken
- het in stand houden en bevorderen van de werkgelegenheid in de detailhandelsector als één van de belangrijkste werkgevers
- kooptoeerisme/ funshoppen als topsector
- duurzaam ruimtegebruik

Rol Provincie

De Provincie heeft vooral een rol als regisseur: initiëren en participatie regionale samenwerking (visievorming, afstemming, afspraken, uitvoering), monitoring, afstemming tussen regio's en met omliggende regio's, faciliteren met kennis en instrumentontwikkeling. Het gebruik van een voorzorgverordening hoort ook bij die regisserende rol.

Belangrijkste instrumenten

Bestuurlijk-communicatief: regionale visievorming, verankerd in bestuursovereenkomsten, kennis en monitoring.

Juridisch: voorzorgverordening.

Bezien moet worden welke flankerende instrumenten gewenst of nodig zijn voor een succesvol dynamisch voorraadbeheer.

Toelichting belang, rol en instrumenten

Rollen van andere partijen

Het vernieuwen en verbeteren van de detailhandelsstructuur is primair de verantwoordelijkheid van de markt (winkeleigenaren, winkelketens, vastgoedeigenaren). De gemeenten zijn waar het gaat om de ruimtelijke sturing van detailhandelsontwikkelingen de belangrijkste partij. Het opstellen van de regionale visies is een verantwoordelijkheid van de gezamenlijke gemeenten in een regio, samen met de Provincie.

6.4 Vrijetijdseconomie

6.4.1 De Limburgse ambitie

Een gezonde vrijetijdseconomie die het A-merk imago van Limburg behoudt, versterkt en benut. Zij biedt haar gasten en bewoners:

- een uitgebreid, aantrekkelijk en gevarieerd aanbod aan verblijfsaccommodatie, voorzieningen, een samenhangende recreatieve infrastructuur, evenementen en recreatief-toeristische concepten
- een florierende werkgelegenheid
- binnensteden die als koopcentra aantrekkelijk zijn voor consumenten uit de regio en ver daarbuiten
- een voor beleving toegankelijke natuur en landschap

Toelichting ambitie

Limburg heeft op het vlak van de vrijetijdseconomie het imago van een A-merk. Dit uit zich in de kwaliteit van het landschap (de X-factor) én beeldbepalende en onderscheidende vrijetijdsproducten en -diensten zoals (inter)nationale topevenementen, attracties, kooptoeisme, zakelijk toerisme, waterrecreatie, streekproducten en het bourgondische leven. Dit trekt gasten aan uit binnen- en buitenland. Het is goed voor een substantieel werkgelegenheids- en marktaandeel. Dat draagt daarmee bij aan een goed woon-, werk- en leefklimaat voor haar inwoners. Speerpunten zijn onder meer:

Algemeen: de Maas, cultuurhistorie, natuur en landschap, Bourgondisch en gastvrij, funshoppen in aantrekkelijke steden, verbindingsregio van landen en culturen.

Noord-Limburg: de groene (be)leefomgeving van Maasduinen en Peelgebied. Briljante Toverland, Arcen en Odapark.

Verblijfsrecreatie, fiets- en wandelvoorzieningen als basis, regio van de gezonde voeding.

Midden-Limburg: Maasplassen en Roermond als retailcapital, Thorn, groene hart van Limburg (Leudal, nationaal park de Grote Peel, Grenspark Kempen~Broek, Weerter- en Budelerbergen, Roerdal, nationaal park de Meinweg), door de N280 verbonden met recreatieve ontwikkelingen rondom Weert.

Zuid-Limburg: internationaal toerisme Maastricht, Nationaal Landschap Zuid-Limburg, Rivierpark Maasvallei. Brijlanten: de grote attracties en evenementen in Parkstad, zoals: Gaipark, Snowworld, Pinkpop, MondoVerde, Woonboulevard Heerlen, leisure ontwikkelingen rond de Rodaboulevard en in de toekomst Creative City en mogelijk Nature Wonder World, maar ook leisure-ontwikkelingen rond de Sportzone in Sittard-Geleen en Agroleisure Park.

6.4.2 De opgave

De vrijetijdseconomie is één van de Limburgse topsectoren, dankzij het grote economische belang van de sector zelf en vanwege de bijdrage die de aanwezige attracties (voorzieningen) en evenementen leveren aan de kwaliteit van het Limburgse woon- en leefklimaat. Groeibrijlanten als Toverland, Arcen, Odapark, GaiaZoo, Snowworld, Pinkpop en het funshoppen dragen hier sterk aan bij. De sector is echter nogal versnipperd, en weinig samenwerkend, waardoor te weinig de synergie tussen de inzet van individuele ondernemers en overheden wordt opgezocht en (economische) potenties onvoldoende worden benut. Daarnaast krijgt de sector in toenemende mate te maken met veranderende eisen en wensen van de consumenten. De opgave ligt in het versterken van de identiteit van de Limburgse vrijetijdseconomie en het benutten en verbinden van de verschillende krachten en kwaliteiten van te onderscheiden deelgebieden. Meer regionale slagkracht is nodig om tegemoet te komen aan de veranderende consumentenwensen en Limburg aantrekkelijk te laten worden voor (nieuwe) doelgroepen.

Kwaliteitsslag verblijfsaccommodaties

Het aanbod aan vrijetijdsparken en campings in Limburg is ruim en kent nog steeds een gestage uitbreiding. De behoefte aan kwantitatieve groei is echter beperkt, de markt is verzadigd en heeft het karakter van een verdringingsmarkt. Limburg scoort in nationaal perspectief nog niet slecht, maar de bezettingsgraad van huisjesterreinen laat wel een stevige daling zien. De sector moet in zijn algemeenheid een forse kwaliteitsslag maken om in te spelen op de veranderingen in de vraag en om terreinen beter te profileren. Kortom: ook in de verblijfsrecreatie is er sprake van een transformatieopgave en van het nieuwe groeien (zie hoofdstuk 3). De vernieuwing leidt ook tot overcapaciteit en leegstand binnen de sector. Dat vraagt tevens om een 'exitstrategie' voor de ondernemingen die op termijn niet in staat zijn om een aantrekkelijk aanbod te bieden. Een deel van de ondernemers maakt gebruik van andere verdienmodellen, zoals de huisvesting van specifieke doelgroepen, hetgeen echter leidt tot vertroebeling van de recreatieve identiteit en ongewenste

vermenging met de transformatieopgave in de woningmarkt. Belangrijke opgave daarbij is het zorgen voor een balans tussen de belevingswaarde van een 'mooi' landschap (landschap en natuur als X-factor) en de gebruikswaarde van natuur en landschap voor verblijfsrecreatie.

Behoud en versterking voorzieningen

Limburg kent een groot aanbod aan recreatieve voorzieningen, maar het is een voortdurende opgave om de voorzieningen af te stemmen op de veranderende vraag van de consument en nieuwe doelgroepen aan te trekken. Er is een noodzaak tot verbetering van aanbod, toegankelijkheid en beleving van cultuurhistorie, slechtweervoorzieningen, nieuwe leisure concepten, attracties, evenementen, overnachtingsmogelijkheden, horeca en fiets- en wandelroutes.

Het is ook belangrijk dat de bestaande kwaliteiten worden benut voor recreatieve doeleinden. Zo is het gewenst de stadscentra te versterken en vernieuwen zodat ze aantrekkelijk blijven voor (inter)nationale en regionale gasten en bezoekers, door de combinatie van een breed aanbod van winkelveorzieningen (funshopping), horeca, evenementen, cultuur, natuur en landschap en overnachtingsmogelijkheden. Primair ligt de verantwoordelijkheid voor het realiseren van toekomstbestendige voorzieningen bij de betreffende ondernemers. De onderlinge afhankelijkheid van de voorzieningen en hun bijdrage aan de gezamenlijke regionale uitstraling en aantrekkelijkheid betekent ook dat er een opgave ligt voor de Limburgse overheden om hierin regionaal de onderlinge samenwerking op te zoeken. Daarbij kan ook gaan om het aantrekken van nieuwe toeristisch-recreatieve trekkers van formaat.

Toelichting opgave

Ontwikkelingen verblijfsrecreatie

De concurrentie op de vakantiemarkt is sterk toegenomen. Niet alleen door een sterke toename van het aanbod in eigen land, maar ook door bijvoorbeeld lagere kosten voor korte buitenlandse vakanties. Vergrijzing en ontgroening maken dat de consument andere eisen stelt aan het verblijf: comfort en luxe zijn belangrijk. Veranderingen in de gezinssamenstelling (meer eenoudergezinnen) en de wens om met drie generaties (ouders, kinderen en grootouders) op vakantie te gaan vragen om aanpassing in het type aanbod. In Nederland is sprake van een afname van de vraag naar kamperen. Oorzaken hiervoor zijn dat mensen meer luxe willen en dat vakanties korter worden. Mensen verblijven daarom liever in een chalet of vakantiewoning. De totale vraag naar verblijf in bungalows/vakantiewoningen blijft ongeveer gelijk: de kortere vakanties worden gecompenseerd door een toename van het aantal vakanties.

Het meest voorkomende accommodatietype in Limburg zijn de hotels. Van het aanbod aan slaapplekken in Limburg is echter ruim 80 % gelegen op kampeertreinen en huisjesterreinen (gegevens 2012).

<i>Accommodatietype</i>	<i>Aantal accommodaties</i>	<i>Aantal slaapplekken</i>
<i>Hotels</i>	<i>394</i>	<i>19.140</i>
<i>Kampeertreinen</i>	<i>155</i>	<i>60.279</i>
<i>Huisjesterreinen</i>	<i>108</i>	<i>39.589</i>
<i>Groepsaccommodaties</i>	<i>58</i>	<i>4.029</i>
Totaal	715	123.037

In de periode 2008 – 2012 is het aantal kampeertreinen (en slaapplekken) met ca. 10% afgenomen. Vooral in Noord-Limburg was de daling fors. In heel Nederland nam in deze periode de slaapbezettingsgraad van kampeertreinen iets af, tot 10,5%. In Limburg steeg de slaapbezettingsgraad juist van 7,3 % naar 9,8%. Deze ontwikkeling lijkt positief maar was feitelijk het gevolg van een afname van het aantal slaapplekken, onder meer door omvorming van campings naar huisjesterreinen.

Het aantal huisjesterreinen in Limburg is in de genoemde periode licht gestegen. De toename van schaalgrootte heeft geleid tot een

stevige groei van het aantal slaapplekken (+27%). Vooral in Midden-Limburg is de groei relatief sterk (lieft 64% meer slaapplekken, bij een afname van het aantal terreinen met 13%). Absoluut is de groei het grootst in Noord-Limburg. In 2008 was de slaapbezettingsgraad voor huisjesterreinen na Flevoland het hoogst van Nederland (49%). In 2012 nam Limburg nog steeds de tweede plaats in maar was de bezettingsgraad gedaald naar 40 %. Het Nederlands gemiddelde bedroeg in 2012 33%.

Perspectieven voor de toekomst

De vraag naar kamperen is nog groot maar loopt nu en in de toekomst sterk terug. Door het grote aanbod komt de exploitatie van terreinen onder druk te staan. Dit biedt weinig ruimte voor vervangingsinvesteringen en innovatie met gevolgen voor de kwaliteit van het aanbod.

Limburg heeft een relatief grote aandeel kleine kampeerterreinen. Dit zijn kwetsbare bedrijven met weinig ruimte om te herinvesteren. Kleine campings die zich specialiseren hebben een beter toekomstperspectief.

De markt voor huisjesterreinen groeit niet/nauwelijks meer. Alleen (zeer) bijzonder aanbod op een A-locatie biedt nog groei mogelijkheden. Ook hier zijn kleinschalige terreinen kwetsbaar door te weinig ruimte om te investeren in de gewenste kwaliteitsverbetering ('upgrading').

6.4.3 Verblifaccommodaties en voorzieningen

Het belang van de vrijetijdseconomie in Limburg en de uitdagingen waarmee de sector worden geconfronteerd vragen om meer regionale samenwerking en krachtiger profilering van de regionale identiteiten. Daarom zal de Provincie met gemeenten en andere stakeholders de mogelijkheden verkennen om te komen tot meer samenhang en samenwerking in de versterking van het toeristisch-recreatief product. We zullen met de regio's afspraken maken over de totstandkoming van regionale toeristisch-recreatieve visies, die een meerwaarde kunnen opleveren, bijvoorbeeld daar waar het gaat om het verankeren van de regionale identiteit (grensregio) en speerpunten, het versterken van het toekomstperspectief voor de Limburgse bedrijven en verblijfsrecreatie en het benutten van kansen om het voor- en naseizoen te verlengen.

Kwaliteitsslag verblijfsaccommodaties

Het is belangrijk om te werken aan vernieuwing van vakantieparken en kampeerterreinen, met aandacht voor nieuwe doelgroepen, de veranderende wensen van recreatieve consumenten, en goede landschappelijke inpassing. Door de focus te leggen op kwaliteit kan de bezettingsgraad groeien en zo het rendement, waarmee verder geïnvesteerd kan worden in de kwaliteit van het product. De Provincie zal zich inzetten voor behoud van kwaliteit van het recreatieve product in relatie tot de kwaliteit van de omgeving. Dit onder meer door oneigenlijke vormen van wonen op recreatieterreinen (zie ook 6.2) en andere verdienmodellen die niet conform bestemming zijn te verbieden. Regionale toeristisch-recreatieve visies vormen de basis voor uitvoeringsafspraken over kwantiteit en kwaliteit van de verblijfsrecreatie.. Daarbij speelt ook de interactie met de transformatieopgave in het woondossier een belangrijke rol. Uitbreiding van het aanbod is alleen mogelijk als het kwalitatief echt goed is en extra vraag genereert. Meer van hetzelfde leidt tot verdringing en leegstand. Initiatieven die niet het gewenste kwaliteitsniveau hebben of die een bedreiging vormen voor landschappelijke kwaliteiten of natuurlijke kwaliteiten worden niet ondersteund. Bij nieuwe ontwikkelingen wordt bij voorkeur gebruikgemaakt van leegstaande beeldbepalende objecten en monumenten.

Net als voor wonen, bedrijventerreinen, kantoren en winkels willen we ook voor vakantieparken en campings invulling geven aan dynamisch voorraadbeheer op regionale schaal. Dit wordt uitgewerkt in regionale visies,

die moeten resulteren in concrete uitvoeringsafspraken. Deze worden bekrachtigd in bestuursovereenkomsten en geborgd in voorzorgbepalingen in de Omgevingsverordening. Belangrijke marktpartijen en stakeholders worden in dit traject betrokken.

De Provincie zal, naast toepassing van het haar ter beschikking staande wettelijk instrumentarium, ook kennisontwikkeling en –deling inzetten om goede ruimtelijke bestemming en inpassing te stimuleren.

Vorzieningen

Om de kwaliteit van de voorzieningen voor toeristisch-recreatief gebruik te consolideren en te verbeteren dienen marktpartijen, belangenorganisaties en overheden elkaar aan te spreken op concrete voorstellen daartoe. De Provincie wil met de regio verkennen in hoeverre regionale visies vrijetijdseconomie hiervoor een kader kunnen bieden.

6.4.4 Regionale motorsportcentra

We vinden het van belang dat er in elke regio (Noord-, Midden- en Zuid-Limburg) minimaal één regionaal motorsportcentrum gerealiseerd wordt. Dit is van belang om illegale situaties, onder meer in bos en natuurgebieden, onder verwijzing naar een geschikt en legaal alternatief, een halt toe te kunnen roepen. In Noord-Limburg is dat centrum er: de nieuwe locatie van Circuit de Peel in de gemeente Venray. Voor Midden- en Zuid-Limburg geven we in dit POL, op basis van een milieu-effectrapportage zoekgebieden aan (zie onderstaande kaart).

In een marktverkenning is een beeld geschetst van de feitelijke situatie, beleefde problematiek en wensen ten aanzien van motorsportvoorzieningen in Midden- en Zuid-Limburg (in euregionale context). Een deel van de bestaande voorzieningen is niet legaal (of er bestaat onduidelijkheid over de mogelijke toekomstige status) en kan slechts een beperkte functie vervullen. Een centrale, goed geoutilleerde regionale voorziening kan het probleem van het wildrijden aanpakken, overigens zeker niet uitbannen.

De keuze en verdere ontwikkeling dienen door de gemeenten in regionaal verband verder opgepakt te worden.

Toelichting regionale motorsportcentra

In fase 1 van het plan-MER voor POL2014 is een analyse uitgevoerd naar mogelijke zoekgebieden voor regionale motorsportcentra in resp. Midden- en Zuid-Limburg. Onderstaande kaartjes geven een indicatie van mogelijke, nader te onderzoeken gebieden in deze regio's.

6.4.5 Provinciaal belang, rol en instrumenten

Provinciaal belang

Vrijtijdseconomie is een economische topsector, die in Limburg zorgt voor veel werkgelegenheid. De Provincie hecht groot belang aan een regionaal samenhangend product op het gebied vrijetijdseconomie, dat wervend is voor nieuwe doelgroepen.

Op ruimtelijk vlak is vooral de balans tussen de landschappelijke kwaliteit en de ontwikkeling van de verblijfsaccommodaties in het landelijk gebied - die het juist van die kwaliteit moeten hebben - een provinciaal belang.

De aanwijzing van stiltegebieden is een provinciaal belang, mede vanwege de wettelijke verplichtingen op dat vlak.

Motorsport als zodanig is geen zaak van provinciaal belang. Het ontbreken van voorzieningen op regionale schaal leidt echter tot illegale situaties vaak in of in de nabijheid van bos- en natuurgebieden. Daarmee zijn wel provinciale belangen in het geding.

Rol Provincie

De provinciale rol op dit terrein is vooral stimulerend en faciliterend. Daarnaast wil een Provincie een regierol vervullen, vooral waar het gaat om het werken aan gezamenlijke regionale visies, die zich richten op het toeristisch-recreatief product en op dynamisch beheer van de voorraad vakantieparken en campings.

Belangrijke instrumenten

Juridisch: omgevingsverordening (mogelijk ook zorgverordening om regionale afspraken te borgen).

Bestuurlijk-communicatief: regionale visies, afspraken over doorvertaling zoekgebieden motorsportcentra, en een scala aan stimulerende instrumenten.

Financieel: inzet financiële instrumenten om ontwikkelingen te stimuleren.

7. Aantrekkelijk landelijk gebied

7.1 Intro

(zie ook kaart 1)

Het landelijk gebied in Limburg is heel aantrekkelijk. Dat willen we graag zo houden. Niet voor niets is een leidend principe in dit POL 'meer stad, meer land'. Reden om bijzonder terughoudend te zijn met nieuwe stedelijke ontwikkelingen in dit gebied.

Het landelijk gebied wordt geconfronteerd met een aantal stevige opgaven en vraagstukken die in het POL om antwoord vragen zoals de klimaatopgave (die zich vertaalt in vraagstukken op het gebied van hoogwaterveiligheid en regionale wateroverlast én van watertekorten en droogte), biodiversiteitsopgave, waterkwaliteitsopgave en opgaven in de watervoorziening.

Belangrijk is ook om ruimte te bieden aan de economische sectoren die nauw met dat landelijk gebied verbonden zijn. De land- en tuinbouw, deels intensief en grootschalig, deels juist kleinschalig met een tendens naar verbreding met niet-agrarische nevenfuncties. En daarnaast ook onderdelen van de vrijetijdseconomie.

Ook het leegstandsvraagstuk speelt nadrukkelijk in het landelijk gebied, vooral in Noord- en Midden-Limburg. Daar wordt de komende jaren een hausse aan vrijkomende agrarische bedrijfsbebouwing verwacht.

De kwaliteit van (de activiteiten in) het landelijk gebied draagt bij aan een aantrekkelijke woon- en leefklimaat in de steden en dorpen (zie ook 6.1). Opgaven als de aanpak schone stallen zijn juist daarom van grote betekenis (zie ook 7.6.5.2). Het aantrekkelijker en toegankelijker maken van het landelijk gebied voor toerisme en recreatie betekent overigens niet alleen dat agrariërs rekening houden met toeristen/burgers, maar zeker ook dat burgers worden aangesproken op begrip voor de bedrijfsvoering van agrariërs.

In paragraaf 3.1.6 is beschreven welke vier zones we in het Limburgse landelijk gebied onderscheiden. Het zijn multifunctionele gebieden, maar met duidelijk verschillende accenten in de vorm van toekomstbeelden, opgaven en spelregels. Deze vier zones komen als 'groene' draad terug bij de verschillende thema's.

7.2. Natuur

(zie ook de kaarten 1 en 7)

7.2.1 De Limburgse ambitie

Onze ambitie is het instandhouden van de biodiversiteit. Dat vraagt om een robuust grensoverschrijdend natuur- en waternetwerk van goede kwaliteit, dat ook de effecten van de klimaatverandering voor flora en fauna kan opvangen. Dat netwerk fungeert bovendien als belangrijke recreatiezone, als drager van de landschappelijke structuur en als een belangrijke pijler onder een goed vestigingsklimaat in Limburg. Daarnaast is onze ambitie dat natuur en natuurbeleid sterk verankerd zijn in de samenleving.

Toelichting ambitie

De ambitie om natuur sterk te verankeren in de samenleving heeft twee richtingen. Het gaat ons er enerzijds om dat de maatschappelijke waarde van natuur meer en beter door de maatschappij kan worden benut en anderzijds dat er een bredere verantwoordelijkheid wordt genomen ten aanzien van natuur in de eigen omgeving in Limburg.

7.2.2 De opgave

Vitale natuur ten behoeve van behoud en herstel van de biodiversiteit in Limburg

De opgave is het realiseren van een robuust en duurzaam in stand te houden netwerk van natuurgebieden als basis voor behoud en herstel van de voor Limburg kenmerkende flora, fauna en habitats, met name in de goudgroene en zilvergroene natuurzone. Daartoe moeten ook randvoorwaarden op het gebied van milieu en water worden gerealiseerd en worden cultuurhistorische waarden volwaardig meegewogen, beschermd en waar mogelijk versterkt.

Tevens wordt toegewerkt naar een evenwichtige balans tussen instandhouding van natuur en het op een duurzame wijze benutten van natuur en de functies die natuur vervult voor de mens.

Het waternetwerk is deels onderdeel van het natuurnetwerk en bevat zelf ook belangrijke natuurwaarden. Het vormt een verbindende structuur tussen de afzonderlijke natuureenheden en biedt organismen de kans om zich binnen het natuurnetwerk te verplaatsen. Daarbij biedt de kwaliteitsverbetering die in het waternetwerk wordt nagestreefd (voldoende water van goede kwaliteit) goede perspectieven op een duurzame instandhouding van de natuurwaarden (zie ook 7.4).

In de samenleving verankerde natuur

We zetten in op vergroting van de maatschappelijke betrokkenheid bij en draagvlak voor natuur en natuurbeleid door zoveel en zo divers mogelijke partijen verantwoordelijkheid te laten nemen voor natuurontwikkeling. In het kader van vermaatschappelijking van het natuurbeleid wordt – waar dat kan zonder afbreuk te doen aan de Europese en nationale natuurdoelen - bij aanleg, inrichting en beheer van natuur met name buiten goudgroen rekening gehouden met economische, sociale en culturele wensen. Bijvoorbeeld door het optimaliseren van mogelijkheden voor recreatief gebruik van natuurgebieden, het aanleggen van meer natuur- en landschapselementen in en nabij steden en dorpen, maar ook door vergroening van bedrijventerreinen en van krimpgebieden. Hierbij streven wij naar een in de maatschappij breed gedragen gevoel van eigenaarschap van de natuur en het nemen van verantwoordelijkheid voor natuur en groen, ook in de eigen leefomgeving.

Toelichting opgave

Ontwikkeling biodiversiteit in Limburg

Op basis van het provinciaal natuuronderzoek in de periode 2000 tot heden is vastgesteld dat de biodiversiteit in 2013 ten opzichte van voorgaande jaren, is vooruitgegaan in 40% van de oppervlakte natuurgebied, is gelijk gebleven in 27% van de oppervlakte natuur en achteruitging in 33% van de oppervlakte natuur.

Per saldo is er dus - op basis van de oppervlakte-verhoudingen - een lichte toename van de biodiversiteit geconstateerd.

Dit is in 2009 ook geconstateerd bij een brede screening van de situatie van de bedreigde soorten in Limburg; zie daarover de nota Natuur en landschapsbeheer 2010-2020. Bij alle gescreende soortengroepen (vogels, zoogdieren, amfibieën, reptielen, planten - met uitzondering van de dagvlinders- is vastgesteld dat duidelijk meer soorten een toename hebben laten zien van het aantal populaties dan een afname.

Gezien de grote inspanningen die de afgelopen 20 jaar zijn gepleegd om de biodiversiteit in stand te houden en te herstellen, is deze uitkomst overigens niet verwonderlijk; het zou eerder opmerkelijk zijn wanneer die forse inspanningen niet tot dit resultaat geleid zouden hebben.

7.2.3 Behoud en herstel biodiversiteit/vitale natuur

Overheid en samenleving werken samen

De samenwerking met organisaties als Natuurmonumenten, waterschappen en Limburgs landschap, particuliere eigenaren van bossen, natuurgebieden en landgoederen en agrariërs ligt aan de basis van een succesvolle realisatie van de ambities. Met name de samenwerking met agrariërs wordt uitgebreid. Voor al het agrarisch natuur- en landschapsbeheer wordt overgestapt naar collectief beheer. In 2016 wordt bovendien de overstap gemaakt naar het maken van prestatieafspraken met de collectieven. In het kader van de vermaatschappelijking van het natuurbeleid wordt er bovendien naar gestreefd om zoveel mogelijk ook de vele burgers en bedrijven – met name in steden en dorpen - die nog geen betrokkenheid hebben bij natuur en landschap kansen te bieden om in de eigen omgeving bij te dragen aan behoud en ontwikkeling van natuurwaarden. Tevens zullen burgers en bedrijven door de Provincie gefaciliteerd worden om – waar dat kan binnen de geldende kaders - door hen gewenste ontwikkelingen op het gebied van natuur en landschap te realiseren.

Het belang van een robuust natuurnetwerk

Voor het in stand houden van de voor ons land kenmerkende natuurwaarden is en blijft het tot stand brengen van een robuust nationaal natuurnetwerk - het Limburgse deel wordt gevormd door de goudgroene natuurzones - van cruciaal belang. Het realiseren van een ecologisch functionerend netwerk is en blijft een

centraal onderdeel van het nationale natuurbeleid. Doel is in de eerste plaats om de Natura2000-gebieden te versterken, goed in te richten en te vrijwaren van negatieve invloeden van buitenaf. Ook het pro-actief beschermen van soorten ten behoeve van behoud van de biodiversiteit is hierbij essentieel. Daarnaast blijft ook verbetering van de onderlinge samenhang en verbinding van gebieden belangrijk door middel van verbeterde inrichting, aanpassing van de waterhuishouding, verbetering van de waterkwaliteit en vermindering van de stikstofdepositie.

Het verbinden van natuurgebieden kan doorgaans ook gerealiseerd worden door beekherstelprojecten, door het in stand houden en/of herstellen van netwerken van kleine landschapselementen in combinatie met agrarisch natuur en landschapsbeheer en/of - mede met het oog op de verkeersveiligheid - door de aanleg van andere ontsnipperingsmaatregelen zoals faunapassages over of onder infrastructuur. Aan de aanleg van ontsnipperingsvoorzieningen zal met name aandacht worden gegeven in goud- en zilvergroen en daar waar ontsnippering nodig is in het kader van soortenbescherming.

Herstel biodiversiteit in het landelijk gebied buiten de goudgroene natuurzones

Herstel van biodiversiteit buiten goudgroen zal plaatsvinden via aanleg van zilvergroene natuur en agrarisch natuur- en landschapsbeheer in zilvergroen en bronsgroen. Aan de andere kant vindt herstel plaats via verbetering van leefgebieden voor (groepen van) bijzondere soorten; onder meer door de abiotische omstandigheden te verbeteren voor die soorten(groepen). Prioriteit wordt gegeven aan het realiseren van een goede basis voor instandhouding van Europees beschermde soorten.

Soortenbeschermingsprojecten blijven niet beperkt tot gebieden in de goudgroene, zilvergroene of bronsgroene zones, maar zijn ook mogelijk op objecten en locaties daarbuiten, bijvoorbeeld in stedelijke gebieden.

Het agrarisch natuur- en landschapsbeheer zal nog sterker dan tot nu toe gericht worden op de in de EU-verband beschermde soorten voorkomend in landbouwgebieden; met name in zilvergroen en bronsgroen. Zo nodig worden hiervoor nieuwe beheerpakketten ontwikkeld. Onder meer bij het herstellen van de hamsterpopulaties is gebleken dat specifiek voor een sterk bedreigde soort ontwikkelde beheerpakketten effectief kunnen zijn, effectiever dan de voor toepassing in heel Nederland ontwikkelde pakketten. Overigens niet alleen voor de hamster maar ook voor een reeks andere bedreigde akkersoorten.

Bijdrage bebouwde gebieden aan biodiversiteit

Ook stedelijke gebieden kunnen een aanzienlijke bijdrage leveren aan behoud en herstel van biodiversiteit en de instandhouding van bedreigde soorten.

Voorbeelden zijn de muurhagedis en de muurflora in Maastricht en de flora en fauna van in onbruik geraakte emplacements, braakliggende industrieterreinen en groeve-gebieden.

Waar er afspraken liggen om een groeve, verlaten emplacement of industrieterrein na beëindiging van de activiteiten op te leveren als natuur, zijn deze gebieden in goudgroen opgenomen. Daar waar nog overeenstemming met de eigenaar of de gemeente bereikt moet worden, zijn dit soort terreinen aangeduid als zilvergroen.

Verder kunnen de beken door de steden een bijdrage leveren. Diverse beektrajecten o.a. in het Parkstadgebied zijn of worden ontkluisd; andere beken in stedelijk gebied worden opnieuw ingericht met meer aandacht voor de ecologische functie. Dit is met name van belang voor de natuurbeken (zie 7.4.) In aanvulling hierop kunnen ook particulieren in steden en dorpen op kleinschalige wijze een bijdrage leveren aan behoud en herstel van biodiversiteit door meer natuurgericht beheer van tuinen, parken en plantsoenen. Behoud en herstel natte natuur: zie 7.4.4

Toelichting

Samenwerking bij behoud en herstel biodiversiteit en natuur

Al vele decennia is het beschermen, in stand houden en herstellen van natuurgebieden en biodiversiteit in ons land een zaak die zowel door de overheid als door een reeks van maatschappelijke organisaties wordt gedragen en tot stand gebracht.

Grote organisaties zoals Natuurmonumenten, de waterschappen en Limburgs Landschap spannen zich sterk in voor natuurherstel en hebben hun activiteiten gericht op de belangrijkste natuurgebieden. Maar ook particuliere eigenaren van bossen, natuurgebieden en landgoederen hebben belangrijke bijdragen geleverd. Verder hebben agrariërs voor met name voor het behoud van weidevogels, kleine landschapselementen, hoogstamboomgaarden en de hamster aanzienlijke inspanningen geleverd. Met deze doelgroepen is er al vele jaren een nauwe samenwerking.

Agrarisch natuur- en landschapsbeheer

Onder andere de Raad voor de Leefomgeving en Infrastructuur heeft geconstateerd dat de aanpak van agrarisch natuur- en landschapsbeheer tot nu toe onvoldoende effectief was. De samenwerking met agrariërs wordt daarom uitgebreid.

Tevens is met ingang van 2014 als voorwaarde voor subsidiering gesteld dat het agrarisch natuur- en landschapsbeheer past in een collectief natuurbeheerplan. Daarmee wordt bewerkstelligd dat het agrarisch natuur- en landschapsbeheer aan minimumdoelstellingen voldoet wat betreft kwaliteit, gebiedsdekkendheid en samenhang. Het streven is verder om met ingang van 2016 met agrarisch collectieven te komen tot prestatieafspraken voor het collectief beheer.

7.2.4 Realisatie en instandhouding robuust natuurnetwerk

7.2.4.1 Goudgroene natuurzone

Tot 2027 moet er nog circa 3.500 ha gebied tot goudgroene natuur worden omgevormd. Daarbij zetten we in op een basisinrichting gericht op zo sober mogelijke realisatie van de natuurdoelen, die nader zijn geconcretiseerd in het provinciaal natuurbeheerplan.

Over verwerving, inrichting en beheer worden meerjarige afspraken gemaakt met natuurorganisaties, via herinrichtingsprojecten (IGU's) en via subsidies voor individuele grondeigenaren en samenwerkingsverbanden van natuurbeheerders. Afspraken over kwaliteitsbehoud en plaatselijke kwaliteitsverbetering in de bestaande natuurgebieden in goudgroen vinden plaats via uitvoeringsovereenkomsten met de terreinbeherende natuurorganisaties en de koepels van particuliere grondeigenaren. Natuurcompensatieverplichtingen worden mede ingezet om areaaluitbreiding van natuur in goudgroen te realiseren.

De planologische bescherming van de goudgroene natuurzones krijgt vorm door een nee-tenzijbescherming in de Omgevingsverordening.

Gerichte subsidies moeten een stimulans vormen voor vergroting van recreatieve mogelijkheden en van mogelijkheden voor natuurbeleving in natuurgebieden.

Binnen goudgroen liggen 48 zogenoemde natte natuurparels, zij hebben prioriteit bij het realiseren van goede ecohydrologische voorwaarden per 2021. Voor de 21 natuurparels die tevens Natura2000 gebied zijn, geldt een resultaatsverplichting, aangezien deze onder de KRW vallen. Voor het ecohydrologisch herstel van de natte natuurparels vormt het Gewenst Grond- en Oppervlaktewaterregime (GGOR) van de waterschappen de basis bij het treffen van maatregelen (zie ook 7.4).

In goudgroene natuurzones die deel uitmaken van Natura2000 vragen de bijzondere instandhoudingsdoelstellingen voor deze gebieden om inzet van extra instrumenten.

Centraal staat de uitvoering van de beheerplannen voor de Natura2000-gebieden en daarmee samenhangende programmatische aanpakken zoals voor stikstof (PAS). In de beheerplannen zullen wij, waar mogelijk in het licht van de Natura2000-doelen, rekening houden met specifieke cultuurhistorische belangen zoals rond watermolenlandschappen langs beken. Daarnaast zal er - gericht dan voorheen - op gestuurd worden dat het agrarisch natuurbeheer door de collectieven in en rondom de Natura2000-gebieden een stevige bijdrage levert aan het verbeteren van de waterkwaliteit en -kwantiteit in de aangrenzende natuurgebieden.

In (grensoverschrijdende) Nationale Parken willen we de samenwerking bevorderen tussen terreinbeheerders, burgers, bedrijven en maatschappelijke organisaties.

Toelichting goudgroene natuurzone

De goudgroene natuurzone omvat bestaande bos- en natuurgebieden, gebieden die de komende jaren zullen worden omgevormd tot natuurgebied en een klein areaal landbouwgebieden waarin sprake is van agrarisch natuurbeheer (volledig omsloten door Natura2000-gebieden). Maar de zone omvat ook andere gebieden: wegen die door het gebied lopen en verspreide bebouwing, vaak agrarische bedrijven (de zgn. bouwblokken) of kloosters. Dat heeft alles te maken met het feit dat de POL-kaart niet de precisie heeft van een bestemmingsplan.

De wijze waarop met wijziging van bestemmingen binnen de goudgroene natuurzone moet worden omgegaan, is niet overal hetzelfde. De regels uit de Omgevingsverordening gelden voor de hele goudgroene zone, maar de invulling ervan varieert per situatie.

De in POL2014 opgenomen buitengrenzen van de goudgroene natuurzone passen bij het karakter van POL: vrij precies, schaal 1:10.000, maar geen begrenzing op perceelsniveau. Daardoor kan het voorkomen dat er bouwblokken doorsneden worden. Daarover is afstemming tussen gemeente en Provincie gewenst (waarbij het aan de gemeente is om waar nodig te zorgen voor afstemming met de eigenaar), echter alleen als er nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen op een bedrijf voorzien worden en een aanpassing wenselijk of noodzakelijk maken.

De bestaande bos- en natuurgebieden liggen bijna altijd al precies vast in bestemmingsplannen.

De nog te realiseren goudgroene natuur heeft nu meestal een andere bestemming, vaak agrarisch.

De Provincie legt die nog te realiseren goudgroene natuur precies vast in het Provinciaal Natuurbeheersplan, met het oog op de realisatie van die gebieden. http://www.limburg.nl/Beleid/Natuur_en_Landschap/Provinciaal_Natuurbeheerplan

Het Provinciaal Natuurbeheersplan is geen ruimtelijk plan, het is een plan gericht op beheer en financiering. Het is van belang dat de feitelijke effectuering in goed overleg tussen initiatiefnemer, gemeente en Provincie plaats vindt. Achteraf, na realisatie van de natuurontwikkeling, (soms gebundeld op een later moment) vindt de verankering plaats in het bestemmingsplan.

Ook de gebieden waarin sprake is van agrarisch natuurbeheer liggen in het Provinciaal Natuurbeheersplan vast. Wanneer er sprake is van ligging binnen een Natura2000-gebied is doorgaans al sprake van een scherpe begrenzing.

De overige gebieden krijgen op bestemmingsplanniveau geen natuurbestemming, gemeenten hebben hier de ruimte om maatwerk te leveren. De bestaande functies ligt vast in gemeentelijke bestemmingsplannen. POL of verordening hebben pas consequenties bij een ruimtelijke ontwikkeling die niet past binnen het vigerende bestemmingsplan.

We zullen in het jaarlijks te actualiseren Provinciaal Natuurbeheersplan aangeven hoe de goudgroene zone is opgebouwd. Met de gemeenten willen we komen tot een dynamisch monitoringsysteem.

De spelregels (incl. accenten daarin per situatie) zullen we beter beschrijven in de toelichting bij de verordening.

Het totale oppervlak van de goudgroene natuurzone omvat ca. 53.000 ha. Hiervan ligt er ongeveer 17.000 ha binnen de Natura2000-gebieden in Limburg. Van de 3.500 ha nog te realiseren goudgroene natuur is circa 1.000 ha nodig voor realisatie van de herinrichting van het Maasdal in het kader van de projecten Grensmaas en Zandmaas.

Van de natuurgebieden in de goudgroene natuurzone is ca. 33.500 ha in beheer bij Staatsbosbeheer, Limburgs Landschap, Natuurmonumenten of bij een particuliere beheerder met een provinciale subsidie voor natuurbeheer. De doelstelling is dat alle natuur in goudgroen professioneel en in overeenstemming met het provinciaal natuurbeheerplan beheerd wordt.

Bijzondere aandacht voor Natura2000-gebieden

Met de inwerkingtreding van de Crisis- en herstelwet is in de Natuurbeschermingswet 1998 een verplichting voor de Provincie opgenomen om passende maatregelen te treffen ten aanzien van alle activiteiten die stikstofdepositie veroorzaken en mogelijk negatieve effecten sorteren op de instandhoudingsdoelstellingen van de Natura2000-gebieden.

In de aanwijzingsbesluiten (vastgesteld door het Rijk) staat aangegeven voor welke habitats en soorten de Natura2000-gebieden zijn begrensd. Het gaat daarbij altijd om habitats en soorten die in de EU-Vogel- of Habitatrichtlijn een beschermde status hebben.

Op dit moment is de stikstofdepositie in Limburg hoog. Dit staat het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen van de Natura2000-gebieden in de weg. Het nemen van passende maatregelen is derhalve onvermijdelijk. Bij de huidige stikstofdepositie op Natura2000-gebieden in Limburg kan niet worden gegarandeerd dat op lange termijn de instandhoudingsdoelstellingen niet verslechteren in omvang of kwaliteit. De depositieafname die nodig is om achteruitgang van de instandhoudingsdoelstellingen te voorkomen kan vanwege de omvang niet via individuele projecten worden bereikt, maar zal bereikt moeten worden door een generieke emissiedaling. Om dit te bereiken is in de Provinciale verordening Veehouderijen en Natura2000 (nu onderdeel van de Omgevingsverordening) de verplichting voor veehouderijen opgenomen om bij het bouwen van een nieuwe stal dan wel het renoveren van een bestaande stal gebruik te maken van vergaande emissie reducerende technieken. Samen met een pakket landelijk maatregelen maakt dit deel uit van de Programmatische Aanpak Stikstof (PAS). Dit is een integrale, gebiedsoverstijgende, wettelijke aanpak die gericht is op behoud en herstel van beschermde habitattypen én verantwoord ruimte creëren voor economische ontwikkelingen.

De verordening en de daarmee te behalen resultaten worden meegenomen in dit PAS-traject voor het onderdeel provinciale maatregelen (zie ook 7.6.5.2, aanpak schone stallen).

Uit de passende beoordeling en plan-MER blijkt dat voor een aantal Natura2000-gebieden in Noord- en Midden-Limburg ook bij de hierboven geschetste aanpak sprake blijft van een gespannen situatie met de instandhoudingsdoelen. Aanbevolen wordt om in het kader van de uitwerking van de beheersplannen Natura2000 en de regionale visievorming landbouw nadere maatwerkoplossingen uit te werken. Ook de recreatiedruk op de Natura2000-gebieden is een aandachtspunt.

7.2.4.2 Zilvergroene natuurzone

In de zilvergroene natuurzone staat het benutten van kansen voor natuur centraal. Dit wordt enerzijds bevorderd via subsidies voor agrarisch natuurbeheer – waarbij in 2016 overgegaan wordt naar prestatieafspraken met collectieven – en anderzijds via het plaatselijk voor maximaal 50% cofinancieren van natuurprojecten, die een bijdrage leveren aan een robuust natuurnetwerk en aan instandhouding van prioritaire bedreigde soorten.

Het ontwikkelen van projecten zal gestimuleerd en ondersteund worden via gebiedsontwikkelingen en uitnodigingsplanologie. De verbetering van de ecologische waarde van natuurbeken gebeurt in beekherstelprojecten, aanpak van verdroging in de buurt van natte natuurepels gebeurt via GGOR-maatregelen. Binnen de zilvergroene natuurzone wordt tevens ingezet op behoud en ontwikkeling van cultuurhistorische waarden als onderdeel van de landschappelijke waarden (zie ook 7.4).

Natuurcompensatieverplichtingen worden mede ingezet om areaaluitbreiding van natuur in zilvergroen te realiseren.

Daarnaast zal de Provincie - zowel in zilvergroen als in bronsgroen - regionale en lokale initiatieven faciliteren.

Voor de begrenzing van zilvergroene zones geldt dat er zoveel mogelijk ingespeeld wordt op kansen die zich aandienen vanuit lokale en regionale initiatieven. De begrenzing is dan ook flexibel. Als buiten de nu aangegeven zilvergroene natuurzone een goed initiatief wordt aangedragen, dat een duidelijke meerwaarde heeft voor de kwaliteit van natuur en landschap, is aanpassing van de begrenzing via een GS-besluit mogelijk. Daarbij wordt in principe een saldobenadering gevolgd; uitbreiding van zilvergroen op de ene plek zal gecompenseerd worden door inkrimping van zilvergroen op een andere locatie.

7.2.4.3 Natuur in de bronsgroene landschapszone

Zie voor de algemene aanpak de paragrafen over landschapsbeleid (zie ook 7.5). Daarbij speelt het stimuleren van de aanleg van natuur- en landschapselementen (bijvoorbeeld via subsidieregelingen als Groenblauwe diensten en prestatieafspraken met agrarische collectieven) een belangrijke rol.

7.2.5 Verankering natuur in de samenleving

Vergroting betrokkenheid en draagvlak

In onze visie, waarbij burgers en bedrijven in toenemende mate zelf het initiatief nemen om zorg te dragen voor natuur, zijn belangrijke kritische succesfactoren: bewustzijn over (een verantwoorde omgang met) natuur, het delen van kennis, informatie en instrumenten, zicht op de kwaliteit en betrouwbaarheid van beschikbare informatie, (vertrouwen in de) mogelijkheden om zelf projecten te realiseren en – last but not least - de mogelijkheden om van elkaar te leren.

Met het oog hierop faciliteert de Provincie samenwerkingsallianties, waarbij natuur- en landschapsbescherming verbonden wordt met de aanpak van andere maatschappelijke vraagstukken. Het gaat daarbij om het leggen van verbindingen tussen de werelden van ondernemers, natuur- en landschapsorganisaties, sociaal-maatschappelijke organisaties en overheden.

Lokale en regionale groenstructuren

Gemeenten en samenwerkingsverbanden worden uitgedaagd om – in samenwerking met lokale natuurwerkgroepen en IVN-afdelingen - vraaggericht en klantgericht te gaan opereren in de richting van

lokale werkgroepen op het gebied van natuur en landschap. Maar ook om een duidelijk idee te ontwikkelen over te realiseren regionale en lokale netwerken van kleinere natuur- en landschapselementen. Deze zijn in aanvulling op het goudgroene natuurnetwerk.

We staan positief tegenover initiatieven gericht op de realisatie van kleine landschapselementen in en bij steden en dorpen. Er liggen kansen voor cofinanciering vanuit Europese middelen en vanuit eigen middelen (zie 7.2.4.2 en 7.5.4).

De Provincie kan daarbij ook faciliteren met kennis. In bijzondere gevallen kan de Provincie - wanneer provinciale natuurdoelen er duidelijk door ondersteund worden - grond uit de eigen grondvoorraad beschikbaar stellen om lokale en regionale initiatieven te stimuleren en te ondersteunen. Wij nodigen gemeenten en waterschappen met grondposities uit om – in samenhang met initiatieven binnen hun eigen grenzen of interessante gebiedsontwikkelingsprojecten in de buurt waarop kan worden aangehaakt - dit voorbeeld te volgen. Verder zullen we (voorbeeld-)projecten faciliteren door relevante informatie en instrumenten voor beoogde vermaatschappelijking van natuur zo breed mogelijk (digitaal) beschikbaar te stellen.

Kansen voor combinatie natuur en economie

Transformaties, dynamisch voorraadbeheer en gebiedsontwikkelingen bieden de nodige kansen voor combinatie natuur en economie. Zo werken we aan een meer 'natuur inclusieve economie', met een goede balans tussen bescherming van natuur en ruimte voor economische ontwikkeling.

Goede voorbeelden hiervan zijn de projecten Klavertje 4, de transformatie van de ENCI-groeve, en het project Landgoederenzone Maastricht-Meerssen-Valkenburg. Ook de ontwikkeling van de Brightlands Chemelot campus biedt mogelijkheden, evenals de in voorbereiding zijnde Green deal Schöndeln bij Roermond.

In het dynamisch voorraadbeheer past het uitstekend om leegstaande terreinen (incl. bedrijventerreinen) tijdelijk, met een ontheffing vanuit de Flora- en Faunawet, om te zetten naar natuur, een stedelijk groengebied of naar een stadslandbouwproject; bij voorkeur te beheren door een lokale werkgroep van omwonenden.

Ecosysteemdiensten en duurzaam gebruik

Vanwege het collectieve karakter van de natuurfuncties (natuur is van oorsprong gratis beschikbaar voor alle mensen), weet de natuursector tot nu toe zijn mooie en duurzame producten en diensten, nog slechts beperkt te vermarkten. Door een intensievere doelgroep-gerichtheid en een betere 'branding' en 'marketing' ontstaan hier kansen.

Nieuwe kansen biedt verder onder meer de biobased economy (met een groeiende vraag naar natuurlijke grondstoffen), de toenemende zorgbehoefte (waarbij groen zowel preventieve als curatieve oplossingen kan bieden), de trend naar meer maatschappelijk verantwoord ondernemen (waarbij bedrijven willen investeren in natuur) en de ruime mogelijkheden die nieuwe media en nieuwe financieringsvormen kunnen bieden bij het intensiveren van het contact met stakeholders.

Toelichting verankering natuur in de samenleving

Lerende netwerken

Lerende netwerken (van ondernemers, onderzoekers, overheden, onderwijs en 'onderop' (burgers en maatschappelijke organisaties)) vormen daarbij belangrijke pijlers. Hierbij is de (praktische) kennis van instellingen zoals de stichting IKL, van het IVN-consulentschap voor natuur en milieueducatie en van lokale centra voor NME onontbeerlijk voor het tot stand brengen van burgerparticipatie en betrokkenheid van burgers bij (projecten t.b.v.) natuur en landschap. Dit vraagt om organisaties die klant- en vraaggericht werken.

De Provincie maar ook de stichting IKL en IVN-consulentschap Natuur- en milieueducatie kunnen ondersteunende kennis aanbieden over vragen zoals: waaraan kan het beste prioriteit worden geven? Wanneer is een netwerk van kleine landschapselementen effectief? Hoe kan resp. de gemeente, de burger en de lokale werkgroep effectief aansluiten op of participeren in de prestatieafspraken met de agrarische gebiedscollectieven? Hoe kan de betrokkenheid van burgers het beste bevorderd worden? Aan wat voor typen groengebieden en landschapselementen is er het meest behoefte?

Ondersteuning natuurbeheerders

Wij willen de natuurbeheerders steunen bij het vinden van oplossingen voor de volgende aandachtspunten:

- *Verbetering van de verhoudingen in de keten, opdat de baten van opwaardering en vermarkting van natuurproducten en –diensten - meer terugvloeien naar de natuureigenaren zelf. Deze maken immers – in hun rol als primaire producent en aanbieders van deze producten en diensten - ook de kosten om meerwaarde voor natuur te realiseren.*
- *Ontwikkeling van ondernemerscompetenties binnen de natuurbeheerders. Deze zijn tot nu toe onderbelicht gebleven als gevolg van de (feitelijke of ervaren) tegengestelde belangen (bijvoorbeeld tussen natuurreggeving en commerciële exploitatie). Een voorbeeld hoe het wel moet en kan is het omvormen van voormalige boswachterswoningen en andere gebouwen binnen terreinen van natuurorganisaties (en particulieren) naar te verhuren vakantiewoningen, inrichting van natuurbegraafplaatsen, het geven van betaalde rondleidingen etc.*

7.2.6 Provinciaal belang, rol en instrumenten

Provinciaal belang

Bescherming van (inter-)nationaal beschermde flora en fauna (biodiversiteit).

Het realiseren en in stand houden van het Limburgse deel van een robuust nationaal natuurnetwerk door realisatie van de goud- en zilvergroeene natuurzones in samenhang met het watersysteem en de bronsgroene landschapszone.

Instandhouden en herstellen van de Europees beschermde natuurwaarden in de Natura2000-gebieden.

Versterking van kenmerkende landschappelijke-, cultuurhistorische- en recreatieve waarden van natuurgebieden. Verankering van natuur in de samenleving; onder andere door - waar dat niet botst met de met het Rijk afgesproken natuurdoelen - mede rekening te houden met economische, sociale en culturele wensen en ontwikkelingen en door aanleg van mensgerichte natuur en groen.

Het natuurnetwerk draagt bij aan de aantrekkelijkheid van de Provincie voor de vestiging van bedrijven en hoogopgeleide werknemers, en aan de aantrekkelijkheid voor recreatief-toeristische bedrijvigheid. Realisatie van de Natura2000-doelen geeft bovendien ruimte voor economische ontwikkelingen. Verder is de Provincie er veel aan gelegen dat goed bereikbare en goed toegankelijke natuurgebieden bijdragen aan welzijn en gezondheid van de bevolking.

Rol Provincie

Op basis van het Natuurpact (2013) draagt de Provincie vanaf 2014 geheel de verantwoordelijkheid om een vitaal natuurnetwerk te realiseren, dat de biodiversiteit verbetert en internationale natuurdoelen bereikbaar maakt. Dit in samenwerking met maatschappelijke partners. Steun van de burgers, gebruikers, bedrijven en andere overheden is daarbij onmisbaar.

De rol van de Provincie op natuurgebied is een mix van faciliteren, stimuleren, regisseren en reguleren. In de goudgroene natuurzone ligt het accent op reguleren. In deze zone, die deel uitmaakt van het nationale natuurnetwerk liggen ook nationale natuurbelangen in Limburg. In de zilvergroene natuurzone en bronsgroene landschapszone ligt het accent veel meer op een uitnodigend beleid waarin inzet van stimulerende instrumenten centraal staat om kansen te benutten.

Belangrijke instrumenten

Onder de in te zetten bestuurlijk-communicatieve instrumenten vallen de Beheerplannen voor Natura2000-gebieden (waarin de natuurdoelen zijn geconcretiseerd), afspraken met terreinbeherende organisaties en (collectieven van) agrariërs en monitoring.

Tot de financiële instrumenten op natuurgebied behoren subsidies voor inrichting of beheer van natuur- en landschap (bijvoorbeeld inrichting goudgroene resp. zilvergroene natuur, Groenblauwe diensten), de Integrale Gebiedsuitwerkingen (IGU's) en Landinrichtingsprojecten. Uitgangspunt bij nieuwe goudgroene natuur is realisatie op vrijwillige basis (minnelijke verwerving). Indien gewenst kan dat in combinatie met de inzet van herverkaveling. In bijzondere gevallen (bij Natura2000-gebieden en/of vanwege hoogwaterveiligheid) kan het instrument van onteigening worden ingezet, nadat hiertoe bijvoorbeeld een provinciaal inpassingsplan is vastgesteld.

Belangrijke regulerende instrumenten zijn de Natuurbeschermingswet (met daaraan verbonden Verordening Veehouderijen en Natura2000, te integreren in de Omgevingsverordening), de Wet RO (met de Omgevingsverordening) en de Flora- en faunawet (vooral gericht op soortenbeschermingsbeleid).

7.3 Maasvallei

(zie ook de kaarten 1 en 8)

7.3.1 De Limburgse ambitie

De Limburgse Maasvallei is een aantrekkelijk woon-, werk- en leefgebied met een hoogwaterbescherming die voldoet aan de wettelijke eisen, ook op de lange termijn, rekening houdend met klimaatverandering en mogelijke herijking van normen voor hoogwaterveiligheid.

7.3.2 De opgave

Allereerst moet het wettelijk veiligheidsniveau van (een kans op overschrijding van) 1:250 per jaar worden bereikt. Daarvoor moeten tot en met 2024 nog een groot aantal projecten worden gerealiseerd en dijkverbeteringen worden uitgevoerd. Daarbij willen wij anticiperen op de wettelijke normen die naar verwachting in 2015 zullen gaan gelden. Dan zal de norm ook veranderen van overschrijdings- naar overstromingskans. Voor de meeste dijkkringgebieden wordt deze norm 1: 300, maar in sommige stedelijke gebieden zoals Maastricht-Oost kan deze oplopen tot 1: 3000. Dit niet alleen vanwege het slachtofferrisico maar vooral door het grote schaderisico.

Toelichting opgave

Hoogwaterbescherming

We wonen, werken én leven in de Maasvallei. Een rivierdal met een unieke karakteristiek, waar een scherpe grens tussen rivier en omgeving niet aanwezig is. Hoogwaterveiligheid vinden wij essentieel, maar we koesteren tegelijkertijd de kwaliteit en karakteristiek van onze Maasvallei, ook voor de generaties na ons. Dat komt tot uiting in de manier waarop we naar de invulling van hoogwaterveiligheidsmaatregelen kijken, zowel bij rivierverruiming als bij dijkverhogingen:

- maatregelen passen bij de karakteristiek van onze Maasvallei;
- maatregelen dragen bij aan de kwaliteit van wonen, werken en leven;
- maatregelen en het riviersysteem moeten duurzaam, robuust en toekomstvast zijn.

Alleen bij een integrale regionale aanpak kan de hoogwateropgave een kans bieden voor een in alle opzichten leefbare en duurzame Maasvallei. De unieke en bijzondere karakteristiek(en) van de Limburgse Maasvallei zijn daarbij uitgangspunt. Meebewegen met de natuur van de rivier leidt ons inziens daarbij tot het meest houdbare resultaat. Met integrale gebiedsgerichte oplossingen en aanpak zoeken wij samen met onze partners naar de inrichting van een robuust en veerkrachtig watersysteem, met multifunctionele gebruiksmogelijkheden en versterking van kwaliteiten van belevingswaarde en functioneel gebruik.

Met de verwachte klimaatontwikkeling (voor de zichtjaren 2050 en 2100) ziet die opgave er als volgt uit:

Beschermingsnorm (in kans per jaar)	Huidige afvoer (in m ³ /s)	Verwachte afvoer in 2050 (in m ³ /s)	Verwachte afvoer in 2100 (in m ³ /s)
1:250	3.275	3.615	3.950
1:500	3.501	3.867	4.230
1:1250	3.800	4.200	4.600

De tabel geeft de maatgevende piekafvoeren weer die in het regioproces voor het Deltaprogramma als uitgangspunt zijn gehanteerd, met de verwachte afvoer op basis van de klimaatprognoses voor de zichtjaren 2050 en 2100, nader onderverdeeld voor verschillende beschermingsnormen. Er is door het Rijk uitgegaan van een fysiek maximum van 4.600 m³.

Deltaprogramma Limburgse Maas

In het kader van het Deltaprogramma – waarvoor momenteel het regioproces wordt doorlopen – worden in 2014 zogenoemde Deltabeslissingen en het Deltaprogramma 2015 verwacht. Deze rijksbeslissingen zijn gevoed door regioprocessen. Voor de Limburgse Maasvallei is het regioproces getrokken door de Provincie Limburg, in samenwerking met de overige betrokken regionale partijen. Daarmee wordt de strategie voor de hoogwaterbescherming voor de lange termijn bepaald.

Risicobenadering

De aanpak van de hoogwaterveiligheid wordt steeds meer risico gestuurd. Urgentie bepaalt de prioriteitstelling.

Voor Limburg volgen we de risicobenadering die nationaal wordt gehanteerd. Dat betekent ook dat we streven naar een beschermingsniveau van dijkkringen, gebaseerd op de risico's achter de dijk. De basisveiligheid die gehanteerd wordt (slachtoffer risico hooguit 1:100.000 per jaar), bereiken we vrijwel overal. Alleen in de dijkkringen die bij extreem hoog water ingesloten komen te liggen, is wellicht een hoger risico aan de orde. Dat vergt aanvullende maatregelen in de zogenoemde meerlaagsveiligheid. Met rivierverruiming kunnen we de klimaatopgave opvangen en deze basisveiligheid garanderen.

Voor Limburg is de grootste urgentie gekoppeld aan de locaties met de grootste risico's (de hoogste hoogwaterveiligheidsopgave): Gennep-Mook, Venlo, Roermond en Maastricht. Om op deze locaties de opgave in 2050 te realiseren is maximale inzet nodig op rivierverruiming in en benedenstrooms van deze steden.

7.3.3 Aanpak

Het waarborgen van de kwaliteiten van de Maas en haar vallei nu en in de toekomst, vergt een benadering langs verschillende wegen:

- Samen: door de complexiteit van bevoegdheden van de verschillende overheden en overige partners in de Maasvallei is samenwerking met name tussen Rijk, Provincie, gemeenten en waterschappen een eerste vereiste. Vanuit onze verantwoordelijkheid als middenbestuur willen wij daarbij de regie nemen. Daarbij is solidariteit in lusten en lasten binnen de Maasvallei voor ons het uitgangspunt.
- Integraal: enkel integrale gebiedsgerichte oplossingen kunnen een antwoord geven op de veranderende hoogwateropgave voor de Maas en de toekomst van bewoners en gebruikers van de Maasvallei.

Het Delta-regioproces heeft al geleid tot een voorkeursstrategie met indicatief maatregelenpakket. 'Ruimte geven aan de rivier waar het kan, dijken waar het moet' is daarbij het uitgangspunt. Een stevige regie is nodig om te komen tot een samenhangende uitvoering. Dit wordt uitgewerkt in een regionaal uitvoeringsprogramma Limburgse Maasvallei. Aan de basis ligt maatschappelijke bewustwording en anticipatie op de toekomstige opgaven en uitdagingen in het gebied. Dat betekent een proactieve houding van initiatiefnemers en overheden in het gebied. Meldingen, informatie-uitwisseling en overleg aan de voorkant van enige ontwikkeling zijn daarbij ondersteunend.

We hanteren als principe dat de hoogwateropgave (klimaatopgave en de aanpassing van de veiligheidsnorm) met maatregelen in de eerste laag (preventie: het voorkomen van risico/schade door rivierversmalling en/of keringen) moet worden gerealiseerd. Maatregelen in laag 2 (ruimtelijke ordening en fysieke aanpassingen in de ruimte) en 3 (calamiteiten beheer en herstel) worden vooral ingezet voor het reduceren van het restrisico.

Het beleid ten aanzien van de korte-termijnopgaven (de uitvoering van de Maaswerken en de bestuursovereenkomst 'Droge voeten voor Limburg' uit 2011) wordt onverkort doorgezet.

- De verschillende gebiedsontwikkelingen (met name Maasplassen en Limburg Noord) worden benaderd vanuit de transitie van reactief naar proactief en op haalbaarheid getoetst. Synergie met een duurzaam robuust watersysteem en functionele perspectieven moeten gewaarborgd worden.
- De verschillende uitwerkingen van het huidige beleid (met name de dijkverbeteringen) ondergaan nog een 'no regret' toets in relatie tot de Deltaopgave enerzijds en het schrappen van de zogenoemde 'overstroombaarheidseis' anderzijds.

Bij gebiedsontwikkelingen in de Maasvallei moet rekening gehouden worden met de hoofdfuncties van de rivier (afvoer van water en ijs, scheepvaart, drinkwatervoorziening, waterrecreatie en aquatisch ecologie) en ook de hoofdfuncties van het gebied (agrarisch, natuur, wonen, werken, oeverrecreatie e.d.).

Belangrijk is om bij deze aanpak ook de volgende ontwikkelingen te betrekken:

- tijdig inspelen en anticiperen op overstromingsrisicobeheer (overstromingsrisico's worden in beeld gebracht via het project 'Veiligheid Nederland in Kaart' van het Rijk);
- het RWS-project Vervangingsopgave Natte Kunstwerken, waarbij de vervanging van met name de stuwen medio jaren '30 van deze eeuw aan de orde is;
- de beleidsprocessen ten aanzien van de (nationale en regionale) waterbeleids- en beheerplannen en die van de Kaderrichtlijn Water.

Toelichting aanpak

Integrale benadering

De functies van de Maas en die in haar vallei kunnen enkel vanuit een integrale benadering recht worden gedaan. Integraal op het gebied van het stroomgebied (van Eijsden tot Hollands Diep), integraal op het gebied van deze functies: water (en ijs-) afvoer, scheepvaart en transport, drinkwatervoorziening, landbouw, delfstoffenwinning, wonen en werken, drinkwatervoorziening, droge en waterrecreatie en zowel natte als droge natuur. Als gebiedsregisseur rust hierbij een bijzondere verantwoordelijkheid bij de Provincie.

Niet alleen veiligheid en kwaliteit zijn bepalend voor het beleid in de Maasvallei, maar ook kosteneffectiviteit, solidariteit en tijd. Het optimum daarin is nog niet voldoende onderzocht en vergt nog verdere uitwerking. Als regio kunnen we een integrale regionale ontwikkeling realiseren met een stroomgebiedsbrede regie, waarbij hoogwaterveiligheid op een organische en kosteneffectieve wijze kan worden ingepast in de gebiedsontwikkelingen zoals die aan de orde zijn en zullen komen.

Integraliteit in de 'lengte' waar het om het rivier- en hoogwaterbeschermingssysteem gaat en integraliteit in de 'breedte' waar het om de functies van de rivier en het om- en aanliggend gebied gaat.

Ruimte geven aan de rivier waar het kan, dijken waar het moet

Rivierverruiming is de aanpak die in vele regionale plannen, in uitvoering of voorbereiding, al is opgenomen. De Maasvallei is gebaat bij rivierverruiming, omdat het op de langere termijn het meest bijdraagt aan de veiligheid (ook buitendijks), duurzaamheid en kwaliteit. Rivierverruiming verlaagt de hoogwaterstanden. We kunnen met rivierverruiming de klimaatopgave vrijwel overal opvangen. De mogelijkheden van rivierverruiming zijn in fase 2 van het Delta-regioproces verkend en daarmee is er ook een beeld van de minimale opgave in dijkverhogingen. Op basis van deze verkenning constateren we dat de klimaatopgave vrijwel overal kan worden gehaald en verruiming ook nog deels kan bijdragen aan de verhoging van de veiligheidsnorm. Daarmee ligt er een ambitieuze opgave, zowel in taakstelling, tijd als financieel. Om die opgave goed in te vullen, hebben we een eerste aanzet gegeven tot een ruimtelijke visie voor 2100, die koers kan geven aan de ontwikkelingen in de Maasvallei.

Met rivierverruiming alléén houden we de veiligheid niet op orde. De dijken moeten dus op orde zijn en blijven: in sterkte, in hoogte en ligging. Nieuwe inzichten over faalmechanismen (zoals 'macro stabiliteit' en 'piping') maken dat we aanvullende maatregelen moeten nemen om de dijken op sterkte te maken en houden. We hebben een minimale dijkenopgave in beeld, maar de feitelijke opgave is mede afhankelijk van het netto effect van de rivierverruiming. Een duurzame strategie vereist de aanleg van robuuste dijken (waarbij het overstroombaarheidsvereiste komt te vervallen) die in de toekomst zo nodig versterkt kunnen worden. Dit houdt concreet in dat de bijzondere ontwerpeisen, die in de huidige situatie aan de primaire keringen in Limburg zijn gesteld teneinde de overstroombaarheid daarvan te bewerkstelligen, dienen te vervallen zodat voor alle primaire keringen in Nederland dezelfde eisen zullen gelden.

Proactieve aanpak

Belangrijk nieuw uitgangspunt voor het gehele Deltaproces is dat beleid en maatregelen niet langer reactief (zoals in Limburg naar aanleiding van de hoogwaters van 1993 en 1995), maar proactief op basis van in de toekomst mogelijke hoogwaterafvoeren tot stand komen. Het verbinden van de korte- met de langetermijnopgaven en de beleidstransitie van reactief naar proactief zijn daarbij de belangrijkste uitdagingen. Met de gebiedsprojecten als Ooijen-Wanssum, Maaspark Well, Maasdal Noord en de

gebiedsontwikkelingen bij de Maasplassen, kan al in belangrijke mate toegewerkt worden naar die toekomstige gewenste veiligheidssituatie. Grotere 'nieuwe' opgaven liggen in het Maasdal vooral tussen Buggenum en Venlo.

Meerlaagse veiligheid

Het concept van meerlaagse veiligheid gaat uit van drie lagen:

Laag 1: het voorkomen van risico/schade door het realiseren van rivierverruiming, retentie en dijkverbeteringen;

Laag 2: beperken effecten van overstromingen door een toegespitste ruimtelijke ordening en fysieke aanpassingen in de ruimte;

Laag 3: opvangen en reductie van slachtoffer- en schaderisico (calamiteitenbeheer en 'recovery').

Nadere uitwerking aanpak

Op basis van het Delta-advies/ Deltabeslissing zal een nadere uitwerking moeten plaatsvinden. Die uitwerking dient aan de betrokken overheden beleidsmatig voldoende richting te bieden en voor de bewoners en gebruikers net zo goed als de beheerders van rivier en vallei voldoende handelingsperspectief te bieden. Wij zijn voornemens dat te doen in een regionaal uitvoeringsprogramma Limburgse Maasvallei. Daarin is het de bedoeling die maatregelen die in het kader van de hoogwaterbescherming nodig zijn inhoudelijk en in termen van prioriteitskeuze, tijd en geld expliciet te maken. Hierbij worden de verbanden met andere relevante aspecten die nuttig zijn voor goede en duurzame gebiedsontwikkelingen zichtbaar gemaakt.

Hoogwaterveiligheid en regionale economische ontwikkeling

Hoogwaterveiligheid en regionale economische ontwikkeling zijn in de Maasvallei onlosmakelijk met elkaar verbonden. We wonen, werken en leven immers in de Maasvallei. Dat komt tot uiting in de vele gebiedsontwikkelingsprocessen waar hoogwaterveiligheid nu al integraal wordt meegenomen. Meekoppelkansen liggen er onder andere bij de herstructurering en ontwikkeling in de grote steden, vervangingsinvesteringen van de grote infrastructurele werken (bruggen, leidingen, stuwen), de lopende dijkverbeteringsplannen die geoptimaliseerd kunnen worden en de hoogwatermaatregelen die samen kunnen gaan met regionale cofinanciering of andere regionale ontwikkelingen die gecombineerd kunnen worden met hoogwatermaatregelen. Met name de agrarische sector, de ontwikkeling van natuur en vele vormen van recreatie en de mogelijkheden tot bouwgrondstoffenwinning zijn daarbij van belang. Het benutten van meekoppelkansen is afhankelijk van de regionale speelruimte in de programmering en het financieel kader en vergt een duidelijk regievoering. Ooijen-Wanssum laat zien dat kostenoptimalisatie kan plaatsvinden in gebiedsontwikkelingsprocessen, waar het in één keer integraal gebeurt ('Deltaklaar': klaar voor de toekomst) en de maatschappelijke meerwaarde wordt benut.

Samen met de regionale partijen willen we de regierol vervullen die nodig is om de meekoppelkansen te benutten. Daarom gaan we werken aan een regionaal uitvoeringsprogramma Limburgse Maasvallei, waarbij op korte termijn voor de meest urgente gebieden de programmering wordt uitgewerkt en meekoppelkansen worden geconcretiseerd. Het gaat daarbij om een goed samenspel tussen rivierverruiming, dijkverhoging en regionale economische ontwikkeling, die samen met Rijkswaterstaat, het waterschap en de gemeenten inhoud moet krijgen. Maar regionale uitwerking en uitvoering vergt ook dat taakstellingen en verantwoordelijkheden helder geregeld moeten zijn. Voor water-/dijkbeheerders is daarbij cruciaal dat de onzekerheid in rivierverruimingsmaatregelen niet mag leiden tot (tijdelijke) onderschrijding van de norm.

7.3.4 Provinciaal belang, rol en instrumenten

Provinciaal belang

Hoogwaterbescherming is van provinciaal belang omdat de daaraan verbonden belangen en maatregelen het lokale niveau overstijgen. Het is bovendien ook van nationaal belang omdat overstromingen rampzalige gevolgen kunnen hebben en maatschappelijk ontwrichtend kunnen werken.

Veranderingen in de (nationale) benadering van hoogwaterbescherming brengen een aanvulling op de provinciale verantwoordelijkheid met zich mee. Bijvoorbeeld het concept van de meerlaagse veiligheid en het vergroten van schade- en risicobewustzijn bij overheden, bewoners en gebruikers.

Hiernaast zijn er veel functies waarbij de Provincie bevoegd gezag is (ontgrondingen, natuur maar ook in voorkomende gevallen archeologie en provinciale wegen alsook de goedkeuring van dijkverbeteringsplannen).

Provinciale rol

De rol van de Provincie is vooral een combinatie van reguleren en regisseren. De Provincie kiest nadrukkelijk voor een stroomgebiedbrede regie, waarbij hoogwaterveiligheid op een organische en kosteneffectieve wijze kan worden ingepast in de huidige en toekomstige gebiedsontwikkelingen.

Belangrijke instrumenten

Juridisch: Omgevingsvergunningen (o.a. ontgroning, natuur) en Provinciaal inpassingsplannen (nu o.a. Ooijen-Wanssum, Stadsweide Roermond). Deze middelen worden niet inzet om top-down te reguleren maar om de noodzakelijke afstemming en bottom-up initiatieven te faciliteren.

Bestuurlijk-communicatief: programmamanagement (Maasprojecten), afstemming buitenland regioproces Deltaprogramma.

Financieel: duidelijke perspectieven op de vraag wanneer en hoeveel middelen beschikbaar kunnen komen en financiële meekoppelkansen benut kunnen worden. Zeker waar het gaat om de inzet van middelen uit de bouwgrondstoffenmarkt speelt ook de factor tijd een rol. Deze markt is immers conjunctuur gevoelig en het perspectief dat deze op korte termijn zal aantrekken is nog niet daar.

7.4 Regionaal water

(zie ook de kaarten 1 en 9)

7.4.1 De Limburgse ambitie

Limburg is klimaatbestendig en schoner. Een schoon, gezond, duurzaam, klimaatrobuust regionaal watersysteem vormt samen met het natuurnetwerk het fundament onder het vestigingsklimaat in Limburg. Rivier- en beekdalen zijn toegerust op extreme perioden van wateroverlast en droogte, waarbij

overstromingsrisico's en perioden met watertekort maatschappelijk aanvaardbaar zijn. Diverse vormen van klimaatbuffers zijn aanwezig voor het opvangen van wateroverlast en watertekort in landelijk en stedelijk gebied, en het mitigeren van hittestress in steden en dorpen. In Zuid-Limburg is de oppervlakkige afstroming van regenwater van de heuvels en de daarmee gepaard gaande bodemerosie beheersbaar tegen maatschappelijk aanvaardbare kosten. De natuurbeken (inclusief herinrichtingsstroken en meanderzones) en grondwaterafhankelijke natuurgebieden zijn onderdeel van het natuurnetwerk; inrichting en beheer zijn op de natuurfunctie afgestemd. De waterkwaliteit en de grondwaterstanden in en rondom de natuurbeken en de grondwaterafhankelijke natuurgebieden zijn toereikend voor een duurzame instandhouding van de aanwezige en te ontwikkelen natuurwaarden.

Rioolwaterzuiveringsinstallaties (RWZI's) voldoen aan de gestelde eisen en aantal en omvang van riooloverstorten zijn sterk teruggedrongen, waardoor de waterkwaliteit flink verbeterd is.

Door een adequate bescherming zijn er goede omstandigheden voor een duurzame drinkwatervoorziening vanuit grondwater en oppervlaktewater en ook de kwaliteit van het grond- en oppervlaktewater is goed (zie ook 8.2).

Met het bovenstaande voldoen we aan de eisen van de Europese Kaderrichtlijn Water en Grondwaterrichtlijn en anticiperen we op klimatologische veranderingen.

We ondersteunen de samenwerking met gemeenten, waterschap(pen) en WML om te komen tot een doelmatig beheer van de waterketen, waarin kwaliteit, kostenbeheersing en zo laag mogelijke (personele) kwetsbaarheid voorop staan. Streven is om zo te komen tot lastenbeheersing bij de burgers met behoud van kwaliteit en continuïteit van de dienstverlening.

Wij stemmen ons waterbeheer af met het omringende buitenland en de aangrenzende provincies teneinde tot optimalisatie van doelbereik te komen.

Toelichting ambitie

Voldoende en schoon water is een economische factor van betekenis en onmisbaar voor mens en natuur. De burger stelt steeds hogere eisen aan de waterveiligheid, het gebruik en de beleving van water. Duurzaamheid en publieke participatie zijn daarom voor ons belangrijke uitgangspunten.

7.4.2 De opgave

Klimaatbestendige regionale watersystemen

De opgave is te komen tot robuuste en natuurlijk functionerende, veerkrachtige watersystemen, waardoor risico's op wateroverlast en watertekort verminderen en ook bij klimaatverandering beheersbaar en maatschappelijk acceptabel blijven.

Er dient voldaan te worden aan de regionale normering voor wateroverlast.

Daarnaast is de opgave het ontwikkelen van regionale, gebiedsgerichte adaptatiestrategieën en het treffen van effectieve maatregelen voor het omgaan met huidige én toekomstige watertekorten, waarbij beschikbaarheid van voldoende water van de juiste kwaliteit een belangrijke voorwaarde is. Op die manier zijn problemen op gebied van watertekort in tijden van schaarste, beheersbaar en maatschappelijk acceptabel.

Behoud en herstel van natte natuur en verbetering waterkwaliteit

Wij streven naar ontwikkeling, herstel en behoud van de kwaliteit van onze natuurbeken en natte natuurgebieden binnen het provinciaal natuurnetwerk, waarbij tenminste voldaan wordt aan de normen van de Kaderrichtlijn Water (KRW).

Hoofdpoging vanuit de KRW is het per 2027 bereiken van een goede ecologische en chemische toestand van al het oppervlaktewater en grondwater, tenzij gekozen is voor doelverlaging, en het voorkomen van verdere achteruitgang van de huidige toestand.

Daarnaast voldoet al het oppervlaktewater aan de kwaliteitseisen ten aanzien van prioritaire stoffen en overige relevante stoffen, uiterlijk in 2027.

Doelmatig beheer van de waterketen

Gemeenten, waterschappen en drinkwaterbedrijven geven zelf regionaal invulling aan deze afspraken met als doel kostenbesparingen te realiseren, de (personele) kwetsbaarheid te verlagen en het innovatievermogen en zo nodig de kwaliteit te vergroten.

Toelichting opgaven

Wij stellen de ambitie en de normen voor de regionale watersystemen vast. Doel is om de wateroverlast en de watertekorten in het regionale watersysteem te beperken door meer ruimte voor water beschikbaar te stellen, de sponswerking te versterken en te anticiperen op de gevolgen van klimaatverandering.

In de toekomst gaan in het regionale watersysteem vaker en langer droogteperiodes ontstaan, met gevolgen voor het ruimtegebruik, als we daar niet tijdig op inspelen door maatregelen te treffen. Daarbij worden zoveel mogelijk kansen benut om combinaties te maken met doelen op het gebied van economie, ecologie, waterkwaliteit, natuur, landschap en recreatie, teneinde een maximale maatschappelijke winst te behalen.

De huidige ecologische en fysisch-chemische toestand van onze (natuur)beken is over het algemeen matig tot ontoereikend, terwijl de opgave is om tot een goede toestand te komen (zie verder het Provinciaal Waterplan 2010-2015). De kwaliteit van ongeveer 30% van onze natte natuurparels voldoet aan de gestelde eisen.

Schoon oppervlakte- en grondwater is van vitaal belang voor de drinkwatervoorziening, volksgezondheid, natuur, landbouw, recreatie, industrie en visserij en een belangrijke randvoorwaarde voor een aantrekkelijke en gezonde leefomgeving.

In het Bestuursakkoord Water zijn afspraken gemaakt om te komen tot verbetering van de doelmatigheid in de waterketen in de vorm van taakstellingen voor de partners. Daarbij zullen de sectoren inzetten op cultuurverandering, bundeling van kennis en capaciteit, professionalisering van operationele taken, innovatie, etc.

7.4.3 Aanpak wateroverlast en watertekort

De beekdalen vervullen in de aanpak een cruciale functie als strategische waterberging. Die functie mag niet aangetast worden. De functie strategische waterberging betekent dat de ruimte voor natuurlijke inundaties in

beekdalen in stand moet blijven en de infiltratiecapaciteit van de bodem niet verder afneemt. Nieuw verhard oppervlak wordt gecompenseerd door extra ruimte te realiseren voor waterberging en infiltratiecapaciteit in de buurt van de ingreep. Daarmee kan het regionale watersysteem blijvend aan de normering voor regionale wateroverlast voldoen, ook bij toekomstige neerslagtoenames. De bescherming van de beekdalen ten behoeve van de functie strategische waterberging is in de omgevingsverordening opgenomen via de aanduiding en regelgeving voor de goud- en zilvergroeene natuurzones en de bronsgroene landschapszones binnen de beekdalbegrenzings op de POL-kaart.

Wij hebben de normeringskaart voor regionale wateroverlast op basis van dit POL en een nieuwe watersysteemtoets van de waterschappen geactualiseerd. De normeringskaart wordt in de omgevingsverordening opgenomen.

Om blijvend aan de normering te kunnen voldoen is het van groot belang dat teelttechnische maatregelen op hellende akkers in Zuid-Limburg worden toegepast. De door de agrarische sector te nemen erosiebeperkende maatregelen waren tot 1 januari 2014 vastgelegd in de erosieverordening van het productschap Akkerbouw. Met de opheffing van het productschap zijn de erosiebeperkende maatregelen door het ministerie van Economische Zaken opgenomen als voorwaarde voor goede landbouwpraktijk in cross-compliance van het EU Gemeenschappelijk Landbouw Beleid (GLB). Wij gaan bezien hoe en waar de regelgeving uit de erosieverordening kan worden verankerd. Dit wordt uitgewerkt in het Provinciaal Waterprogramma 2016-2021.

Droogteschade in landbouw en natuur kan worden aangepakt door seizoensberging en infiltratie op zandgronden en stedelijk gebied om grondwaterstanden aan te vullen. Met name het inrichten van de gebouwde omgeving ter voorkoming van hittestress en lokale waterlast en het waterrobuust handelen betekent ruimte bieden voor hoogwaterafvoeren (bijvoorbeeld langs de Maas tussen Eijsden en Maastricht en tussen Buggenum en Venlo). Deze biedt ook kansen om win-win situaties te creëren (zie ook 7.3). Afvoer van water uit bebouwd gebied wordt beperkt door het afkoppelen en vervolgens laten infiltreren van regenwater. Gemeenten dienen bij nieuwbouw en herstructurering 100% af te koppelen en bij bestaande bebouwing 'maximale afkoppeling binnen grenzen van doelmatigheid' als beleidslijn te hanteren. Met doelmatigheid bedoelen wij dat het afkoppelen bij bestaande bebouwingen wordt uitgevoerd wanneer het eenvoudig te realiseren (bijvoorbeeld veel achterzijden van woningen met een tuin) of te combineren is met andere werkzaamheden in de stedelijke inrichting, zoals riool- en wegenrenovaties. Onze voorkeursvolgorde is: zoveel mogelijk vasthouden/infiltreren, als dat niet kan dan bergen en pas als laatste optie het afvoeren van het gescheiden regenwater. Gemeentelijke overstorten van het riool op het oppervlaktewater dienen sterk verminderd te worden en op de lange termijn zoveel mogelijk te worden opgeheven om aan de eisen van de Kaderrichtlijn Water te kunnen voldoen. Dit draagt zowel bij aan een gezonder watersysteem en leefklimaat als ook aan de beperking van wateroverlast.

Het aanpakken van watertekort geschiedt via de uitwerking van het Deltaplan Hoge Zandgronden in de voorkeursvolgorde 'sparen, aanvoeren en accepteren/adapteren'. Daarvoor gaan we starten met gebiedspilots. Ook zoeken we samen met de waterschappen naar een aanpak waarmee we de klimaatopgave in het regionale watersysteem verder uitwerken. De aanpak zullen we nader uitwerken in het Provinciaal Waterprogramma 2016-2021.

Toelichting aanpak wateroverlast en watertekort

De normen voor wateroverlast vanuit de regionale wateren ('regionale wateroverlast') zijn verankerd in de Omgevingsverordening. De regionale wateren zijn de wateren die in beheer zijn bij de Waterschappen (niet de Maas en de grote kanalen). Op grond van dit POL en een watersysteemtoets hebben we samen met de waterschappen deze normering herijkt. De herijkte normering is aangepast aan de nieuwe zonering van de natuurzones en wordt uiterlijk per 2015 in de Omgevingsverordening vastgelegd op de zgn. 'normeringskaart'. Waar knelpunten optreden wordt ruimte aan het watersysteem toegevoegd zodat aan de normering wordt voldaan, uiterlijk in 2021. Waar nu al aan de normering wordt voldaan blijft de huidige ruimte voor het vasthouden en bergen van water ten minste behouden en wordt deels uitgebreid in verband met de kans op meer wateroverlast en watertekort als gevolg van klimaatveranderingen. Voor veel bebouwde kernen in het Heuvelland Zuid-Limburg is de beschermingsnorm 1:25, en dat is lager dan de norm die voor de meeste bebouwde kernen elders in Limburg en Nederland langs regionale wateren geldt (veelal 1:100). Deze afwijkende norm is in het Provinciaal Waterplan 2010-2015 vastgesteld op grond van een kosten-baten analyse: het bleek toen voor deze Zuid-Limburgse kernen niet kosteneffectief om een hogere norm dan 1:25 vast te stellen.

Onze huidige ambitie is om de normering van stedelijk gebied in Zuid-Limburg gelijk te trekken met die van bebouwd gebied in de rest van Limburg en daarmee beter aan te sluiten bij de landelijke veiligheidsnorm voor bebouwde gebieden (1:100).

Op basis van de watersysteem analyse door het waterschap verwachten we dat met slimme en innovatieve oplossingen en maatwerk kosten en ruimte bespaard kunnen worden en de landschappelijke impact beperkt gehouden kan worden.

Daar waar een beschermingsniveau van 1:100 toch niet haalbaar blijkt, streven we naar realisatie van het maximaal haalbare. Wij zullen met het waterschap de mogelijkheden om deze ambitie te realiseren nader bekijken, waarbij in ieder geval aard, betaalbaarheid en inpasbaarheid van de maatregelen worden beoordeeld. Het streven is om de concrete normering zoveel mogelijk op te nemen in het Waterprogramma. Indien de normering voor Zuid-Limburg wordt aangescherpt zullen wij met het waterschap afspreken wanneer de daarvoor benodigde maatregelen uitgevoerd moeten zijn.

De norm voor bebouwde kernen geldt overigens voor water in woonbebouwing, bedrijfsbebouwing, kantoren en ziekenhuizen (oppervlaktewater dat over de drempel naar binnen stroomt, geen grondwater dat via kruipruimte omhoog komt).

POL-eenheid	Specificatie	Norm (maximale overstromingskans per jaar)
Goud- en zilvergroeie natuur		Geen norm
Bronsgroeie natuur en natuurlijke beekdalen	Langs natuurbeken	Geen norm
	Langs overige beken	1:10
Overige landbouwgebieden, stedelijk groen, recreatieparken		1:25
Glastuinbouwgebieden		1:50
Bebouwde kernen	Langs beken en in droogdalen in Heuvelland Zuid-Limburg	1:25 (verhoging van de norm wordt onderzocht)
	Overige bebouwde kernen	1:100

Beekdalen als strategische waterberging

De benodigde ruimte voor water is aanwezig in beekdalen die een open en natuurlijk karakter hebben. Wij hebben derhalve aan de beekdalen de functie strategische waterberging toegekend. De functie strategische waterberging betekent dat de ruimte voor natuurlijke inundaties in beekdalen in stand moet blijven en de infiltratiecapaciteit van de bodem niet verder afneemt. Nieuw verhard oppervlak wordt gecompenseerd door extra ruimte te realiseren voor waterberging en infiltratiecapaciteit in de buurt van de ingreep. Daarmee kan het regionale watersysteem blijvend aan de normering voor regionale wateroverlast voldoen, ook bij toekomstige neerslagtoenames. De bescherming van de beekdalen ten behoeve van de functie strategische waterberging is in de omgevingsverordening opgenomen via

de aanduiding en regelgeving voor de goud- en zilvergroene natuurzones en de bronsgroene landschapszones binnen de beekdalbegrenzings op de POL-kaart. In veel beekdalen in Limburg is ruimte voor waterberging; in een aantal beekdalen wordt de functie waterberging verder ontwikkeld. Dat kan goed in combinatie met grondgebonden land- en tuinbouw en natuurontwikkeling (beheerslandbouw, groenblauwe diensten). Nieuwe rode functies worden zoveel mogelijk geweerd uit de beekdalen, zodat de ruimte voor waterberging behouden blijft en er geen nieuwe schadegevallen optreden.

Stedelijk water

De Voorkeurstabel Afkoppelen uit 'Regenwater schoon naar beek en bodem' (2005), alsmede de 'Handreiking Afkoppelen' met het bijbehorende 'Voorbeeldenboek Afkoppelen Limburg' (2009) zijn bij afkoppelen belangrijke hulpmiddelen. In aanvulling op de voorkeurstabel moet diepte-infiltratie van hemelwater zeer terughoudend worden toegepast i.v.m. risico's voor verontreiniging van onze diepe grondwatervoorraden.

Aanpak zoetwatertekort

In het Deltaplan Hoge zandgronden werken we samen met Provincie Noord-Brabant, Rijkswaterstaat, waterschappen en maatschappelijke organisaties (terreinbeheerders, landbouworganisaties en drinkwaterbedrijven) teneinde een klimaatbestendige watervoorziening en daarmee samenhangende ruimtelijke inrichting te realiseren om zoetwatertekorten op te vangen. Het deltaplan hoge zandgronden is de regionale uitwerking van het landelijke Deltaprogramma zoetwater. In het kader van het Deltaplan Hoge Zandgronden, werken we in Limburg via gebiedsprocessen voorkeursstrategieën uit volgens de trits 'sparen, aanvoeren, accepteren/adapteren'. Indien water sparen en/of aanvoeren onvoldoende soelaas kunnen bieden, kunnen er zones ontstaan waar de landbouwfunctie, natuurdoelen of scheepsvaartbelangen in droge periodes met suboptimale omstandigheden rekening moeten houden.

7.4.4 Aanpak behoud en herstel natte natuur en verbetering waterkwaliteit

Bescherming van de (grond)waterafhankelijke natuurgebieden en natuurbeken

Ten aanzien van de bestaande en nog te ontwikkelen (grond)waterafhankelijke natuurgebieden binnen het provinciaal natuurnetwerk geldt: geen verlaging van de aanwezige grondwaterstanden. Hiertoe hebben we samen met de waterschappen een vergunningenkader voor ondiepe grondwateronttrekkingen ontwikkeld. Voor de natuurbeken en beken met een algemeen ecologische functie zijn de doelen en kwaliteitsnormen vastgelegd in het Provinciaal Waterplan 2010-2015. Deze worden herijkt en opgenomen in het Provinciaal Waterprogramma 2016-2021.

In en rond de natuurbeken staat het ecologisch functioneren en de natuurfunctie centraal. Inrichting, beheer en onderhoud hiervan dient zoveel mogelijk op de natuurfunctie te zijn afgestemd. In het kader van het Waterprogramma 2016-2021 zullen we dit nader uitwerken. Vanuit de KRW geldt er een resultaatsverplichting voor het herstel van deze beken, uiterlijk per 2027 dienen al deze beken te zijn heringericht. De reeds heringerichte natuurbeken worden beschermd door regelgeving vanuit de keur van het waterschap. Teneinde te voorkomen dat er in de nog her in te richten trajecten langs natuurbeken onomkeerbare ontwikkelingen plaatsvinden, geldt in de zone natuurbeek (een indicatieve zone ter breedte van 25 m aan weerszijden van de betreffende beektrajecten) bij nieuwe ontwikkelingen een motiveringsplicht. In het daarvoor op te stellen bestemmingsplan dient aangegeven te worden hoe rekening is gehouden met en geanticipeerd op de beoogde herinrichting van de natuurbeek. Hiervoor is een aparte paragraaf 'zone natuurbeek' opgenomen in de Omgevingsverordening. Voor de kleinere waterlopen geldt de natuurfunctie als deze waterlopen geheel of grotendeels binnen het provinciaal natuurnetwerk liggen, hoge actuele of potentiële natuurwaarden bezitten en vanuit de watersysteembenadering van belang zijn. Op

grond van deze criteria leggen de waterschappen in overleg met Provincie en gemeenten de kleinere natuurbeken inclusief hun natuurzones op kaart vast in hun beheerplannen. Beheer en onderhoud dient zo natuurvriendelijk mogelijk te zijn en afgestemd te zijn op het gezond ecologisch functioneren van het beekstelsysteem. Hiertoe hebben de waterschappen operationeel beleid en regelgeving in hun beheerplan en keur opgenomen.

Herstel, behoud en ontwikkeling van de (grond)waterafhankelijke natuurgebieden

Op grond van de vereisten van het Nieuw Limburgs Peil (NLP) en het Gewenst Grondwater en Oppervlaktewater Regime (GGOR) voeren de waterschappen en terreinbeheerders hydrologische maatregelen uit in en rondom de grondwaterafhankelijke natuurgebieden. De eerste periode met uit te voeren maatregelen loopt tot en met 2015. De aanpak zal op basis van een evaluatie van de huidige toestand en uitgevoerde maatregelen wordt herijkt. Daarbij zal ook de waterkwaliteitsopgave door het waterschap meegenomen worden in een nieuw gebiedsproces, waarbij het streven is om klimaatadaptatie ook een plek te geven.

Herstel, behoud en ontwikkeling van de natuurbeken en verbetering waterkwaliteit

De opgave ten aanzien van de oppervlaktewaterkwaliteit is ecologisch, hydrologisch en geomorfologisch herstel van alle natuurbeken en behoud of herstel van de waterkwaliteit in alle beken in 2027.

Voor de KRW-waterlichamen, waartoe de natuurbeken en enkele beken met een algemeen ecologische functie behoren, geldt een resultaatverplichting, aangezien deze als KRW-waterlichaam zijn aangemeld.

Voor de KRW-waterlichamen hebben wij de doelen en kwaliteitsnormen vastgelegd in het Provinciaal Waterplan 2010-2015. Dit wordt krachtens de bepalingen van de Kaderrichtlijn Water in het nieuwe Provinciaal Waterprogramma 2016-2021 geactualiseerd. Daarnaast worden tevens de doelen voor de overige wateren, niet zijnde KRW-waterlichamen, in het Provinciaal Waterprogramma 2016-2021 vastgelegd.

Inrichting en beheer van de natuurbeken zijn gericht op de natuurfunctie. Het gaat dan om het bereiken van ecologische doelen en de bijbehorende waterkwaliteit in de beek en de aangrenzende meanderzone, mogelijkheden voor vismigratie en natuurlijke systeemeigen processen, zoals het laten meanderen, het toestaan en soms reacteren van natuurlijke inundaties en natuurlijk oever- en waterbeheer dat mede bijdraagt aan het herstel van de sponswerking.

Naast natuurbeken onderscheiden wij beken met een algemeen ecologische functie (AEF-beken). De chemische waterkwaliteit van deze beken dient ook aan de KRW-normen te voldoen. De functie agrarisch

water geldt voor de AEF-beken die in de land- en tuinbouwgebieden gelegen zijn. Op grond van de beleidskaders en regelgeving mag in deze systemen, onder voorwaarden, beregening uit grond- en/of oppervlaktewater plaatsvinden. Wij stimuleren innovatie in de landbouw gericht op duurzaam waterbeheer, waarbij we aansluiting zullen zoeken met de doelen uit het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer.

Voor de aanpak van de fysisch-chemische waterkwaliteit verbeteren de waterschappen de kwaliteit van het effluent uit de RWZI's zodat dit effluent geen belemmering vormt voor het voldoen aan de KRW-normen voor het ontvangende water. Ook vermindering van rioolwateroverstorten is van groot belang en is eveneens gericht op het voldoen aan de KRW-normen voor het ontvangende water. Gemeenten treffen maatregelen om de rioolwateroverstorten aan te pakken teneinde de overstortfrequentie en vuiluitwerp terug te dringen, afhankelijk van de kwetsbaarheid van de levensgemeenschappen in de beek. Het beleid en de aanpak ten aanzien van de verbetering van de waterkwaliteit hebben wij in het Provinciaal Waterplan nader uitgewerkt.

De maatregelen op gebied van beekherstel en herstel van de natte natuurgebieden worden uitgevoerd door waterschappen en terreinbeheerders, grotendeels via meerjarenovereenkomsten. In deze overeenkomsten hebben wij prioriteit gegeven aan het herstel van de natuurbeken die onder de KRW vallen en de natte Natura2000-gebieden. Daarin is ook de uitvoering van de hydrologische maatregelen in het kader van de Programmatische Aanpak Stikstof (PAS) opgenomen. Via contractmanagement voeren wij regie op het tijdig bereiken van de doelen.

Toelichting

Momenteel werken wij concrete doelen en kwaliteitsnormen uit voor alle overige beken, waarbij we tevens de huidige statusaanduiding herzien. Deze aanvullende en deels herijkte doelen en normen zullen wij vastleggen in het Provinciaal Waterprogramma 2016-2021. De bijbehorende maatregelen inclusief de monitoring van het doelbereik hebben de waterschappen uitgewerkt in hun waterbeheerplannen 2010-2015 die eveneens in 2015 herijkt zullen worden.

7.4.5 Aanpak doelmatig beheer van de waterketen

Intensieve samenwerking

Realisering van de taakstellingen wordt vooral gezocht in intensievere regionale samenwerking tussen gemeenten onderling, en tussen regionaal samenwerkende gemeenten en waterschap(en) en WML. In Limburg zijn hiertoe vijf van die regionale samenwerkingsverbanden van gemeenten en waterschap gevormd: Venlo-Venray, Limburgse Peelen, Westelijke Mijnstreek, Maas-Mergelland, Parkstad. De regio's Venlo-Venray en Limburgse Peelen werken onderling samen in het Convenant 'Samenwerken in de afvalwaterketen Noord-Limburg' (2011). Op provinciaal niveau vindt afstemming plaats tussen de regio's onder regie van een door alle partijen gefinancierde coördinator waterketen Limburg. Wij zijn mede partij in deze samenwerkingsprocessen en zullen deze stimuleren en faciliteren.

Toelichting

Toezicht op de voortgang van de realisering van de taakstellingen en de uitvoering van de afspraken vindt plaats door een landelijk

ingestelde Visitatiecommissie Waterketen. Dit wordt voorzien vanaf 2015.

Deze hanteert daartoe het Raamwerk interventieladder. Wanneer de Visitatiecommissie constateert dat de voortgang in een regio onvoldoende is, kunnen wij kiezen voor bestuurlijke interventie vanuit onze toezichhoudende rol op gemeenten en waterschappen.

Overigens is het doel van de interventieladder dat het voorafgaande bestuurlijke traject al dermate succesvol is dat interventie in het kader van interbestuurlijk toezicht naar verwachting niet nodig zal zijn.

7.4.6 Provinciaal belang, rol en instrumenten

Provinciaal belang

De bescherming van onze watervoorraden, een goede watervoorziening, een goede water- en natuurkwaliteit en de bescherming tegen overstromingen en wateroverlast behoren tot de basistaken van de overheid. Ze vormen het fundament onder het vestigingsklimaat van de Provincie Limburg. De natuurbeken en grondwaterafhankelijke natuurgebieden zijn onderdeel van het natuurnetwerk. Voor de economie, leefbaarheid in steden en in dorpen, de natuur en het landschap in Limburg is de beschikbaarheid van voldoende en kwalitatief goed water een essentiële voorwaarde om goed te functioneren. Voor de landbouw, de drinkwatervoorziening, de stedelijke leefomgeving, de industrie en de natuur heeft de sterk wisselende hoeveelheid water in het afgelopen decennium diverse malen tot crisissituaties geleid. Klimaatverandering verergert deze situatie merkbaar en om die reden is het nodig om te anticiperen, door in een vroegtijdig stadium al verdergaande maatregelen te treffen voor een robuuste klimaatbestendige inrichting. Dit richt zich zowel op het beperken van wateroverlast bij extreem veel neerslag en waterafvoerpieken als het voorkomen van oogst- en natuurschade in periodes van extreme droogte. In aanvulling hierop speelt het kwaliteitsvraagstuk. Een goede waterkwaliteit is immers van groot belang voor de drinkwatervoorziening, recreatie, natuur en voedselproductie, en daarmee voor het vestigingsklimaat in Limburg. Omdat waterstromen zich niets van administratieve grenzen aantrekken is internationale samenwerking en grensoverschrijdende afstemming van belangrijke waterbeheerskwesaties noodzakelijk. Via structurele deelname aan functionele overleggen in het Maasstroomgebied, zoals Internationale Maas Commissie en bi- en trilaterale grenswateroverleggen met Duitsland, Vlaanderen en Wallonië, stimuleren wij de samenwerking in het grensoverschrijdend waterbeheer en de uitvoering van gemeenschappelijke projecten. Dit o.a. via de Taskforce Water Governance en het Interreg-programma.

De Provincie heeft specifiek belang bij de volgende zaken:

- De beekdalen en overige landschappelijke laagtes fungeren als natuurlijke klimaatbuffers voor strategische waterberging en waterconservering.
- Behoud en ontwikkeling van de landschappelijke kwaliteit van de beekdalen (zie ook 7.5).
- Bescherming van de (grond)waterafhankelijke natuurgebieden en natuurbeken, inclusief hun natuurzones.
- Herstel, behoud en ontwikkeling van de kwaliteit van de natuurbeken (inclusief natuurzones).
- Bereiken KRW-doelen van oppervlaktewater en grondwater (zie ook 8.2).
- Herstel, behoud en ontwikkeling van de kwaliteit van de natte natuurparels en de overige natte natuurgebieden binnen het provinciaal natuurnetwerk (zie ook 7.2).
- Doelmatigheid in de waterketen. Komen tot lastenbeheersing bij de burgers onder behoud van kwaliteit en continuïteit van de dienstverlening.
- Internationaal overleg en samenwerking.

Provinciale rol

De provinciale rol op het gebied van regionaal water is een combinatie van regulerend, regisserend, stimulerend en faciliterend.

De regulerende (en kaderstellende) rol heeft vooral te maken met het stellen van beleidsdoelen in POL en Provinciaal Waterplan, het toezicht op waterschappen en gemeenten en de rol van aandeelhouder en vergunningverlener jegens WML. Deze rol omvat ook het stellen van regionale normen voor wateroverlast, het toekennen van functies (natuurfunctie, algemeen ecologische functie, functie agrarisch water, functie strategische waterberging) aan bepaalde gebieden, het stellen van KRW-doelen en het bepalen van fasering van KRW-maatregelen. Voor de hydrologische bufferzones geldt regelgeving ten aanzien van beregeningsonttrekkingen die is opgenomen in de keur van de waterschappen.

De regisserende rol krijgt gestalte via het afsluiten van partnercontracten, maar ook via trajecten als Provinciaal Waterplan en Deltaplan Hoge Zandgronden.

De stimulerende rol krijgt vorm via cofinanciering, waterpanels, overleg in de waterketen, internationale samenwerking en grenswateroverleggen.

De faciliterende rol omvat onder meer monitoring en advisering gemeenten via het watertoetsloket (samen met de waterschappen).

De belangrijkste instrumenten

Juridisch: toezicht op waterschappen en gemeenten, de Omgevingsverordening.

Bestuurlijk-communicatief: visie en plannen, partnercontracten, coördinatie waterketen, waterpanels, overleg waterketens, grenswateroverleggen, watertoetsloket, monitoring (o.m. OGOR-meetnet) en voortgangsrapportages.

Financieel: cofinanciering, Deltafonds.

Toelichting provinciaal belang, rol en instrumenten

Een samenhangend provinciaal waterbeleid

Het provinciaal waterbeleid is vastgelegd in POL2014 en is nader geconcretiseerd in de POL-aanvulling Provinciaal Waterplan 2010-2015 op grond van de vereisten van de Europese Kaderrichtlijn Water (KRW). Deze POL-aanvulling zal in 2015 opgevolgd worden door het Provinciaal Waterprogramma 2016-2021, conform de 6-jarige plancyclus van de KRW. Dit programma zal onderdeel uitmaken van het tweede nationale Stroomgebiedbeheersplan Maas.

In het kader van het nationale Deltaprogramma (rivieren, zoetwatervoorziening) zullen besluiten worden genomen over aanvullende maatregelen om het watersysteem klimaat robuust in te richten. De strategie voor de lange termijn wordt in 2014 (Deltabeslissingen, Deltaprogramma 2015, regionale voorkeursstrategie) genomen. Op basis van deze strategie zullen in de volgende jaren besluiten over maatregelen worden genomen.

Positie van de Provincie in het regionale waterbeheer

In Nederland zijn vijf instanties betrokken bij het waterbeheer en de watervoorziening. Op grond van de Waterwet (2009) en het Bestuursakkoord Water (2011) is de verantwoordelijkheid als volgt verdeeld:

Het Rijk is verantwoordelijk voor beleid en wetgeving op nationaal niveau en voor het beheer van het hoofdwatersysteem: de zee en de grote rivieren, meren en kanalen.

De Provincies zijn verantwoordelijk voor het beleid en regelgeving voor de regionale grond- en oppervlaktewatersystemen, en de vergunningverlening voor grondwateronttrekkingen ten behoeve van openbare watervoorziening, de grotere industriële onttrekkingen en die voor energieopslagsystemen.

De waterschappen zijn verantwoordelijk voor het beheer van de regionale grond- en oppervlaktewatersystemen, de zuivering van afvalwater en de zorg voor waterkeringen ten behoeve van de veiligheid langs de Maas. De waterschappen concretiseren de

provinciale beleidskaders uit het POL en het provinciaal waterplan in een waterbeheerplan dat het karakter krijgt van een uitvoeringsprogramma.

Gemeenten zijn verantwoordelijk voor rioleringbeheer en hebben de zorgplicht voor overtollig hemelwater, afvalwater en grondwater in de bebouwde omgeving.

Het drinkwaterbedrijf is wettelijk verantwoordelijk voor de productie en distributie van drinkwater.

De Provincie heeft een toezichthoudende rol op waterschappen en gemeenten en is aandeelhouder van het drinkwaterbedrijf.

Het regionaal watersysteem

Beekdalen zijn belangrijk zowel voor het vasthouden en bergen van wateroverschot als voor het bereiken van de ecologische doelstellingen vanuit de Europese Kaderrichtlijn Water. Ze fungeren als ecologische verbinding tussen natuurkernen en vormen het landschappelijk raamwerk. Ze zijn daarmee belangrijk voor de toeristische en recreatieve aantrekkelijkheid van Limburg.

Beekdalen zijn lager gelegen gebieden (beekdal- en droogdalbodems, bron- en kwelgebieden en laagten) waar het neerslagoverschot en vaak ook het uittredende grondwater (kwelzones en bronnen) via beken wordt afgevoerd.

De beekdalen zijn onderdeel van de bronsgroene landschapszone, voor zover geen onderdeel van goudgroene of zilvergroene natuurzone. In de provinciale omgevingsverordening hebben wij de functie strategische waterberging voor de beekdalen aangeduid.

Aan de natuurbeken inclusief hun natuurzones (herinrichtings- en meanderzones) is de natuurfunctie toegekend en maken deel uit van het natuurnetwerk. Ze zijn mede vanwege de eisen van de Kaderrichtlijn Water grotendeels gelegen binnen de goudgroene, zilvergroene en bronsgroene natuurzones. Vanwege het schaalniveau geven wij alleen de grotere beken op kaart weer. De begrenzing is inclusief een indicatieve natuurzone, van gemiddeld 25 m aan weerszijden van de beek, afhankelijk van de beekdimensies. Voor de kleinere (zij)beken geldt de natuurfunctie als deze geheel of grotendeels binnen het natuurnetwerk liggen, hoge actuele of potentiële natuurwaarden bezitten en vanuit de watersysteembenadering van belang zijn. Voor alle overige waterlopen met een algemeen ecologische functie (AEF) dient het huidige kwaliteitsniveau op grond van de KRW tenminste gehandhaafd te worden.

De (grond)waterafhankelijke natuurgebieden, zoals vennen, hoogvenen, moerassen, bronnen en kwelgebieden vormen onderdeel van de goudgroene en zilvergroene natuur. Hiervoor geldt het beschermingsregime vanuit het natuurbeleid. Voor ondiepe grondwateronttrekkingen met mogelijke invloed op deze natuurgebieden hebben wij samen met de waterschappen een vergunningenkader ontwikkeld dat overgedragen wordt aan het waterschap.

Wij onderscheiden 48 natte natuurparels, die vanwege de aanwezige en potentiële natuurwaarden de hoogste prioriteit bij het hydrologisch herstel krijgen. Daarvan zijn er 21 tevens Natura2000-gebied, waarvoor specifieke doelstellingen gelden, die wij uitwerken in de beheerplannen Natura2000. Het hydrologisch herstel is erop gericht om een zo natuurlijk mogelijk grondwaterpeil te realiseren met een (grond)waterkwaliteit die voldoet aan de eisen die de natuur stelt. Daarvoor zijn er rond 42 natte natuurparels hydrologische bufferzones aangewezen, waarvoor regelgeving in de waterschapskeur is opgenomen ten aanzien van industriële grondwateronttrekkingen in de provinciale verordening en ten aanzien van beregening in de vorm van een 'stand-still'-beginsel.

7.5. Landschap en cultuurhistorie

(zie ook de kaarten 1 en 10)

7.5.1 De Limburgse ambitie

Behoud en versterken van de kenmerkende kwaliteiten en afwisseling van het landschap, in combinatie met het ruimte bieden aan ontwikkelingen die bijdragen aan de ruimtelijke kwaliteit en identiteit van dat

landschap. Ruimtelijke kwaliteit zien wij hierbij als de goede functie op de goede plek op de goede manier ingepast in de omgeving.

Wij willen de geschiedenis van Limburg samenhangend in de ruimte zichtbaar houden en daarmee een aantrekkelijk woon-, leef- en vestigingsklimaat bieden. Daarom streven wij naar duurzaam gebruik van erfgoed in onderlinge samenhang met de ruimte.

Toelichting ambitie

De kwaliteit van het landschap is van groot belang voor een aantrekkelijk woon-, werk- en vestigingsklimaat en als motor voor de vrijetijdseconomie. De Provincie en haar partners staan samen voor de taak hier invulling aan te geven.

De ambitie is om een kwaliteitsontwikkeling in gang te zetten, waarbij elk project, elke ontwikkeling iets bijdraagt aan de kwaliteit van de leefomgeving. Ruimtelijke kwaliteit wordt daarmee een vanzelfsprekend resultaat van handelen. Voor het behouden en versterken van de ruimtelijke kwaliteit zijn essentiële gebiedskenmerken (de kernkwaliteiten) het uitgangspunt. De Provincie wil de ruimtelijke kwaliteit vooral versterken door deze gebiedskenmerken te verbinden aan nieuwe ontwikkelingen. Gebiedskenmerken zijn hierbij de fysieke kwaliteiten als natuur, ondergrond, reliëf, landschapselementen, openheid, cultuurhistorische objecten en patronen (het gaat hier vooral om historische bouwkunst en historische geografie, voor het aspect archeologie wordt verwezen naar het thema ondergrond), watersystemen en milieukwaliteit.

7.5.2 De opgave

Behoud, beheer, ontwikkeling en beleving van de (landschappelijke, cultuurhistorische, natuurlijke en waterhuishoudkundige) kernkwaliteiten van Limburgs meeste bijzondere landschappen. Bijzondere aandacht verdient daarbij:

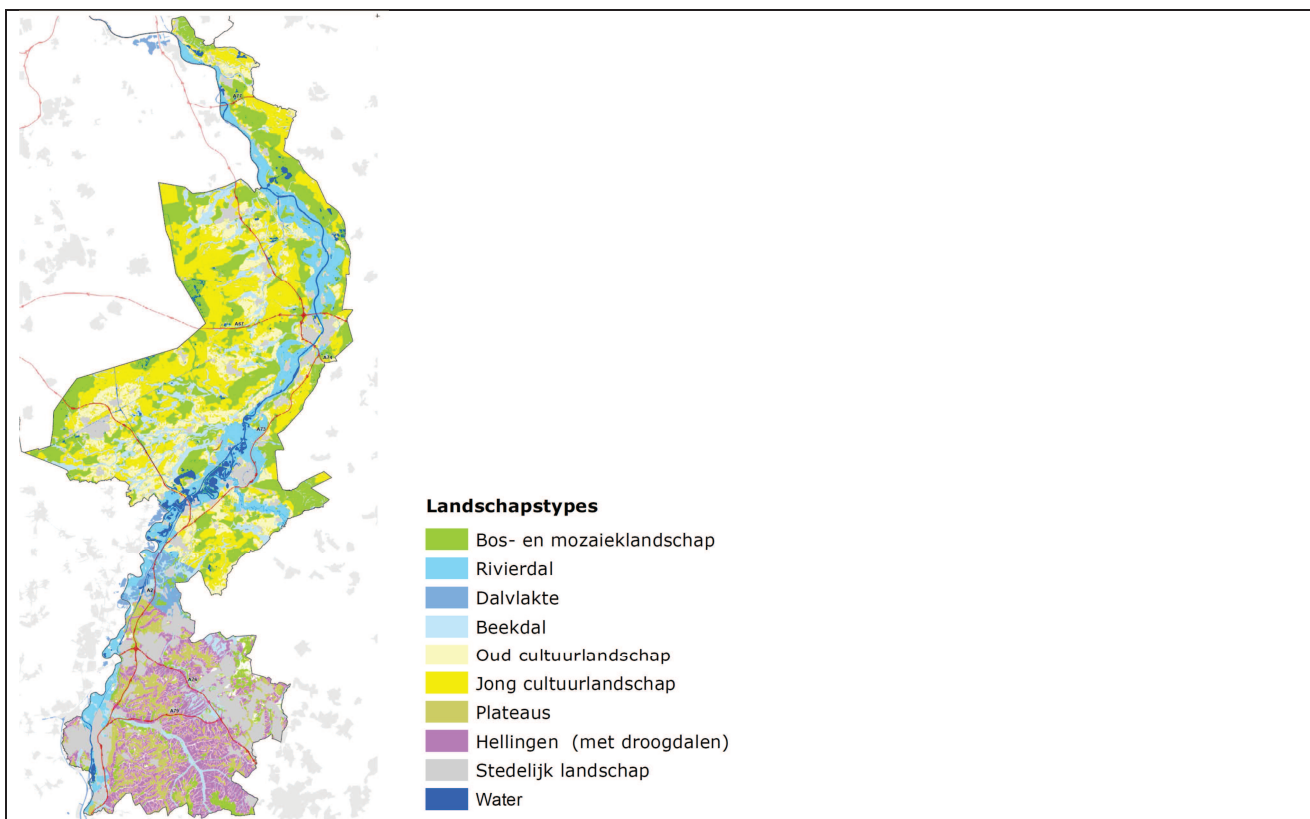
- het zorgen dat de beekdalen een meer natuurlijk karakter krijgen en klimaatbestendiger worden.
- behoud van een duurzame grondgebonden land- en tuinbouw in balans met de milieu- en landschapskwaliteiten als belangrijkste grondgebruiker en beheerder van de zilver- en bronsgroene landschapszones, het Maasdal en het Nationaal Landschap Zuid-Limburg.

Een generieke opgave voor heel Limburg is het behoud, beheer en beleving van de hoofdlijnen van de historische gelaagdheid van het landschap.

Van belang is dat ons monumentaal erfgoed zoveel mogelijk (her-)gebruikt wordt, met aandacht voor landschappelijke inbedding.

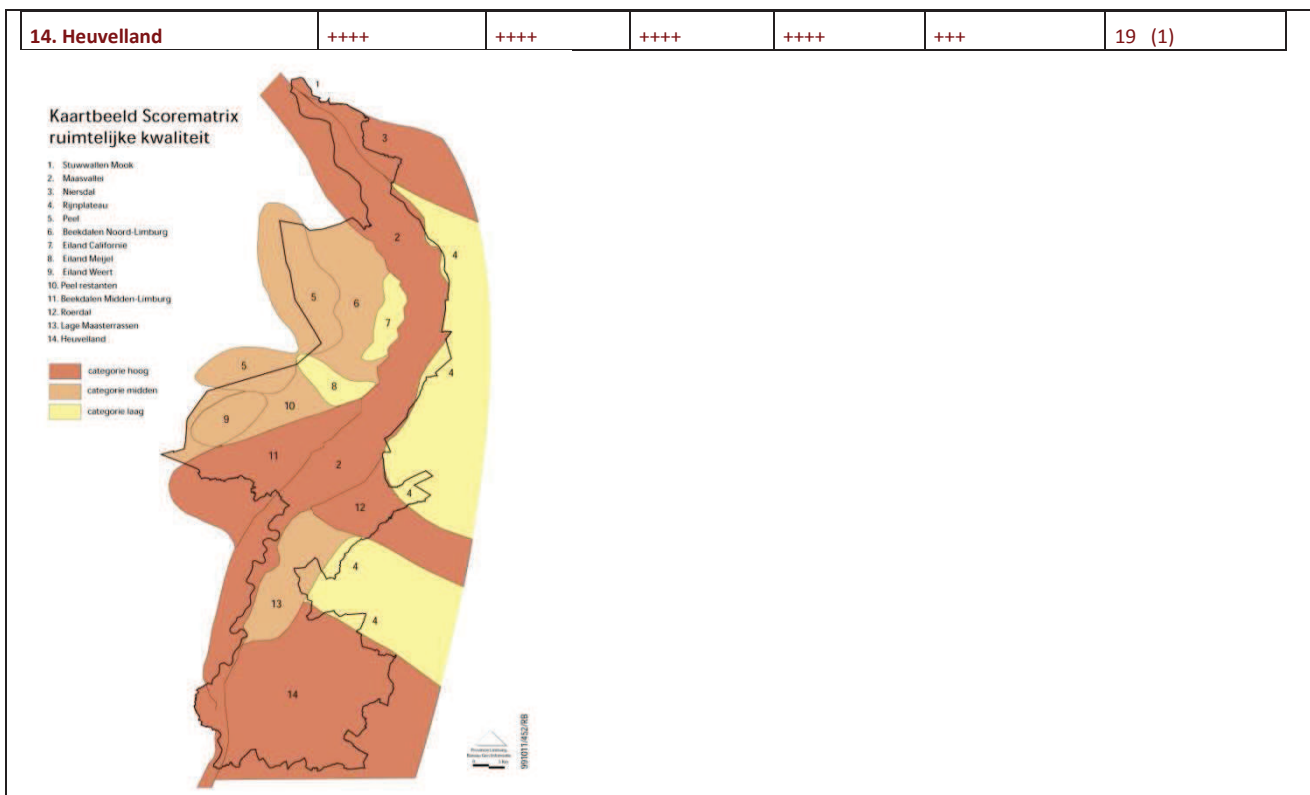
Toelichting opgave

In de Landschapsvisie Zuid-Limburg en het Landschapskader Noord- en Midden-Limburg worden de kwaliteiten van het landschap op hoofdlijnen beschreven. Het rivierdal- en terrassenlandschap van de Maas, de beekdalen, heideontginnings- en hoogveenontginningslandschappen (jonge cultuurlandschappen), de oude bouwlanden en kampen (oude cultuurlandschappen), het Heuvellandschap van Zuid-Limburg met plateaus, hellingen en dalen: alle hebben een eigen identiteit en kwaliteit. Onderstaande figuur geeft een hoofdindeling van de belangrijkste landschapstypes van Limburg.

In onderstaande tabel is aangegeven waar de kwaliteiten van de verschillende gebieden in zitten. Dit is vertaald naar indicatieve totaalscores voor ruimtelijke kwaliteit in het bijbehorende kaartbeeld. Die kaart ondersteunt het bijzondere belang dat de Provincie hecht aan het Nationaal Landschap Zuid-Limburg, het Maasdal en de goudgroene- en zilvergroene natuurzone en bronsgroene landschapszone. De Tanchotkaart is één van de referenties bij het herkennen van historische waardevolle patronen en elementen (zie bijv. Tanchot-app TRINL).

	Aardkunde	Archeologie	Historisch Bouwkunst	Historisch Geografie	Visueel- ruimtelijk	Totaal score/pos.
1. Stuwwallen Mook	++++	++	+	++	++++	13 (5)
2. Maasvallei	++++	++++	++++	++++	++	18 (2)
3. Niersdal	+++	++	++	+++	+++	13 (5)
4. Rijn Plateau	+	+	+	++	+++	8 (10)
5. Peel	+++	+	+	+++	++	10 (8)
6. Beekdalen Noord-Limburg	++	++	++	+++	++	11 (7)
7. Eiland Californië	+	+	+	+	+++	7 (11)
8. Eiland Meijel	++	++	+	++	++	9 (9)
9. Eiland Weert	+	++++	+++	+++	+	12 (6)
10. Peelrestanten	+++	++	+	+	+++	10 (8)
11. Beekdalen Midden-Limburg	+++	++++	+++	+++	+++	16 (3)
12. Roerdal	++++	+++	++	++++	++	15 (4)
13. Lage Maas terrassen	+++	+++	+++	++	+	12 (6)

7.5.3 Generieke aanpak

Focus Provincie op de meest bijzondere landschappen

De Provincie legt in haar landschapsaanpak de focus op de landschappelijke kwaliteit van:

- de goudgroene en zilvergroene natuurzones
- de bronsgroene landschapszone
- het Maasdal
- het Nationaal Landschap Zuid-Limburg

Dit zijn de landschappen van provinciaal belang. In deze gebieden is sprake van een gezamenlijke regie van Provincie en gemeenten. In het buitengebied van Noord- en Midden-Limburg ligt vooral een verantwoordelijkheid voor de gemeenten. Buiten een aantal specifiek te benoemen thema's van provinciaal

belang zoals de doorontwikkeling van de land- en tuinbouw, windenergie en monumentaal erfgoed is de rol van de Provincie hier beperkter.

De aanpak van de bronsgroene landschapszone wordt in 7.5.4 beschreven.

De aanpak van de goud- en zilvergroeene natuurzones komt aan bod in 7.2, het Maasdal in 7.3.

De ambities, opgaven en aanpak rondom het Nationaal Landschap Zuid-Limburg zijn te lezen in 4.3.

Aandacht voor de historische gelaagdheid van het landschap

We vinden het belang dat voor heel Limburg gewerkt wordt aan behoud, herstel en beheer van de cultuurhistorische en aardkundige waarden en het vergroten van de beleving en toegankelijkheid daarvan. Daartoe stelt de Provincie kennis en gebiedsanalyses beschikbaar, zoals de eerder opgestelde Cultuurhistorische waardenkaart Limburg, het landschapskader Noord- en Midden-Limburg en de Landschapsvisie Zuid-Limburg. Wij willen gemeenten ook ondersteunen met kennis over landschap en cultuurhistorie ten behoeve van het opstellen van gemeentelijke of regionale kwaliteitskaders en structuurvisies (als uitwerking van de globaler beschreven provinciale kwaliteitskaders zoals de landschappelijke kernkwaliteiten en cultuurhistorische waarden).

Functioneel gebruik van het monumentaal erfgoed met aandacht voor landschappelijke inbedding

De programma's vanuit de Provincie richten zich op de grotere Rijksmonumenten (en incidenteel gemeentelijke monumenten): boerderijen, kloosters, kerken, molens, kastelen en industrieel erfgoed. Niet alleen het monument zelf maar ook de directe omgeving ervan zijn van invloed op de landschappelijke kwaliteit. Bij nieuwe ontwikkelingen moeten deze beide elementen op elkaar worden afgestemd.

Zorgvuldige omgang met monumenten

We vinden het belangrijk dat met alle Limburgse Rijksmonumenten zorgvuldig wordt omgegaan. Wij hebben daarvoor de monumentenwacht Limburg opgericht om monumenteigenaren te ondersteunen met kennis en kunde. Bij restauratie en verbouwing is er daarnaast de mogelijkheid om het initiatief voor te leggen bij het Steunpunt Archeologie en Monumenten in Roermond.

Wij zullen erop toezien dat monumentale gebouwen en hun omgeving volwaardig en als zodanig worden geborgd in bestemmingsplannen. Daarnaast zullen wij bij verbouwing aan, en restauratie van, monumenten gelegen in het buitengebied de initiatieven beoordelen en voorzien van een advies.

Stimuleren afwegingen met kwaliteit

In hoofdstuk 3, de Limburgse principes, hebben we het belang benadrukt om al in vroeg stadium van afwegingsprocessen over concrete projecten of uitbreidingsplannen na te denken over ruimtelijke kwaliteit, duurzaamheid en bereikbaarheid. Bij voorkeur op een moment dat de locatie nog niet vastligt.

De Provincie wil dat bevorderen door ondersteuning met een ontwerpende aanpak.

Daarnaast willen we de ontwerpende aanpak versterken voor thema's en projecten van provinciaal belang.

De Provincie wil meer inzetten op 'kwaliteitsateliers' om provinciale ambities en bottom-up ontwikkelingen met elkaar te verknopen. Dit door dialoog-, kennis- en inspiratiestromen te organiseren die regionaal, thematisch of gebiedsgericht opgezet worden. Deze ateliers richten zich vooral op thema's en projecten van provinciaal belang: grotere gebiedsontwikkelingen, veehouderij, hergebruik monumentale of beeldbepalende gebouwen, nieuwe energie, etc.

Het landschap beter beleven

Organisaties, bedrijven en burgers zullen het landschap van Limburg vooral waarderen en energie steken in het behoud en ontwikkeling ervan, als ze dat landschap ook echt kunnen beleven, ervan kunnen genieten en kennis erover opdoen.

De Provincie zet dan ook in op educatie, gegevensontsluiting, kennisondersteuning en op de ontwikkeling van nieuwe belevingsmogelijkheden (bijvoorbeeld ook via sociale media en mobiel internet). Nadrukkelijk worden hierbij ook verbindingen gelegd met het cultuurbeleid.

Er is ook een logische koppeling te leggen met de beleving van stilte, rust en duisternis. De Provincie Limburg heeft op grond van de Wet milieubeheer, de bevoegdheid om stiltegebieden aan te wijzen en deze bescherming te bieden. Stilte- en donkertebeleid zijn zowel qua doelstellingen als qua gebiedsbegrenzing heel goed aan te haken aan de huidige begrenzing van de genoemde gebieden van provinciaal belang. Stiltegebieden: zie 6.1.1.3.

Toelichting generieke aanpak

Monumenten in Limburg

Limburg is rijk aan monumentaal erfgoed. Cultuurhistorie is ook een van de kernkwaliteiten voor de gebieden van provinciaal belang. Als iets van cultuurhistorisch belang is, wordt aan de gebruikers gevraagd dit te integreren in toekomstige ontwikkelingen. Het behoud van ons erfgoed staat immers voorop. Maar ons erfgoed moet ook ten dienste kunnen staan van die gebruikers, of dat nu bewoners, ondernemers, toeristen of de bezoekers van onze musea zijn. Daarvoor is het van belang dat dit erfgoed een duurzame (economische) functie heeft. Het komt regelmatig voor dat een monument leeg komt te staan, omdat voor nieuwbouw wordt gekozen. De inzet is om hiermee terughoudend om te gaan en pas voor nieuwbouw te kiezen als het monument geen oplossing biedt. Bij een ontwikkelopgave worden dus eerst de mogelijkheden onderzocht van realisatie in een beschikbaar rijksmonument. Is dit niet mogelijk dan worden de beschikbare gemeentelijke monumenten onderzocht en als laatste de beschikbare beeldbepalende gebouwen. Doel hiervan is dat bij ontwikkelopgaven gestuurd wordt op een optimale benutting van beschikbare monumenten. Alleen onder die voorwaarden willen wij aan nieuwbouw onze medewerking geven.

7.5.4 Aanpak bronsgroene landschapszone

Ruimte voor ontwikkelingen met respect voor de kernkwaliteiten

Ons beleid is er op gericht om de (huidige) landschappelijke kernkwaliteiten van de bronsgroene landschapszone te behouden, te beheren, te ontwikkelen en te beleven. Ontwikkelingen binnen de ruimte die het beleid voor de verschillende thema's biedt zijn mogelijk mits de kernkwaliteiten behouden blijven of versterkt worden ('ja-mits').

Dat begint met goede afspraken over wonen, detailhandel, bedrijventerreinen e.d. in het kader van de regionale visies (dynamisch voorraadbeheer). Daarbij worden algemene kwaliteitsprincipes zoals de Ladder van duurzame verstedelijking en hergebruik van leegstaande (cultuurhistorische) gebouwen toegepast (zie ook 3.1.5).

We zullen in de Omgevingsverordening een motiveringsplicht opnemen die gemeenten vraagt om in de toelichting op nieuwe bestemmingsplannen (voor onderdelen van de bronsgroene landschapszone) aan te geven hoe met de bescherming en versterking van de kernkwaliteiten in het betreffende gebied wordt omgegaan. Voor een beschrijving van de kernkwaliteiten in de bronsgroene landschapszone en een globale ruimtelijke duiding wordt verwezen naar de Omgevingsverordening. Bij verlies van natuurwaarden in de

bronsgroene landschapszone is compensatie aan de orde, verder uit te werken in de Beleidsregel Natuurcompensatie.

We zullen met gemeenten en overige partners procesafspraken maken over een gezamenlijke aanpak die kwaliteit van afwegingsprocessen versterkt (zie 3.2.5).

Ontwikkeling naar natuurlijke klimaatbestendige beekdalen

Beekdalen vormen een belangrijk onderdeel van de bronsgroene landschapszones. Herinrichting wordt in de planperiode en op de middellange termijn (tot 2023) uitsluitend voorzien in de beekdalen van de natuurbeken.

Er wordt een onderscheid gemaakt tussen:

- Gebieden waar op korte tot middellange termijn (periode tot 2023) een actieve realisatie via herinrichting (deels functieverandering) wordt nagestreefd met ruimtelijke consequenties in de vorm van (potentiële) vernatting. Dit betreft de beekdalen van de natuurbeken. Met de herinrichting van deze beekdalen worden ook de landschappelijke, natuurlijke en toeristische waarden verder versterkt (de beekdalen zijn zeer belangrijke landschappelijke dragers).
De beeklopen van deze natuurbeken met direct aangrenzende oeverzone/herinrichtingszone krijgen in de Omgevingsverordening een vergelijkbare planologische bescherming als de goudgroene natuurzone.
- Gebieden waar pas op de lange termijn (mogelijk) herinrichting is voorzien. Laatstgenoemde gebieden bezitten echter wel een belangrijke (potentiële) waterbergings- en afvoerfunctie (naast een belangrijke landschappelijke, natuurlijke en recreatieve functie). De daarvoor benodigde ruimte dient in het licht van klimaatbestendigheid, natuurverbindingen en duurzame landschappelijke inrichting behouden te worden. Dit betreft beekdalen van beken met een algemeen ecologische functie (AEF).

In beide gebieden is wel de inzet om landschapsbeheer- en ontwikkeling te laten plaatsvinden via de inzet van groenblauwe diensten (o.a. koppeling aan GLB-beleid).

Behoud van een duurzame grondgebonden land- en tuinbouw in balans met de omgevingskwaliteiten

De grondgebonden land- en tuinbouw heeft van oudsher bijgedragen aan de ontwikkeling en het beheer van het zeer aantrekkelijke en afwisselende cultuurlandschap in de bronsgroene landschapszones.

De in deze sector voorkomende schaalvergroting, verbreding en ketenintegratie kan een negatief effect hebben op de aantrekkelijkheid van deze gebieden. Behoud van de grondgebonden land- en tuinbouw is echter van groot belang voor het beheer en grondgebruik van deze gebieden. Vandaar dat er wordt ingezet op het:

- meer toepassen van de beschreven ontwerpende aanpak;
- stimuleren van duurzame bedrijfsontwikkeling in een kwetsbare omgeving, specifiek voor bedrijven in monumentale en beeldbepalende agrarische bebouwing;
- toepassen van nieuwe financiële arrangementen en verdienmodellen, naast de reeds bestaande instrumenten zoals groenblauwe diensten. Hierbij worden ook de kansen van het nieuwe Gemeenschappelijke Landbouwbeleid (GLB) betrokken;
- reguleren en inpassen van teeltondersteunende voorzieningen inclusief containerteelt e.d. binnen de maat van het landschap. Om de identiteit van het landschap te waarborgen wordt uitgewerkt hoe de oprichting van grote opslagloodsen meer geclusterd kan plaatsvinden op landschappelijk minder kwetsbare locaties zoals bij bestaande bebouwing en op bedrijventerreinen.

Toelichting aanpak bronsgroene landschapszone

Begrenzing

De bronsgroene landschapszone omvat de landschappelijk waardevolle beekdalen en bufferzones rond bestaande natuurgebieden met de daarin aanwezige (extensievere) landbouwgebieden, monumenten, kleinere landschapselementen, waterlopen e.d. Een kwart van de bronsgroene landschapszone wordt gevormd door het winterbed van de Maas. In Zuid-Limburg omvatten deze zones ook de steilere hellingen, droogdalen en de belangrijkste landschappelijke verbindingen naar het Maasdal.

De bronsgroene landschapszone is een samenvoeging, aanpassing en verkleining van de voormalige POL perspectieven P2 (provinciale ontwikkelingszone groen) en P3 (ruimte voor veerkrachtige watersystemen). De grenzen voor wat betreft de beekdalen van Noord- en Midden-Limburg zijn bepaald aan de hand van het integraal hydrologisch model IBRAHYM. Dit model heeft ook ten grondslag gelegen aan de berekeningen voor het Nieuw Limburgs Peil. In de hydrologische berekening is er vanuit gegaan dat de maatregelen uit Nieuw Limburgs Peil zijn uitgevoerd én de KRW-beken ecologisch optimaal zijn ingericht. Er is gerekend met de meteorologische weerperiode 1994-2004 én met het KNMI klimaatscenario 2050 (W-scenario). Het waterschap heeft de grens van de beekdalzone nu berekend op de plaats waar multifunctionele landbouw mogelijk is. De grondgebruikers hebben binnen de beekdalzone in meer of mindere mate direct te maken met het beekpeil. Dit uit zich in de vorm van hoge grondwaterstanden en/of inundatie. Meervoudig grondgebruik is in de beekdalzone geen probleem, mits hierbij rekening wordt gehouden met de effecten van het beekpeil.

7.5.5 Provinciaal belang, rol en instrumenten

Provinciaal belang

Volgens de door Nederland ondertekende Europese Landschapsconventie ligt de verantwoordelijkheid voor de kwaliteit van het landschap op een zo laag mogelijk overheidsniveau. In de praktijk betekent dit een gedeelde verantwoordelijkheid van Provincie, gemeenten en waterschappen.

De basiskwaliteit van het landschap in geheel Limburg is een provinciaal belang. Maar de focus van de Provincie ligt op de in 7.4.3.1 genoemde landschappen van provinciaal belang, met een bijzondere bovenregionale of zelfs nationale betekenis. Met deze landschappen staat Limburg op de kaart voor (kennis)werker, recreant en bezoeker. Ze zijn van grote betekenis voor het leef- en vestigingsklimaat. Buiten de landschappen van provinciaal belang ligt de primaire verantwoordelijkheid voor behoud, beheer en beleving van de basiskwaliteit in gebieden bij de gemeenten. Er liggen in de gebieden buiten de landschappen van provinciaal belang wel specifieke provinciale belangen rondom specifieke thema's als landbouw, monumenten, archeologie en grondwater.

Zo herbergt onze provincie waardevol ruimtelijk erfgoed, met name monumentaal erfgoed en cultuurhistorische landschappen. Dit ruimtelijk erfgoed herbergt een deel van onze geschiedenis en is daardoor van invloed op de regionale identiteit. Dat maakt dit tot een provinciaal belang.

Rol Provincie

In het Maasdal, de goudgroene en zilvergroene natuurzone, de bronsgroene landschapszone en het Nationaal Landschap Zuid-Limburg spelen veel gemeentegrensoverschrijdende doelen en overlappen talrijke van provinciaal belang zijnde aspecten. Vandaar dat de Provincie in deze gebieden haar regieverantwoordelijkheid zal nemen en partijen actief (financieel en procesmatig) zal ondersteunen bij het coördineren en uitvoeren van de noodzakelijke maatregelen. Hier is de rol dan regulerend (vooral goudgroene natuurzone), regisserend en stimulerend. Specifiek voor bronsgroene landschapszone en het

Nationaal Landschap Zuid-Limburg geldt aanvullend een beperkte regulerende rol (motiveringsplicht omgang kernkwaliteiten via Omgevingsverordening).

De rol van de Provincie in het buitengebied is primair faciliterend en stimulerend.

Belangrijke instrumenten

De instrumenten voor natuurbeleid resp. waterbeleid zijn in de betreffende onderdelen van dit POL beschreven.

Juridisch

- Omgevingsverordening: verplichting gemeenten om in de toelichting bij bestemmingsplannen aan te geven hoe ze omgaan met behoud en versterking van kernkwaliteiten; borgen prioriteit voor herbenutting leegstaande (cultuurhistorische) gebouwen.
- Voor monumenten staat naast het instrumentarium van de Wet ruimtelijke ordening ook het instrumentarium van de Monumentenwet tot onze beschikking.

Bestuurlijk-communicatief

- Regionale visies, bijvoorbeeld voor het Nationaal Landschap Zuid-Limburg.
- Afspraken met partners over vertaling/ doorwerking kernkwaliteiten.
- Borgen kwaliteit aan de voorkant proces via ontwikkelteams en via een ontwerpende aanpak.
- Stimuleren herbenutting van leegstaande rijks-, gemeentelijke monumentale of anderszins beeldbepalende gebouwen.
- Limburgs Kwaliteitsmenu.
- Kennis en inspiratiebronnen (landschapsvisies, cultuurhistorische waardenkaart, leertrajecten).
- Ondersteunen erfgoed platform en lokale architectuurinstellingen.
- Verbindingen zoeken met cultuurbeleid/ provinciaal instrument Landschap en Evenementen.

Financiën

- Subsidieregelingen (Europees, landelijk, provinciaal), bijvoorbeeld regeling Groenblauwe diensten.
- Integrale gebiedsuitwerkingen (IGU's) en landinrichtingsprojecten.
- Meerjarenovereenkomsten met uitvoerende natuurorganisaties en waterschappen.
- Exploitatiesubsidies voor organisaties.

7.6. Land- en tuinbouw

(zie ook de kaarten 1 en 11)

7.6.1 De Limburgse ambitie

De land- en tuinbouw in Limburg is een innovatieve sector met economisch gezonde bedrijven en vooruitstrevende ondernemers, die duurzaam produceren en midden in de samenleving staan. In 2025 is elk land- en tuinbouwbedrijf een lust voor zijn omgeving.

Toelichting ambitie

De ambitie leidt tot opgaven op het vlak van economie, kennis, innovatie en ondernemerschap (een ondernemersgerichte strategie), die in het POL wel worden aangestipt maar niet verder wordt uitgewerkt. De ambitie leidt ook tot opgaven die betrekking hebben op de wisselwerking van land- en tuinbouwbedrijven met hun omgeving: een omgevingsstrategie, gericht op bebouwing en ruimte, lucht, bodem, landschap, water en grondwater, hinder, gezondheidsrisico's en aspecten als energiegebruik en mestverwerking.

Structuurversterking en revitalisering maken deel uit van deze strategie.

Cruciaal voor het welslagen van deze twee strategieën is maatschappelijke verankering (als derde strategie), gericht op het creëren en behouden van draagvlak in de samenleving en verbetering van het imago van de sector.

De ambitie is nader uitgewerkt in de provinciale ambitienota 'Limburgs Land- en tuinbouw Loont'.

http://www.lltloont.nl/mkw_uploads/AmbitienotaLimburgseLandentuinbouwLoont.pdf

7.6.2 De opgave

- Als onderdeel van duurzame productie worden de emissies naar lucht, water en bodem teruggedrongen, in het bijzonder van ammoniak, geur, fijn stof, nitraat en gewasbeschermingsmiddelen.
- Ruimte bieden aan doorgroei van bestaande land- en tuinbouwbedrijven, in een goede balans met omgevingswaarden.
- Ruimte bieden voor de vestiging van nieuwe bedrijven; bij intensieve veehouderij- en glastuinbouwbedrijven focussen we daarbij op (een beperkt aantal) daarvoor geschikte locaties in het landelijk gebied.
- Een perspectief bieden voor de ontwikkeling van agglomeratielandbouw op daarvoor geschikte locaties.
- Kwaliteitsslag in het landelijk gebied door verduurzaming van bestaande agrarische bedrijven, hergebruik van leegkomende (beeldbepalende) gebouwen en sloop van de leegkomende bebouwing waar geen passend alternatief voor aanwezig is.

7.6.3 Bevorderen innovatie

Het is van groot belang dat de sector en overheden samen werken aan het vergroten van maatschappelijk verantwoord ondernemerschap in de land- en tuinbouwsector. Dat moet tot uiting komen in bedrijfsvoeringsconcepten waarin ondernemers extra maatregelen nemen om de effecten op de omgeving te reduceren: minder hinder, minder bodem- en (grond-)waterbelasting, minder water- en energiegebruik e.d. gecombineerd met een goede landschappelijke inpassing.

De algemene stelregel is dat ontwikkelruimte geboden wordt op basis van een integrale kwaliteitsverbetering van de omgeving. Een ondernemer die duurzaam onderneemt, beperkt zich niet enkel tot milieu- en ruimtelijke componenten in zijn bedrijfsvoering, maar heeft nadrukkelijk aandacht voor duurzaam, excellent ondernemerschap en duurzame bedrijfsvoering. De ondernemer werkt aan behoud van maatschappelijke acceptatie en draagvlak door een dialoog met de omgeving te voeren.

Nadrukkelijk geven we aandacht aan de voorlopers in de sector. De ontwikkelingen bij deze bedrijven zullen inspirerend werken voor andere bedrijven (zie ook 3.2.4). Uitgangspunt is dat voorlopers bereid zijn hun kennis en ervaringen te delen waardoor een vliegwieleffect naar andere bedrijven plaats vindt en burgers betrokken blijven bij de ontwikkeling van modern agrarisch ondernemerschap. Tevens zetten we in op stimulering van maatregelen die voor grotere groepen interessant zijn en een positieve impact op de omgeving hebben.

De Provincie wil dit faciliteren met kennis en het stimuleren van voorbeeldprojecten. Beschikbare financiële middelen om de verbetering te stimuleren moeten zo integraal mogelijk ingezet worden.

De Provincie wil zich er bovendien voor inspannen om te voorkomen dat wet- en regelgeving het realiseren van integrale verduurzaming in de weg staat. Verder willen we bevorderen dat er experimenteerterruimte ontstaat gericht op nieuwe verdienmodellen, verbeteren van omgevingskwaliteit en maatschappelijke meerwaarde uitgaande van een integrale afweging.

Het benutten van groene grondstoffen en/of restproducten uit de landbouw voor nieuwe materialen is een speerpunt om meer toegevoegde waarde te genereren ten opzichte van de huidige verdienmodellen. Ook het vervangen van fossiele brandstoffen door duurzame energiebronnen is een kans voor de land- en tuinbouw. De transitie naar groene grondstoffen is een thema dat hoog op de agenda van de drie campussen, waaronder Brightlands Greenport Campus, staat. Biobased economy kan nieuwe perspectieven bieden voor de land- en tuinbouw, onder andere door op het optimaal benutten van alle onderdelen van plant en dier.

Toelichting bevorderen innovatie

Biobased economy

Er is een hechte samenwerking tussen bedrijven en instellingen op alle drie de campussen in Limburg en een stevige positie van Limburg als een vooraanstaande biobased-R&D-regio in Nederland en de wereld. Uit de samenwerking van de biobased-bedrijven en kennisinstellingen ontstaat nieuwe bedrijvigheid en product-markt-combinaties. De agrarisch ondernemer is een belangrijke schakel in de productieketen die leidt tot hoogwaardige, groene economie. Om dit te bereiken wil de Provincie, complementair aan innovatieprogramma's van andere partners zoals Europa, Rijk, topsectoren en marktpartijen mede inzetten op laagdrempelige open innovatietrajecten die ondernemers inspireert. Dit betekent dat het belangrijk is om strategisch in te zetten op de verwaarding van in Limburg beschikbare reststromen en dat agrarische ondernemers (zich organiseren om) mee investeren in de biobased economy. Op die manier kan de agrarische sector in Limburg een positie innemen ten aanzien van de kansen van de biobased economy (zie ook 5.1).

Duurzaam energiegebruik

Er liggen grote kansen voor energiebesparing, -opwekking en toepassing van duurzame energie in de land- en tuinbouwsector (zie ook 5.5). Naast aandacht voor energie op bedrijfsniveau bieden ook allianties met andere functies kansen, bijvoorbeeld vanwege uitwisseling van energie (warmte) en grondstoffen. De Provincie ziet bodemenergie en geothermie als kansrijke opties voor de glastuinbouw en veehouderij (zie ook 8.3).

Binnen de land- en tuinbouw verbruikt de glastuinbouw verreweg de meeste energie. Het gaat dan vooral om aardgas. De met WKK's opgewekte elektriciteit wordt voor een groot deel verkocht terwijl de restwarmte en CO2 direct worden benut. Een flexibel netwerk voor afname en levering van energie is een wenselijke ontwikkelingsrichting. Het gebruik van fossiele energie op bedrijfsniveau kan verder afnemen door toepassing van nieuwe technieken zoals bijvoorbeeld LED-verlichting.

Samen werken aan grondwaterkwaliteit

Voor verbetering van de grondwaterkwaliteit werken agrarische ondernemers samen met ketenpartijen aan de introductie van nieuwe toepassingen en ideeën om de praktische haalbaarheid van de toepassing te beoordelen in de praktijk. Deze waardenetwerken richten zich vooral op maatregelen op het gebied van meststoffen en gewasbeschermingsmiddelen, die voordeel opleveren voor zowel agrariërs als het milieu. Via deze waardenetwerken kunnen specifieke omstandigheden aan bod komen, zodat ondernemers inzicht krijgen in de mogelijkheden en gestimuleerd worden de waterkwaliteit te verbeteren (zie ook 8.2.3).

Mestverwerking

Het Rijk heeft een aantal acties ingezet om het mestoverschot terug te dringen. Eén van deze acties is de mestverwerkingsplicht, van kracht sinds januari 2014. De wetwijziging bepaalt dat veebedrijven, die hun mest binnen de normen die hiervoor gelden niet volledig op hun eigen grond kwijt kunnen, (een percentage van) het overschot aan mest moeten laten verwerken. Op dit moment zijn er in Limburg volgens de sector voldoende marktinitiatieven om aan de verwerkingsverplichting te voldoen. De sector heeft voor de komende jaren echter de ambitie om de mestverwerkingscapaciteit uit te breiden.

De ontwikkeling van mestverwerkingstechnieken is dynamisch. Naast bewezen technieken zijn er veel technieken in ontwikkeling. Afhankelijk van de techniek is een bepaald schaalniveau noodzakelijk (bedrijfsniveau, regionaal niveau of grootschalig), die van invloed is op de locatiekeuze. Daarnaast hebben de verschillende technieken een verschillende uitstraling / impact op de omgeving qua omvang, emissies, logistieke stromen, etc.

De beste locaties voor regionale en grootschalige mestverwerkingsinstallaties zijn bedrijventerreinen. Deze locaties passen het beste bij het karakter van dergelijke voorzieningen en beschikken over goede ontsluiting. Ook ontwikkelingsgebieden voor intensieve veehouderij en grootschalige clusters land- en tuinbouwbedrijven lenen zich voor regionale mestverwerking. De koppeling tussen mestverwerking (als producent van energie) en energievragers biedt kansen en speelt mee bij de locatiekeuze.

Hiernaast is uitbreiding van bestaande agrarische bedrijven met een mestbewerkingsinstallatie of een biomassa-installatie (in samenwerkingsverband met andere agrarische bedrijven) op bedrijfsniveau onder voorwaarden mogelijk. In alle gevallen dient er aandacht te zijn voor:

- de schaal en locaties van de ontwikkeling dient te passen bij gebiedskwaliteiten;
- bijdrage aan verbetering leefomgeving (emissies, transport, ruimtelijke kwaliteit);
- indien samenwerkingsverband /meerdere bedrijfslocaties: beste locatiemethode;
- dialoog met belanghebbenden.

Deze aanpak, passende binnen de visie Limburgse Land- en tuinbouw loont, wordt op regionaal niveau uitgewerkt in de regionale landbouwvisies. De Provincie kan de rol van procesbegeleiding invullen bij het komen tot de beste duurzame locatie bij regionale en grootschalige mestverwerkingsinitiatieven. De vraag naar meststoffen zal wereldwijd de komende periode stijgen (mede gelet op stijgende vraag naar voedsel). Daarmee ligt er een kans voor ondernemers als zij in staat zijn mest tot waarde te maken.

Essentie strategieën Limburgse land- en tuinbouw loont

Voorlopers: innovatie, kennisdoorstroming, nieuwe concepten.

Omgeving: structuurversterking, gebiedsgerichte revitalisering buitengebied, excellente productie.

Maatschappij: dialoog, kennisontwikkeling overheid en ondernemers, imagoverbetering.

7.6.4 Naar regionale landbouwvisies

De ambitie voor land- en tuinbouw, gericht op het verwezenlijken dat elk bedrijf in 2025 een lust voor zijn omgeving is, vraagt om een integrale visie en gezamenlijke aanpak van overheid en ondernemers. De visie moet in elk geval ingaan op:

- Bestaande voorraad agrarische bedrijven;
- De verduurzaming en ontwikkelmogelijkheden van bestaande bedrijven (in het licht van de veranderende verdienmodellen voor de landbouw) en de (lokaal / regionale) mogelijkheden voor nieuwvestiging;
- De mogelijkheid om het aantal ontwikkelingsgebieden voor intensieve veehouderij en glastuinbouw in gemeentelijke bestemmingsplannen of structuurvisies terug te brengen na afstemming over de behoefte en de (ontwikkel-)geschiktheid van bestaande locaties (dynamisch voorraadbeheer);
- De mogelijkheden om de emissies van de intensieve veehouderij en glastuinbouw terug te brengen en deze in de vorm van afspraken met gemeenten vast te leggen. Hierbij gaat het om een integrale aanpak om te komen tot 'schone stallen' hetgeen betekent dat de emissie van ammoniak, fijn stof en geur geminimaliseerd wordt;
- Voldoende ontwikkelingsmogelijkheden voor vormen van agglomeratielandbouw (koppeling aan het dynamisch voorraadbeheer van bedrijventerreinen);
- Een strategie voor revitalisering ontwikkelingsgebieden glastuinbouw;
- Een strategie over de leegstand en hergebruik van agrarische gebouwen en kassen;
- Een monitoring en - indien de uitvoering van de Rijksopgave voor mestverwerking stagneert - visieontwikkeling op de ontwikkeling van mestverwerking.

De opbrengst uit voorbeeldprojecten, kennis- en inspiratietrajecten en dialoog vormen belangrijke input. We gaan ervanuit dat het regionale schaalniveau zich het beste leent voor deze visies. In Zuid-Limburg kan dit onderdeel vormen van een bredere regionale visie op het Nationaal Landschap Zuid-Limburg. De visies moeten leiden tot bestuurlijke afspraken, vastgelegd in een bestuursovereenkomst en waar nodig geborgd in een voorzorgverordening van de Provincie. Belangrijke marktpartijen en stakeholders worden in dit traject betrokken.

We zetten erop in dat deze regionale visies uiterlijk voorjaar 2016 resulteren in gezamenlijke afspraken.

7.6.5. Veehouderij

7.6.5.1 Ruimte voor de veehouderij

Vrijwaren kwetsbare gebieden van nieuwe ontwikkelingen

In extensiveringszones rondom kwetsbare natuur is geen nieuwvestiging of uitbreiding van het bouwvlak van intensieve veehouderij mogelijk. Dit concretiseren we in de Omgevingsverordening (daarmee een voortzetting van de regels uit de Reconstructiewet).

Voor alle veehouderijen geldt er van rijkswege een zonering rondom kwetsbare natuur op grond van de Wet ammoniak en veehouderij (Wav, met daaraan gekoppeld het Besluit zeer kwetsbare gebieden). Deze regeling lijkt ingehaald te zijn door de regelgeving rondom PAS en Natura2000. Er is door het Rijk voorzien in intrekking van de Wav bij inwerkingtreding van de nieuwe Omgevingswet.

Ruimte voor doorgroei

De ontwikkeling in de veehouderij manifesteert zich voor het overgrote deel in de vorm van doorgroei van bestaande bedrijven. De doorgaande schaalvergroting, de milieueisen, de combinaties met energie-opwekking of mestverwerking, maken dat er bij veel bedrijven een behoefte bestaat om uit te breiden. Regelgeving voor nitraat/ ammoniak, fijn stof en geur en de Beleidslijn grote rivieren, zijn in hoge mate bepalend voor de ontwikkelingsmogelijkheden van de veehouderij, evenals de maatschappelijke inbedding van de veehouderij in zijn omgeving. Er wordt ontwikkelruimte geboden op basis van een integrale kwaliteitsverbetering in de omgeving. Duurzame grondgebonden land- en tuinbouw kan zich verder ontwikkelen onder de voorwaarde dat de ontwikkeling in balans is met de milieu- en landschapskwaliteiten. Deze doorontwikkeling van intensieve veehouderijbedrijven is mogelijk buiten extensiveringsgebieden (zie kaart 11 landbouw).

Ruimte voor nieuwvestiging

Hervestiging heeft de voorkeur boven nieuwvestiging, gelet op de te verwachte leegstand in de agrarische sector. Nieuwvestiging van intensieve veehouderijen is alleen mogelijk in een beperkt aantal ontwikkelingsgebieden voor intensieve veehouderij, die reeds in bestemmingsplannen of structuurvisies zijn vastgelegd. Dit zijn er momenteel 18. In de ruimtelijke plannen van de gemeenten is concreet beschreven welke ontwikkelingsmogelijkheden er zijn binnen de betreffende gebieden. De Provincie wil in overleg met de gemeenten en sector via dynamisch voorraadbeheer bezien of verdere inperking mogelijk is, mede afhankelijk van de behoefte aan nieuwvestigings- en doorgroeimogelijkheden in deze gebieden. Buiten deze gebieden kunnen incidenteel uitzonderingen gemaakt worden voor nieuwvestiging, als onderdeel van regionale optimalisaties die per saldo leiden tot een betere omgevingskwaliteit (nader uit te werken in de regionale landbouwvisies). Het gaat hierbij om regionale optimalisaties waarbij de nieuwvestiging plaatsvindt op een duurzame vestigingslocatie en gekoppeld is aan het beëindigen van vergelijkbare bedrijfsactiviteiten op een andere locatie, waardoor er per saldo sprake is van een kwaliteitsverbetering van het leefklimaat (omgevingsaspecten als milieu, landschap en leefbaarheid, in relatie tot aspecten als dierenwelzijn en volksgezondheid) op regionale schaal. De omgevingsverordening vormt het kader voor deze uitzonderingsregeling, deze wordt uitgewerkt in een beleidsregel.

De ontwikkelingsmogelijkheden voor de land- en tuinbouw in Zuid-Limburg zijn uitgewerkt in paragraaf 4.3.3.5.

Toelichting ruimte voor de veehouderij

Limburg kent vooraanstaande bedrijven in alle veehouderijsectoren, bedrijven met varkens, pluimvee, nertsen, geiten, rundvee, schapen en paarden.

Nertsenhouderij

Met de Wet verbod pelsdierhouderij is de pelsdierhouderij sinds 15 januari 2013 op ethische grond verboden verklaard. Pelsdierhouders (nertsen) mochten hun bedrijf niet meer uitbreiden. Ook mochten er geen nieuwe pelsdierhouderij worden opgestart. Bestaande nertsenhouders mochten onder voorwaarden hun bedrijf nog tot 1 januari 2024 voortzetten.

De Wet verbod pelsdierhouderij is door de rechtbank Den Haag en het daarbij behorende herstellvonnis buiten werking gesteld. De Staat is in hoger beroep gegaan tegen deze uitspraken. Naar verwachting duurt het nog enige tijd totdat de gerechtelijke procedure over de Wet verbod pelsdierhouderij is afgerond en er duidelijkheid is over de geldigheid van de wet.

Op grond van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo) is er voor de gemeente geen mogelijkheid om een vergunning te weigeren met het oog op de Wet verbod pelsdierhouderij. De buitenwerkingstelling van de wet verandert daar niets aan.

Nertsenhouders die van een eventueel verkregen vergunning gebruik maken, doen dit op eigen risico.

7.6.5.2. Aanpak schone stallen

Naar een 'nul-emissie'

De gezamenlijke ambitie van sector, gemeenten en Provincie dat in 2025 elk land- en tuinbouwbedrijf een lust voor zijn omgeving is, vraagt om een forse inspanning. Vooral voor de veehouderij betekent dat het toewerken naar een veel lager emissieniveau van ammoniak, geur en fijn stof. We hanteren hiervoor de term 'nul-emissie', waarmee we een emissieniveau bedoelen dat geen of slechts verwaarloosbare hinder/risico voor de omgeving oplevert. Kortom: schone stallen.

Dat doen we via een integrale aanpak, waarbij we samen optrekken met gemeenten, sector en milieufederatie (Manifest evenwichtige veehouderij ontwikkeling Limburg). Er wordt niet gestuurd op dieraantallen. Integrale kwaliteit is de maatstaf, maar dan wel kwaliteit ruim boven de wettelijke basis. Anders kunnen we onze ambities niet waarmaken. Belangrijk is daarbij om te zoeken naar optimum situaties. In de toelichting wordt uitgelegd dat dit niet altijd hetzelfde is als de optelsom van de maximaal haalbare emissiereductie voor elke individuele component.

De technische mogelijkheden om de emissie van ammoniak, geur en fijn stof te reduceren zijn groot, vooral bij nieuwe stallen maar zeker ook bij bestaande. We kiezen voor een gecombineerde inzet van stimulerende en regulerende instrumenten om te zorgen dat die mogelijkheden ook daadwerkelijk worden opgezocht en benut.

Een economische gezonde sector en de ontwikkeling van nieuwe verdienmodellen dragen eraan bij dat de sector de noodzakelijke verduurzamingsslag kan realiseren. We vinden het belangrijk om zoveel mogelijk aan te sluiten bij het investeringsritme van bedrijven. Bij onze aanpak houden we rekening met verschillen in technische mogelijkheden en economische positie per veehouderijsector, met als vertrekpunt dat de partijen actief meewerken aan realisatie van de ambitie. Wij zetten erop in dat ondernemers en overheden bij nieuwe ontwikkelingen bewust (en vooralsnog vrijwillig) inzetten op toepassing van technische en managementmaatregelen die leiden tot extra (integrale) emissiereducties voor geur, ammoniak en fijn stof naast relevante maatregelen op het gebied van dierwelzijn, gezondheid en energieverbruik.

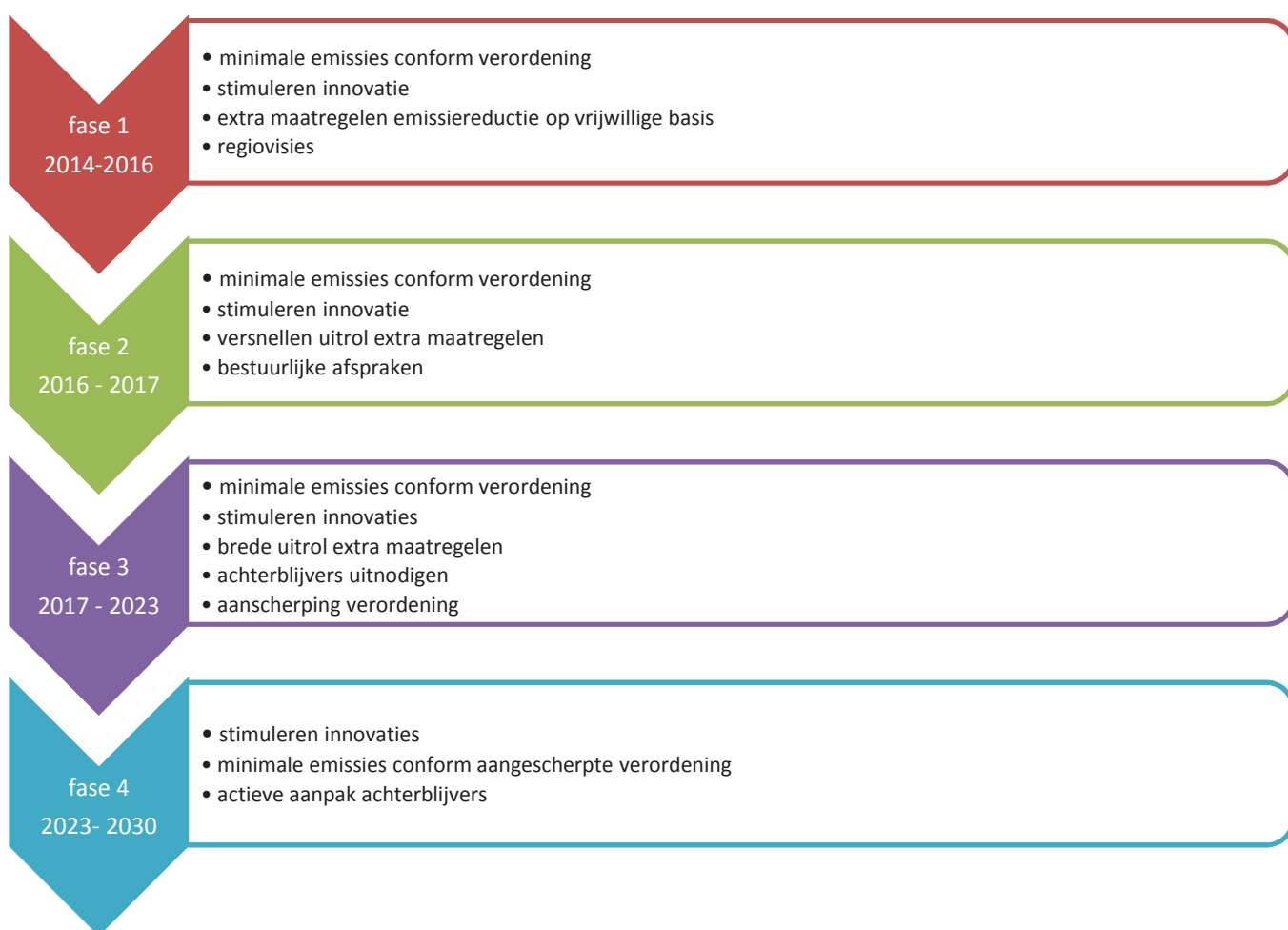
Een gefaseerde aanpak

Naast de dynamiek in de sector (investeringsmogelijkheden, nieuwe verdienmodellen) bepalen de technische mogelijkheden in de varkens-, pluimvee en melkveehouderij het tempo waarin de ambitie gerealiseerd kan worden. Daarom kiezen we voor een gefaseerde aanpak:

Rode draad is dat innovaties worden gestimuleerd hetgeen voortschrijdend tot verbeterde emissiereducties zal leiden. In de eerste fase neemt het stimuleren van koplopers een belangrijke rol in, die verschuift in de volgende fasen (via een aflopende stimuleringsimpuls) naar een brede uitrol van nieuwe, innovatieve

technieken binnen de sector (het 'peloton'). Uitgangspunt is dat ondernemers en overheden actief blijven inzetten op toepassing van management- en technische maatregelen, die leiden tot extra emissiereducties.

In fase 1 zetten we de al bestaande regulerende instrumenten in (waaronder de verordening Veehouderijen en Natura2000, als onderdeel van de Omgevingsverordening). De eisen worden in volgende fasen aangescherpt als zich nieuwe technische mogelijkheden voordoen. In die fasen worden zonnodig aanvullende regulerende instrumenten ingezet, zoals een regeling in de Omgevingsverordening voor het reguleren van geurkwaliteit in bepaalde gebieden. Daarnaast wordt flankerend ingezet op kennisontwikkeling en verspreiding voor ondernemers en overheden.

Om te zorgen voor samenhang tussen de diverse sporen van de aanpak werken we in fase 1 aan een regionale visie, die leidt tot afspraken in fase 2, die we waar mogelijk en noodzakelijk borgen in een voorzorgverordening.

Bijzondere aandacht vragen de achterblijvers, die niet mee willen of kunnen in deze aanpak. In fase 3 zetten we in op het uitnodigen van deze bedrijven om de noodzakelijke maatregelen te nemen. In een vierde fase (2023-2030) worden regulerende maatregelen ingezet.

Op basis van monitoring wordt jaarlijks gezien of de verduurzaming van de veehouderij op koers ligt, of dat er aanvullende maatregelen nodig zijn.

Stimulerende maatregelen

De inzet van de Provincie op stimulerend gebied, met de focus op voorlopers, is in algemene zin beschreven in 7.6.3. We zetten in op pilots met betrekking tot bedrijfsrendementsverbetering en optimalisatie van emissiereducerende maatregelen voor nieuwe stallen en bestaande stallen.

De provinciale ambitienota 'Limburgse land- en tuinbouw loont' beschrijft drie strategieën met bijbehorende maatregelen (zie toelichting). Al deze maatregelen worden door de Provincie financieel ondersteund en zijn uitgewerkt in een uitvoeringsprogramma, dat periodiek wordt geactualiseerd. Er wordt ingezet op optimale aansluiting bij Europese en nationale programma's en het topsectorenbeleid. De subsidieverordening inrichting landelijk gebied (SILG) beschrijft de details van mogelijkheden per maatregel.

Voor de varkenshouderij is de inzet van de Provincie dat, voor het realiseren van de ambitie, overheden en ondernemers direct (en op vrijwillige basis) gecombineerde luchtwassers toepassen. Omdat er voortdurend ontwikkelingen in de technieken plaatsvinden zal er op basis van deskundigenadvies geregeld, aan hand van de stand van de techniek worden gezien, welke bovenwettelijke integrale maatregelen de provincie wil stimuleren. Ter stimulering van de 'schone stallen' aanpak heeft de Provincie in de tweede helft van 2014 een stimulerings(subsidie)regeling vastgesteld.

Regulerende maatregelen

Bij de regulerende maatregelen maken we een onderscheid tussen maatregelen gericht op reductie van de emissie en immisatie van ammoniak enerzijds en geur en fijn stof anderzijds.

De Provincie heeft een belangrijk rol bij het reguleren van de emissie van ammoniak.

In bovengenoemde aanpak staan de eisen uit de Verordening Veehouderij en Natura2000, zoals deze in 2013 door Provinciale Staten zijn vastgesteld (en integraal worden overgenomen in de Omgevingsverordening) centraal. Deze verordening maakt onderdeel uit van de Programmatische aanpak stikstof (PAS, zie ook 7.2.4), een pakket nationale en regionale maatregelen die moeten leiden tot het terugdringen van de stikstofdepositie in de Natura2000-gebieden, maar die tegelijkertijd zorgen dat er ontwikkelruimte ontstaat voor nieuwe ontwikkelingen. Over de nationale maatregelen met betrekking tot staltechniek, mestaanwending en voermanagement is in maart 2014 een convenant met de sector afgesloten.

De provinciale maatregelen omvatten de bepalingen uit de genoemde verordening met bovenwettelijke emissie-eisen voor nieuwe en te renoveren stallen, daarmee nadrukkelijk aansluiting zoekend bij het investeringsritme van bedrijven. De intentie is dat voor veehouderijbedrijven de emissie van ammoniak per dierplaats tot 85% (varkens- en pluimveebedrijven 85%, melkveebedrijven 40-70%) daalt ten opzichte van traditionele stalsystemen.

De verordening bevat de mogelijkheid om de emissie-eisen voor ammoniak verder aan te scherpen op basis van de technische ontwikkelingen. We verwachten dat die verdere aanscherping in fase 2 en 3 gestalte krijgt.

Deze aanpak richt zich op een grote groep bedrijven. Alleen achterblijvers, die niet innoveren en investeren, komen in deze fase niet in beeld. Om te zorgen dat uiteindelijk alle bedrijven emissiearme technieken toepassen bevat de verordening de eis dat vanaf 2030 alle stallen aan de gestelde eisen moeten voldoen.

In het kader van de PAS zetten we er op in dat de vergunde emissieruimte van bedrijven in overeenstemming wordt gebracht met het bestaand feitelijk gebruik. Dit vraagt een zorgvuldige en gecoördineerde aanpak.

De ruimtelijke zonering voor veehouderij (zie 7.6.5.1) en de PAS-afspraken zorgen ervoor dat bedrijfsontwikkeling alleen mogelijk is als die past binnen de draagkracht van het gebied. Door generieke en provinciale maatregelen zal daarbij een sterke reductie van ammoniakdepositie worden bereikt en in de nabijheid van kwetsbare natuurgebieden geen nieuwe ontwikkelingen met additionele ammoniakemissie plaats vinden.

Voor het reguleren van de emissie en immissie van geur en fijn stof staan primair de gemeenten aan de lat. De Provincie pakt de regierol op om te bevorderen dat de gezamenlijke ambitie (in 2025 is elk landbouwbedrijf een lust voor zijn omgeving) ook voor de thema's geur en fijn stof gerealiseerd wordt.

In gezamenlijke regionale landbouwvisies (zie 7.6.4) moet de samenhang tussen de maatregelen voor ammoniak en de aanpak van geur en fijn stof goed worden afgestemd: bijvoorbeeld nationale PAS-maatregelen, de Verordening Veehouderijen en Natura2000 (geïntegreerd in de Omgevingsverordening), de invulling van de gemeentelijke bevoegdheden voor de thema's geur en fijn stof en de afspraken in het kader van het nationaal samenwerkingsprogramma luchtkwaliteit (NSL). Dit moet zorgen voor helderheid over ambities en over een afgestemde gefaseerde uitvoeringsstrategie (stimuleren, bestemmen, vergunnen, verordenen, handhaven). De sector en milieufederatie participeren in deze trajecten. Deze visies resulteren in fase 2 in bestuurlijke afspraken tussen regiogemeenten en Provincie, te borgen in een voorzorgverordening.

Als de aanpak van geur onvoldoende zicht geeft op het bereiken van de ambities voor 2025, zullen we op dat moment ook een leefbaarheidsdoelstelling voor geur vastleggen in de Omgevingsverordening (hoofdstuk ruimte).

Toelichting aanpak schone stallen

Belang van een voortvarende aanpak

De landbouw heeft al flinke stappen gezet voor wat betreft de verduurzaming van de sector. Maar er moet nog het nodige gebeuren. De huidige immissie van ammoniak (in daarvoor gevoelige kwetsbare natuurgebieden), geurhinder (geurvoelige objecten) en immissie van fijn stof (in verband met gezondheidsrisico's voor omwonenden) voldoet nog lang niet overal aan de vereiste of beoogde streefwaarden of (instandhouding) doelstellingen.

Voor stikstof (ammoniak) werken we toe naar de kritische depositiegrenzen in de daarvoor gevoelige Natura2000-gebieden. Die zullen in 2025 nog niet overal bereikt zijn, maar we willen dan wel flinke stappen gezet hebben. Voor geur, een thema dat vooral lokaal speelt, streven we naar een hinderniveau binnen de bebouwde kom dat past bij een leefklimaat dat als redelijk goed tot zeer goed gekwalificeerd wordt. Voor de immissie van fijn stof, die vooral speelt bij de pluimveehouderij, zijn de landelijke normen maatgevend. Ook dit is een thema dat zeer lokaal speelt.

Minstens zo belangrijk als de feitelijke immissie, is de maatschappelijke beleving. Zo blijkt uit het Belevingsonderzoek Limburg (BBOL) dat anno 2013 in Noord- en Midden-Limburg 9 a10% van de mensen hinder (stank, lawaai) van agrarische bedrijven ondervindt.

Belangrijk bij de aanpak is te bezien hoe de emissies uit industriële bedrijven, verkeer, landbouwbedrijven buiten de provincie, andere (buitenlandse) bronnen en de Limburgse land- en tuinbouwbedrijven zich tot elkaar verhouden.

Belang van een integrale aanpak

Het reduceren van de emissies van ammoniak, geur en fijn stof vraagt ook om andere redenen om een gecoördineerde aanpak. Deze emissies hangen met elkaar samen, dat geldt ook voor de maatregelen. Bij de uitwerking van de aanpak 'schone stallen' moet het

beperken van de hinder voor de omgeving en het verder beperken van de mogelijk negatieve gevolgen voor mens en milieu centraal staan.

Varkens:

Conform de Verordening Veehouderij en Natura 2000 kunnen varkensbedrijven bij nieuwbouw of verbouw kiezen uit de chemische wasser of een gecombineerde wasser. De Provincie zet in op stimulering van gecombineerde wassers omdat deze momenteel tot het beste integrale effect leiden, zoals blijkt uit onderstaand overzicht.

<i>Effect anno 2014</i>	<i>Reductie ammoniak</i>	<i>Reductie geur</i>	<i>Reductie fijn stof</i>
<i>Chemische wasser</i>	<i>70- 95%</i>	<i>30 %</i>	<i>35%</i>
<i>Biologische wasser (voldoet niet aan stikstofverordening)</i>	<i>70%</i>	<i>45 %</i>	<i>60%</i>
<i>Gecombineerde wasser</i>	<i>70-85%</i>	<i>70-85%</i>	<i>80%</i>

Pluimvee:

Bij pluimvee gaan de momenteel (2014) erkende technieken niet verder dan 45% geurreductie; omdat de luchtwassystemen in de pluimvee nog leiden tot technische problemen (stofophoping) is de Verordening Veehouderij en Natura 2000 (wordt nu onderdeel van de Omgevingsverordening) inzet van luchtwassing nog niet verplicht. Verwacht wordt dat de komende jaren substantiële verbeteringen worden bereikt via innovaties. Het huidig beeld is als volgt:

<i>Pluimvee</i>	<i>Reductie ammoniak</i>	<i>Reductie geur</i>	<i>Reductie fijn stof</i>
<i>Chemische wasser</i>	<i>70- 95%</i>	<i>30-40 %</i>	<i>35%</i>
<i>Biologische wasser</i>	<i>70%</i>	<i>45 %</i>	<i>60%- 75%</i>
<i>Biofilter</i>	<i>70 %</i>	<i>45 %</i>	<i>80 %</i>

Hieruit blijkt dat de meest vergaande techniek voor één aspect niet altijd de best toepasbare integrale maatregel is. Dit vraagt om een meer integrale benadering, waarin naar een optimale reductie van effecten gezocht wordt, rekening houdend met karakter en plek van bedrijven.

7.6.6 Ruimte voor plantenteelt

Grondgebonden plantenteelt

Voor de grondgebonden plantenteelt (boomteelt, fruitteelt, akkerbouw, vollegrondstuinbouw) zijn er ruime ontwikkelingsmogelijkheden wanneer de ontwikkeling duurzaam van aard is.

De bebouwing bij grondgebonden plantenteelt wordt steeds intensiever. Specifieke aandacht vraagt de bouw van grote loodsen in kwetsbare gebieden en de toepassing van teeltondersteunende voorzieningen (TOV's). Dit vraagt om een goede dialoog met de omgeving.

Gemeenten hebben beleid aangaande TOV in hun bestemmingsplannen en structuurvisies verankerd. De aandacht voor (verbetering van) de grondwaterkwaliteit en bodemvruchtbaarheid komen aan de orde in paragraaf 8.2.

Ruimte voor de glastuinbouw

We gaan uit van concentratie van glastuinbouw in de ontwikkelingsgebieden voor glastuinbouw (dit is een bundeling van de projectvestigingsgebieden Siberië en Californië, de ontwikkelruimte voor glastuinbouw in de intergemeentelijke structuurvisie Klavertje 4 (Klaver 9, 10, 12, 13) en de concentratiegebieden voor glastuinbouw). In de ruimtelijke plannen van de gemeenten is concreet beschreven welke ontwikkelingsmogelijkheden er zijn binnen de betreffende gebieden. Nieuwvestiging is alleen hier mogelijk.

Daarbuiten is doorgroei mogelijk in combinatie met sloop van bestaande kassen. De gemeenten Horst aan de Maas, Venlo en Peel en Maas hebben een gemeentelijke glas-voor-glasregeling, als uitwerking van de module glastuinbouw uit het Limburgs Kwaliteitsmenu. Uitbreiding van het bouwvlak in de bronsgroene landschapszone en Nationaal Landschap Zuid-Limburg zijn mogelijk, mits deze leiden tot behoud of versterking van de kernkwaliteiten van deze gebieden. In de goudgroene en zilvergroene natuurzone is geen ontwikkeling van glastuinbouw mogelijk.

Een goede monitoring ligt aan de basis van een gezamenlijke afstemming van de voorraadontwikkeling door Provincie en gemeenten. In de regionale land- en tuinbouwvisies wordt het dynamisch voorraadbeheer verder uitgewerkt.

Glastuinbouw met kwaliteit

Bij iedere bedrijfsontwikkeling waar (omgevings-)vergunning voor noodzakelijk is worden technieken toegepast gericht op duurzaamheid (energie, water etc.). Er ligt een opgave voor revitalisering van bestaande ontwikkelingsgebieden voor glastuinbouw om de glastuinbouwsector toekomstbestendig te maken. Deze zal nader worden uitgewerkt in de regionale land- en tuinbouwvisie.

Toelichting ruimte voor plantenteelt

Noord- en Midden-Limburg kennen sterke concentraties van tuinbouw in de volle grond en onder glas, paddenstoelenteelt en boomteelt. Bedrijven met focus op akkerbouw en fruitteelt, inclusief wijnbouw komen in heel Limburg voor.

Glastuinbouw in Limburg

Limburg heeft een sterke tuinbouwsector. De ontwikkeling van de topsectoren is gericht op schaalvergroting- en differentiatie in combinatie met het vergroten van het innoverend vermogen en het verhogen van de toegevoegde waarde in de producten en dienstverlening. Deze ambitie sluit aan bij de specifieke kracht van Greenport Venlo, namelijk de beschikbaarheid van ruimte, de aanwezigheid van een adequaat infrastructureel netwerk en de grote diversiteit aan tuinbouwproducten.

In 2009 bereikte het areaal tuinbouw onder glas een omvang van bijna 950 ha. Na dat jaar zien we een geleidelijke terugloop van de omvang van het areaal. In 2012 dook, voor het eerst sinds 2006, het areaal glastuinbouw onder de 900 hectare grens. De gemiddelde omvang van de glastuinbouwbedrijven is in 10 jaar verdubbeld naar 2,1 ha. De marktcondities zijn momenteel zodanig dat vraag naar nieuwe ontwikkelingsruimte voor glas gering is. In de bestaande gebieden waar nieuwvestiging mogelijk is, is nog voldoende ruimte beschikbaar. Naar schatting gaat het bij de ontwikkelingsgebieden voor glastuinbouw Californië en Siberië om ongeveer 40 ha restruimte en enkele honderden hectares in het Klavertje4-gebied. In de overige ontwikkelingsgebieden voor glastuinbouw is nog uitbreidingsruimte aanwezig. De laatste jaren is er sprake van een duidelijke trendbreuk in de schaalgrootte van bedrijven, ketenverkorting binnen de sector en het zuinig omgaan met energie, gewasbeschermingsmiddelen en water. Ook is er meer aandacht voor allianties met andere functies bijvoorbeeld vanwege uitwisseling van energie (warmte) en grondstoffen.

Module glastuinbouw (LKM) en Glas-voor-glasregeling

De module glastuinbouw uit het Limburgs Kwaliteitsmenu biedt ruimte voor groei aan tuinders die willen uitbreiden boven de 3 hectare glas en gevestigd zijn buiten de voormalige concentratiegebieden en projectvestigingsgebieden voor glastuinbouw, met als tegenprestatie dat zij bijdragen aan het opruimen van oude, niet in gebruik zijnde kassen. Oudere en kleinere kassen die niet meer geschikt zijn voor de beroepsmatige teelt van groenten en bloemen liggen vaak leeg en verpauperen. Deze regeling stimuleert eigenaren om oude kassen op te (laten) ruimen door bij te dragen aan de afbraak(kosten). De regionale glas-voor-glasregeling is een uitwerking van het Limburgs Kwaliteitsmenu (LKM).

Teeltondersteunende voorzieningen

TOV's, waarbij de teelt de grond uit gaat en/of overkapt wordt, kennen vele verschijningsvormen. Bij verschillende teelten waar nog geen sprake is van toepassing van TOV, wordt momenteel gezocht naar mogelijkheden om de teelt de grond uit te krijgen. Voorbeelden hiervan zijn teelt op water, teelt in goten, (ingegraven) potten, etc. De teelt- en milieutechnische voordelen kunnen aanzienlijk zijn, kijkende naar emissies van meststoffen, gewasbeschermingsmiddelen en watergebruik. Dit kan ook grote ruimtelijke impact met zich meebrengen.

7.6.7 Een nieuw perspectief: agglomeratielandbouw

Ruimte voor agglomeratielandbouw

Binnen Limburg zien wij kansen voor het concept agglomeratielandbouw (zie toelichting). Het zal zeker nog niet op grote schaal zijn, maar de economische ontwikkeling in die richting is onmiskenbaar. We willen dan ook ruimte bieden aan deze innovatieve ontwikkeling, als deze gepaard gaat met de verbetering van de ruimtelijke, milieu- en leefkwaliteit.

De beste locaties voor agglomeratielandbouw zijn gelegen op bedrijventerreinen. Deze beschikken veelal over een goede ontsluiting en voorzieningenniveau. Het industriële karakter van agglomeratielandbouw maakt vestiging op dit soort terreinen ook voor de hand liggend. Mogelijk komen ook andere gebieden in aanmerking, zoals bepaalde ontwikkelingsgebieden voor intensieve veehouderij en glastuinbouw of bestaande grootschalige clusters land- en tuinbouwbedrijven.

Deze gebieden moeten aan een aantal uitgangspunten voldoen (zie toelichting). Het kan gaan om gebieden als bijvoorbeeld Klavertje 4, bedrijventerrein Zevenellen, Ontwikkelingsgebied glastuinbouw Egchel en het cluster veehouderijbedrijven aan de Timmermansweg in Venray. Deze opsomming is zeker niet limitatief. Agglomeratielandbouwgebieden zijn ook mogelijk buiten de genoemde (inspiratie)gebieden.

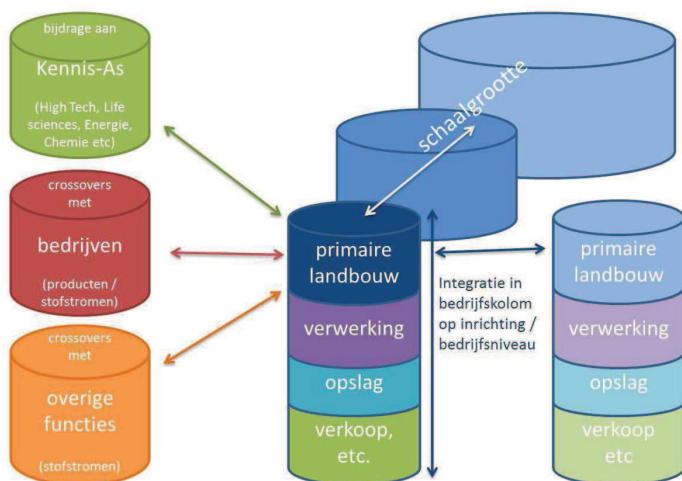
Stimuleren concept

Een gebied wordt pas geconcretiseerd als agglomeratielandbouwgebied, wanneer er een initiatief is vanuit de markt dat voldoet aan de uitgangspunten van ondernemer en overheid. De rol voor de Provincie hierbij is vooral gelegen in stimulering van de ontwikkeling van het concept agglomeratielandbouw en procesbegeleiding om te komen tot duurzame locaties voor concrete initiatieven.

De Provincie wil samen met de gemeenten zorg dragen voor voldoende ontwikkelingsmogelijkheden voor vormen van agglomeratielandbouw. Hierbij wordt nadrukkelijk verband gelegd met de dynamisch voorraadbeheer van bedrijventerreinen. Indien er op termijn onvoldoende vestigingsmogelijkheden voor agglomeratielandbouw dreigen te ontstaan, wordt bekeken hoe voor aanvullende vestigingsmogelijkheden gezorgd kan worden. Indien nodig zal de Provincie hiervoor het instrument van het inpassingsplan inzetten.

Toelichting agglomeratielandbouw

Al geruime tijd is de trend waar te nemen dat agrarische bedrijven investeren in (nieuwe) productmarktcombinaties voor het versterken van de positie in de keten (verwerking en verpakking en opslag van eigen producten maar ook van derden, het verwaarden van reststromen zoals vergisting, etc.). Hierdoor ontstaat een geleidelijke transitie van bedrijven die zich uitsluitend bezighouden met de primaire bedrijfstak naar veelzijdige agrarisch bedrijven met een mogelijke uitstraling op de omgeving. Bij deze bedrijven is een schaalvergroting waar te nemen, waarbij de primaire productie een onderdeel vormt van het totale productiepakket. Deze schaalvergroting leidt tot een industriële uitstraling en uit zich bijvoorbeeld door de aanwezigheid van verwerkingsunits en een laaddock voor de aanvoer en afvoer van grote hoeveelheden producten.

Dit concept noemen we agglomeratielandbouw. Het is een vorm van land- en tuinbouw waarbij de natuurlijke relatie met het buitengebied nauwelijks nog aanwezig is, de proeftuinen voor een verdere innovatie in het agrocomplex.

De ontwikkelingen in de agrarische productieketen benaderen we als hightech- ontwikkeling, die een plaats vindt op bedrijventerreinen en een nieuw perspectief creëert, dat leidt tot verdere innovatie in de land- en tuinbouwsector (zie ook 3.2.7).

Uitgangspunten voor agglomeratielandbouw

Ruimtelijke uitgangspunten:

- *Voorkeur voor bedrijventerreinen (categorie 3 – 4a)*
- *Eventueel andere gebieden zoals ontwikkelingsgebieden voor intensieve veehouderij en glastuinbouw of grootschalig clusters*
- *Lange termijn denken / duurzame locatie*
- *Kwaliteitsverbetering leef- en vestigingsklimaat*
- *Aanwezigheid logistieke knooppunten*
- *Aanwezigheid aanvoer / afzetmarkt*
- *Zuinig, zorgvuldig ruimtegebruik.*

Conceptuele uitgangspunten:

- *Toegevoegde waarde voor de topsectoren agrofood en tuinbouw en uitgangsmaterialen*
- *Ketenintegratie optimaliseren*
- *Mogelijkheden samenwerking / nieuwe allianties*
- *Crossovers bieden kans voor versnelling verduurzaming*
- *Verwaarding en uitwisselen stofstromen*
- *Internationaal te verwaarden concept*

7.6.8 Kwaliteitsslag landelijk gebied

(zie ook agrarisch natuur- en landschapsbeheer in 7.2.3)

Land- en tuinbouw en water

Beregening is de belangrijkste vorm van gebruik van water in de land- en tuinbouw. Een aandachtspunt is ook de uitspoeling van belastende stoffen naar het (diepere) grondwater (zie ook 8.2).

Volksgezondheid (emissies via water, lucht)

De toepassing van gewasbeschermingsmiddelen in de land- en tuinbouw is primair een (inter)nationale aangelegenheid. Wij volgen de ontwikkelingen op rijksniveau over de toelaatbaarheid van middelen als metam-natrium. Aan de hand van de uitkomsten hiervan zullen we in het kader van de regionale landbouwvisies met de regionale partners bezien of het noodzakelijk, wenselijk en mogelijk is om op regionaal of lokaal niveau aanvullende maatregelen te nemen om blootstelling van omwonenden te voorkomen. Wij volgen de ontwikkelingen op rijksniveau over de toelaatbaarheid van middelen. Met betrekking tot de relatie tussen veehouderij en volksgezondheid zullen, zodra het Rijksbeleid daartoe aanleiding geeft, te zijner tijd aanvullende maatregelen worden uitgewerkt voor wat betreft aspecten als fijn stof, geur, endotoxinen en ziektekiemen.

Multifunctionele landbouw

Verbreding van de land- en tuinbouw met niet-agrarische nevenfuncties draagt bij aan een vitaal landelijk gebied. Afhankelijk van de aard van de verbrede land- en tuinbouwactiviteit(en) leidt dit tot nieuw- en verbouw van agrarische bedrijfsgebouwen, vaak kleinschalig van aard. De ruimtelijke ontwikkelingsmogelijkheden voor niet-agrarische activiteit(en) dienen te worden afgestemd op de regionale behoefte aan bijvoorbeeld detailhandel en verblijfsrecreatie (dynamisch voorraadbeheer) en de bestaande gebiedskwaliteiten. Het inspiratieboek 'Kamperen en landschap' kan ondersteunend zijn bij ruimtelijke planvorming bij kampeerboeren.

Van belang is dat nieuwe nevenfuncties geïntegreerd onderdeel uitmaken van de agrarische bedrijfsvoering en geen belemmering kunnen voeren voor omliggende functies.

Leegstand van agrarische bedrijven terugdringen

Er wordt de komende jaren een hausse aan vrijkomende agrarische bedrijfsbebouwing verwacht. Het proces van functieverlies speelt al langere tijd, maar het aanbod van leegstaand vastgoed blijft toenemen en de vraag blijft achterwege.

We streven ernaar dat vrijkomende agrarische bebouwing zoveel mogelijk wordt hergebruikt door de land- en tuinbouw, ter voorkoming van verdere verstening in het buitengebied. Als dat niet lukt is mogelijk benutting voor alternatieve economische activiteiten aan de orde. Als daar tenminste, gelet op de leegstand in de betreffende sectoren (zie ook 6.1) behoefte aan is, en de functie geen belemmeringen voor bestaande functies met zich meebrengt. Dit zal leiden tot hergebruik van een deel van de vrijkomende agrarische bebouwing. Zeker hergebruik van monumentale en beeldbepalende objecten is van belang.

Maar het is zeker niet te verwachten dat alle leegstand zo kan worden opgelost. In dat geval is sloop (bijvoorbeeld van verouderde stallen, loodsen en overige voorzieningen) gewenst, om leegstand, verval en mogelijk ook illegaal gebruik te voorkomen. De aanpak voor leegstand en hergebruik dient te worden uitgewerkt in de regionale visie. Afstemming over sectoren heen is noodzakelijk en vormt tevens kans om te leren van elkaar.

Toelichting kwaliteitsslag landelijk gebied

Leegstand agrarische bebouwing

De prognoses (Rapport vrijkomende agrarische bebouwing in het landelijk gebied (Innovatienetwerk, mrt 2014) zijn dat in Limburg tot 2030 170 hectare agrarische bedrijfsbebouwing vrij komt (exclusief kassen). Dit is ruim 20% van het huidige areaal bedrijfsbebouwing.

7.6.9 Provinciaal belang, rol en instrumenten

Provinciaal belang

De land- en tuinbouw is een belangrijke economische en innovatieve motor en daarmee een belangrijke factor voor de werkgelegenheid. Land- en tuinbouw is als belangrijkste gebruiker en beheerder van ons buitengebied van groot belang voor het aanzien en de kwaliteit van ons cultuurlandschap, van cruciaal belang in de bronsgroene landschapszones en het nationaal landschap. De land- en tuinbouw heeft een rol in het beheren en ontwikkelen van een aantrekkelijk leefklimaat om te wonen, werken en recreëren.

Provinciale rol

De provinciale rol op land- en tuinbouwgebied is vooral een mix van stimuleren, regisseren en reguleren. De Provincie zet vaak stimulerende en regulerende instrumenten in combinatie in (bijvoorbeeld aanpak schone stallen), waarbij zoveel mogelijk rekening gehouden wordt met het investeringsritme van bedrijven. Bij het stikstofvraagstuk heeft de Provincie een belangrijke regulerende rol vanuit de Natuurbeschermingswet.

Belangrijke instrumenten

Juridisch: vergunningverlening (WABO, Natuurbeschermingswet), omgevingsverordening (ruimtelijke zoning, kwaliteitseisen geur, verordening Veehouderijen en Natura2000).

Bestuurlijk-communicatief: Agro-Innovatieloket (Greenport Venlo Innovatiecentrum), samenwerkingsovereenkomsten, regionale visies met bestuursovereenkomsten, kennisdeling, waardenetwerken, voorbeeldprojecten (bijvoorbeeld project agrarische ontwikkelingen in monumentale hoeses), Web BVB (bestand veehouderijbedrijven), monitoring.

Financieel: verschillende subsidies (Europees, nationaal, provinciaal), ondersteuning Greenport Venlo Innovation Centre, ondersteuning van de ontwikkeling van nieuwe concepten, samenwerking (nationale topsectoren).

Toelichting provinciaal belang, rol en instrumenten

Nederland is, op de Verenigde Staten na, de grootste exporteur van vers voedsel en verwerkte agrarische producten ter wereld. Deze agrarische handel blijft stijgen. Limburg speelt daar, vooral vanwege de geografische ligging, een belangrijke rol in. Er is een goede infrastructuur qua onderzoek, kennis en diensten welke eraan bijdraagt dat de hoogtechnologise voedselproductie in Nederland tot de wereldtop behoort, efficiënt is en kwalitatief uitstekend.

De topsector Agrofood en de topsector Tuinbouw en uitgangsmaterialen kent een zwaartepunt in de Greenport-regio Venlo. Deze regio maakt deel uit van de kennisregio Brainport Zuid-Oost Nederland en kwalificeert zich internationaal op het vlak van hoogwaardige agrofood-productie en innovatie. De uitdaging van Brainport 2020 is om antwoorden te vinden op maatschappelijke opgaven op het gebied van klimaat, energie, grondstofschaarste en voedselvoorziening. Dat kan door de bestaande topclusters nog verder te versterken en op zoek te gaan naar nieuwe, duurzame markten. De topsector telt in Limburg ruim 12.500 bedrijven in de primaire productie, voedingsmiddelenindustrie, groot- en detailhandel en overig. De land- en tuinbouw staat als primaire sector aan de basis van deze topsector.

Greenport Venlo houdt niet op bij de landsgrenzen. Vlak over de grens ligt de veiling Landgard in Straelen-Herongen. Die zorgt voor een sterke verbinding tussen de tuinbouwgebieden rondom Venlo en die in Nordrhein Westfalen.

8. Ondergrond

8.1. Afstemming in de ondergrond

In dit hoofdstuk komen alle provinciale beleidsthema's aan de orde die te maken hebben met de ondergrond. Naast bestaande onderwerpen zoals archeologie, ontgrondingen, grondwater, bodembescherming en – sanering en bodemenergie spelen voor de ondergrond ook mogelijke nieuwe ontwikkelingen zoals schaliegaswinning en opslag van CO₂ of radioactief afval.

Sommige vormen van ondergrondgebruik zijn goed te combineren of kunnen elkaar zelfs versterken, terwijl andere elkaar juist in de weg kunnen zitten. Vanwege de toenemende drukte in de ondergrond neemt de behoefte aan afstemming toe.

Bovenop de specifieke opgaven en aanpak per ondergrondthema vinden we het dan ook belangrijk om tot een goede afstemming te komen tussen de verschillende gebruiksvormen van de ondergrond en ook tussen ondergronds en bovengronds ruimtegebruik.

Het is belangrijk om een goede balans te vinden tussen benutten en beschermen van die ondergrond, daarbij rekening houdend met toekomstige ontwikkelingen. Zo bevorderen we een duurzaam gebruik van de ondergrond: efficiënt, veilig en gezond.

Die afstemmingsbehoefte speelt in elk geval in de volgende situaties:

- drinkwaterwinning en winning van energie uit de ondergrond in hetzelfde gebied;
- delfstoffenwinning met multifunctionele doelstelling, en effecten op de bovengrond;
- relatie tussen gebiedsontwikkeling (bv in de Maasvallei) en het behoud van archeologische waarden.

Procesaanpak met vier speerpunten

We zetten in op een procesaanpak, waarbij vier speerpunten een continue leidraad vormen in het afwegingsproces rondom nieuwe initiatieven. (De uitkomst van) het te doorlopen afwegingsproces is maatwerk per concreet initiatief. Deze procesaanpak is een eerste stap in de integrale benadering van het omgaan met ondergrondbelangen (bestaand en nieuw) onderling en in relatie tot het gebruik van de bovengrond.

Speerpunt: verantwoord benutten en beschermen van de ondergrondse voorraden

De Provincie streeft naar een zorgvuldige afweging en goede onderbouwing bij het benutten van ondergrondse voorraden. Dit houdt ook de noodzaak in om de ondergrond waar nodig te reserveren voor strategische doeleinden of voor toekomstig gebruik. Daarbij wordt ingezet op:

- voldoende grondwater van een goede kwaliteit voor de openbare drinkwatervoorziening, voor economische ontwikkelingen en voor de natuur (zie ook 8.2);
- het benutten van de ondergrond voor vormen van hernieuwbare energie (mits veilig) en het optimaliseren van de mogelijkheden daartoe (zie ook 8.3);
- het afstemmen van het benutten van ondergrondse voorraden (bv bodemenergie en geothermie) op bovengronds ruimtegebruik, waarbij zo nodig ook ondergrondse ordening aan te pas kan komen.

Speerpunt: verantwoord benutten en beschermen van het ondergrondarchief

De Provincie streeft ernaar om zorgvuldig om te gaan met vormen van bodemschatten en hun waarde veilig te stellen. Daarbij wordt ingezet op:

- zoveel mogelijk behouden van archeologische en aardkundige waarden en het ontsluiten van kennis om aardkunde en archeologische geschiedenis beter bekend en zichtbaar te maken;
- het afstemmen van het benutten en beschermen van het ondergrondarchief op bovengronds ruimtegebruik ter verbetering van bijvoorbeeld de belevingswaarde van het landschap en de bijdrage aan toerisme en recreatie. Daarnaast kunnen de aardkundige en archeologische waarden bijdragen aan een aantrekkelijker woonklimaat en begrip voor en kennis over de eigen leefomgeving.

Speerpunt: optimaal gebruiken van de ondergrondse ruimte

De Provincie streeft naar een zorgvuldig en bewust optimaal gebruik van de ondergrondse ruimte. Daarbij wordt ingezet op het evenwichtig verdelen van het ondergrondse ruimtegebruik om gewenste bovengrondse ruimtelijke ontwikkelingen en netwerken te versterken. Evenwichtig betekent door de tijd heen en ruimtelijk in drie dimensies rekening houden met nieuwe ontwikkelingen, keuzes maken in het geval van schaarse ondergrondse ruimte en de potentie van ondergrondfuncties optimaal benutten in samenhang met bovengronds ruimtegebruik.

Speerpunt: veiligheid in de ondergrond

De Provincie streeft naar een veilige situatie in de ondergrond. Daarbij wordt ingezet op het meewegen van veiligheidsaspecten bij het benutten van ondergrondse voorraden en de ondergrondse ruimte hierop aansturen.

Bij dit alles blijft adequate nazorg van mijnbouwactiviteiten een aandachtspunt.

Voor zover relevant moet ook bij het bovengrondse ruimtegebruik rekening gehouden worden met de benutting van ondergrondse voorraden (verzakingsrisico's).

Een faciliterende rol is voor de Provincie weggelegd om kennis en informatie met betrekking tot de ondergrond actueel te houden en ondergrondinformatie adequaat te ontsluiten. Kwalitatieve en actuele ondergrondinformatie zal worden ontwikkeld en beheerd, waarbij de eindgebruiker centraal staat.

Toelichting

Drukke in de ondergrond

De Limburgse ondergrond is rijk aan waardevolle voorraden, het product van jarenlange complexe interacties tussen geologie, klimaat, vegetatie, biologische activiteit, voorgeschiedenis en landgebruik. Het grondwater zorgt voor een openbare drinkwatervoorziening tegen een redelijke prijs. Oppervlaktedelfstoffen als grind, zand, klei en kalksteen kunnen worden gewonnen om ingezet te worden als bouwstof, als industriële grondstof of in de landbouw. Delfstoffenwinning kan bijdragen aan meer ruimte voor de Maas en meer veiligheid bij hoogwaterafvoeren. Onze ondergrond blijkt op veel plaatsen ook geschikt voor de winning of opslag van hernieuwbare energie (geothermie en bodemenergie). Geologisch gezien biedt de Limburgse ondergrond mogelijk ook potenties voor de opsporing en winning van schaliegas en steenkoolgas.

De ondergrond herbergt ons gemeenschappelijk verleden, door informatie die hierin is opgeslagen over de vorming van het landschap en in de vorm van overblijfselen van mensen die hier in het verleden leefden. En dat Limburgse verleden is rijk en divers. Van Neanderthalers tot de eerste Nederlandse boeren, van gouden munten tot scherfjes aardewerk, van paalsporen tot Romeinse villa's. Allemaal kennis en informatie die in de ondergrond verscholen liggen, totdat zij ontdekt worden. Hoe drukker het wordt in de ondergrond, hoe groter de kans dat aanwezige cultuurhistorische waarden daarbij aan het licht komen.

Ondergronds ruimtegebruik en ondergronds bouwen bieden een oplossing voor ruimtegebrek boven de grond, en leidt tot een betere kwaliteit van de openbare ruimte. In Nederland ligt ruim 1,7 miljoen kilometer aan telefoonlijnen en leidingen voor water, elektriciteit, gas en olie onder de grond. De transitie naar meer hernieuwbare vormen van energiewinning zoals geothermie, bodemenergie, wind, zonne-energie en de aanleg van warmtenetten zal leiden tot veranderingen en mogelijk een toename in kabel- en leidingnetwerken. De laatste decennia wordt vooral in onze steden meer ondergronds gebouwd.

Behalve door natuurlijke processen in de ondergrond (als aardbevingen en erosie) kunnen veiligheidsrisico's optreden door het gebruik van ondergrondse voorraden en de boven- en ondergrondse ruimte. Voor een deel zijn de risico's het gevolg van activiteiten in het verleden zoals bodemverontreiniging, mijnbouw en niet gesprongen explosieven uit de Tweede Wereldoorlog. Ook kan sprake zijn van het risico op instorting bij gebruik van ondergrondse kalksteengroeves. Anderzijds gaat het om risico's verbonden aan recente en mogelijk toekomstige ontwikkelingen op het gebied van bodemenergie, geothermie en ondergrondse opslag.

Maatschappelijke opgaven die van invloed zijn op de ondergrond

Maatschappelijke opgaven die in verband kunnen worden gebracht met de ondergrond liggen onder andere op het vlak van klimaatadaptatie, duurzame energie, waterveiligheid (bescherming tegen water), gezondheid (voedsel en drinkwater), ruimtelijke kwaliteit (beleving landschap, natuur en cultuur) en economische groei en werkgelegenheid. Hierbij is er een wisselwerking met de thema's van de ondergrond bijvoorbeeld grondwater, bodembescherming, bodemsanering, archeologie, bodemenergie, geothermie, opslag van CO₂ en andere gassen, waterberging in de bodem, winning van delfstoffen, ondergrondse kalksteengroeves, en ondergrondse infrastructuur.

Ondergrondse ruimtedruk

Ondergrondse ruimtedruk kan ontstaan doordat:

- in een gebied een bepaalde vorm van ondergrondgebruik nu zodanig voorkomt of in de toekomst wordt verwacht dat dit leidt tot beperkingen in het gebruik. In het geval van bijvoorbeeld bodemenergie kan dat leiden tot interferentie, waardoor systemen dan geen optimaal rendement meer leveren.
- in een gebied diverse vormen van ondergrondgebruik mogelijk zijn, maar combinaties hiervan tot conflicten en mogelijk risico's leiden, bijvoorbeeld het winnen van drinkwater en van schaliegas. In dat geval is het noodzakelijk om (ruimtelijke) keuzes te maken. Anderzijds kunnen combinaties van ondergronds ruimtegebruik ook tot kansen leiden, bijvoorbeeld bodemenergie en bodemsanering.

Deze categorie opgaven heeft vooral betrekking op de thema's grondwater, bodemsanering, bodemenergie, geothermie, winning schaliegas/steenkoolgas.

Afstemming tussen boven- en ondergronds ruimtegebruik

Boven- en ondergronds ruimtegebruik kunnen niet los van elkaar worden gezien. De belangrijkste relaties zijn:

- Potenties van de ondergrond kunnen een bijdrage leveren aan bovengronds ruimtegebruik;
- Potenties van de ondergrond dienen met het oog op toekomstig duurzaam gebruik beschermd te worden;
- Het benutten van potenties van de ondergrond dient verantwoord te worden ingepast in de bovengrondse ruimtelijke ordening;
- De kenmerken van de ondergrond kunnen van invloed zijn op het bovengronds ruimtegebruik.

Rolverdeling Rijk en Provincie in de ondergrond

Bij ingrepen op een diepte van 500 m of meer is het Rijk nu veelal bevoegd gezag. Bij minder diepe ingrepen heeft de Provincie medebewindstaken op het vlak van verschillende ondergrondthema's zoals archeologie, ontgroningen,

bodembescherming en –sanering en grondwater.

In het bestuurlijke Convenant Bodemontwikkelingsbeleid en aanpak spoedlocaties hebben Rijk, IPO, VNG en Unie van Waterschappen richtinggevende afspraken gemaakt over de rollen van de individuele overheidslagen.

In het proces van de totstandkoming van de Rijksstructuurvisie voor de ondergrond (STRONG) zal helder worden welke overheidslaag (al dan niet aanvullend) voor welk (deel)belang in de ondergrond staat. Kaderstelling van provinciale belangen kan daarna opnieuw aan de orde zijn.

8.2. Drinkwatervoorziening en grondwaterbeheer

(zie ook de kaarten 1 en 12)

8.2.1 De Limburgse ambitie

Limburg heeft een duurzame drinkwatervoorziening voor haar huidige én toekomstige inwoners. Daarbij blijven we streven naar een hoge mate van zelfvoorziening van het drinkwatergebruik in Limburg. Er is voldoende water van de vereiste kwaliteit blijvend beschikbaar tegen een redelijke prijs, voor menselijke consumptie, economie en natuur. Innovaties in de land- en tuinbouw en bij de gemeenten hebben geleid tot een forse reductie van het gebruik en de uitspoeling van meststoffen, bestrijdingsmiddelen en nieuwe stoffen naar grond- en oppervlaktewater.

8.2.2 De opgave

Er liggen twee belangrijke opgaven. Het bereiken van een goede chemische toestand van het grondwater of op zijn minst het voorkomen van een verdere achteruitgang van de huidige toestand van de (grond)waterlichamen. En het zorgen voor blijvende beschikbaarheid van voldoende water van de vereiste kwaliteit voor menselijke consumptie (via eenvoudige zuiveringstechnieken).

Beide opgaven realiseren we voor zover mogelijk en onze bevoegdheid conform de Kaderrichtlijn Water uiterlijk in 2027. In 2021 zullen we een beslissing nemen over mogelijke doelverlaging voor in elk geval grondwaterlichaam Krijt-Maas.

8.2.3 Werken aan de grondwaterkwaliteit

Aanpak bedreigingen van de grondwaterkwaliteit

De aanpak is erop gericht om een goede chemische toestand van het grondwater te bereiken en een verdere achteruitgang van de huidige toestand van de (grond)waterlichamen te voorkomen.

We focussen daarbij op nutriënten, bestrijdingsmiddelen en nieuwe stoffen. Ter voorkoming van uitspoeling van belastende stoffen naar het (diepere) grondwater zetten wij in op innovaties in de landbouw, een collectieve aanpak van het agrarisch natuur- en landschapsbeheer (zie ook 7.2.3), samenwerking in de keten en samenwerking met de andere (water)partners waarbij we aansluiten bij het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer.

Voor de aanpak van bestrijdingsmiddelen zal een keuze gemaakt worden (voldoen aan norm of totaalaanpak, of specifiek gericht op grondwaterbeschermingsgebieden). Het voorkomen van nieuwe stoffen zullen wij nader onderzoeken en hiervoor in samenwerking met onze partners een aanpak ontwikkelen. Nieuwe ontwikkelingen zijn mogelijk aanleiding om de afweging van risico's van energiesystemen met beslag op de ondergrond (zoals bodemenergie, geothermie, windturbines, schaliegas) voor de grondwaterkwaliteit in relatie tot de drinkwatervoorziening te herzien.

Grondwater kwantiteitsbeheer

Er wordt niet méér water onttrokken dan dat er aangevuld wordt en er treden geen negatieve effecten op voor de grondwater afhankelijke natuur en andere grondwaterafhankelijke functies. Berekening is de belangrijkste vorm van gebruik van water in de land- en tuinbouw. In de keur van de waterschappen is regelgeving opgenomen ten aanzien van landbouwkundige onttrekkingen en overige onttrekkingen. Met de waterschappen zijn afspraken gemaakt hoe om te gaan met de afwegingen in kader van vergunningverlening.

Drinkwatervoorziening

Het huidige beschermingsregime ten aanzien van de grondwateronttrekkingen voor menselijke consumptie ten behoeve van de drinkwatervoorziening wordt gehandhaafd. Dat betekent dat ook de regelgeving in de Omgevingsverordening ten aanzien van de waterwingebieden, grondwaterbeschermingsgebieden en boringsvrije zones wordt gecontinueerd. De bescherming is erop gericht om de kwaliteit van het grondwater zodanig op peil te houden dat het middels eenvoudige zuivering geschikt is en blijft voor de drinkwaterwinning.

Om tot een betere bescherming van de waterwinningen te komen zullen wij de bescherming evalueren en daar waar nodig intensiveren.

Via gebiedsdossiers worden aanvullende maatregelen geïmplementeerd ter bescherming van de drinkwaterwinningen uit grondwater. We werken samen met onze partners een uitvoeringsprogramma gebiedsdossiers uit, die wij en onze partners zullen vaststellen gelijktijdig met de herijking van het Provinciaal Waterplan in 2015.

De beschermingsmaatregelen ten aanzien van de industriële winningen voor menselijke consumptie wordt via feitendossiers geïnventariseerd. In overleg met de betrokken partners zullen wij de maatregelen nader uitwerken.

Daarnaast gaan we met de waterschappen nadere afspraken maken over de bescherming van vergunningsplichtige grondwateronttrekkingen voor menselijke consumptie waarvoor zij bevoegd gezag zijn. Tevens zullen wij een aanpak ontwikkelen voor kleinere onttrekkingen voor menselijke consumptie die (nog) niet vergunningsplichtig zijn.

Toelichting werken aan de grondwaterkwaliteit

Samen werken aan grondwaterkwaliteit

Insteek is om ideeën te ontwikkelen in netwerken, uitwerking op te pakken met ketenpartijen, en nauwe samenwerking tot stand te brengen tussen de ondernemers. Zo zetten wij ter verbetering van de grondwaterkwaliteit in op zogeheten waardenetwerken, waarbij maatregelen op gebied van meststoffen en bestrijdingsmiddelen worden geïmplementeerd door de landbouw, die voordeel opleveren voor zowel agrariërs als het milieu (zie ook 7.6).

Na-ijlende effecten van de voormalige steenkoolwinning in Zuid-Limburg

De na-ijlende effecten van de voormalige steenkoolwinning hebben onze aandacht. We zijn van mening dat het Rijk eerstverantwoordelijke is voor de na-ijlende effecten van de voormalige steenkoolwinning in Zuid-Limburg. Op basis van onderzoek naar deze na-ijlende effecten zal de Provincie in afstemming met de regio zijn positie bepalen.

Duurzame drinkwatervoorziening

Een duurzame drinkwatervoorziening vraagt om een doelmatig gebruik en om een zorgvuldige keuze van de locaties waar (grond)wateronttrekkingen plaatsvinden en van de hoeveelheid water die per locatie mag worden onttrokken, om zo ook rekening te houden met het realiseren van andere doelen, zoals de bescherming en het herstel van de natte natuur. Daarbij willen we ervoor zorgen dat voldoende drinkwater beschikbaar is en blijft voor een redelijke prijs.

Wij hebben vanwege het belang voor de openbare drinkwatervoorziening de functie strategische grondwatervoorraden voor menselijke consumptie toegekend aan de Roerdalslenk, de Venloschol en de door een grondwaterbeschermingsgebied beschermde delen van het beschermingsgebied Nationaal Landschap Zuid-Limburg. Deze grondwatervoorraden vormen de basis voor de drinkwatervoorziening in Limburg. Voorkomen moet worden dat deze voorraden onomkeerbaar worden aangetast.

Ten behoeve van de leveringszekerheid van de drinkwatervoorziening in relatie tot de drinkwatervraag zullen wij de huidige strategische grondwatervoorraden die wij ter beschikking stellen aan de WML en de inzet van oppervlaktewater opnieuw herijken. Dat doen wij mede op grond van prognoses van het drinkwaterbedrijf en het geactualiseerde beleid leggen wij vast in het Provinciaal Waterprogramma.

8.2.4 Provinciaal belang, rol en instrumenten

Provinciaal belang

In de Drinkwaterwet is de duurzame veiligstelling van de drinkwatervoorziening benoemd als een dwingende reden van groot openbaar belang. Dit belang is dus leidend bij de uitoefening van bevoegdheden en toepassing van wettelijke voorschriften.

Het provinciaal belang is met name gelegen in:

- bescherming van de kwaliteit van grondwater rond winputten voor de drinkwatervoorziening: waterwingebieden en grondwaterbeschermingsgebieden;
- bescherming van strategische grondwatervoorraden voor menselijke consumptie: Roerdalslenk, Venloschol en grondwaterbeschermingsgebieden in het beschermingsgebied Nationaal Landschap Zuid-Limburg;
- bescherming van diepe grondwatervoorraden onder kleilagen: boringsvrije zones Roerdalslenk en Venloschol.

Provinciale rol

De rol van de Provincie is zowel regulerend, regisserende, stimulerend als faciliterend.

De regulerende rol is met name gericht op bescherming van de waterwinningen voor menselijke consumptie. We leggen doelen, functies en normen (bv strategische grondwatervoorraad) voor grondwaterlichamen vast in het Provinciaal Waterplan/programma. Die regulerende rol omvat ook het toezicht op de WML.

De regisserende rol omvat het samen met de partners in kaart brengen van problemen en oplossingsrichtingen. Via de watertoets adviseren wij en de waterschappen via het watertoetsloket de gemeenten hoe om te gaan met ruimtelijke ontwikkelingen in relatie tot het grondwaterbeheer.

Belangrijke instrumenten

Juridisch: toezicht WML, Omgevingsverordening.

Bestuurlijke-communicatief: Deltaplan agrarisch waterbeheer, partnercontracten en contractmanagement, gebiedsdossiers, watertoetsloket, waardenetwerken, monitoring.

Financieel: cofinanciering.

Toelichting provinciaal belang, rol en instrumenten

In de waterwingebieden bevinden zich de winputten waar voor de drinkwatervoorziening grondwater of - via oeverinfiltratie - oppervlaktewater wordt gewonnen. De exacte begrenzing van het waterwingebied alsmede regels ter bescherming ervan zijn opgenomen in de omgevingsverordening. Gezien de dwingende reden van groot openbaar belang van de drinkwatervoorziening is aantasting van de milieukwaliteit niet toegestaan ten gunste van economische functies, bedrijfsactiviteiten met een hoog risico voor de drinkwaterwinning, nieuwe woon- en bedrijfsbebouwing (inclusief uitbreiding) en nieuwe spoor-, water- en gewone wegen. Met het beleid voor grondwaterbeschermingsgebieden willen wij garanderen dat het grondwater een zodanige kwaliteit behoudt (of krijgt) dat het geschikt is als grondstof voor de drinkwaterbereiding. De grondwaterbeschermingsgebieden - uitgezonderd die van het beschermingsgebied Nationaal Landschap Zuid-Limburg - worden begrensd door de lijn vanaf waar het grondwater (maximaal) 25 jaar onderweg is alvorens de putten te bereiken. De grondwaterbeschermingsgebieden van het beschermingsgebied Nationaal Landschap Zuid-Limburg worden begrensd door het gehele intrekgebied. In de Omgevingsverordening zijn regels opgenomen voor de (nieuw)vestiging of uitbreiding van diverse soorten inrichtingen of constructies en voor het (verbod op het) gebruik of vervoer van diverse (schadelijke) stoffen.

In de gehele Roerdalslenk, de Venloschol en de door een grondwaterbeschermingsgebied beschermde delen van het beschermingsgebied Nationaal Landschap Zuid-Limburg zijn de strategische grondwatervoorraden gereserveerd voor menselijke consumptie. De gehele Roerdalslenk, de Venloschol zijn boringsvrije zones ter bescherming van de diepe grondwatervoorraad. Het doorboren of roeren van bedoelde kleilaag is verboden, anders dan voor de uitzonderingen aangeduid in de omgevingsverordening. Ten behoeve van de Kaderrichtlijn Water (KRW) onderscheiden we drie grondwaterlichamen: Grondwaterlichaam Zand Maas, Grondwaterlichaam Krijt Maas en Grondwaterlichaam Slenk Diep Maas. Hiervoor hebben wij de doelen, kwaliteitsnormen en maatregelen vastgelegd in het Provinciaal Waterplan 2010-2015.

8.3. Energie uit de ondergrond

(zie ook de kaarten 1, 5 en 12)

8.3.1 De Limburgse ambitie

Bodemenergie (warmte koude opslag en bodemwarmtewisselaars) en geothermie dragen substantieel bij aan de opwekking van hernieuwbare energie in Limburg en leveren een bijdrage aan het realiseren van de nationale doelstelling voor hernieuwbare energie.

Toelichting ambitie

Schaliegas

Energie uit de ondergrond is een onmisbare bron bij de transitie naar een duurzame energievoorziening. Onze voorkeur gaat uit naar het benutten van geothermie en bodemenergiesystemen. Onconventionele gaswinningen, zoals schaliegaswinning en steenkoolgaswinning, zijn vormen van energie die wij niet duurzaam achten, omdat het gaat om fossiele voorraden die niet hernieuwbaar zijn. Daarnaast kan de winning hiervan leiden tot risico's voor de omgeving, hinder en milieuschade. Vooral nog zijn (proef)boringen voor schaliegaswinning in Limburg niet aan de orde. Besluitvorming hierover kan pas plaats vinden na:

- *afronding van een brede maatschappelijke discussie over nut en noodzaak inclusief een transparante analyse van kosten*

en baten, ook voor de regio;

- specifiek onderzoek voor de Nederlandse situatie gericht op het vóórkomen van schaliegas en de risico's voor mens, natuur en milieu alsmede de beheersbaarheid daarvan; en
- een analyse van de impact van schaliegaswinning op de transitie naar een duurzame energievoorziening.

Bodemenergie

Afhankelijk van de diepte van een systeem spreekt men van:

- bodemwarmte of bodemenergie
- aardwarmte of geothermie

Bij bodemenergie wordt gebruik gemaakt van het isolerend vermogen van de ondiepe bodem. In de zomer wordt de koude uit de winter benut en in de winter de opgeslagen warmte uit de zomer. Het water dat opgepompt wordt, is nog niet geschikt om een gebouw mee te verwarmen. Er worden warmtepompen gebruikt om de energie naar een hoger temperatuurniveau te brengen. De werking van een warmtepomp is vergelijkbaar met die van een koelkast, maar dan omgekeerd: door koude naar buiten te pompen wordt het water warmer.

Er kan onderscheid worden gemaakt tussen open en gesloten systemen. In open systemen (in de regel WKO genoemd) wordt grondwater onttrokken, waarna boven de grond uitwisseling van warmte plaatsvindt voor koeling en verwarming. Daarna wordt het grondwater weer teruggepompt. In gesloten systemen (bodemenergie met bodemwarmtewisselaars) wordt een leiding in de grond gebracht met een vloeistof voor warmtetransport en deze wordt verwarmd of gekoeld.

De ondergrond in Limburg is op veel plaatsen geschikt voor warmte-koudeopslag. De geschiktheid van de bodem voor open bodemenergiesystemen hangt af van de hoeveelheid water die kan worden onttrokken en de diepte waarop het grondwater zich bevindt. Daarnaast is het van belang dat de stromingssnelheid van het grondwater niet zo hoog is dat er energieverlies kan optreden. Voor gesloten bodemenergiesystemen zijn met name de dikte van de onverzadigde zone in de bodem en het thermisch geleidingsvermogen van de bodem, ook wel warmtegeleidingcoëfficiënt genoemd, van belang.

Geothermie

Geothermie wordt ook wel aardwarmte genoemd. Geothermiesystemen maken gebruik van dieper gelegen grondwater (dieper dan 500 meter).

Bij geothermie worden watervoerende lagen op een diepte van tussen de 1,5 en circa 3 kilometer meter gebruikt. Het gaat om het winnen van energie (grondwater met een temperatuur van 80-110 graden Celsius) onder maaiveld. Deze liggen veel dieper dan de watervoerende pakketten die gereserveerd zijn voor de bereiden van water voor menselijke consumptie. Geothermie is in beginsel een vrijwel oneindige en schone energiebron, die zich richt op de verduurzaming van warmte (aandeel hiervan in de energievraag 40%). Bovendien is het ten behoeve van de warmtevoorziening een energiebron met weinig ruimtelijke impact. Ondanks deze gunstige uitgangspositie is diepe aardwarmte niet overal toepasbaar. Voor iedere potentiële locatie is namelijk een gedegen geologisch onderzoek nodig, waarmee kan worden aangetoond dat er geschikte bodemcondities aanwezig zijn en dat het gewenste vermogen geleverd kan worden, die de grote investeringen rechtvaardigt. 100% zekerheid kan echter nooit gegeven worden; daarvoor is zelfs een boring noodzakelijk.

De meest kansrijke locaties voor geothermie bevinden zich in Midden Limburg op de as Roermond – Weert. Daarnaast heeft het gebied ten noorden daarvan ook, zij het wat beperktere, potentie. Vanwege de diepte van de geschikte watervoerende pakketten, is het water dat omhoog gepompt wordt niet van drinkwaterkwaliteit. De kansen voor geothermie moeten afgewogen worden tegen de eventuele risico's voor de drinkwatervoorziening. In de kansrijke gebieden voor geothermie bevinden zich namelijk ook strategische drinkwatervoorraden.

Geothermie kan bijdragen aan de warmtevraag voor gebouwen en processen die behoefte hebben aan hogere temperaturen (70-90°C).

Mijnwater

In Heerlen wordt mijnwater gebruikt als bron voor duurzame energie. De winning van duurzame warmte uit mijnwater kan gezien worden als een combinatie van bodemenergie en geothermie, waarbij met een slimme infrastructuur warmte en koude wordt uitgewisseld op drie niveaus: gebouwen, clusters van gebouwen en het gehele mijnwaternetwerk (alle clusters tezamen). Gebouwen (woningcomplexen en kantoren) worden verwarmd met water van circa 30°C uit een verlaten steenkolenmijn op een diepte van circa 700 meter. Uit ondiepe waterlagen wordt relatief koud mijnwater gepompt voor de koeling van gebouwen. Het opgepompte mijnwater wordt gedistribueerd via een leidingnet waarop naar verwachting in de nabije toekomst steeds meer gebouwen worden aangesloten.

8.3.2 De opgave

Een toename van de toepassing van bodemenergie en geothermie in Limburg, zodat deze vormen van energie uit de ondergrond een substantiële bijdrage leveren aan de productie van hernieuwbare energie in onze provincie. De winning moet wel op een zorgvuldige wijze geschieden.

8.3.3 Aanpak bodemenergie

Stimuleren toepassing bodemenergie

Kansenkaarten laten zien dat de Limburgse ondergrond de nodige mogelijkheden biedt voor bodemenergiesystemen. Wij willen de toepassing ervan dan ook stimuleren.

Bodemenergiesystemen hebben de grootste potentie in de gebouwde omgeving (49% van het warmteverbruik): in stedelijke gebieden bij nieuwbouw van woningbouwcomplexen, verzorgingshuizen, zwembaden, onderwijsinstellingen, kantoren en overheidsgebouwen (die zijn uitgerust met lage temperatuur-klimaatsystemen). Ook toepassing in de glastuinbouwsector is geschikt, voor het op temperatuur houden van kassen (warmte én koude).

Zorgvuldig gebruik van bodemenergiesystemen

Efficiënt en zorgvuldig gebruik van bodemenergiesystemen staan centraal. Dit houdt in dat rekening wordt gehouden met andere ondergrondbelangen én de onderlinge beïnvloeding (interferentie) van aangelegde en aan te leggen bodemenergiesystemen.

In de ondergrond moet vooral rekening gehouden worden met de belangen van grondwaterkwaliteit en grondwateronttrekkingen. Toepassing van bodemenergiesystemen is dan ook (onder voorwaarden) mogelijk in grote delen van Limburg, maar met uitzondering van gebieden waar de kwaliteit van drinkwaterreserves geborgd moet worden.

Bodemenergiesystemen die zijn gepland in gebieden die tot de Natura2000-gebieden behoren, zijn op grond van de natuurbeschermingswetgeving aan extra toetsing onderworpen. Met deze toets dient bepaald te worden of de geplande installaties (mogelijk) een negatieve invloed kunnen hebben op deze kwetsbare ecologische gebieden.

Daarnaast wil de Provincie stimuleren dat de gemeenten in gebieden waar de bovengrondse vraag groter is (of naar verwachting wordt) dan het ondergrondse aanbod, masterplannen opstellen waarin de ondergrond voor bodemenergie wordt geordend. Dit lijkt onder meer aan de orde te zijn in het stedelijk gebied van Venlo.

Toelichting aanpak bodemenergie

Een duurzaam gebruik van de ondergrond maakt langdurige toepassing van bodemenergie mogelijk. Op dit moment geldt het principe: 'wie het eerst komt, die het eerst pompt'. In gebieden waar intensieve gebruiksvormen plaatsvinden, kan het voorkomen dat de ondergrond niet optimaal wordt benut en er een negatieve wisselwerking optreedt tussen verschillende systemen met rendementsverlies. Gemeenten kunnen gebieden, waar een grote vraag naar bodemenergie wordt verwacht, aanwijzen als interferentiegebieden ter verbetering van de effectiviteit van de systemen. Daarmee worden de bezitters van bodemenergiesystemen beschermd. Dit kan worden vastgelegd in een masterplan bodemenergie.

Om een goede afweging te maken tussen het beschermen van de grondwaterkwaliteit ten behoeve van de openbare drinkwatervoorziening en ecologische kwaliteit van de goudgroene natuurzone en Natura2000-gebieden enerzijds en het toepassen van energieopslag in de bodem anderzijds, is kennis over de risicofactoren met betrekking tot het toepassen van bodemenergie-systemen van belang:

- opwarmen van de bodem;
- het lekken van koelvloeistof (anders dan leidingwater) uit gesloten systemen;
- het doorboren van scheidende bodemlagen en het niet goed afdichten van boorgaten;
- lokale verlaging van de grondwaterstand bij open systemen.

Toepassing van bodemenergie mag niet ten koste gaan van het belang van bescherming van de bodemstructuren en (strategische drink)watervoorraden. De grondwaterpakketten die van belang zijn voor de drinkwaterwinning worden uitgesloten voor de toepassing van bodemenergie-systemen, vanwege mogelijke risico's voor de drinkwatervoorziening. De gebieden die door middel van restricties beschermd worden, zijn waterwingebieden, grondwaterbeschermingsgebieden, gevoelige natuurgebieden en gebieden met aardkundige of archeologische waarden, en de boringsvrije zones in de Roerdalslenk en de Venloschol.

	Gesloten systemen (bodemwarmtewisselaar)	Open systemen (WKO)
Waterwingebied	Binnen inrichting: verboden	
Grondwaterbeschermingsgebied	Binnen inrichting: verboden Buiten inrichting: verboden M.u.v. Californië en Hanik tot 5 m + NAP Melding	
Roerdalslenk zone I	Toegestaan tot de bovenkant van de Bovenste Brunssumklei Melding > 20 m-mv	
Roerdalslenk zone II	Toegestaan tot de bovenkant van de Bovenste Brunssumklei Melding > 30 m-mv	
Roerdalslenk zone III	Toegestaan tot de bovenkant van de Bovenste Brunssumklei Melding > 80 m-mv	
Roerdalslenk zone IV	Toegestaan tot de bovenkant van de Bovenste Brunssumklei Melding > 0 m-mv	

<i>Venloschol</i>	<i>Toegestaan tot 5 m + NAP</i>	<i>Toegestaan</i>
<i>Beschermingsgebied Nationaal Landschap Zuid-Limburg</i>	<i>Toegestaan Melding</i>	
<i>Buiten de milieubeschermingsgebieden</i>	<i>Toegestaan</i>	

8.3.4 Aanpak geothermie

Zorgvuldige en verantwoorde toepassing van geothermie

Hoewel op hoofdlijnen bekend is waar de Limburgse ondergrond potentie heeft voor geothermie, zullen initiatieven per geval op hun (onder- en bovengrondse) consequenties beoordeeld moeten worden. De verantwoordelijkheid voor de vergunningverlening voor geothermie ligt overigens bij het Rijk, waarbij de Provincie een adviserende rol heeft. De Omgevingsverordening bevat regels voor bescherming van de drinkwatervoorziening. Naast een verbod in de waterwingebieden en grondwaterbeschermingsgebieden is in de Omgevingsverordening een verbod opgenomen voor diepe boringen in de boringsvrije zones. Daartoe is de Roerdalslenk verdeeld in vier gebieden, waarbij de diepte van het boorverbod per gebied varieert (zie tabel in 8.3.3). De boorverboden zijn vastgesteld om de beschermende werking van de Brunssumklei tegen verontreinigingen van bovenaf zoveel mogelijk in stand te houden.

We streven ernaar om te komen tot een gedragen inzicht in de toepassingsmogelijkheden van geothermie, rekening houdend met de potentie onder- en bovengronds, veiligheidsaspecten en de diverse belangen in de ondergrond, zoals strategische watervoorraden. Dit inzicht vormt op termijn de basis voor visie- en beleidsvorming, inclusief concrete doelstellingen, voor geothermie.

De toepassing van geothermie stimuleren

De Provincie faciliteert de toepassing van geothermie. Bij voorbeeld door (revolverende) financiële bijdragen aan de realisatie van aardwarmteprojecten. Om de toepassing te bevorderen heeft de Provincie de potentie van de Limburgse ondergrond voor geothermie nader in beeld laten brengen. Een volgende stap is om de toepassingsmogelijkheden voor geothermie aan de vraagkant te onderzoeken.

Toelichting aanpak geothermie

Kansen voor geothermie

Het agro-food cluster is de eerste sector in de provincie die, door concrete investeringen in geothermie, minder afhankelijk hoopt te worden van sterk fluctuerende energieprijzen. Daar waar tuinders traditioneel hun kassen stoken met gasgestookte WKK's, zijn ze niet alleen afhankelijk van de inkooprij van het gas, maar ook van de verkoopprijs van de elektriciteit die ze produceren. Door gebruik te maken van aardwarmte zijn de brandstofkosten nihil, met beter voorspelbare en naar waarschijnlijkheid lagere (totale) energiekosten tot gevolg. Op termijn kan ook de gebouwde omgeving om diezelfde redenen gaan profiteren van een regionale invulling van de warmtevraag met aardwarmtebronnen. Daarmee blijft Limburg een aantrekkelijke vestigingsplaats voor in ieder geval de glastuinbouw, maar ook voor andere bedrijvigheid.

Omdat geothermie vooral een vervanger is voor de laagwaardige toepassing van aardgas, blijft er meer kostbaar aardgas over voor hoogwaardige toepassingen als het maken van stoom bij industriële processen en als grondstof in de chemie. Geothermie draagt dus ook indirect bij aan het versterken van het chemie cluster en andere procesindustrie in Limburg.

Daarbij is het zaak om te focussen op toepassingen met een substantiële warmtevraag op lage temperatuur in grote volumes. Als eerste komt dan de glastuinbouwsector in beeld. De bestaande glastuinbouwgebieden bevinden zich allen in de voor geothermie kansrijke regio's: Midden- en Noord-Limburg. De verwachting is dat het potentieel aan geothermische energie in deze regio's meer dan voldoende van omvang is om de kassen gedurende langere tijd op een economisch rendabele wijze te verwarmen.

Woningen en utiliteitsgebouwen voldoen daarnaast in beginsel eveneens aan het criterium. Echter, het daadwerkelijk toepassen van geothermie voor het verwarmen van de gebouwde omgeving vereist grotere investeringen op het gebied van transport en distributie van warmte en het aanpassen van gebouwen op laag temperatuurregimes. De focus zou daarom gelegen moeten zijn in die (verstedelijkte) gebieden waar zo mogelijk reeds warmtenetten bestaan of wel in ontwikkeling zijn. In Limburg zijn dat Sittard-Geleen, Stein en Beek, Maastricht, Heerlen en Roermond en omgeving.

Voor hoogwaardigere warmtetoepassingen, zoals industriële warmte of elektriciteitsopwekking (EGS), zijn de kansen in Limburg gering. Gezien deze geringe potentie, zal de Provincie Limburg eventuele initiatieven op dit vlak weliswaar met interesse volgen, maar niet op voorhand stimuleren.

8.3.5 Provinciaal belang, rol en instrumenten

Provinciaal belang

Het benutten van de potenties voor bodemenergie en geothermie draagt direct bij aan het bereiken van de algemene doelstellingen voor hernieuwbare energieopwekking en CO₂-reductie. Het gaat om lokale en duurzame vormen van energiebenutting waarmee gebruikers minder afhankelijk worden van fossiele energiebronnen en de daaraan gekoppelde fluctuerende energieprijzen. Tevens kan implementatie van bodemenergie en geothermie regionaal werkgelegenheid opleveren. Het draagt hierdoor bij aan een verbetering van het vestigingsklimaat.

Rol Provincie

De rol van de Provincie is enerzijds faciliterend en stimulerend, anderzijds regulerend.

Daarbij is er een duidelijk verschil. De Provincie is bevoegd gezag voor open bodemenergiesystemen (WKO) en de gemeente is dat voor gesloten bodemenergiesystemen (bodemenergie met bodemwarmtewisselaars). Voor geothermie is het Rijk bevoegd gezag.

Belangrijke instrumenten

Juridisch:

- vergunningverlening en handhaving
- regels in Omgevingsverordening

Bestuurlijk-communicatief:

- visievorming
- gemeentelijke masterplannen bodemenergie
- kansenkaarten voor geothermie en bodemenergie
- WKO-tool; dit instrument berekent op een eenvoudige manier de kansen, kosten en terugverdientijden van warmte- en koudeopslag voor een bouwlocatie (zie www.wkool.nl)

Financieel:

- Limburgs Energiefonds

Toelichting provinciaal belang, rol en instrumenten

Rol Rijk

Opsporings- en winningsvergunningen voor aardwarmte dieper dan 500 meter vallen onder Mijnbouwwet waarbij het ministerie van Economische Zaken bevoegd gezag is.

Wel zijn er ook milieu- en veiligheidsvergunningen nodig van gemeente en/of Provincie. Voor elke aanvraag om een opsporings- dan wel winningsvergunning voor geothermie die het ministerie krijgt, wordt advies gevraagd van de Provincie. Is de opsporingsvergunning verleend en komt het tot een daadwerkelijke boring, dan kan de Provincie overwegen om als (mede)financier op te treden.

8.4. Ontgrondingen

8.4.1 De Limburgse ambitie

Ontgrondingen vinden plaats op basis van een goede afweging van alle betrokken belangen, waaronder de bijdrage aan de maatschappelijke behoefte aan oppervlaktedelfstoffen. De winning van oppervlaktedelfstoffen gebeurt als onderdeel van projecten met een meervoudige doelstelling en een zo groot mogelijke maatschappelijke meerwaarde.

Bij de winning van zand en grind gaat de voorkeur sterk uit naar projecten die bijdragen aan de waterveiligheid en gebiedsontwikkeling in de Maasvallei (zie ook 7.3).

8.4.2 De opgave

Goede belangenafweging bij ontgrondingen door afstemming van delfstofwinning in samenhang met een optimale aanpak van maatschappelijke opgaven.

Toelichting opgave

Voor het realiseren van gewenste fysieke maatregelen is het soms nodig dat 'de schop in de grond gaat'. Dan is sprake van een 'ontgraving'. De daarbij betrokken belangen kunnen tegenstrijdig zijn. Daarom is in de Ontgrondingenwet vastgelegd dat een afweging van deze belangen nodig is.

De winning van oppervlaktedelfstoffen dient ook een nationaal belang volgens de nationale Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte.

8.4.3 Aanpak

Goede belangenafweging bij ontgrondingen

Bij besluitvorming over ontgrondingen worden de betrokken belangen zorgvuldig afgewogen.

Voor elke ontgraving (met of zonder winning van oppervlaktedelfstoffen) geldt als voorwaarde voor het verkrijgen van een vergunning dat zij bijdraagt aan het realiseren van een maatschappelijk gewenste functie of aan het verbeteren van het functioneren van een maatschappelijk gewenste functie. Het is de verantwoordelijkheid van de initiatiefnemer om te zorgen voor zoveel mogelijk draagvlak in de omgeving.

Afstemming van delfstofwinning in samenhang met maatschappelijke opgaven

De winning van oppervlakedelfstoffen moet plaatsvinden als onderdeel van projecten met een meervoudige doelstelling, met een zo groot mogelijke maatschappelijke meerwaarde en voldoende draagvlak.

Bij de winning van zand en grind gaat de voorkeur sterk uit naar projecten die bijdragen aan de waterveiligheid en gebiedsontwikkeling in de Maasvallei. Voor de Maasvallei neemt de Provincie de regie om in samenspraak met gemeenten en bedrijfsleven te komen tot een programmatische aanpak en afstemming van multifunctionele gebiedsontwikkelingsprojecten met winning van oppervlakedelfstoffen en projecten gericht op waterbeheer en hoogwaterveiligheid (zie ook 7.3).

Nadere regelgeving

In de Omgevingsverordening zijn procedurevoorschriften voor het aanvragen van een ontgrondingsvergunning opgenomen. Ook is bepaald in welke gevallen geen ontgrondingsvergunning vereist is.

Het beleid voor ontgrondingen dat is neergelegd in de volgende documenten laten wij in stand (zie ook 9):

- POL-aanvulling Zandmaas (2002, 2004, 2010);
- POL-aanvulling Grensmaas (2005 en 2010);
- POL-aanvulling Uitbreiding groeve 't Rooth (2006);
- POL-aanvulling Beëindiging kalksteenwinning Sint-Pietersberg (2009).

Toelichting aanpak

Uiteraard kunnen ontgrondingen slechts plaatsvinden binnen onder meer de randvoorwaarden van ander provinciaal beleid zoals opgenomen in dit POL en de daarbij behorende aanvullingen en uitwerkingen. De Provincie weegt initiatieven onder meer af vanuit haar rol als vergunningverlener op basis van de Ontgrondingenwet. Bij die afweging wordt rekening gehouden met de betrokken belangen zoals ecologie, hydrologie, landschappelijke en archeologische waarden en belangen van omwonenden. Ook wordt, indien aan de orde, rekening gehouden met economische belangen, waaronder het belang van de (regionale) werkgelegenheid bij zowel het delfstoffenwinnende als het verwerkende bedrijfsleven.

8.4.4 Provinciaal belang, rol en instrumenten

Provinciaal belang

Voldoende aanbod aan bouwstoffen.

Waterveiligheid en gebiedsontwikkeling in de Maasvallei.

Maatschappelijk meerwaarde van gebieden ná afloop van de delfstofwinning.

Provinciale rol

De Provincie heeft als vergunningverlener en toezichthouder met betrekking tot ontgrondingen een duidelijke regulerende rol. Daaronder valt ook de inzet van de Omgevingsverordening.

Daarnaast neemt de Provincie de regie op ontgrondingen in de Maasvallei door het maken van bestuursafspraken en PIP's.

Belangrijke instrumenten

Juridisch: ontgrondingsvergunningverlening (Ontgrondingenwet), Provinciaal inpassingsplan, Omgevingsverordening.

Bestuurlijk-communicatief: privaatrechtelijke overeenkomsten.

Toelichting provinciaal belang, rol en instrumenten

Rol belangrijkste andere actoren

Initiatieven voor ontgrondingen komen uit diverse hoeken van de maatschappij: voorbeelden zijn natuurontwikkelingsprojecten van natuurbeherende instanties, recreatieprojecten van toeristische ondernemers, landbouwkundige verbeteringen van percelen door agrarische bedrijven, grondwerkzaamheden voor de aanleg van gebouwen en infrastructuur door particuliere ondernemers en/of overheden, multifunctionele gebiedsontwikkelingsprojecten met winning van oppervlaktedelfstoffen door (samenwerkingsverbanden van) bedrijven en projecten gericht op waterbeheer en hoogwaterveiligheid door overheden.

De gemeenten spelen hierbij een centrale rol op lokaal niveau op basis van de Wet ruimtelijke ordening.

8.5. Archeologie

(zie ook de kaarten 1 en 12)

8.5.1 De Limburgse ambitie

De archeologische waarden in de Limburgse ondergrond blijven behouden, waar mogelijk onverstoord op de vindplek zelf (in situ). De Limburgers zijn zich bewust van deze waarden en de betekenis ervan.

8.5.2 De opgave

Archeologische waarden vormen bij ruimtelijke ontwikkelingen onderdeel van een integrale belangenafweging en worden zo in relatie gebracht met de bovengrondse inrichting. Bij ingrepen in de bodem vindt op een zorgvuldige en kosteneffectieve manier onderzoek plaats naar het vóórkomen van archeologische waarden. Behoudenswaardige archeologische waarden worden zo veel mogelijk in situ behouden, in de juiste context. Als behoud in situ niet mogelijk is worden de resten in depot opgeslagen. Burgers en betrokkenen bewust(er) maken van archeologie als één van de bouwstenen die bijdraagt aan het Verhaal van Limburg op een bepaalde plek.

8.5.3 Aanpak

Zorgvuldig omgaan met archeologische waarden

De verantwoordelijkheid voor een groot deel van het archeologisch erfgoed ligt bij de gemeenten. De Provincie beperkt haar betrokkenheid tot archeologische waarden die van provinciaal belang worden geacht. Daartoe zijn een aantal archeologische aandachtsgebieden aangewezen, representatieve en relatief gave delen van de verschillende Limburgse cultuurlandschappen met een groot potentieel aan archeologische waarden. De Provincie zet zich in voor onderzoek naar en behoud van de archeologische waarden in deze aandachtsgebieden. Dit gebeurt door toe te zien dat de aandachtsgebieden geborgd worden bij ruimtelijke ontwikkelingen, in gemeentelijke bestemmingsplannen. Via het Platform Archeologie wordt gewerkt aan een goede inbedding op gemeentelijk niveau. Bij ontgrondingen en inpassingsplannen binnen de aandachtsgebieden archeologie neemt de Provincie haar aandachtsgebiedenbeleid als uitgangspunt, bij ontgrondingen en inpassingsplannen daarbuiten vormt het gemeentelijk beleid het uitgangspunt. Er zal in alle gevallen afstemming met de gemeente plaatsvinden. Bij ontwikkelingen in de Maasvallei zullen wij daarnaast de resultaten van het beleidsprogramma archeologie Maasvallei meenemen.

Bij gebiedsontwikkelingsprojecten is vaak sprake van een groot maatschappelijk belang en een groot ruimtebeslag. Archeologisch onderzoek bij gebiedsontwikkelingsprojecten moet daarom niet alleen efficiënt en van goede kwaliteit zijn. De Provincie vindt het belangrijk dat dit onderzoek proportioneel is, d.w.z. met een goede balans tussen kosten onderzoek en kosten project (én tussen kennis en kosten). Bij gebiedsontwikkelingsprojecten zetten we in op maximaal benutten van mogelijkheden tot archeologiesparend ontwikkelen door middel van inpassing, aanpassing of actieve benutting. Onze inzet op hergebruik van leegstaand vastgoed in bestaand bebouwd gebied draagt er overigens aan bij dat er minder vergraven hoeft te worden voor ontwikkeling van nieuwe 'rode' functies.

Wanneer behoud in de ondergrond niet mogelijk is, compenseren we dit verlies door archeologisch onderzoek en een brede ontsluiting van de opgedane kennis.

Gezamenlijke kennisontwikkeling

Beheer van vondsten en documentatie van archeologisch onderzoek in het Provinciaal Depot voor Bodenvondsten draagt bij aan kennisbehoud en biedt mogelijkheden tot kennisontwikkeling. Dat geldt ook voor het ontsluiten van de archeologische onderzoeken die uitgevoerd worden in het kader van planvorming en -ontwikkeling.

Vergroting van kennis en bewustwording moet er toe leiden dat cultuurhistorie / archeologie goed en vroegtijdig in integrale belangenafweging worden meegenomen. En zo sturing en vorm te geven aan ruimtelijke (boven- en ondergrondse) initiatieven (zie ook 3.1.5 en 8.1).

Toelichting aanpak

Efficiënt archeologiebeleid, om te beginnen in de Maasvallei

Voor de Maasvallei is de doelstelling toe te werken naar een efficiënt en effectief archeologiebeleid. Er is voor de Maasvallei gekozen, omdat de Maas voor Limburg een belangrijke cultuurdrager is en er de komende jaren grote projecten gerealiseerd zullen gaan worden in het kader van hoogwaterbescherming. Daarbij bestaat grote behoefte aan kennisbundeling en daarop gestoeld selectiebeleid. Het archeologisch belang wordt zorgvuldig gewogen bij integrale projecten die bijdragen aan de hoogwaterbescherming van Limburg. De nadruk ligt vooral op kennis, kostenefficiëntere onderzoeken en meer duidelijkheid over de aard en omvang van die onderzoeken. We doen dit nadrukkelijk in overleg en samenspraak met onze partners zoals: gemeenten, Rijk en initiatiefnemers. We kiezen bewust voor een procesaanpak via pijlers, waaronder inhoudelijke kennisborging, een groot landschappelijk onderzoek Verkenning plus, optimalisatie van onderzoeksmethoden via pilots, continue aandacht voor draagvlak, voorstellen voor selectiebeleid en een mogelijke alternatieve financieringsvorm.

Voor de Maasvallei wordt momenteel gewerkt aan een beleidsprogramma archeologie Maasvallei gestoeld op bovenstaand principe. Gebiedsontwikkeling Ooijen-Wanssum en Maaspark Well vervullen daarin een pilotgebied. Binnen dit programma is ook een nieuwe landschapskaart van Eijsden tot Mook ontwikkeld, vertaald naar een nieuwe archeologische verwachtingskaart Maas. Ervaringen en kennisdocumenten worden gedeeld via het platform met gemeenten en betrokkenen.

Archeologie-sparend ontwikkelen en bouwen

Behoud is niet altijd mogelijk. Archeologiesparend ontwikkelen en bouwen kan een oplossing zijn om archeologische waarden op de plek te conserveren en archeologische onderzoekskosten te beperken. Archeologiesparend ontwikkelen en bouwen is kansrijk in zowel de planontwikkelingsfase als de planrealisatiefase, waarbij bij de eerste de winst het grootst kan zijn. Om die reden legt de Provincie binnen het beleidsprogramma archeologie Maasvallei de nadruk op deze fase (verkenning). Voor beide is het van belang om in een vroeg stadium te weten waar archeologische waarden aanwezig zijn. Door bij de inrichting daarmee rekening te houden, kunnen

eventuele risico's en daarmee gepaard gaande kosten voorkomen en beheerst worden. Anderzijds wordt snel inzichtelijk waar bedreiging is en kan de bouwwijze daarop aangepast worden (ophoging, wijze van funderen, afdekking). De keerzijde van archeologiesparend ontwikkelen en bouwen, is dat er geen kennis over het verleden op die plek opgebouwd wordt. (zie ook 3.1.5)

Depot

Niet alle archeologische waarden kunnen in de bodem behouden blijven. De vondsten en de documentatie van archeologische onderzoeken in Limburg komen in beheer van het Provinciaal Depot voor Bodemvondsten. Het hier beheerde vondstmateriaal en het archeologisch archief kan door wetenschappers en andere geïnteresseerden op afspraak geraadpleegd worden. Een deel van het materiaal is doorgaans in bruikleen bij musea, archeologische onderzoeksinstituten en tentoonstellingen. Veel topstukken zijn permanent te bezichtigen in het Limburgs Museum te Venlo.

Platform archeologie

Sinds de herziening van de Monumentenwet in 2007 is de verantwoordelijkheid over het archeologisch erfgoed grotendeels verschoven van Rijk/Provincie naar gemeenten. De provinciale verantwoordelijkheid van archeologie is daarmee niet van tafel. De Provincie heeft bijvoorbeeld een rol bij de beoordeling van ruimtelijke plannen in relatie tot de Provinciale Archeologische Aandachtsgebieden, de ontwikkeling van nieuw archeologiebeleid voor de Maasvallei en de beoordeling van ontgrondingvergunningen. De verdeling van taken tussen de verschillende overheden vraagt om informatie-uitwisseling, afstemming en samenwerking.

Via het platform archeologie wordt met gemeenten op een structurele basis gewerkt aan samenwerking, deskundigheidsbevordering en kennisdeling. De Provincie kan hier ideeën voor een kosteneffectieve aanpak mét kwaliteit delen. De inbedding van aandachtsgebieden op gemeentelijk niveau wordt via dit platform bevorderd.

8.5.4 Provinciaal belang, rol en instrumenten

Provinciaal belang

Een zorgvuldige omgang met de archeologische waarden van provinciaal belang.
Zorgvuldig beheer van vondsten en documentatie van archeologisch onderzoek.

Rol Provincie

De rol is vooral faciliterend, stimulerend en op onderdelen regisserend.

- Faciliteren met kennis en kunde.
- Aanjager/regisseur in een archeologie-transitieproces waarin met actoren (initiatiefnemers, overheden, belangenverenigingen, universiteiten, markt en burgers) gewerkt wordt aan draagvlak, kennis en proportionele investeringen inzake archeologie bij ontwikkelingen.

Bijzondere rol is het beheer van het Provinciaal Depot voor Bodemvondsten.

Belangrijke instrumenten

Provinciaal depot voor bodemvondsten (Wet op de archeologische monumentenzorg).

Kennisontsluiting via een kennisdatabank en een actuele Maasvallei verwachtingenkaart.

Dialogoog via platform archeologie.

Bestuurlijke afspraken binnen gebiedsontwikkelingen en / of in aanvulling op het platform.

8.6. Bodembeheer

8.6.1 De Limburgse ambitie

We streven naar een goede kwaliteit van de bodem, in het bijzonder in gebieden met bijzondere bodem-, natuur- of landschapswaarden of met een functie voor de drinkwaterwinning.

Onderaardse kalksteengroeven kunnen veilig gebruikt worden, afgestemd op daarmee samenhangende geologische, natuurlijke en cultuurhistorische kwaliteiten.

8.6.2 De opgave

De kwaliteit van de bodem wordt beschermd via een basisbescherming, waar nodig met een bijzondere bescherming.

In gebieden en locaties waar de bodem niet de gewenste kwaliteit heeft worden onaanvaardbare humane, verspreidings- of ecologische risico's weggenomen of beheerst als gevolg van bodemverontreiniging. Hierbij worden de bodemkwaliteit en de functie van de bodem optimaal op elkaar afgestemd, waarbij het opleggen van gebruiksbependingen zoveel mogelijk wordt voorkomen.

De (gesteente-mechanische) veiligheid van de onderaardse kalksteengroeven (mergelgrotten) in Limburg ten behoeve van het winnen van kalksteen en ander gebruik is goed geborgd.

Toelichting opgave

Gebruik van onderaardse groeven

Initiatieven voor activiteiten in onderaardse kalksteengroeven komen uit diverse hoeken van de maatschappij:

- *Blokbrekers die kalksteen winnen, voornamelijk voor restauratiedoeleinden c.q. behoud van karakteristieke mergelpanden, kastelen, kademuren enz;*
- *Ondernemers die groeven gebruiken voor horecagelegenheden en/of (horeca-)opslagruimten;*
- *VVV, Stichting Limburgs Landschap, vereniging Natuurmonumenten en dergelijke voor (cultuur)historisch onderzoek, onderzoek naar flora en fauna (waaronder de vleermuistellingen), educatie, berglopen, rondleidingen, organiseren van evenementen en toeristische wandelingen onder begeleiding in de groeven.*

8.6.3 Aanpak

Bescherming van gebieden met bijzondere bodem-, natuur- of landschapswaarden of vanwege drinkwaterwinning

Onze aanpak gericht op behoud en verbetering van de kwaliteit van gebieden met bijzondere waarden (bodem, natuur, landschap) of functies (drinkwaterwinning) heeft vaak ook impact op de bodemkwaliteit van die gebieden.

- Beschermingsgebied Nationaal Landschap Zuid-Limburg (zie 4.3.3.4)
- Goudgroene en zilvergroene natuurzones (zie 7.2.4)
- Bronsgroene landschapszones (zie 7.5.4)
- Waterwingebieden, grondwaterbeschermingsgebieden en boringsvrije zones (zie 8.2)
- Archeologische aandachtsgebieden (zie 8.5)

Sanering van bodemverontreinigingen

Bij een bodemverontreiniging is het uitgangspunt dat de functie de te hanteren bodemkwaliteitseisen bepaalt.

Waar de risico's dat noodzakelijk maken, dient sanering met spoed plaats te vinden (saneringscriterium).

Deze aanpak spoedlocaties kent een tweedeling:

- Alle verontreinigingsituaties waar sprake is van onaanvaardbare gezondheidsrisico's voor mensen (humane spoedlocaties) moeten uiterlijk eind 2015 gesaneerd of ten minste beheerst zijn.
- Voor de overige spoedlocaties, waar risico's voor het ecosysteem of verspreiding van de verontreiniging maatgevend zijn, geldt dat gestreefd wordt om de risico's van bodemverontreiniging in 2015 in ieder geval te beheersen.

De aanpak na 2015 is afhankelijk van (budget)afspraken met het Rijk.

In andere gevallen (geen spoedlocaties) vindt de sanering altijd plaats als onderdeel van ruimtelijke ontwikkelingen.

We streven naar een verdere afstemming en integratie van de bodemregelgeving met regelgeving op het vlak van ruimtelijke ordening, hergebruik van grond, bouwen, omgevingsrecht en aanpak waterbodems (meersporenbeleid).

Nazorg stortplaatsen

Provincies zijn wettelijk ook verantwoordelijk voor de nazorg van stortplaatsen die op of na 1 september 1996 operationeel waren. Daartoe worden de nazorgplannen van stortplaatsen getoetst, die na die datum formeel zijn gesloten.

Gebruik onderaardse kalksteengroeven

Bij besluitvorming over onderaardse groeven moet het belang 'gesteente-mechanische veiligheid' zorgvuldig worden afgewogen. Die veiligheid moet voldoende zijn gewaarborgd, zodat de gewenste activiteit veilig kan worden uitgeoefend. De gesteente-mechanische veiligheid van groeves is het enige toetsingscriterium bij de vergunningverlening en de handhaving in het kader van de Mijnbouwwet.

Overleg met betrokken belanghebbenden moet zorgen voor het in goede banen leiden van winning van kalksteen en ander gebruik. Daarbij valt onder andere te denken aan recreatie en educatie (horecadoeleinden, recreatief berglopen, het geven van rondleidingen).

Toelichting aanpak

Ter concretisering van de taken als bevoegd gezag hebben Gedeputeerde Staten het Beleidskader bodem vastgesteld. Dit beleidskader vormt samen met het Meerjarenprogramma Aanpak bodemverontreiniging de invulling van de provinciale regierol in het beleidsveld bodem(sanering). Het beleidskader belicht de rol van het bevoegd gezag en is feitelijk het centrale punt in de uitvoering van de regierol als het gaat over de algehele benadering van bodemverontreiniging.

Het Meerjarenprogramma Aanpak bodemverontreiniging geeft invulling aan de afspraken van het Convenant bodemontwikkelingsbeleid en aanpak spoedlocaties tussen Rijk en ander provincies voor wat betreft de aanpak van spoedlocaties. De aanpak van bodemverontreiniging vraagt om regionale samenwerking tussen overheden en overige partners.

*Voor het realiseren van wijzigingen aan de onderaardse kalksteengroeven (winning van kalksteen) dan wel activiteiten in deze groeven geldt een vergunningsplicht op grond van de Mijnbouwwet. De gesteentemechanische veiligheid van deze groeven is hierbij leidend en kan **door** financiële en/of bouwtechnische vereisten echter ook leiden tot frustratie van de gewenste ontwikkeling in de onderaardse groeven, waardoor deze niet tot stand komt.*

8.6.4 Provinciaal belang, rol en instrumenten

Provinciaal belang

Bodemkwaliteiten in beschermingsgebied Zuid-Limburg.

De aanpak van omvangrijke bodemverontreinigingen.

Veiligheid binnen de ondergrondse kalksteengroeves én bovengronds.

Cultuurhistorische en natuurlijke waarde van ondergrondse mergelgroeven.

Rol Provincie

Reguleren: vergunningverlening, Omgevingsverordening (regels voor bodembescherming), bevoegd gezag voor de uitvoering van een deel van de Mijnbouwwet, te weten de vergunningverlening en de handhaving ten aanzien van het winnen van kalksteen en gebruik van de groeven voor andere doeleinden.

Regisseren: Beleidskader Bodem, Meerjarenprogramma aanpak bodemverontreiniging.

Stimuleren: samenwerking overheden en andere partners.

Faciliteren: ontsluiten bodeminformatie.

Belangrijkste instrumenten

De uitvoering van het bodem(sanerings)beleid gaat via verschillende regelingen, die hun basis vinden in diverse wettelijke kaders: Wet bodembescherming (Wbb), Wet ruimtelijke ordening (Wro), Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo) en Besluit bodemkwaliteit (Bbk). Van belang is een samenhangende uitvoering.

Het Convenant Bodemontwikkelingsbeleid en aanpak spoedlocaties borgt de aanpak van de bodemsaneringsoperatie.

Om een veilig gebruik van onderaardse groeves te waarborgen wordt de mijnbouwwetvergunning uit de Mijnbouwwet ingezet. Ten behoeve van de vergunningverlening hebben wij de Handreiking gesteentemechanische veiligheid van onderaardse kalksteengroeven opgesteld.

Toelichting provinciaal belang, rol en instrumenten

De Provincie is bevoegd gezag voor de aanpak van bodemverontreinigingen in het kader van de Wet bodembescherming.

Op grond van deze bevoegd gezagtaak beslist de Provincie over de ernst en spoedeisendheid van (omvangrijke)

bodemverontreinigingen en ziet toe op de uitvoering van de Wet bodembescherming.

Gesteentemechanische veiligheid betreft een wettelijke taak van de Provincie die is vastgelegd in de Mijnbouwwet, het Mijnbouwbesluit en de Mijnbouwregeling.

9. Dynamisch en flexibel POL-stelsel

Realisatie in samenwerking

Het POL2014 is de in co-creatie met stakeholders tot stand gekomen omgevingsvisie voor de provincie Limburg. We hebben veel tijd en energie gestoken in het stellen van gezamenlijke diagnoses, ambities en het vinden van een gezamenlijke aanpak. Die dialoog stopt niet bij het vaststellen van het POL. We willen door op deze weg van samenwerking: Limburg is van ons allemaal! Het POL2014 is in deze dialoog het kader waarbinnen we onze aanpakken verder vormgeven.

Het POL2014 is zelfbindend voor het provinciaal bestuur. Bij de verschillende thema's is beschreven hoe we borgen dat het beleid doorwerking vindt en dat de gezamenlijke ambities gerealiseerd worden. Een algemene beschrijving van de belangrijkste instrumenten is opgenomen in hoofdstuk 3.

Het POL komt via een aantal werkwijzen tot uitvoering:

- Thematische programma's: de uitvoering van een aantal thema's is geconcretiseerd in een thematisch programma
  - Programma Wonen en Leefbaarheid
  - PVVp: Programma verkeer en vervoer
  - Programma OV
  - Natuurprogramma: Natuurlijk Eenvoudig
  - Waterprogramma
  - Delta Programma Maas
  - Landbouwprogramma, Limburgse Land- en Tuinbouw Loont
  - Energieprogramma
  - Milieuprogramma's (Bodembeheer en bodemsanering, Luchtkwaliteit, Geluid, Externe Veiligheid)
- Regionale uitwerkingen / bestuursafspraken: voor de thema's waar dynamisch voorraadbeheer aan de orde is (wonen, bedrijventerreinen, kantoren, detailhandel, land- en tuinbouw, vrijetijdsparken), spelen regionale uitwerkingen, bestaande uit een visie met daarbij bestuursafspraken over de uitvoering, een cruciale rol. Ook voor energie en het Nationaal Landschap Zuid-Limburg zijn regionale uitwerkingen aangekondigd. Deze regionale uitwerkingen moeten eind 2015 tot stand zijn gebracht en in de jaren daarna zo nodig worden aangevuld en verbeterd.

Het POL2014 vormt het kader voor deze regionale uitwerkingen. Het geeft de (regionale en thematische) ambitie, de opgave en de basisprincipes. Verder geeft het POL2014 aan dat bij de regionale uitwerking niet alleen overheden, maar ook marktpartners betrokken moeten zijn.

De regionale bestuursafspraken worden geborgd in de Omgevingsverordening Limburg. Op die manier worden gemaakte afspraken voor alle gemeenten in de regio van toepassing. De regionale aanpakken maken maatwerk per regio mogelijk. Wel wordt gestreefd naar vergelijkbaarheid in systematiek.

Het is belangrijk dat de partners in deze processen vooraf aanpak, organisatie en planning goed doorspreken en vastleggen in een bestuurlijke opdracht.

Onderdeel van deze aanpak is het (met de partners) monitoren en evalueren van processen, resultaten en doelbereik van de regionale uitwerkingen.

- Projecten en gebiedsontwikkeling
Voor grotere gebiedsontwikkelingen of projecten, waarvoor de Provincie de verantwoordelijkheid heeft, wordt veelal volgens de MIRT-systematiek gewerkt. Eerste stap daarin is steeds een oriëntatie in overleg met regionale partners over richting en draagvlak, meestal uitmondend in een gebiedsgerichte structuurvisie (POL-aanvulling). Het is van belang om bij dergelijke ontwikkelingen en projecten zowel te kijken vanuit de lokale kansen als vanuit het belang voor de regio; een goede samenhang tussen projecten en regionale afspraken is evident.
-
- Omgevingsverordening Limburg:
Bij het POL2014 hoort de Omgevingsverordening Limburg. De juridische doorwerking van het omgevingsbeleid wordt in deze verordening geregeld. Naast bepalingen die voor iedereen gelden (gedragsregels), bevat de Omgevingsverordening ook een hoofdstuk Ruimte, waarin instructieregels naar gemeenten zijn opgenomen.
De te maken regionale bestuursafspraken worden in de Omgevingsverordening Limburg geborgd (wij spreken in dit verband ook wel van ‘voorzorgbepalingen’).

Een aanpak met ruimte voor flexibiliteit en dynamiek

Een heldere aanpak is van belang, maar die moet wel ruimte bieden om (in overleg) in te spelen op nieuwe onvoorziene ontwikkelingen. Programma's, regiovisies en de verordening kunnen desgewenst aangepast worden.

Ook de keuze voor instrumenten is niet in beton gegoten. We houden de effectiviteit en efficiency van het instrumentarium goed in het oog en zullen zo nodig voorstellen doen voor aanpassing.

Het digitale karakter van het POL2014 maakt het mogelijk om de samenhang en integratie te bewaren en het plan ook actueel te houden en dynamiek te faciliteren.

POL aanvullingen

Naast het POL zijn de hieronder genoemde POL-aanvullingen van kracht:

POL-aanvulling	Motivatie
Zandmaas (2002, '04, '10)	Werken zijn nog in uitvoering Deltaprogramma Rivieren zal later aanzet leveren voor vervanging.
Grensmaas (2005, '10)	Werken zijn nog in uitvoering
Uitbreiding Groeve 't Rooth (2006)	Werk is nog in uitvoering.
Beëindiging kalksteenwinning St.Pietersberg (2009)	Gebiedsontwikkeling is nog gaande.
Waterplan Limburg (2009)	Werk (6-jaars programma) is nog in uitvoering. POL2014 geeft de hoofdlijnen. In 2015 komt er een Waterprogramma 2016-2021 als opvolger.

BIJLAGEN

Bijlage 1. Begrippenlijst

- Agglomeratielandbouw:
nieuwe vorm van land- en tuinbouw waarbij primaire productie gekoppeld wordt aan andere onderdelen van de productieketen (verwerking, verpakking en opslag van producten, verwerken reststromen e.d.), veelal grootschalig en met industriële uitstraling
- Biobased economie:
een economie die in belangrijke mate inzet op biomassa als grondstof
- Bodemenergie(systeem):
bodemenergie is het gebruik van warmte of koude in de ondiepe ondergrond (bodemwarmte). Er wordt onderscheid gemaakt tussen open en gesloten systemen. De open systemen circuleren grondwater en worden 'Warmte Koude Opslagsystemen'(WKO-systemen) genoemd. De gesloten systemen wisselen warmte en koude uit via een gesloten buizenstelsel in de ondergrond en worden daarom 'bodemwarmtewisselaars' genoemd.
- Boringsvrije zone:
gebieden waarin beperkingen gelden voor het doen van boringen met het oog op de bescherming van waarden in de ondergrond
- Bronsgroene landschapszone:
zone in het landelijk gebied, gekenmerkt door beekdalen en gebieden met steilere hellingen met een grote variatie aan functies, in hoge mate bepalend voor het beeld van het Limburgs landschap. Omvat ook het winterbed van de Maas
- BRZO:
(landelijk) Besluit Risico's Zware Ongevallen
- Bouwtitel:
het recht om op enige plaats een bouwwerk te realiseren, op grond van een geldend ('hard') bestemmingsplan of een daarmee gelijk te schakelen planvorm of omgevingsvergunning. Met het 'benutten van een bouwtitel' wordt bedoeld dat van dit recht op een locatie gebruik wordt gemaakt en een bestaand 'hard' plan (d.w.z. een vastgesteld bestemmingsplan, een daarmee vergelijkbaar plan of omgevingsvergunning) wordt gerealiseerd. Met deze realisatie bedoelen wij: de (nagenoeg) volledige bouw en oplevering van de bouwwerken die in het plan zijn opgenomen. Als niet alle bouwwerken worden gerealiseerd, resteren daaruit nog (een of meer) bouwtitel(s).
- Campus:
terrein met een algemene bedrijfsbestemming of kantorenbestemming, onlosmakelijk verbonden met thema-gerelateerde bedrijfsactiviteiten en kennis- en onderwijsinstellingen op het terrein gekoppeld aan hetzelfde thema. De thema's waar dit in Limburg speelt zijn: agrofood/logistiek, chemie/materialen/life-sciences, financiële/administratieve en informatiediensten, en life-sciences/gezondheid
- Circulaire economie:
economie (ook wel kringlooeconomie) waar alle gebruikte materialen in een product nuttig worden ingezet in hetzelfde of een ander product zonder kwaliteitsverlies
- Congestie:
Filevorming
- Containerisatie
het gebruik van containers voor transport van allerlei goederen

- Daily urban system:
het gebied waarin het grootste deel van de dagelijkse bewegingen en interacties tussen mensen in een regio op het gebied van wonen, werken en recreëren plaatsvinden
- Depositiegrens:
uiterste grens waarbij neerslag van een bepaalde stof (verontreiniging) toelaatbaar is
- Dynamisch voorraadbeheer:
een (overheids)interventie bedoeld om in de huidige situatie van falende marktwerking de markt te prikkelen om kwaliteit te realiseren zonder dat dit per saldo leidt tot toename van de voorraad
- Effluent:
gezuiverd afvalwater
- Geomorfologie:
vormen van het aardoppervlak die zijn ontstaan onder invloed van geologische en natuurkundige verschijnselen
- Geothermie:
geothermische energie, of aardwarmte, is energie die wordt gewonnen door gebruik te maken van het temperatuurverschil tussen de aardoppervlakte en diep in de aarde gelegen warmtereservoirs
- GGOR:
gewenst grond- en oppervlaktewaterregime
- GLB:
Gemeenschappelijk Landbouwbeleid van de EU
- Goudgroene natuurzone:
zone in het landelijk gebied, die bestaat uit gebieden waar natuur en natuurontwikkeling het primaat hebben vanwege de voorkomende waardevolle flora en fauna, vaak van (inter)nationale betekenis (zoals de Natura2000-gebieden)
- Grondwaterbeschermingsgebied:
een gebied waar bepaalde regels gelden om de kwaliteit van het grondwater te beschermen met het oog op de winning daarvan ten behoeve van de drinkwatervoorziening
- HMC-bedrijven:
hogere milieu categorie bedrijven, d.w.z. bedrijven waarvan de bedrijvigheid in potentie meer effect kan hebben op de kwaliteit van de leefomgeving
- Immissie:
intreden van een verontreiniging, vanuit een bron van verontreiniging daarbuiten, in een begrensd gebied
- Inbreiding:
herontwikkeling van bestaand woon- of bedrijfsgebied door bestaande bouwwerken (verticaal) uit te breiden of eerst te slopen en op die plek nieuwbouw te plaatsen
- Incurante voorraad:
voorraad van goederen waarvoor geen of onvoldoende vraag meer bestaat
- IGU:
Integrale Gebiedsuitwerking/ herinrichtingsproject
- In situ:
ter plaatse
- Internationale Bau Ausstellung (IBA):
een acht tot tien jaar durende manifestatie over een locatie, stad of streek; het bestaat onder andere uit vernieuwende bouwprojecten, bijzondere tentoonstellingen, symposia en innovatieve plannen

- Inundatie:
onder water komen te staan van land
- IPO:
Interprovinciaal overleg, samenwerkingsverband van de provincies
- Keyport 2020:
de samenwerking tussen de Midden-Limburgse gemeenten, ondernemers, onderwijs- en kennisinstellingen, gericht op duurzame versterking van de economische structuur van de regio en verbetering van het vestigingsklimaat
- KRW:
Kaderrichtlijn Water, Europese richtlijn die erop gericht is om de kwaliteit van het oppervlakte- en grondwater in Europa op orde te krijgen
- Laaddock:
hulpmiddel bij het laden van vrachtwagens waarbij het hoogteverschil van de laadruimte van de vrachtwagen wordt overbrugd
- Ladder voor duurzame verstedelijking:
procesvereiste bij de voorbereiding van bestemmingsplannen: het doorlopen van een aantal stappen (treden op de ladder) moet leiden tot een zorgvuldige afweging en transparante besluitvorming bij ruimtelijke en infrastructurele besluiten. Doel van de ladder voor duurzame verstedelijking is een goede ruimtelijke ordening in de vorm van een optimale benutting van de ruimte in stedelijke gebieden.
- MIRT:
Meerjarenprogramma infrastructuur, ruimte en transport van de rijksoverheid
- Multimodale knooppunten:
verzamel- en verdeelpunten voor een specifiek gebied en/of regio waar verschillende lijndiensten van verkeers- en vervoersmiddelen elkaar kruisen (via weg, rail, water, lucht of buisleiding)
- Natte kavels:
locaties voor watergebonden bedrijvigheid
- Natura2000:
Europees netwerk van beschermde natuurgebieden
- NGE:
Nederlandse grootte-eenheid, economische maat voor de omvang van een agrarisch bedrijf gebaseerd op het verschil tussen opbrengsten en bijbehorende specifieke kosten
- Ontwikkelingsplanologie:
vorm van ruimtelijke ordening waarbij het actief initiëren van ontwikkelingen door overheid en betrokkenen voorop staat
- PAS:
Programmatische aanpak stikstof, waarbij overheden en maatschappelijke partners samenwerken om de stikstofuitstoot te verminderen en daarmee ook economische ontwikkelingen mogelijk te maken
- Placemaking:
een methodiek om de gebruikers van een ruimte actief te betrekken bij de ontwikkeling van hun leefomgeving
- Plancapaciteit:
som van bouwplannen (bijvoorbeeld woningen, winkels, kantoren of bedrijventerreinen) voor de inrichting van een bepaalde locatie of gebied

- Regionale uitvoeringsdienst (RUD): regionale uitvoeringsdienst die voor gemeenten en Provincie taken verricht op het gebied van toezicht en vergunningverlening op milieugebied.
- Reguleringsplanologie: ruimtelijke ordening waarin het accent ligt op het toelaten (en verbieden) van ontwikkelingen, op basis van regelgeving
- Revitalisering: nieuw leven inblazen, 'opknapbeurt' (van een gebied, gebouw)
- RWZI: rioolwaterzuiveringsinstallatie
- Stikstofdepositie: neerslag van stikstof uit de lucht op een bepaald gebied
- (economische) Structuurversterking: investeringsmaatregelen om de economische structuur te versterken
- Synchronodaliteit : het optimaal flexibel en duurzaam inzetten van verschillende transportmodaliteiten (vormen) in een netwerk onder regie van een logistiek dienstverlener
- Teeltondersteunende voorzieningen (TOV): voorzieningen/constructies inclusief containervelden met als doel het gewas te stimuleren tot meer groei en of de oogst te spreiden
- TEN-t: Trans European Transport Networks, een netwerk van spoor-, weg-, lucht- en watertransport van Europees belang
- TOV: Teeltondersteunende voorzieningen
- Trimodaal: combinatie van drie transportvormen, n.l. wegvervoer, binnenvaart en spoorvervoer
- Triple-helix samenwerking: samenwerking van overheden, bedrijfsleven en kennisinstellingen
- Uitleglocaties: maagdelijke locaties buiten het bestaande bebouwd gebied, waar nieuwe stedelijke ontwikkelingen gepland worden
- Uitnodigingsplanologie: ruimtelijk ordening waarbij de overheid burgers, maatschappelijke instellingen en bedrijven uitnodigt om initiatieven te nemen en hen daarbij faciliteert
- Utilitair fietsnetwerk: netwerk voor regelmatig terugkerende fietsstromen volgens een vast patroon, gericht op gebruiksdoeleinden (woon-werk, woon-winkel, woon-school)
- Waardenetwerk: economisch analysemodel dat de sociale en technische bronnen in en tussen verschillende sectoren in kaart brengt
- Waterwingebied: een gebied waar waterwinning plaatsvindt ten behoeve van drinkwater door onttrekking van grondwater

- Warmtekrachtkoppeling (WKK):
een manier om gelijktijdig warmte en kracht op te wekken, waarbij de warmte die daarbij vrijkomt lokaal nuttig gebruikt voor bijvoorbeeld productie van warm water, stoom of hete lucht
- Warmte-koudeopslag (WKO):
Vorm van bodemenergiesysteem met als methodiek om energie in de vorm van warmte of koude op te slaan in de bodem
- Web BVB:
bestand veehouderij bedrijven dat via internet te raadplegen is
- Zachte plancapaciteit:
plannen voor de ontwikkeling van nieuwe woningen, winkels e.d, die nog niet in een (onherroepelijk) bestemmingsplan zijn vastgelegd.
- Zilvergroene natuurzone:
zone in het landelijk gebied, bestaande uit landbouwgebieden waar grote kansen liggen voor de ontwikkeling van natuurwaarden
- Zon-PV:
omzetting van zonne-energie in elektriciteit met behulp van zonnepanelen

Bijlage 2.

De belangrijkste veranderingen op een rij

1. Een uitnodigender beleid

Van het begin af aan hebben onze partners gevraagd om een uitnodigend en inspirerend POL. Dat hebben we op verschillende manieren ingevuld.

In hoofdstuk drie over de belangrijkste principes maken we duidelijk hoe we willen bevorderen dat afwegingprocessen al vanaf het eerste begin gericht zijn op kwaliteit. En hoe we ons met name willen richten op voorlopers en experimenteerruimte willen bieden.

De aanpak van de verschillende vraagstukken bevat steeds weer een uitnodiging aan onze partners om mee te helpen bij het realiseren van de ambities. Of dat nou de gemeenten en wooncorporaties zijn bij het vormgeven van de transitie op de woningmarkt, de gezamenlijke gemeenten en marktpartijen zijn om het detailhandelsvraagstuk op te pakken, de waterschappen om mee te werken aan een toekomstbestendig watersysteem, initiatiefnemers en gemeenten om windturbines te realiseren op één van de in het POL opgenomen voorkeursgebieden, de uitdaging aan de veehouderijsector om tot schone stallen te komen, ga zo maar door.

Een duidelijk voorbeeld van de uitnodigende aanpak is de zilvergroeene natuurzone waar het benutten van kansen voorop staat (gestimuleerd door provinciale cofinanciering), en niet het stellen van beperkende regels.

Inspirerende kaartbeelden of kansenskaarten helpen om duidelijk te maken waar kansen liggen, bijvoorbeeld voor agglomeratielandbouw of voor het winnen van bodemenergie.

2. Veel ruimte voor gemeenten

Het POL nodigt gemeenten uit om een flink aantal vraagstukken in regionaal verband verder uit te werken. Voor de thema's wonen, bedrijventerreinen, kantoren, detailhandel, land- en tuinbouw, energie en vrijetijdseconomie zetten we in op regionale visies, die de basis moeten vormen voor afspraken tussen regiogemeenten en Provincie.

Als basis daarvoor bevat het POL2014, anders dan hiervoor, uitgewerkte regiovisies voor Noord-, Midden- resp. Zuid-Limburg. Deze zijn samen met de gemeenten opgesteld en zijn dan ook gezamenlijke visies.

Minder dan voorheen richten we ons op het beoordelen van individuele ontwikkelingen met een lokaal karakter. Dat kunnen gemeenten het beste. Daarmee zetten we de lijn die (na vaststelling van het POL2006) is ingezet in de heroriëntatie RO en de aangepaste belangenstaat (het overzicht van provinciale belangen) nadrukkelijk door. Een instrument als het LKM (Limburgs kwaliteitsmenu) is al overgedragen aan gemeenten.

We geven de gemeenten in het POL wel een aantal kaders mee.

Zo vragen we de gemeenten via de Omgevingsverordening (anders dan voorheen) om in de verantwoording van hun afweging (de motivering bij een nieuw bestemmingsplan) aan te geven hoe ze met de ladder van duurzame verstedelijking en de voorkeur voor het herbenutten van leegstaande (cultuurhistorische en beeldbepalende) panden omgaan. En met de kernkwaliteiten van bronsgroene landschapszones of het Nationaal Landschap Zuid-Limburg.

3. Maar duidelijk als het nodig is

De Provincie pakt de regierol voor een aantal thema's nadrukkelijk op, sterker als voorheen. We bevorderen dat de hierboven genoemde regionale afspraken er wel komen, met voldoende voortvarendheid en niet-vrijblijvend. Nieuw in het POL2014 is dat we daarvoor naast het instrument van de bestuursovereenkomst ook de verordening inzetten. Dan gaat het wel om bepalingen met een voorzorgkarakter. Deze borgen de gemaakte regionale afspraken, en maken het trekken van de 'rode' of 'gele' kaart door de Provincie mogelijk als dat nodig mocht zijn. Die bepalingen staan overigens nog niet in de voorliggende uitbreiding van de verordening, maar worden toegevoegd zodra de afspraken er daadwerkelijk liggen.

Het hoofdstuk ruimte van de verordening bevat nauwelijks nieuwe sturende bepalingen. De bepalingen voor wonen in Zuid-Limburg blijven van kracht (met een kleine aanpassing) tot het moment dat hier goede en verankerde regionale woningbouwafspraken liggen. En voor de goudgroene natuurzone wordt, conform wettelijke verplichting, de planologische bescherming in de verordening vastgelegd als instructiebepaling richting gemeenten. De betreffende bescherming is niet nieuw, er lagen al afspraken om de bestemmingsplannen in deze zin aan te passen. Voor natuurbeken (met een smalle zone daaromheen) wordt (ook nieuw) in de Omgevingsverordening een vergelijkbaar beschermingsregime geregeld.

Als het realiseren van de met het Rijk overeengekomen taakstellingen m.b.t. windenergie niet voldoende wordt opgepakt, gaat de Provincie zelf een Provinciaal Inpassingsplan (PIP) opstellen. Die actieve rol vervult de Provincie ook in de Maasvallei, waarvoor een provinciale regierol gaat gelden bij gebiedsontwikkelingen met ruimtelijke effecten, én regulering m.b.t. ontwikkelingen met een delfstofwinningscomponent (de begrenzing van de Maasvallei is in het POL2014 iets aangepast).

4. LimburgAgenda centraal

De LimburgAgenda en de economische ambities rondom de Kennis-As Limburg nemen in het nieuwe POL een prominente plek in. De campussen krijgen specifieke aandacht in het POL. Ook de omgevingsfactoren die bijdragen aan het goed functioneren van de economische topsectoren (ruimte, bereikbaarheid, woon- en leefklimaat) krijgen de nodige aandacht.

5. Eenvoudiger beleid

In het schema is te zien dat het aantal perspectieven is beperkt. In het landelijk gebied hanteren we nu nog maar een vierdeling, een halvering. Het verhaal achter deze vier zones is compact en helder.

POL2006: Perspectieven	POL2014: Zones
P1 Ecologische Hoofdstructuur	Goudgroene natuurzone (incl.Natura2000-gebieden)
	Zilvergroene natuurzone
P2 Provinciale ontwikkelingszone Groen	
P3 Veerkrachtig watersysteem	Bronsgroene landschapszone
P4 Vitaal landelijk gebied	
P5a Ontwikkelingsruimte landbouw en toerisme	
P5b Dynamisch landbouwgebied	Buitengebied
P8 Stedelijke ontwikkelingszone	
P10 Werklandschap	

P6a Plattelandskern Noord en Midden Limburg	Onderdeel overig bebouwd gebied (excl. Bedrijventerreinen)
P6b Plattelandskern Zuid-Limburg	
P7 Corridor	Vervalt, wegen zijn aparte beleidselementen, geen zone
P9 Stedelijke bebouwing	Stedelijk centrumgebied
	Onderdeel overig bebouwd gebied (excl. Bedrijventerreinen)
Onderdelen van P6a, P6b, P9 (en P10)	Bedrijventerreinen

Bij de samenvoeging van de perspectieven P2 en P3 tot bronsgroene landschapszone is dit gebied ruim 10.000 ha kleiner geworden (van 48.000 naar 36.500 ha).

Ook in de begrenzing van gebieden wordt gekozen voor vereenvoudiging. De grens stedelijke dynamiek vervalt, dat is de paarse contour rondom de zeven stedelijke stedelijk gebieden. Deze past niet meer bij de nieuwe werkelijkheid, die vraagt om een dynamisch voorraadbeheer.

Als aanduiding van wat we verstaan onder 'bestaand bebouwd gebied' sluiten we aan bij de grenzen uit het bestand bestaand bebouwd gebied (opgesteld door E'til, onderdeel van de Woonmonitor). De precieze begrenzing is een taak van de gemeenten. De rode contouren als precieze aanduiding komen niet meer terug in het POL2014.

Het Nationaal Landschap Zuid-Limburg omvat de voormalige rijksbufferzones die daarmee als aparte beleids categorie zijn vervallen. Het bodembeschermingsgebied Mergelland is gelijkgetrokken met de begrenzing van het beschermingsgebied Nationaal Landschap, zodat ook deze gebiedscategorie niet meer terugkomt in het POL. Het Nationaal Landschap is ook kleiner geworden, het Grensmaasgebied en de omgeving Dieteren/Nieuwstadt maken geen deel meer ervan uit. Omgekeerd zijn de vervallen stedelijke ontwikkelingszones bij Maastricht en Parkstad toegevoegd.

6. Nieuwe vraagstukken

Aan het begin van het proces is nadrukkelijk de vraag aan de partners gesteld op welke punten het POL2014 meerwaarde heeft. Dat heeft ertoe geleid dat het thema kantoren aan de POL-Agenda is toegevoegd. De aandacht voor detailhandel, huisjesparken (incl. het wonen op deze parken) en campings is ook groter dan in het vorige POL. Dat heeft alles te maken met de fundamenteel gewijzigde opgaven rondom de stedelijke functies. Met het nieuwe concept 'dynamisch voorraadbeheer' willen we die opgaven te lijf.

Vergrote aandacht is er voor de energietransitie (gelet op de landelijk gemaakte afspraken) en de klimaatopgave, die vooral tot uitdrukking komt in een sterk vergrote hoogwaterveiligheidsopgave langs de Maas.

Een thema dat nieuw is in het POL2014, is het aanwijzen van zoekgebieden voor regionale motorsportcentra in Zuid- resp. Midden-Limburg (in navolging van een succesvolle regionale aanpak eerder in Noord-Limburg).

7. Doorvertaling rijksbeleid

3000 ha gepland nieuw natuurareaal is, overeenkomstig de afspraken met het Rijk vervallen als onderdeel van de EHS (= nationaal natuurnetwerk = goudgroene natuurzone). Dit areaal maakt nu deel uit van de zilvergroeene natuurzone. In de goudgroene natuurzone resteert nog altijd een opgave te realiseren nieuwe natuur van 3.500 ha.

Overigens is ook het grootste deel van de beheersgebieden voor agrarisch natuur- en landschapsbeheer ondergebracht in de zilvergroene natuurzone (voorheen EHS).

De aanpak van de hoogwaterveiligheid Maas anticipeert op de besluitvorming in het kader van het Deltaproces Limburgse Maas.

8. En verder...

Het nieuwe POL2014 is digitaal. En dat is meer dan alleen een PDF die via internet te raadplegen of downloaden is. Het POL2014 wordt als interactief digitaal plan ter beschikking gesteld. Dat is een wens die al in de Agendafase breed geuit is. Bij het klikken op een gebied lichten de belangrijkste beleidsthema's op. Het helpt om een beter overzicht te krijgen van wat er op een bepaalde plek speelt. In het digitale plan kunnen we ook gemakkelijk links leggen tussen verschillende onderdelen van het POL en met andere documenten die geen deel uitmaken van het POL. Dat versterkt (het inzicht in) de samenhang van ons beleid.

Een digitaal POL heeft ook beperkingen. Zo beperken de wettelijke regels voor een digitaal POL ons in het streven om het buitenland volwaardig op de kaart te zetten.

Het aantal POL-aanvullingen wordt flink verminderd. Welgeteld 14 POL-aanvullingen zijn gelijk met de vaststelling van POL2014 ingetrokken. Een daarvan, de POL-aanvulling PVVp, komt terug als programma, het Provinciaal Verkeers- en Vervoersprogramma, dat samen met POL2014 en Omgevingsverordening de inspraak en besluitvorming heeft doorlopen.

De Verordening Veehouderijen en Natura2000 is ondergebracht in de Omgevingsverordening. Daarin zijn ook een aantal gebiedsbegrenzingsgebieden (stillegebieden, grondwaterbeschermingsgebied Californië) aangepast.

Bijlage 3. Toelichting bij de kaarten van het POL2014

Toelichting status kaarten

Bij het POL2014 hoort een groot aantal kaarten. De ene kaart is echter de andere niet. Ze hebben een verschillende betekenis en functie.

De kaarten bij het POL vormen vooral een verbeelding van onze visie. Afhankelijk van onze rol is dat een nagestreefd eindbeeld (bijvoorbeeld de goudgroene natuurzone, inclusief nog te ontwikkelen nieuwe natuur), een kaart die ontwikkelingsmogelijkheden schetst of een kaart die de bestaande situatie beschrijft (een 'foto' van de situatie op een bepaald moment). Dat laatste geldt bijvoorbeeld voor de begrenzing van het bestaand bebouwd gebied of thema's als wonen, bedrijventerreinen, kantoren en detailhandel. Het POL legt een aantal basisprincipes voor deze thema's vast als basis voor een regionale concretisering. Daar past niet bij om in het POL al een eindbeeld vast te leggen. De kaarten in hoofdstuk 4 horen bij de drie regiovisies en schetsen beoogde ontwikkelingsrichtingen. Samen met de bijbehorende tekst vormen ze een belangrijke referentie bij de thematische regionale uitwerkingen die in het POL2014 worden geagendeerd voor onder meer wonen, bedrijventerreinen, kantoren en landbouw.

Het POL2014 is een plan op hoofdlijnen. De bijbehorende kaartbeelden zijn in alle gevallen indicatief. Voor sommige kaartelementen worden er in de Omgevingsverordening Limburg 2014 gedetailleerdere kaartbeelden opgenomen.

Toelichting kaartbeeld zonerings Limburg (kaart 1)

(Bestaand) bebouwd gebied

Het (bestaand) bebouwd gebied betreft de huidige situatie en ruimtelijke dimensie van de steden en plattelandskernen en bedrijventerreinen in Limburg. Dit gebied is volgens een standaard-methodiek op basis van o.a. bestemmingsplannen en luchtfoto's ingetekend door ETIL.

Woonterreinen, bedrijventerreinen en winkelgebieden vormen de basis, aangevuld met de aangrenzende openbare voorzieningen, sociaal-culturele voorzieningen, bouwterreinen, begraafplaatsen, sportterreinen en dag recreatieve terreinen, stortplaatsen en binnen dat gebied gelegen infrastructuur. (bebouwd gebied is de Limburgse invulling van het begrip bestaand stedelijk gebied uit het Bro) Lintbebouwingen en kleinere clusters van bebouwing zijn niet apart op de POL-kaart onderscheiden als bebouwd gebied en maken onderdeel uit van het landelijk gebied.

De kaart is een momentopname (31-12-2013) en is mede daardoor een illustratief kaartbeeld.

Het (bestaand) bebouwd gebied wordt onderverdeeld naar 3 zones: stedelijk centrum, bedrijventerrein en overig bebouwd gebied.

Als bestemmingsplannen op grond van het oude POL-beleid zijn aangepast en ruimte bieden voor ontwikkelingen buiten het bestaand bebouwd gebied, kunnen deze plaatsvinden. Maar ook het nieuwe POL biedt hier ruimte voor ontwikkelingen, voor zover die passen binnen de regionale afspraken over woningbouw.

Stedelijk centrum

Van de zeven steden Heerlen, Maastricht, Roermond, Sittard-Geleen, Venlo, Venray en Weert is een deel van het stedelijk gebied aangegeven als stedelijk centrum. De ruimtelijk afbakening is puur illustratief en symbolisch vormgeven. Beleidsmatig wordt groot belang toegekend aan de kwaliteit en vitaliteit van deze stedelijke centra.

Bedrijventerrein

Het betreft de weergave van de bestaande en direct uitgeefbare bedrijventerreinen. Dit is een momentopname ontleend aan het REBIS-systeem (31-12-2013). De weergave is indicatief bedoeld. Solitaire bedrijven zijn niet op kaart weergegeven.

Overig bebouwd gebied

Deze zone omvat het resterende gedeelte van het bestaand bebouwd gebied (dus buiten de bedrijventerreinen en de stedelijke centra). Een deel ligt in stedelijke invloedssfeer, deels gaat het om grotere en kleinere dorpen, buiten de steden of stedelijke invloedssfeer.

In de regionale visies en afspraken voor de verschillende thema's kan een verdere onderverdeling van het overig bebouwd gebied aan de orde zijn, met het oog op een goede op regio en thema toegespitste positionering van kernen. De weergave op kaart is indicatief bedoeld.

Landelijk gebied

Dit is het gebied buiten de steden, plattelandskernen en bedrijventerreinen. De contramal dus van het bestaand bebouwd gebied. Een rijk geschakeerd gebied bestaande uit rivier- en beekdalen, hellingen, landbouwgronden, glastuinbouw, bos- en natuurgebieden, delfstofwinningen, solitaire woningen en bedrijfsgebouwen, linten en clusters van bebouwing, verblijfsrecreatieve terreinen e.d. en doorsneden met allerlei vormen van infrastructuur.

Het landelijk gebied wordt op hoofdlijnen en indicatief onderverdeeld in 4 zones: goudgroene natuurzones, zilvergroene natuurzones, bronsgroene landschapszone en buitengebied.

Goudgroene natuurzone

Dit betreft het Limburgse deel van het nationale natuurnetwerk en omvat de belangrijkste bos- en natuurgebieden, waaronder de Natura2000-gebieden, inclusief de reeds gerealiseerde areaaluitbreidingen natuur), én de nog te realiseren areaaluitbreidingen natuur. De buitenbegrenzing van de goudgroene natuurzone is vrij nauwkeurig begrensd, maar omvat ook op bestemmingsplanniveau ook andere functies. (Voor een meer uitgebreide toelichting: zie 7.2 en de toelichting bij de omgevingsverordening)

Zilvergroene natuurzone

Deze zone omvat vooral landbouwgebieden, die belangrijk zijn vanwege de aanwezige natuurwaarden: het accent ligt hier op (het bieden van mogelijkheden voor) agrarisch natuurbeheer. Ook omvat de zilvergroene natuurzone diverse gebieden met delfstofwinningen waar na afloop de ontwikkeling als natuur (mede) aan de orde is, maar ook (delen) van Maasplassen met een ecologische functie en gebieden waar door andere partijen groengebieden worden ontwikkeld (soms met medefinanciering door de Provincie). De zonering is indicatief op kaart gezet. Het karakter van dit gebied vraagt niet om een gedetailleerde begrenzing door gemeenten.

Bronsgroene landschapszone

Basis voor deze zone wordt gevormd door de rivier- en beekdalen en de steilere hellingen, voor zover die niet reeds onderdeel uitmaken van de goudgroene of zilvergroene natuurzones, én de relatieve rijkdom aan cultuurhistorische en landschappelijke waarden. Het betreft overwegend landbouwgronden maar ook andere functies als verblijfsrecreatieve terreinen, woningen en linten van bebouwing kunnen voorkomen.

De zonering is indicatief op kaart gezet, gemeenten kunnen dit verder specificeren. (Voor een meer uitgebreide toelichting: zie 7.5 en de omgevingsverordening)

Buitengebied

Deze zone omvat een breed scala aan gebieden variërend van landbouwgebieden in algemene zin, glastuinbouwgebieden, ontwikkelingsgebieden intensieve veehouderij, verblijfsrecreatieve terreinen, stadsrandzones tot linten en cluster van bebouwing.

Kaartbeelden via de POL-viewer

Het POL2014 is als een objectgericht digitaal plan vormgegeven, bedoeld om via website en de POL-viewer geraadpleegd te kunnen worden.

Men kan zoeken via de kaart of via de inhoudsopgave. Door in de POL-viewer te klikken op een willekeurige plek in Limburg wordt zichtbaar of voor die plek in het POL specifiek beleid is verwoord. Dat wordt zichtbaar gemaakt doordat in de weergegeven inhoudsopgave (aan de linkerkant) de relevante inhoudsonderdelen 'oplichten'. Door hieruit een keuze voor een onderwerp te maken, worden de bijbehorende gebieden en legenda in de viewer gepresenteerd.

Dat is niet de enige manier om in de viewer gebieden te tonen waarvoor in het POL beleid is opgenomen. Men kan ook meteen via de inhoudsopgave naar een paragraaf gaan, waarna de bijbehorende kaartbeelden zichtbaar worden. Tenslotte kan op trefwoorden worden gezocht en worden na de selectie binnen de inhoudsopgave van een paragraaf de bijbehorende kaartbeelden zichtbaar in de viewer.

Via de POL-viewer worden ruim 60 typen van kaartelementen zichtbaar gemaakt . Het gaat zowel om vlak-, punt- als ook lijnelementen.

In alle gevallen is er speelruimte voor een nadere begrenzing op bestemmingsplanniveau.

Kaartbeelden binnen de POL-tekst

In de POL-tekst zelf zijn ook de nodige kaartbeelden opgenomen, bijvoorbeeld kaarten bij de regiovisies. Deze kaarten dienen vooral als toelichting bij de tekst.

Kaarten POL2014

De kaartelementen die via de POL-viewer worden getoond zijn terug te vinden in 12 kaarten, die hierna zijn bijgevoegd.

Kaarten POL2014